

พระวินัยปิฎก
เล่มที่ ๕
มหาวรรค ภาคที่ ๒

ขอนอมน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

จัมมจันธกะ

เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร

[๑] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขากิชนกูฏ เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราช เสวยราชสมบัติเป็นอัสราธิบดี ในหมู่บ้านแปดหมื่นตำบล ก็สมัยนั้น ในเมืองจัมปมีเศรษฐีบุตรชื่อโสณโกฬิวิสะโคตร เป็นสุขุมลชาติ ที่ฝ่าเท้าทั้งสองของเขามีขนงอกขึ้น คราวหนึ่ง พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ให้ราษฎรในตำบลแปดหมื่นนั้นประชุมกันแล้ว ทรงส่งทูตไปในสำนักเศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะ คุณมีพระราชกรณียกิจสักอย่างหนึ่ง ด้วยพระบรมราชโองการว่า เจ้าโสณะจงมา เราปรารถนาให้เจ้าโสณะมา มารดาบิดาของเศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะจึงได้พูดตักเตือนเศรษฐีบุตรนั้นว่า พ่อโสณะ พระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรเท้าทั้งสองของเจ้า ระวังหน่อย พ่อโสณะ เจ้าอย่าเหยียดเท้าทั้งสองไปทางที่พระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ จงนั่งขัดสมาธิตรงพระพักตร์ของพระองค์ เมื่อเข้านั่งแล้ว พระเจ้าอยู่หัว จักทอดพระเนตรเท้าทั้งสองได้.

ครั้งนั้น ขนบวิเวกทั้งหลายได้นำเศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะไปด้วย
คานหาณ ลำดับนั้น เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร จอม
เสนามาคชราช ถวายบังคมแล้วนั่งขัดสมาธิตรงพระพักตร์ของท้าวเธอ ๆ ได้ทอด
พระเนตรเห็นโฉมชาติที่เฝ้าท้าวทั้งสองของเขา แล้วทรงอนุสาสน์ประชาราษฎร
ในตำบลแปดหมื่นนั้นในประโยชน์ปัจจุบัน ทรงส่งไปด้วยพระบรมราโชวาทว่า
ดูก่อนพนาย เจ้าทั้งหลายอันเราสั่งสอนแล้วในประโยชน์ปัจจุบัน เจ้าทั้งหลาย
จงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ของเราพระองค์นั้นจักทรงสั่งสอนเจ้าทั้งหลาย
ในประโยชน์ภายใน ครั้นนั้นพวกเขาพากันไปทางภูเขากิษฌณภู.

พระศาสดาแสดงอิทธิปาฏิหาริย์

ก็สมัยนั้น ท่านพระศาสดาเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้า พวก
เขาจึงพากันเข้าไปหาท่านพระศาสดา แล้วได้กราบเรียนว่า ท่านขอรับ
ประชาชนชาวตำบลแปดหมื่นนี้ เข้ามาในที่นี้ เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า
ขอประทานโอกาสขอรับ ขอพวกข้าพเจ้าพึงได้เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่าน
พระศาสดาบอกว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงอยู่ ณ ที่นี้สักครู่หนึ่งก่อน จนกว่า
อาตมาจะกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ ดังนี้ และเมื่อพวกเขากำลัง
เพ่งมองอยู่ข้างหน้า ท่านพระศาสดาดำลงไปบนแผ่นดินอันตรัสรู้ขึ้นตรง
พระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้กราบทูลคำนึงกะพระผู้มีพระภาคเจ้า
ว่า พระพุทธเจ้าข้า ประชาชนชาวตำบลแปดหมื่นนี้พากันเข้ามา ณ ที่นี้เพื่อ
เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ย่อมทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้ พระพุทธเจ้าข้า
พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า ดูก่อนศาสดา ถ้ากระนั้นเธอจงปลุกอาสนะ ณ
ร่มเงาหลังวิหาร ท่านพระศาสดาทูลสนองพระพุทธคำรัสว่า ทราบเกล้าฯ แล้ว
พระพุทธเจ้าข้า แล้วถืงตั้งดำรงไปตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อ

ประชาชนชาวตำบลแปดหมื่นนั้นกำลังเพ่งมองอยู่ตรงหน้า จึงผุดจากแผ่นดิน
อัฒจันทร์แล้วปลูตาอาสนะในร่มเงาหลังพระวิหาร.

เสด็จออกให้ประชาชนเข้าเฝ้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากพระวิหาร แล้วประทับนั่ง
เหนือพระพุทธรูปที่จัดไว้ ณ ร่มเงาหลังพระวิหาร ประชาชนชาวตำบลแปด
หมื่นนั้นจึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง และพวกเขาพากันสนใจแต่ท่านพระศาสดาเท่านั้น หาได้สนใจต่อพระผู้
มีพระภาคเจ้าไม่ ทันทีนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความปริวิตกแห่งใจ
ของพวกเขาด้วยพระทัยแล้ว จึงตรัสเรียกท่านพระศาสดาว่า รับสั่งว่า คุณก่อน
ศาสดา ถ้ากระนั้น เธอจงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นธรรมอันยอดเยี่ยมของ
มนุษย์ให้ยิ่งขึ้นไปอีก.

ท่านพระศาสดาทูลรับสนองพระพุทธานุญาตว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า
แล้วเหาะขึ้นสู่เวหาส เคนบ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง สำเร็จการนอนบ้าง บังหวด
คว้นบ้าง โพลงไฟบ้าง หายตัวบ้าง ในอากาศกลางหาวัน ครั้นแสดงอิทธิ
ปาฏิหาริย์ อันเป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์หลายอย่าง ในอากาศกลางหาวัน
แล้วลงมาชบสีระลงที่พระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้กราบ
ทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระศาสดา
ของข้าพระพุทธเจ้า ๆ เป็นสาวก พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระ-
ศาสดาของข้าพระพุทธเจ้า ๆ เป็นสาวกดังนี้.

ประชาชนตำบลแปดหมื่นนั้นจึงพูดสรรเสริญว่า ชาวเราผู้เจริญ
อัสจรรยนัก ประหลาดแท้ เพียงแต่พระสาวกยังมีฤทธิ์มากถึงเพียงนี้ ยังมี

อานุกาพมากถึงเพียงนี้ พระศาสดาต้องอัศจรรย์แน่ ดังนี้ แล้วพากัน สนใจต่อ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น หาสันใจต่อท่านพระศาสดาไม่.

ทรงแสดงอนุปพิภพิกาและจตุราริยสัจ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของพวก เขาด้วยพระทัย แล้วทรงแสดงอนุปพิภพิกา คือ ทรงประกาศ ทานกถา สีลกถา สัตตกถา ซึ่งโทษแห่งกามอันดำทรมอันเศร้าหมอง และ อานิสงส์ในการออกบรรพชา เมื่อพระองค์ทรงทราบว่า พวกเขามีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรง ประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงคาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจาก มลทิน ได้เกิดแก่พวกเขา ณ ที่นั้นนั่นเองว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็น ธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดย่อมมีความดับเป็นธรรมดา ดุจผ้าที่สะอาด ปราศจากมลทิน ควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้นพวกเขาได้เห็นธรรมแล้ว ได้บรรลุธรรม แล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว มีธรรมอันยังลงแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้แก้แล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นใน คำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้ ต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ภายิตของ พระองค์แจ่มแจ้งนัก พระพุทธเจ้าข้า ภายิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธ เจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหลาย ของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า คนมีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเหล่านี้ขอถึงพระผู้มี- ติระภาคเจ้า พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรง

จำพวกข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่นี้เป็นต้นไป

เศรษฐีบุตรโสณ - โกฬิวิสะออกบวช

[๒] ครั้งนั้น เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้มีความปริวิตก ดังนี้ว่า ด้วยวิธีอย่างไร ๆ เราจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ให้สมบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว คุณสังขที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย ไฉนหนอ เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ครั้นประชาชนเหล่านั้นชื่นชมยินดี ภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณหลีกไปแล้ว หลังจากประชาชนพวกนั้นหลีกไปแล้วไม่นานนัก เขาได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นแล ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ด้วยวิธีอย่างไร ๆ ข้าพระพุทธเจ้าจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์ โดยส่วนเดียว คุณสังขที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะปลงผมและหนวดครองผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชเถิด พระพุทธเจ้าข้า เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้รับบรรพชา อุปสมบทในพุทธสำนักแล้ว ก็แลท่านพระโสณะอุปสมบทแล้วไม่นาน ได้พำนักอยู่ ณ ป่าสิตวัน ท่านปรารภความเพียรเกินขนาด เติบจนกรมจนเท่าทั้ง ๒ แดก สถานที่เดินจงกรมเปื้อนโลหิต คุณสถานที่ฆ่าโค ฉะนั้น

ครั้งนั้น ท่านพระโสณะไปในที่สังคหสิกขณอยู่ ได้มีความปริวิตก
แห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า บรรดาพระสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ที่ปรารภ
ความเพียรอยู่ เราก็เป็นรูปหนึ่ง แต่ไหน จิตของเราจึงยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะ
ทั้งหลาย เพราะไม่ถ่อมมันแล้ว สมบัติในตระกูลของเรากียังมีอยู่ เราอาจบริโภค
สมบัติและบำเพ็ญกุศล ถ้ากระไร เราพึงสึกเป็นคฤหัสถ์แล้ว บริโภคสมบัติและ
บำเพ็ญกุศล ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของ
ท่านด้วยพระทัยแล้ว จึงทรงอันตรธานที่คิณณภูมิตถะ มาปรากฏพระองค์
ณ ป่าสิตวัน เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง เขยียดแขนที่คู้ หรืออุ้งแขนที่เหยียด
ฉะนั้น คราวนั้น พระองค์พร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก เสด็จเที่ยวจาริกตาม
เสนาสนะ ได้เสด็จเข้าไปทางสถานที่เดินจงกรมของท่านพระโสณะ ได้ทอด
พระเนตรเห็นสถานที่เดินจงกรมเปื้อนโลหิต ครั้นแล้วจึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลาย
มารับสั่งถามว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย สถานที่เดินจงกรมแห่งนี้ของใครหนอ
เปื้อนโลหิต เหมือนสถานที่ฆ่าโค.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ท่านพระโสณะปรารภความเพียรเกินขนาด
เดินจงกรมจนเท้าทั้ง ๒ แดก ถามที่เดินจงกรมแห่งนี้ของ ท่านจึงเปื้อนโลหิต
คุณสถานที่ฆ่าโค ฉะนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จเข้าไปทางที่อยู่ของท่านพระ
โสณะ ครั้นแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่จัดไว้ถวาย แม้ท่านพระโสณะก็
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วนั่งเฝ้าอยู่.

ตั้งความเพียรสม่ำเสมอเทียบเสียงพิณ

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถามท่านพระโสณะผู้นั่งเฝ้าอยู่ว่า คุณก่อน
โสณะ เธอไปในที่สังคหสิกขณอยู่ ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า

บรรดาพระสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ปรารภความเพียรอยู่ เราก็เป็นรูปหนึ่ง แต่โณ จิตของเราจึงยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถ่อมมันเล่า สมบัติในตระกูลของเราก็จังมีอยู่ เราอาจบริโภคนสมบัติและบำเพ็ญกุศลถ้ากระไร เราพึงสึกเป็นคฤหัสถ์แล้วบริโภคนสมบัติและบำเพ็ญกุศล ดังนี้ มิใช่หรือ ?

ท่านพระโสณะทูลรับว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุณก่อนโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อครั้งเธอยังเป็นคฤหัสถ์ เธอฉลาดในเสียงสายพิณ มิใช่หรือ ?

โส. อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุณก่อนโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอตึงเกินไป คราวนั้นพิณของเธอมีสียงหรือใช้การได้บ้างไหม ?

โส. หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุณก่อนโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอหย่อนเกินไป คราวนั้นพิณของเธอมีสียงหรือใช้การได้บ้างไหม ?

โส. หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุณก่อนโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอไม่ตึงนัก ไม่หย่อนนัก ตั้งอยู่ในคุณภาพสม่ำเสมอ คราวนั้น พิศของเธอมีสียงหรือใช้การได้บ้างไหม ?

โส. เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คุณก่อนโสณะ เหมือนกันนั้นแล ความเพียรที่ปรารภเกินไปนัก ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ความเพียรที่ย่อหย่อนนัก ก็เป็นไปเพื่อเกียจคร้านเพราะเหตุนี้แล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอเหมาะจงทราบข้อที่อินทรีย์ทั้งหลายเสมอกัน และจงถือนิमित्तในความสม่ำเสมอ.

ท่านพระโสณะทูลรับสนองพระพุทธพจน์ว่า จะปฏิบัติตามพระพุทธ-
โอวาทอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า ครั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสั่งสอนท่านพระ-
โสณะด้วยพระโอวาทข้อนี้แล้ว ทรงอันตรธานที่ป่าสัตวันตต่อหน้าท่านพระโสณะ.
แล้วมาปรากฏพระองค์ ณ คิชมกกุฏบรรพต เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง เขียว
แขนที่ข้อมือหรือข้อมือที่เขียว จะนั้น.

พระโสณะสำเร็จพระอรหัตผล

ครั้นกาลต่อมา ท่านพระโสณะได้ตั้งความเพียรแต่พอเหมาะ ทราบ
ข้อที่อินทรีทั้งหลายเสมอกัน และได้ถือนิมิตในความสม่ำเสมอ ครั้นแล้วได้
หลีกออกอยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาณ มีเพียร มีคนส่งไป ไม่นานเท่าไรนัก
ได้ทำให้แจ้งซึ่งคุณพิเศษอันยอดเยี่ยม เป็นที่สุดพรหมจรรย์ ที่กุลบุตรทั้งหลาย
ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องประสงค์ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตน
เอง ในปัจจุบันนี้แหละ เข้าถึงอยู่แล้ว ได้รู้ชัดแล้วว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์
เราได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิ
ได้มี ก็แลบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านพระโสณะได้เป็นพระอรหันต์รูป
หนึ่งแล้ว.

พรรณนาคุณของพระชีนาสพ

[๑] ครั้นนั้น ท่านพระโสณะบรรลุพระอรหัตแล้ว ได้คิดว่า ถ้า
กระไรเราพึงพยากรณ์อรหัตผลในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วจึงเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้าถวายบังคมนั่งเฝ้าอยู่ ครั้นแล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า ว่าดังนี้:-

พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใด เป็นพระอรหันต์มีอาสวะสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ของคนได้ถึงแล้วโดยลำดับ มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพหมดสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ ภิกษุนั้นย่อมมีใจ ไปสู่เหตุ ๖ สถาน คือ:-

๑. น้อมใจไปสู่บรรพชา.
๒. น้อมใจไปสู่ความเจียบสัจ.
๓. น้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน.
๔. น้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน.
๕. น้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา และ.
๖. น้อมใจไปสู่ความไม่หลงไหล.

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้สำคัญเห็นเช่นนั้นว่า ท่านผู้นี้อาศัยคุณแต่เพียงศรัทธาอย่างเดียวเป็นแน่ จึงน้อมใจไปสู่บรรพชา ดังนี้พระพุทธเจ้าข้า ก็ข้อนี้ไม่พึงเห็นอย่างนั้นเลย ภิกษุจินาสพผู้ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังมีกิจที่จะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึงน้อมใจสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ, จึงน้อมใจไปสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ, จึงน้อมใจไปสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ.

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัย สำคัญเห็นเช่นนั้นว่า ท่านผู้นี้ปรารถนาลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นแน่ จึงน้อมใจไปในความเจียบสัจ ดังนี้ พระพุทธเจ้าข้า ข้อนี้ก็ไม่พึงเห็นอย่างนั้นเลย ภิกษุจินาสพผู้ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังมีกิจที่จะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึงน้อมใจไปสู่ความเจียบสัจ โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ, จึงน้อมใจไปสู่ความ

เจียบสัจ โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ, จึงน้อมใจไปสู่ความ
เจียบสัจ โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ.

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัย สำคัญเห็น
เช่นนี้ว่า ท่านผู้นี้เชื่อถือศีลัตถุพตปรมาส โดยความเป็นแก่นสารเป็นแน่ จึง
น้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน ดังนี้ พระพุทธเจ้าข้า ข้อนี้ก็มิพึงเห็นอย่าง
นั้นเลย ภิกษุฉินาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว
ไม่เห็นว่าคุณยังมีกิจที่จะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึง
น้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ, จึง
น้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ,
จึงน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ.

...จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะ
สิ้นราคะ, จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะ
สิ้นโทสะ, จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะ
สิ้นโมหะ.

...จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะ
สิ้นราคะ, จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้น
โทสะ จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ,

...จึงน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะ
สิ้นราคะ, จึงน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้น
โทสะ, จึงน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้น
โมหะ.

พระพุทธเจ้าข้า แม้หากอุปารมณที่หยาบซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยจักขุ
ผ่านมาสู่คลองจักขุ ของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ไม่ครอบงำ
จิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็น

ธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุณั้ย่อมพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น.

แม้หากสัททารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยโสต...

แม้หากคันธารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยฆานะ...

แม้หากรสารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยชีวา...

แม้หากโผฏฐัพพารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยกาย...

แม้หากธรรมารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยมโน ผ่านมาสู่คลองใจของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ไม่ครอบงำจิตของภิกษุณั้ยได้เลย จิตของภิกษุณั้ยอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหวและภิกษุณั้ย่อมพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น.

พระพุทธเจ้าข้า ภูเขาล้วนแล้วด้วยศิลา ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแต่ที่บอันเดียวกัน แม้หากฝนเจือลมอย่างแรง พัดมาแต่ทิศตะวันออก ก็ยังภูเขานั้นให้หวั่นไหวสะเทือนสะท้านไม่ได้เลย.

แม้หากฝนเจือลมอย่างแรง พัดมาแต่ทิศตะวันตก...

แม้หากฝนเจือลมอย่างแรง พัดมาแต่ทิศเหนือ...

แม้หากฝนเจือลมอย่างแรง พัดมาแต่ทิศใต้ ก็ยังภูเขานั้นให้หวั่นไหวสะเทือนสะท้านไม่ได้เลย แม้ฉันใด.

พระพุทธเจ้าข้า แม้หากรูปารมณ์ที่หยาบซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยจักขุ ผ่านมาสู่คลองจักขุ ของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ย่อมไม่ครอบงำจิตของภิกษุณั้ยได้เลย จิตของภิกษุณั้ยอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุณั้ย่อมพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น.

แม้หากสัททารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยโสต...

แม้หากคันธารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยฆานะ...

แม้หากรรมที่หายาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยชีวหา...

แม้หาโกฏฐัพพารมณ์ที่หายาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยกาย...

แม้หากรรมารมณ์ที่หายาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยมนะ ผ่านมาสู่คลอง
ใจของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้
เลย จิตของภิกษุนั้นอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่
หวั่นไหว และภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น ฉะนั้น
นั้นเหมือนกันแล.

นิคมคาถา

[๔] ภิกษุผู้น้อมไปสู่บรรพชา ๑ ผู้
น้อมไปสู่ความเจียบสงัดแห่งใจ ๑ ผู้น้อมไป
สู่ความไม่เบียดเบียน ๑ ผู้น้อมไปสู่ความสิ้น
อุปาทาน ผู้น้อมไปสู่ความสิ้นตัณหา ๑ ผู้
น้อมไปสู่ความไม่หลงไหลแห่งใจ ย่อมมี
จิตหลุดพ้นโดยชอบ เพราะเห็นความเกิด
และความดับแห่งอายตนะ ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้น
แล้วโดยชอบ มีจิตสงบนั้น ไม่ต้องกลับ
สะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว กิจที่จำจะต้องทำก็
ไม่มี เปรียบเหมือนภูเขาล้วนแล้วด้วยศิลา
เป็นแท่งทึบ อันเดียวกัน ย่อมไม่สะเทือน
ด้วยลม ฉันทะ รูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ
และธรรมารมณ์ ทั้งที่น่าปรารถนา และไม่
น่าปรารถนาทั้งสิ้น ย่อมทำท่านผู้คงที่ให้
หวั่นไหวไม่ได้ ฉะนั้น จิตของท่านตั้งมั่น
หลุดพ้นแล้ว ท่านย่อมพิจารณาเห็นความ
เกิด และความดับของจิตนั้นด้วย.

ทรงอนุญาตรองเท้า

[๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ด้วยวิธีอย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ที่พวกกุลบุตรพยากรณ์หรือหักล้างแต่เนื้อความ และไม่ยอมเข้าไปหาตน ก็แต่ว่าโมฆบุรุษบางจำพวกในธรรมวินัยนี้ พยากรณ์หรือหัก ทำที่เหมือนเป็นของสนุก ภายหลังต้องทุกข์เดือดร้อน ดังนี้ ต่อแต่นั้นพระองค์รับสั่งกะท่านพระโสณะว่า คุณ่อนโสณะ เธอเป็นสุขุมาลชาติ เราอนุญาตรองเท้าชั้นเดียวแก่เธอ.

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าละเงินประมาณ ๘๐ เล่ม เกวียน และละกองพลกอบปรด้วยช้าง ๙ เชือก ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว จักมีผู้กล่าวแก่พระพุทธเจ้าว่า โสณโกฬิสีละเงินประมาณ ๘๐ เล่ม เกวียน และละกองพลกอบปรด้วยช้าง ๙ เชือก ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว เดียวนี้ยังข้องอยู่ในเรื่องรองเท้าชั้นเดียว ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจักได้ทรงอนุญาตแก่พระภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระพุทธเจ้าจักใช้สอย ถ้าจักไม่ทรงอนุญาตแก่พระภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระพุทธเจ้าก็จักไม่ใช้สอย พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณ่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรองเท้าชั้นเดียว ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้า ๒ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้า ๓ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้าหลายชั้น รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมรองเท้าสีต่าง ๆ

[๖] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าสีเขียวล้วน.. สวมรองเท้าสีเหลืองล้วน... สวมรองเท้าสีแดงล้วน... สวมรองเท้าสีบานเย็นล้วน... สวมรองเท้าสีดำล้วน... สวมรองเท้าสีแสดล้วน... สวมรองเท้าสีชมพูล้วน

ชาวบ้านพากันเพ่งโทษ ดิเคียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม ภิขุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ทรงบัญญัติห้ามว่า คุณก่อนภิขุทั้งหลาย ภิขุไม่พึงสวมรองเท้าสีเขียวล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีเหลืองล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีแดงล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีบานเย็นล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีดำล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีแดงล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีชมพูล้วน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมรองเท้ามีหูไม่สมควร

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้ามีหูสีเขียว... สวมรองเท้ามีหูสีเหลือง... สวมรองเท้ามีหูสีแดง... สวมรองเท้ามีหูสีบานเย็น... สวมรองเท้ามีหูสีดำ... สวมรองเท้ามีหูสีแดง... สวมรองเท้ามีหูสีชมพู ชาวบ้านพากันเพ่งโทษ ดิเคียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม ภิขุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ทรงบัญญัติห้ามว่า คุณก่อนภิขุทั้งหลาย ภิขุไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีเขียว ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีเหลือง ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีแดง ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีบานเย็น ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีดำ ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีแดง ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีชมพู รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติทรงห้ามสวมรองเท้าบางชนิด

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มสัน... สวมรองเท้าหุ้มแข้ง... สวมรองเท้าปลงหลังเท้า... สวมรองเท้าขัดนูน... สวมรองเท้ามีหลายคล้ายขนปีกนกกระทำ... สวมรองเท้าที่ทำหุองอนมีสัณฐานดุจเขาเกาะ... สวมรองเท้าที่ทำหุองอนมีสัณฐานดุจเขาแพะ... สวมรองเท้าที่ทำประกอบหุองอน

ดูหางแมลงป่อง... สวมรองเท้าที่เย็บด้วยขนปิกนกยูง... สวมรองเท้าอัน
วิจิตร คนทั้งหลายเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้
บริโศกคาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรง
บัญญัติห้ามว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มสัน
ไม่พึงสวมรองเท้าหุ้มแข้งไม่พึงสวมรองเท้าปกหลังเท้า ไม่พึงสวมรองเท้าขั้วค้อน
ไม่พึงสวมรองเท้ามีหลายคล้ายขนปิกนกกระทำ ไม่พึงสวมรองเท้าที่ทำหุองอนมี
สัณฐานดุจเขาแกะ ไม่พึงสวมรองเท้าที่ทำหุองอนมีสัณฐานดุจเขาแพะ ไม่พึง
สวมรองเท้าที่ทำประกอบหุองอนดูหางแมลงป่อง ไม่พึงสวมรองเท้าที่เย็บด้วย
ขนปิกนกยูง ไม่พึงสวมรองเท้าอันวิจิตร รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธรูปบัญญัติทรงห้ามสวมรองเท้าขลิบหนัง

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังราชสีห์...สวม
รองเท้าขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือเหลือง... สวม
รองเท้าขลิบด้วยหนังชะมด... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังนาก... สวมรองเท้า
ขลิบด้วยหนังแมว... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังค่าง... สวมรองเท้าขลิบด้วย
หนังนกเค้า คนทั้งหลายเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้
บริโศกคาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรง
บัญญัติห้ามว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังราชสีห์
ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือ
เหลือง ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังชะมด ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนัง
นาก ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังแมว ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังค่าง
ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังนกเค้า รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

ทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่ใช้แล้ว

[๗] ครั้นนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอันตราสกแล้ว ทรงถือบาตรจีวร เสด็จพระพุทธานุชาตินเข้าไปบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ มี ภิกษุรูปหนึ่งเป็นปัจฉาสมณะ แต่ภิกษุรูปนั้นเดินเขยตามพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปเบื้องพระปฤษฎางค์ อุบายสกคนหนึ่งสวมรองเท้าหลายชั้น ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จพระพุทธานุชาตินมาแต่ไกลเที่ยว ครั้นแล้วจึงถอดรองเท้า เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วเข้าไปหาภิกษุรูปนั้น อภิวัตแล้ว จึงได้ถามว่า เพราะอะไร พระผู้เป็นเจ้าจึงเดินเขย ขอรับ.

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า เพราะเท้าทั้งสองของอาตมาแตก

อ. นิมนต์พระผู้เป็นเจ้ารับรองเท้า ขอรับ.

ภ. อย่าเลย ท่าน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามรองเท้าหลายชั้น.

พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า เธอรับรองเท่านั้นได้ ภิกษุ.

ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมมิกถา ในเพราะเหตุเป็น कैมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่ใช้แล้ว คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย รองเท้าหลายชั้นที่ใหม่ ภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

ห้ามสวมรองเท้าในที่บางแห่ง

[๘] ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ทรงฉลองพระบาท เสด็จพระพุทธานุชาตินอยู่ในที่แจ้ง ภิกษุผู้เถระทั้งหลายทราบว่ พระศาสดามิได้ ทรงฉลองพระบาทเสด็จพระพุทธานุชาตินอยู่ ดังนี้ จึงเดินไม่สวมรองเท้า เมื่อ พระศาสดาเสด็จพระพุทธานุชาตินมิได้ทรงฉลองพระบาทแม้เมื่อภิกษุผู้เถระ

ทั้งหลายเดินก็ไม่สวมรองเท้า แต่พระฉัพพัคคีย์เดินสวมรองเท้า บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย... เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เมื่อพระศาสดาเสด็จพระพุทธดำเนนมิได้ทรงฉลองพระบาท แม้เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายเดินก็ไม่สวมรองเท้า โฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้เดินสวมรองเท้าแล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ขำว่าเมื่อเราผู้ศาสดาเดินมิได้สวมรองเท้า แม้เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายเดินก็ไม่สวมรองเท้า แต่พระฉัพพัคคีย์เดินสวมรองเท้า จริงหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราผู้ศาสดาเดินมิได้สวมรองเท้า แม้เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายเดินก็ไม่สวมรองเท้า แต่โฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นจึงได้เดินสวมรองเท้าแล้ว อันคฤหัสถ์ชื้อเหล่านั้นนั่งห่มผ้าขาวยังมีความเคารพ มีความยำเกรง มีความประพฤดิเสมอภาค ในอาจารย์ทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งศีลปะซึ่งเป็นเครื่องเลี้ยงชีพอยู่ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พึงงามในธรรมวินัยนี้เป็นแน่ ถ้าพวกเธอบวชในธรรมวินัยอันเรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ จะพึงมีความเคารพ มีความยำเกรง มีความประพฤดิเสมอภาค อยู่ในอาจารย์ ในภิกษุปุณอาจารย์ ในอุปัชฌายะ ในภิกษุปุณอุปัชฌายะ การกระทำของเหล่าโมฆบุรุษนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์ ภิกษุปุณอาจารย์ อุปัชฌายะ ภิกษุปุณอุปัชฌายะ เดินมิได้สวมรองเท้า ภิกษุไม่พึงเดินสวมรองเท้า รูปใดเดินสวมรองเท้า ต้องอาบัติทุกกฏ. คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าภายในอาราม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

ภิกษุอาพาธเป็นหน่อที่เท้า

[๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นหน่อที่เท้า ภิกษุทั้งหลายพụngภิกษุรูปนั้นให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ให้ถ่ายปัสสาวะบ้าง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเที่ยวจาริกตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษูกำลังพụngภิกษุรูปนั้นให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ให้ถ่ายปัสสาวะบ้าง จึงเสด็จเข้าไปใกล้ภิกษุพวกนั้น แล้วได้ตรัสถามว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธเป็นอะไร ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ท่านรูปนี้อาพาธเป็นหน่อที่เท้า พวกข้าพระพุทธเจ้าต้องพụngท่านรูปนี้ให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ให้ถ่ายปัสสาวะบ้าง พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธาอนุญาตให้สวมรองเท้าเป็นพิเศษ

[๑๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุ कैมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้มีเท้าชอกช้ำ หรือมีเท้าแตก หรืออาพาธมีหน่อที่เท้า สวมรองเท้าได้.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายมีเท้ามิได้ล้าง ขึ้นเตียงบ้างขึ้นดั่งบ้าง ทั้งจิวรทั้งเสนาสนะ ย่อมเสียหาย พวกภิกษุจึงกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สวมรองเท้าในขณะที่คิดว่าประเดี๋ยวจักขึ้นเตียง หรือขึ้นดั่ง.

สมัยต่อมา เวลากลางคืน ภิกษุทั้งหลายเดินไปสู่โรงอุโบสถก็ดี สู่ที่ประชุมก็ดี ย่อมเหยียบตอบบ้าง นามบ้าง ในที่มีด เท้าทั้งสองได้รับบาดเจ็บ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภายในอาราม เราอนุญาตให้สวมรองเท้า และใช้คบเพลิง ประทีปไม่ให้ขาด.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมเจียงเท้าไม้

ครั้นต่อมา ถึงเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี พระฉัพพัคคีย์ลุกขึ้นสวมเจียงเท้าที่ทำด้วยไม้ แล้วเดินอยู่กลางแจ้ง มีเสียงขลุ่ยขลุ้ด ดังอึกทึก กล่าววาทะธรรมกถา มีเรื่องต่าง ๆ คือ พุทธเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องขุนพล เรื่องภัย เรื่องรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตรอก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ล่วงลับไปแล้ว เรื่องเปิดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้น ๆ เหยียบแมลงตายเสียบ้าง ยังภิกษุทั้งหลายให้เคลื่อนจากสมาธิบ้าง บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย. . ต่างก็เพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า โฉนพระฉัพพัคคีย์ เมื่อเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี ได้ลุกขึ้นสวมเจียงเท้าที่ทำด้วยไม้แล้วเดินอยู่กลางแจ้ง มีเสียงขลุ่ยขลุ้ด ดังอึกทึก กล่าววาทะธรรมกถา มีเรื่องต่าง ๆ คือพุทธเรื่องพระราชา เรื่องโจร... เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้น ๆ เหยียบแมลงตายเสียบ้าง ยังภิกษุทั้งหลายให้เคลื่อนจากสมาธิ แล้วจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ข่าว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ เมื่อปัจจุสมัยแห่งราตรี ได้ลุกขึ้นสวมเจียงเท้าที่ทำด้วยไม้ แล้วเดินอยู่กลางแจ้ง มีเสียงขลุ่ยขลุ้ด ดังอึกทึก กล่าววาทะธรรมกถา มีเรื่อง

ต่าง ๆ คือพูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร... เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้น ๆ เขยิบแมลงตายเสียบ้าง ยังภิกษุทั้งหลายให้เคลื่อนจากสมาธิบ้าง จริงหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เจริญเท่าที่ทำด้วยไม้ อันภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมเชียงเท้าใบตาล

[๑๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระนครราชคฤห์ ตามพระพุทธานุญาต แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่จาริกทางพระนครพาราณสี เสด็จพระพุทธดำเนินสู่จาริกโดยลำดับ ถึงพระนครพาราณสี ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสีนั้น.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระนัฬพัคคิยัคิดว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามเชียงเท้าไม้ จึงให้ตัดต้นตาลเล็ก ๆ แล้วเอาใบตาลมาทำเชียงเท้าสวม ต้นตาลเล็ก ๆ นั้นถูกตัดแล้วย่อมเหี่ยวแห้ง ชาวบ้านจึงเฟ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า โฉน พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร จึงได้ให้ตัดต้นตาลเล็ก ๆ แล้วเอาใบตาลมาทำเชียงเท้าสวมเล่า ต้นตาลเล็ก ๆ ถูกตัดแล้ว ย่อมเหี่ยวแห้ง พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเบียดเบียนอินทรีย์อย่างหนึ่งซึ่งมีชีวะ ภิกษุทั้งหลายได้ยิน ชาวบ้านเหล่านั้น เฟ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ข้าว่าภิกษุฉัพพัคคีย์สั่งให้ตัดต้นตาลเล็ก ๆ แล้วเอาใบตาลมาทำเชิงเท้าสวม
ต้นตาลเล็ก ๆ นั้นถูกตัดแล้ว ย่อมเหี่ยวแห้ง จริงหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าจึงทรงคติเตียนว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โฉน
โมฆบุรุษเหล่านั้นจึงได้ให้ตัดต้นตาลเล็ก ๆ แล้วเอาใบตาลมาทำเชิงเท้าสวม
ต้นตาลเล็ก ๆ นั้นถูกตัดแล้ว ย่อมเหี่ยวแห้ง ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะ
ชาวบ้านมีความสำคัญในต้นไม้วัวมีชีวะ การกระทำของเหล่าโมฆบุรุษนั้น ไม่
เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา
รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เชิงเท้าสานด้วยใบตาล อัน
ภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมเชิงเท้าไม้ไผ่

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์คิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามเชิง
เท้าสานด้วยใบตาล จึงได้ให้ตัดต้นไม้ไผ่เล็ก ๆ แล้วเอาใบไผ่มาทำเชิงเท้า
สวม ไม้ไผ่เล็ก ๆ นั้น ถูกตัดแล้ว ย่อมเหี่ยวแห้ง ชาวบ้านจึงเพ่งโทษ
คติเตียน โพนทะนาว่า โฉนพระสมณะเชื้อสายพระศาสดาบุตรจึงได้ให้จัดไม้ไผ่
เล็ก ๆ แล้วเอาใบไผ่มาทำเชิงเท้าสวมแล้ว ไม้ไผ่เล็ก ๆ นั้นถูกตัดแล้วย่อม
เหี่ยวแห้ง พระสมณะเชื้อสายพระศาสดาย่อมเบียดเบียนอินทรีย์อย่างหนึ่งซึ่งมี
ชีวะ ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านเหล่านั้น เพ่งโทษ คติเตียน โพนทะนา
อยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า... ครั้น แล้วรับ สั่งกะ
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเชิงเท้าสานด้วยใบไผ่ อันภิกษุไม่พึง
สวม รูปใดสวน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมเชิงเท้าต่างชนิด

[๑๒] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครพาราณสี
ตามพระพุทธานุญาต แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินจาริกทางนครภัททิยะ เสด็จ
พระพุทธดำเนินจาริกโดยลำดับถึงพระนครภัททิยะ ทราบว่า พระองค์ประทับ
อยู่ในป่าชาตียวัน เขตพระนครภัททิยะนั้น.

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกภิกษุชาวพระนครภัททิยะ ตั้งหน้าปากเพียร
ตกแต่งเชิงเท้าหลากหลายอยู่ คือ ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าสาน
ด้วยหญ้าทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระด้าย ทำเอง
บ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง
ซึ่งเชิงเท้าสานด้วยใบเป้ง ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าสานด้วยแฝก
ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าถักด้วยขนสัตว์ พวกเธอละเลยอุเทศ
ปริปัฏฐา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญาเสีย บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย...ต่าง
ก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ไฉนเล่าพวกภิกษุชาวพระนครภัททิยะ จึง
ได้ตั้งหน้าปากเพียรตกแต่งเชิงเท้าหลากหลายอยู่ คือ ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้
ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าสานด้วยหญ้า ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิง
เท้าสานด้วยหญ้ามุงกระด้าย ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าสาน
ด้วยหญ้าปล้อง ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าสานด้วยใบเป้ง
ได้เองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเชิงเท้าสานด้วยแฝก ได้ทำเองบ้าง ได้สั่ง

ให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ ภิกษุเหล่านั้นได้ละเลยอุเทศ ปฏิปจนา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญาเสีย แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ข่าว่าพวกภิกษุชาวพระนครภักทียะตั้งหน้าปากเพียรตกแต่งเจียงเท้าหลากหลาย อยู่ คือ ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยหญ้า ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยใบเป้ง ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยแฝก ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ ย่อมละเลยอุเทศ ปฏิปจนา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา จริงหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย โฉน เล่าโมฆบุรุษเหล่านั้น จึงได้ตั้งหน้าปากเพียรตกแต่งเจียงเท้าหลากหลายอยู่ คือ ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยหญ้า ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยใบเป้ง ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าสานด้วยแฝก ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเจียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ โมฆบุรุษเหล่านั้น ได้ละเลยอุเทศ ปฏิปจนา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญาเสีย คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย การกระทำของเหล่าโมฆบุรุษนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้น แล้วทรงทำธรรมิกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมเจียงเท้าสานด้วยหญ้า เจียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระ-

ถ่าย เจียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง เจียงเท้าสานด้วยใบเป้ง เจียงเท้าสานด้วย
แฝก เจียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ เจียงเท้าประดับด้วยทองคำ เจียงเท้าประดับ
ด้วยเงิน เจียงเท้าประดับด้วยแก้วมณี เจียงเท้าประดับด้วยแก้วไพฑูรย์ เจียง
เท้าประดับด้วยแก้วผลึก เจียงเท้าประกอบด้วยทองสัมฤทธิ์ เจียงเท้าประดับ
ด้วยกระจก เจียงเท้าทำด้วยดินบุก เจียงเท้าทำด้วยสังกะสี เจียงเท้าทำด้วยทอง
แดง รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เจียงเท้าบางชนิดที่สำหรับสวมเดิน อัน
ภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเจียงเท้าที่ตรึงอยู่กับที่ ไม่ใช่สำหรับ
ใช้สวมเดิน ๓ ชนิด คือ เจียงเท้าสำหรับเหยียบถ้ายอูจระ ๑ เจียงเท้าที่
สำหรับเหยียบถ้ายีสาวะ ๑ เจียงเท้าสำหรับเหยียบในที่ชำระ ๑.

พระพุทธบัญญัติห้ามจับโค

[๑๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครภัททิยะ
ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินจาริกทางพระนครสาวัตถิ เสด็จ
พระพุทธดำเนินจาริกโดยลำดับถึงพระนครสาวัตถิแล้ว ทราบว่าพระองค์ประ-
ทับอยู่ในพระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถินั้น.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์จับโคกำลังข้ามแม่น้ำอจิรวดี ที่เขา
บั้ง ที่หุบ้ง ที่คอบ้าง ที่หางบั้ง ขึ้นจีหลังบั้ง มีจิตกำหนด ถูกต้ององค์
กำเนิดบั้ง กดลูกโคให้จมน้ำตายบั้ง ประชาชนทั้งหลาย พากันเพ่งโทษ
ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้จับโคกำลัง
ข้ามน้ำ ที่เขาบั้ง ที่หุบ้ง ที่คอบ้าง ที่หางบั้ง ขึ้นจีหลังบั้ง มีจิตกำหนด

ถูกต้ององค์กำเนิดบ้าง กตลูกโคให้จมน้ำตายบ้าง เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคม
กาม ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านเหล่านั้น เฟ่งโทษ ตีเตียน โปน-
ทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงจับเขาโค หูโค คอโค หางโค ไม่พึงขี่หลังโค รูปใด
จับแลขี่ขี่ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง องค์กำเนิดโค อันภิกษุมิจิตกำหนด ไม่
พึงถูกต้อง รูปใดถูกต้อง ต้องอาบัติถุลลัจจัย ภิกษุไม่พึงฆ่าลูกโค รูปใดฆ่า
พึงปรับอาบัติตามธรรม.

เรื่องยาน

[๑๔] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ชี่ยานซึ่งเทียมด้วยโคตัวเมีย
มีบุรุษเป็นสารถิบ้าง เทียมด้วยโคตัวผู้ มีสตรีเป็นสารถิบ้าง ประชาชนจึง
เฟ่งโทษ ตีเตียน โปนทะนาว่า เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวไปเล่นน้ำในแม่น้ำ
คงคาและแม่น้ำมहीं ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง-
ไปด้วยยาน รูปใดไปต้องอาบัติทุกกฏ.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งไปพระนครสาวัตถิในโกศลชนบทเพื่อเฝ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้า แต่อาพาธเสียดกลางทาง และได้หลีกจากทางนั้นอยู่ ณ
โคนไม้แห่งหนึ่งประชาชนพบภิกษุนั้น จึงเรียนถามว่า พระคุณเจ้าจะไปไหน
ขอรับ ?

ภิกษุนั้นตอบว่า อาตมาจะไปพระนครสาวัตถุ เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค
เจ้า.

ป. นิมนต์มา ไปด้วยกันเถิด ขอรับ.

ภ. อาตมาไม่อาจ เพราะกำลังอาพาธ.

ป. นิมนต์มาขึ้นยานเถิด ขอรับ.

ภ. ไม่ได้ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามยาน.

ภิกษุเหล่านั้นจึงอยู่ดังนั้นก็ยังไม่ยอมขึ้นยาน ครั้นไปถึงพระนครสาวัตถี แล้วจึงแจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ๆ กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็น कैมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อน ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตยานแก่ภิกษุผู้อาพาธ.

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้คิดกันว่า ยานที่ทรงอนุญาตนั้นเทียมด้วยโค ตัวเมีย หรือเทียมด้วยโคตัวผู้ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานที่เทียมด้วยโคตัวผู้และยานที่ใช้มือลาก.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งไม่ผาสุกอย่างแรง เพราะความกระเทือนแห่ง ยาน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงอนุญาตแก่ ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานหามมีดั่งนั่ง และเปลผ้า ที่เขาผูกติดกับไม้คาน.

พระพุทธบัญญัติห้ามใช้ที่นั่งและที่นอนสูงใหญ่

[๑๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พระลพพัคคิยใช้ที่นั่งและที่นอนอันสูงใหญ่ คือ เติงมีเท้าเกินประมาณ เติงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ผ้าโกเชาว์ขนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะฉวีด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่มีฐานเป็นข้อ

ดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีสีหะและ
เสือเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดขนแกะมีขนข้างเดียว
เครื่องลาดทองและเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาด
ขนแกะจุนางพ่อน ๑๖ คน เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาด
ในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออินะมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดี
ทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง ชาวบ้านเที่ยวชม
วิหารไปพบเข้า จึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าภคีสถ์ผู้
บริโภคมกาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุไม่พึงใช้ที่นั่งและที่นอนอันสูงใหญ่ คือ เบียงมีเท้าสูงเกินประมาณ เบียง
มีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ผ้าโกเชาขนิยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตร
ลวดลายเครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้
เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีสีหะและเสือเป็น
ต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดขนแกะมีขนข้างเดียว เครื่องลาดทอง
และเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจุนาง-
พ่อน ๑๖ คน เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่อง-
ลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออินะมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด
เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตห้ามใช้หนังผืนใหญ่

[๑๖] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์รู้ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง
ห้ามที่นั่งและที่นอนอันสูงใหญ่ จึงใช้หนังผืนใหญ่ คือ หนังสีหะ หนังเสือโคร่ง
หนังเสือเหลือง หนังเหล่านั้นตัดตามขนาดเตียงบ้าง ตัดตามขนาดคั้งบ้าง

ปูลาดไว้ภายในเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายในตั่งบ้าง
ปูลาดไว้ภายนอกตั่งบ้าง ชาวบ้านเที่ยวชมวิหารไปพบเข้า จึงเพ่งโทษ ดิเสียน
โพนทนาว่า เหมือนคลุหัตถ์ผู้บริโศภกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่
พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
ไม่พึงใช้หนังผืนใหญ่ คือ หนังสีหะ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง รูปใด
ใช้ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องภิกษุใจร้าย

[๑๗] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์รู้ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
ห้ามหนังผืนใหญ่ จึงใช้หนังโค หนังเหล่านั้นตัดตามขนาดเตียงบ้าง ตัดตาม
ขนาดตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายในเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายใน
ตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกตั่งบ้าง.

มีภิกษุใจร้ายรูปหนึ่ง เป็นกุลุปกะของอุบาสกใจร้ายคนหนึ่ง ครั้นเวลา
เช้าภิกษุใจร้ายรูปนั้นนั่งอันตรวาสก ถือบาตรจีวรแล้วเดินเข้าไปในบ้านของ
อุบาสกใจร้ายคนนั้น แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ อุบาสกใจร้ายคนนั้น
จึงเข้าไปหาภิกษุใจร้ายรูปนั้น นมัสการแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็สมัย
นั้นลูกโคของอุบาสกใจร้ายคนนั้น เป็นสัตว์กำลังรุ่น รูปร่างเข้าที น่าดูน่าชม
งามคล้ายลูกเสือเหลือง ภิกษุใจร้ายรูปนั้น จึงจ้องมองคูมันด้วยความสนใจ ที่นั้น
อุบาสกใจร้ายได้กล่าวคำนี้กะภิกษุใจร้ายว่า พระคุณเจ้าจ้องมองคูมัน ด้วยความ
สนใจเพื่อประสงค์อะไรขอรับ ภิกษุใจร้ายรูปนั้น ตอบว่า อาวุโส อาตมา
ต้องประสงค์หนึ่งของมัน ที่นั้น อุบาสกใจร้ายจึงขำมันแล้วได้ถลกหนังถวาย

แก้ภิกษุจรรายรูปนั้น ๆ ได้เอาผ้าสังฆาฏิห่อหนังเดินไป ครั้งนั้น แม่โค มีความรักลูก จึงเดินตามภิกษุจรรายรูปนั้นไปข้างหลัง ๆ ภิกษุทั้งหลายถามภิกษุจรรายรูปนั้นว่า อวูโส ทำไมแม่โคตัวนี้จึงเดินตามท่านมาข้างหลัง ๆ ขอรับภิกษุจรรายรูปนั้น ตอบว่า อวูโสทั้งหลาย แม้ผมเองก็ไม่ทราบว่ามันเดินตามผมมาข้างหลัง ๆ ด้วยเหตุอะไร ขณะนั้น ผ้าสังฆาฏิของภิกษุจรรายรูปนั้นเปื้อนเลือด ภิกษุทั้งหลาย จึงถามภิกษุจรรายรูปนั้นว่า อวูโส ก็ผ้าสังฆาฏิผืนนี้ ท่านห่ออะไรไว้ ขอรับ ภิกษุจรรายรูปนั้นได้แจ้งความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายถามว่า อวูโสที่ท่านชักชวนให้เขามาสัตว์หรือขอรับ ภิกษุจรรายรูปนั้นตอบว่า อย่างนั้นขอรับ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อยต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า โฉนภิกษุจึงชักชวนให้เขามาสัตว์เล่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนการฆ่าสัตว์ ทรงสรรเสริญการงดจากการฆ่าสัตว์ โดยอเนกปริยายมิใช่หรือ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระพุทธบัญญัติห้ามใช้หนังโค

[๑๘] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุจรรายนั้นว่า คุณก่อนภิกษุ ข่าว่า เธอชักชวนให้เขามาสัตว์ จริงหรือ ?

ภิกษุจรรายนั้นกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คุณก่อนโมฆบุรุษ โฉนเธอจึงได้ชักชวนให้เขามาสัตว์เล่า คุณก่อนโมฆบุรุษ เราติเตียนการฆ่าสัตว์ สรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ไว้ โดยอเนกปริยายมิใช่หรือ การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้ว ทรงทำ

ธรรมิกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงชักชวน
ในการฆ่าสัตว์ รูปใด ชักชวน พึงปรับอาบัติตามธรรม

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง หนึ่ง โคนภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้อง
อาบัติทุกกฏ หนึ่งอะไร ๆ ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

สมัยต่อมา เติงก็ดี ตั้งก็ดี ของชาวบ้าน เขาหุ้มด้วยหนัง ถักด้วย
หนัง ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่นั่งทับ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค-
เจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้
นั่งทับเตียงตั้งที่เป็นอย่างของคฤหัสถ์ แต่ไม่อนุญาตให้ นอนทับ.

สมัยต่อมา วิหารทั้งหลายเขาผูกมัดด้วยเชือกหนัง ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ
ไม่นั่งพิง แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้นั่งพิงเฉพาะเชือก.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน

[๑๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าเข้าบ้าน คน
ทั้งหลายเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโศกคาม
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าเข้าบ้าน รูปใดสวม
เข้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธาอนุญาตให้ภิกษุอาพาธสวมรองเท้าเข้าบ้าน

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเวียนรองเท้าเสียไม่อาจเข้าบ้านได้ ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย
ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธสวมรองเท้าเข้าบ้านได้.

เรื่องพระโสณกุฎิกัณณะ

[๒๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระมหากัจจានะอยู่ ณ ปาตะบรพต เขตกรรมชนครในวันตีฆนบท ก็คราวนั้นอุบาสกชื่อโสณกุฎิกัณณะ เป็นอุปัฏฐากของท่านพระมหากัจจានะ ได้เข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะ นมัสการแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อุบาสกโสณกุฎิกัณณะนั่งอยู่ ณ ที่นั้นแล ได้กราบเรียนคำนี้กะท่านพระมหากัจจานะว่า ท่านขอรับ ด้วยวิธีอย่างไร ๆ กระผมจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระคุณเจ้าแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์ โดยส่วนเดียว ดูสังขที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย กระผมปรารถนาจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้ากรุณาโปรดให้กระผมบวชเถิด ขอรับ เมื่ออุบาสกโสณกุฎิกัณณะกราบเรียนเช่นนั้นแล้ว ท่านมหากัจจานะได้กล่าวคำนี้กะอุบาสกโสณกุฎิกัณณะว่า โสณะ การประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งต้องนอนผู้เดียว บริโภคอาหารคนเดียวจนตลอดชีพ ทำได้ยากนักแล เอาเถะ โสณะ จงเป็นคฤหัสถ์อยู่ในจังหวัดนี้แหละ แล้วประกอบตามพระพุทธศาสนา ประกอบตามพรหมจรรย์ ซึ่งต้องนอนผู้เดียว บริโภคอาหารคนเดียว ควรแก่กาลเถิด.

คราวนั้น ความตั้งใจบรรพชาซึ่งได้เกิดแก่อุบาสกโสณกุฎิกัณณะนั้น สงบลงแล้ว .

แม้ครั้งที่สองแล อุบาสกโสณกุฎิกัณณะ...

แม้ครั้งที่สามแล อุบาสกโสณกุฎิกัณณะได้เข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะนมัสการแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อุบาสกโสณกุฎิกัณณะนั่งอยู่ ณ ที่นั้นแล ได้กราบเรียนคำนี้กะท่านพระมหากัจจานะว่า ท่านขอรับ ด้วยวิธี

อย่างไร ๆ กระผมจึงจะรู้ตัวถึงธรรมที่พระคุณเจ้าแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียวดุจสังข์ที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย กระผมปรารถนาจะปลงผมและหนวดครองผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้ากรุณาโปรดให้กระผมบวชเถิด ขอรับ.

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัจจानะให้อุบาสกโสณกุฎกัณณะบรรพชาแล้ว.

ก็สมัยนั้น อวันตชนบทอันตั้งอยู่แถบใต้ มีภิกษุน้อยรูป ท่านพระมหากัจจानะจัดหาพระภิกษุสงฆ์แต่ที่นั่น ๆ ให้ครบองค์ประชุมทศวรรคได้ยากลำบากต่อล่วงไปถึง ๓ ปี จึงอุปสมบทให้ท่านพระโสณะได้.

พระโสณเถระรำพึงแล้วอำลาเข้าเฝ้า

ครั้งนั้น ท่านพระโสณะจำพรรษาแล้ว ไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เราได้ยินมาอย่างชัดเจนว่า เป็นผู้เช่นนี้และเช่นนี้ แต่เรามิได้เฝ้าต่อพระพักตร์ เราควรไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น. หากพระอุปัชฌายะจะพึงอนุญาตแก่เรา ครั้นเวลาสายัณห์ ท่านออกจากที่หลีกเร้นแล้วจึงเข้าไปหาท่านพระมหากัจจानะ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบเรียนว่าท่านขอรับ กระผมไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ณ ตำบลนี้ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เราได้ยินมาอย่างชัดเจนว่า เป็นผู้เช่นนี้และเช่นนี้ แต่เรามิได้เฝ้าต่อพระพักตร์ เราควรไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น หากพระอุปัชฌายะจะพึงอนุญาตแก่เรา ท่านขอรับ กระผมจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น หากท่านพระอุปัชฌายะจะอนุญาตแก่กระผม.

อาณัติภณของพระอุปัชฌายะ ๕ ประการ

ท่านพระมหากัจจนะ กล่าวว่าดีละ ดีละ โสณะ จงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น จักเห็นพระองค์ผู้นำเลื่อมใส ผู้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส มีพระอินทรีย์สงบ มีพระทัยสงบ ทรงถึงความฝึกกายและความสงบจิตอันสูงสุด ทรงทราบแล้ว คຸ້ມครองแล้ว มีอินทรีย์อันสำรวมแล้ว ผู้ไม่ทำบาป โสณะ ถ้าเช่นนั้น จงถวายบังคมพระยุกลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยเศียรเกล้าตามที่เราสั่งว่า ท่านพระมหากัจจนะ อุปัชฌายะของข้าพระพุทธเจ้า ถวายบังคม พระยุกลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยเศียรเกล้า พระพุทธเจ้าข้า ดังนี้ และจงกราบทูลอย่างนี้ว่า :-

๑. พระพุทธเจ้าข้า อวันตัททกขิณาบถ มีภิกษุเนื้อรูป ข้าพระพุทธเจ้าได้จัดหาภิกษุสงฆ์แต่ที่นั่น ๆ ให้ครบองค์ประชุมทศวรรคได้ยากลำบาก นับแต่วันข้าพระพุทธเจ้าบรรพชาล่วงไป ๓ ปี จึงได้อุปสมบท ถ้ากระไรเฉพาะในอวันตัททกขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า พึงทรงอนุญาตอุปสมบทด้วยคณะสงฆ์เนื้อรูปกว่านี้ได้.

๒. พระพุทธเจ้าข้า พื้นดินในอวันตัททกขิณาบถ มีดินสีคำมาก ขรุขระ ดื่นคายนด้วยระแหงกิบโค ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตัททกขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทรงอนุญาตตรองเท้าหลายชั้น.

๓. พระพุทธเจ้าข้า คนทั้งหลายในอวันตัททกขิณาบถนิยมการอาบน้ำ ถือว่าน่าทำให้บริสุทธิ์ ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตัททกขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทรงอนุญาตการอาบน้ำได้เป็นนิตย์.

๔. พระพุทธเจ้าข้า ในอวันตีทักขิณาบถ มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ในมัชฌิมชนบท มีหญ้าตีนกา หญ้าหางนกยูง หญ้าหนดแมว หญ้าหางช้าง แม่นั่นใด ในอวันตีทักขิณาบถก็มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ฉะนั้น เหมือนกันแล ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทรงอนุญาตหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค.

พระพุทธเจ้า เดียวนี้คนทั้งหลายฝากถวายจีวรเพื่อหมู่ภิกษุผู้อยู่ นอกสีมา ด้วยคำว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายจีวรผืนนี้ แก่ท่านผู้มีชื่อนี้ ดังนี้ ภิกษุผู้รับฝากมาบอกว่า อาวุโส คนทั้งหลายมีชื่อนี้ ถวายจีวรแก่ท่านแล้ว พวกภิกษุผู้รับคำบอกเล่า รังเกียจไม่ยินดีรับ ด้วยคิดว่า พวกเราต้องการของ เป็นนิสสัคคีย์ ถ้ากระไร ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงตรัสชี้แจงในเรื่องจีวร.

พระโสณเถระเข้าเฝ้า

ท่านพระโสณะรับคำของท่านพระมหากัจจายนะแล้วลุกจากอาสนะ อภิ-
วาทท่านพระมหากัจจายนะทำประทักษิณแล้วเก็บเสนาสนะ ถือบาตรจีวรเดินไป
ทางที่จะไปพระนครสาวัตถี ถึงพระนครสาวัตถี พระวิหารเชตวันอารามของ
อนาถบิณฑิกคหบดี โดยลำดับ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถวายบังคมแล้ว
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า คุณก่อน
อานนท์ เธอจงจัดเสนาสนะต้อนรับภิกษุอาคันตุกะรูปนี้ ท่านพระอานนท์จึง
คิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระบัญชาใช้เราเพื่อภิกษุรูปใดว่า คุณก่อนอานนท์
เธอจงจัดเสนาสนะต้อนรับภิกษุอาคันตุกะรูปนี้ดังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อม
ปรารภณะจะประทับอยู่ในพระวิหารแห่งเดียวกับภิกษุรูปนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า

ปรารธนาจะประทับอยู่ในพระวิหารแห่งเดียวกับท่านพระโสณะเป็นแน่ ดังนี้ จึง
จัดเสนาสนะต้อนรับท่านพระโสณะ ในพระวิหารอันเป็นที่ประทับของพระผู้มี
พระภาคเจ้า.

ถวายเป็นพระวิหาร

[๒๑] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในที่แจ้งจนคึกจึงเสด็จ
เข้าพระวิหาร แม้ท่านพระโสณะก็ย้ายยังอยู่ในที่แจ้งจนคึกจึงเข้าพระวิหาร ครั้น
เวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตื่นพระบรรทมแล้วทรง
อัสสเมสนาท่านพระโสณะว่า คุณก่อนภิกษุ เธอจงกล่าวธรรมตามถนัด ท่านพระ
โสณะกราบทูลสนองพระพุทธรูปว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วได้
สวดพระสูตรทั้งหลาย อันมีอยู่ในอัฐกวรรค จนหมดสิ้นโดยสรภัญญะ ครั้น
จบสรภัญญะของท่านพระโสณะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระปราโมทย์โปรด
ประทานสาธุการว่า ดีละ ดีละ ภิกษุ สูตรทั้งหลายที่มีในอัฐกวรรคเธอเรียน
มาดีแล้ว ทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงจำได้แม่นยำดี เธอเป็นผู้ประกอบด้วยวาจา
ไพเราะเพราะพริ้ง ไม่มีโทษ ให้เข้าใจรู้ความได้แจ่มชัด เธอมีพรรษาค่ำไร
ภิกษุ ?

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้ามีพรรษาค่ำเดียว พระพุทธ
เจ้าข้า.

ภ. เพราะเหตุไร เธอจึงมีพระพุทธรูปซัดเข้าเช่นนั้นเล่า ภิกษุ ?

โส. ข้าพระพุทธเจ้าเห็นโทษในกามทั้งหลายนานแล้ว แต่เพราะ
ฉมาราวสลับแคบ มีกิมมาก มีกณียมาก จึงได้พระพุทธรูปซัดอยู่ พระพุทธ
เจ้าข้า.

ทรงเปล่งพระอุทาน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความข้อนี้แล้ว จึงทรงเปล่งพระอุทานนี้ ในเวลานั้น ว่าดังนี้:-

**อารยชนเห็นโทษในโลก ทราบธรรมที่
ปราศจากอุปธิแล้ว ฉะนั้น จึงไม่ยินดีในบาป
เพราะคนสะอากย่อมไม่ยินดีในบาป.**

กราบทูลอาณัติกพจน์ของพระอุปัชฌายะ ๕ ประการ

[๒๒] ลำดับนั้น ท่านพระโสณะคิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังโปรดปรานเรา เวลานี้ควรกราบทูลถ้อยคำที่พระอุปัชฌายะของเราสั่งมา ดังนี้ แล้วลุกจากที่นั่ง ห่มจีวรเฉวียงบ่า หมอบลงที่พระบาทยุคลของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยเศียรเกล้า แล้วได้กราบทูลคำนี้ต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านพระมหากัจจายนะอุปัชฌายะของข้าพระพุทธเจ้า ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลอย่างนี้ว่า:-

๑. พระพุทธเจ้าข้า อวันตีทุกกัณหาบถ มีภิกษุนี้้อยรูป ข้าพระพุทธเจ้าได้จัดหาภิกษุสงฆ์แต่นั้น ๆ ให้ครบองค์ประชุมทศวรรคได้ยากลำบากนับแต่วันที่ข้าพระพุทธเจ้าบรรพชาล่วงไป ๓ ปี จึงได้อุปสมบท ถ้ากระไร เฉพาะในวันตีทุกกัณหาบถ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทรงอนุญาตอุปสมบท ด้วยคณะสงฆ์นี้้อยรูปกว่านี้ได้.

๒. พระพุทธเจ้าข้า พื้นดินในวันตีทุกกัณหาบถ มีดินสีดามาก ขรุขระ คืบค้ายด้วยระแหงกิบโค ถ้ากระไร เฉพาะในวันตีทุกกัณหาบถ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทรงอนุญาตครองเท้าหลายชั้น.

๓. พระพุทธเจ้าข้า คนทั้งหลายในอวันตัททจินาถนิมการอาบน้ำ ถือว่าน้ำทำให้บริสุทธิ์ ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตัททจินาถขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทรงอนุญาตอาบน้ำได้เป็นนิตย์.

๔. พระพุทธเจ้าข้า ในอวันตัททจินาถ มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ในมัชฌิมชนบท มีหญ้าตีนกา หญ้าหางนกยูง หญ้าหวดแมว หญ้าหางช้าง แม่น้ำโค ในอวันตัททจินาถก็มี หนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ฉะนั้นเหมือนกันแล ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตัททจินาถ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทรงอนุญาตหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค.

๕. พระพุทธเจ้าข้า เดิมนั้นคนทั้งหลายฝากถวายจีวรแก่หมู่ภิกษุผู้อยู่นอกสีมา ด้วยคำว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายจีวรผืนนี้แก่ท่านผู้มีชื่อนี้ ดังนี้ ภิกษุผู้รับฝากมาบอกว่า อาวุโส คนทั้งหลายมีชื่อนี้ถวายจีวรแก่ท่านแล้ว พวกภิกษุผู้ได้รับคำบอกเล่า รังเกียจไม่ยินดีรับคำบอกเล่า รังเกียจไม่ยินดีบอกเล่า รังเกียจไม่ยินดีรับ ด้วยคิดว่า พวกเราไม่ต้องการของเป็นนิสัคคีย์ ถ้ากระไร ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพึงตรัสชี้แจงในเรื่องจีวร.

ทรงพุทธานุญาตพิเศษ

[๒๓] พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลาย ว่าดังนี้.

๑. คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อวันตัททจินาถ มีภิกษุน้อยรูปเรา อนุญาตการอุปสมบทด้วยคณะสงฆ์มีวินัยชรเป็นที่ ๕ ได้ ท้าวปัจจันต^๑ ชนบท.

๑. จังหวัดภายในเป็นศูนย์กลางของประเทศ.

กำหนดเขตปัจฉินตชนบทและมัชฌิมชนบท

บรรดาชนบทเหล่านั้น ปัจฉินตชนบท มีกำหนดเขต ดังนี้ :-

ในทิศบูรพามีนคมช็อกชังกละ ถัดนิคมนั้นมาถึงมหาสาณคร นอก
นั้นออกไปเป็นปัจฉินตชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิม^๑ชนบท.

ในทิศอาคเนย์ มีแม่น้ำชื่อสัลลวดี นอกแม่น้ำสัลลวดีนั้นออกไป
เป็นปัจฉินตชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท.

ในทิศทักษิณ มีนคมชื่อเสตถ์ถณิกะ นอกนิคมนั้นออกไปเป็นปัจฉินต
ชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท.

ในทิศปัจฉิม มีพราหมณคามชื่ออุณะ นอกนั้นออกไป เป็นปัจฉินต
ชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท.

ในทิศอุดร มีภูเขาชื่ออุสิริระชะ นอกนั้นออกไป เป็นปัจฉินตชนบท
ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการอุปสมบท ด้วยคณะสงฆ์มีวินัยธร
เป็นที่ ๕ ได้ ทัวปัจฉินตชนบทเห็นปานนี้.

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พื้นดินในอวันตีทักษิณาบถ มีดินสีดามาก
ดินคายด้วยระแหงกิบโค เราอนุญาตรองเท้าหลายชั้น ทัวปัจฉินตชนบท.

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายในอวันตีทักษิณาบถ นิยมการ
อาบน้ำถือน้ำน้ำทำให้บริสุทธิ์ เราอนุญาตการอาบน้ำได้เป็นนิตย์ทัวปัจฉินต-
ชนบท.

๔. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในอวันตีทักษิณาบถ มีหนังเครื่องลาด คือ
หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ในมัชฌิมชนบท มีหญ้าตีนกา หญ้าหางนกยูง
หญ้าหนวดแมว หญ้าหางช้าง แม่น้ำโค ในอวันตีทักษิณาบถ ก็มีหนังเครื่อง

๑. จังหวัดภายในเป็นศูนย์กลางของประเทศ.

ลาด คือ หนึ่งแคะ หนึ่งแพะ หนึ่งมฤค ถิ่นนั้นเหมือนกันแล เรานุญาต
หนังเครื่องลาด คือ หนึ่งแคะ หนึ่งแพะ หนึ่งมฤค ทัวปัจฉินตชนบท.

๕. คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง คนทั้งหลายในโลกนี้ฝากถวายจีวรเพื่อ
หมู่ภิกษุอยู่นอกสีมา ด้วยคำว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุผู้มีชื่อ
นี้ ดังนี้ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ยินดีได้ จีวรนั้นยังไม่ควรนับ
ราตรีตลอดเวลาที่ ยังไม่ถึงมือ.

จัมมขัมภกะ ที่ ๕ จบ

ในขันธกะนี้มี ๖๓ เรื่อง

หัวข้อประจำขันธกะ

[๒๔] พระเจ้าแผ่นดินมคธ ทรงปกครองพลเมือง ๘๐,๐๐๐ ตำบล
รับสั่งให้โสณเศรษฐีเข้าเฝ้า ๑ พระสาคตเถระแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเป็นธรรม
ยวดยิ่งของมนุษย์มากมาย ณ คิชฌกูฏบรรพต ๑ โสณเศรษฐีบุตรออกบวช และ
ปรารภความเพียรเกินขนาด เค้นจกกรมจนเท้าแตก ๑ เปรียบเทียบความเพียร
ด้วยสายพิณ ๑ ทรงอนุญาตรองเท้าชั้นเดียว ๑ ทรงห้ามรองเท้าสี่เชียว ๑ รอง
เท้าสี่เหลื่อ ๑ รองเท้าสี่แดง ๑ รองเท้าสีบานเย็น ๑ รองเท้าสีดำ ๑ รองเท้าสีแดง ๑
รองเท้าสีชมพู ๑ รองเท้ามีหูจิตร ๑ รองเท้าหุ้มสัน ๑ รองเท้าหุ้มแข้ง ๑ รอง
เท้าที่ยัดด้วยนุ่น ๑ รองเท้าที่มีลายคล้ายขนปีกนกกระทา ๑ รองเท้าที่ทำหุองอนมี
สัณฐานคุดเขาแคะ ๑ รองเท้าที่ทำหุองอนมีสัณฐานคุดเขาแพะ ๑ รองเท้าที่ทำประกอบ
หุองอนคุดหางแมลงป่อง ๑ รองเท้าที่เย็บด้วยขนปีกนกยูง ๑ รองเท้าที่วิจิตร ๑ รอง
เท้าที่ขลิบด้วยหนังราชสีห์ ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง ๑ รองเท้าที่ขลิบ
ด้วยหนังเสือเหลื่อ ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังชะมด ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังนาก

๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังแมว ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังค่าง ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังนกเค้า ๑ เท้าแตก ๑ สวมรองเท้าในวัด ๑ เท้าเป็นหนอง ล้างเท้า ตอไม้และสวมเจียงเท้าเดินเสียงดังขลุ่ย ขลุ่ย ๑ เจียงเท้าสานด้วยใบตาล ๑ เจียงเท้าสานด้วยใบไผ่ ๑ เจียงเท้าสานด้วยหญ้า ๑ เจียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย ๑ เจียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง ๑ เจียงเท้าสานด้วยใบเป้ง ๑ เจียงเท้าสานด้วยแฝก ๑ เจียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ ๑ เจียงเท้าประดับด้วยทองคำและเงิน ๑ เจียงเท้าประดับด้วยแก้วมณี ๑ เจียงเท้าประดับด้วยแก้วไพฑูรย์ ๑ เจียงเท้าประดับด้วยแก้วผลึก ๑ เจียงเท้าทำด้วยทองสัมฤทธิ์ ๑ เจียงเท้าประดับด้วยกระจก ๑ เจียงเท้าทำด้วยดิน ๑ เจียงเท้าทำด้วยสังกะสี ๑ เจียงเท้าทำด้วยทองแดง ๑ จับโค ๑ จี๋ยานและภิกษุอาพาธ ๑ ยานเทียมด้วยโคตัวผู้ ๑ คานหาม ๑ ที่นั่ง และที่นอน ๑ หนังสือใหญ่ ๑ หนังสือโค ๑ ภิกษุใจร้าย ๑ เติงตั้งของพวกคฤหัสถ์ ที่หุ้มหนัง ๑ สวมรองเท้าเข้าบ้าน และภิกษุอาพาธ ๑ พระมหากัจจนะ ๑ พระโสณะ สวดสูตรอันมีอยู่ในอัฐกวรรค โดยสรภัญญะและพระพุทธานุเจ้า ผู้เป็นนายกได้ทรงประทานพร ๕ อย่างนี้ แก่พระโสณะเถระ คือ อนุญาตสงฆ์ ปญจวรรคทำการอุปสมบทได้ ๑ สวมรองเท้าหลายชั้นได้ ๑. อาบน้ำได้เป็นนิคย ๑ ใช้หนังเครื่องลาดได้ ๑ ทายกถวายจีวร เมื่อยังไม่ถึงมือภิกษุ ยังไม่ต้องนับราตรี ๑.

หัวข้อประจำชั้นธกะ จบ

อรรถกถาัมมขันธกะ

เรื่องพระโสณโกลิวิสเถระ

บทว่า อิสฺสราธิปจฺจุ ได้แก่ ประกอบด้วยอิสรภาพและความเป็นใหญ่ยิ่ง.

บทว่า รหฺช ได้แก่ ความเป็นพระราชา หรือกิจที่พระราชาจะพึงทรงทำ.

วินิจฉัยในข้อว่า โสณ นาม โกลิวิโส นี้ พึงทราบดังนี้.

คำว่า โสณะ เป็นชื่อของเศรษฐีบุตรนั้น คำว่า โกลิวิสะ เป็นโคตร.

สองบทว่า ปาตคเลสุ โลมานิ มีความว่า ที่ฝ่าเท้าทั้งสองของเศรษฐีบุตรนั้นแดง มีขนอันละเอียดมีสีคล้ายดอกอัญชัน งดงามดั่งนายช่างได้ตกแต่งแล้ว.

ได้ยิ่นว่า ในกาลก่อน โสณเศรษฐีบุตรนั้น ได้เป็นหัวหน้าของบุรุษแปดหมื่นคน พร้อมด้วยบุรุษเหล่านั้น ช่วยกันสร้างบรรณศาลาในสถานที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้ววางผ้าปาวารขนสัตว์อย่างงามของคนทำให้เป็นผ้าเช็ดเท้า ในสถานเป็นที่เหยียบด้วยเท้าของพระปัจเจกพุทธเจ้า. และทุก ๆ คนได้อุปัฏฐากพระปัจเจกพุทธเจ้าตลอดไตรมาส นี่เป็นความประกอบบุญกรรมของโสณเศรษฐีบุตรนั้นกับบุรุษแปดหมื่นคนเท่านั้น.

บทว่า คามิกสหัสฺถานิ ได้แก่ กุลบุตรแปดหมื่น ซึ่งอยู่ในบ้านเหล่านั้น.

สองบทว่า เกณจิเทว กรณียเณ มีความว่า คล้ายกับมีราชกิจอะไร ๆ ที่ควรทำ. แต่ราชกิจเล็กน้อยที่ควรทำของท้าวเธอก็หาไม่นอกจากเพื่อต้องการทอดพระเนตรตัวเขา.

ได้ยืนว่า พระราชาเมื่อจะให้กุลบุตรทั้งแปดหมื่นนั้น ประชุมกัน ได้ให้
ประชุมกันแล้วด้วยทรงเห็นอุบายว่า ด้วยอุบายอย่างนี้ โสณะจะไม่ระแวง
จักมา.

สองบทว่า **ทิฏฐธมฺมิเก อตุเล** มีความว่า พระเจ้าพิมพิสารทรง
อนุศาสน์ประโยชน์ซึ่งเกื้อกูลในโลกนี้ โดยนัยมีอาทิอย่างนี้ว่า การงานทั้งหลาย
มีกสิกรรมและพาณิชย์กรรมเป็นต้น ควรทำตามธรรม มารดาบิดาควรเลี้ยง
ตามธรรม

สามบทว่า **โส โน ภควา** มีความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา
ทั้งหลายนั้น จักทรงพร่ำสอนท่านทั้งหลายในประโยชน์ซึ่งเป็นไปในสัมปราย
ภพ.

สองบทว่า **ภควนฺตุ ปฏิวเทมิ** มีความว่า เราจะทูลพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าให้ทรงทราบ.

สองบทว่า **ปาฎิกาย นิมนฺนุชิตฺวา** มีความว่า ดำลงในศิลาคล้าย
อัฐจันทร์ในภายได้แห่งบันได.

หลายบทว่า **ยสุตฺตานิ ภนฺเต ภควา กาลํ มนฺยุตฺติ** มีความว่า
ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบอยู่ซึ่งกาลแห่งประโยชน์ เพื่อทำความเกื้อกูล
ไรเล่าแก่ชนชาวบ้านเหล่านั้น.

บทว่า **วิหารปฺปจุฉายายิ** ได้แก่ ในร่มเงาที่ท้ายวิหาร.

บทว่า **สมนฺนาหรนฺตุ** ได้แก่ ทำในใจบ่อยๆ ด้วยอำนาจความ
เลื่อมใส.

สองบทว่า **ภิชฺยโยโส มตฺตตาย** มีความว่า ท่านจงแสดงอิทธิปาฏิ-
หารย์วิเศษกว่าอีก โดยประมาณยิ่งเถิด.

บทว่า อนฺตรชายติ ได้แก่ เป็นรูปที่มองไม่เห็น.

สองบทว่า โลหิตน ฺมุฏฺฐ ได้แก่ เป็นที่จรงรมซึ่งเปื้อนเลือด.

บทว่า ความาตมฺ มีความว่า เป็นเช่นกับสถานที่ฆ่าโคทั้งหลาย.

บทว่า กุสโล ได้แก่ ผู้ฉลาดในการคิดพิน.

สองบทว่า วิณาย ฺตฺนฺตฺตฺสฺเร ได้แก่ เสียงแห่งสายพิน.

บทว่า อจฺจายิกา ได้แก่ เป็นสายที่ขึงตึงนัก คือกวดเขม็งนัก

บทว่า สรวติ ได้แก่ สมบูรณ์ด้วยเสียง.

บทว่า กมฺมุณฺญา ได้แก่ ควรแก่การงาน.

บทว่า อติลิลลา ได้แก่ เป็นสายที่หย่อนนัก.

สามบทว่า สเม ฺกุณฺ ฺปตฺถุจฺจิตา ได้แก่ จึงกะให้เสียงเป็นกลาง ๆ.

สองบทว่า วิริยสมถํ อธิภาฺฐาหิ มีความว่า ท่านจงอธิษฐานสมถะ
อันสัมปยุตด้วยความเพียร, อธิษฐานว่า จงประกอบด้วยความสงบเนื่องด้วย
ความเพียร.

สามบทว่า อินฺทฺริยานนฺจ สมตํ ฺปฏฺวิขุณฺ มีความว่า จงทราบ
ข้อที่อินทรีย์ทั้งหลายมีสัทธาเป็นต้น ต้องเป็นของเสมอ ๆ กัน คือเท่า ๆ กัน
คือจงเข้าใจข้อที่อินทรีย์ทั้งหลายที่คนประกอบอยู่ บรรดาอินทรีย์เหล่านั้น
สัทธาและปัญญา และปัญญากับสัทธา ความเพียรกับสมาธิ และสมาธิกับ
ความเพียร ต้องพอคี่ ๆ กัน.

ชื่อว่า ตตฺถ จ นิमितฺตํ ฺคณฺหาหิ มีความว่า เมื่อความสม่า
เสมอกันนั้นมีอยู่, นิमितเป็นราวกะเงาในกระจกพึงเกิดขึ้น ท่านจงถือเอา
นิमितนั้น คือ สมถนิमित วิปัสสนานิमित มรรคนิमित ผลนิमित ความว่า จง
ให้นิमितนั้นเกิด.

สองบทว่า **อญฺญํ พุยากระยํ** มีความว่าเราพึงให้พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงทราบว่า เราเป็นอรหันต์.

บทว่า **นญฺฐานานิ** ได้แก่เหตุ ๖ ประการ.

สองบทว่า **อริมุจฺโจ โหติ** มีความว่า เป็นผู้ตรัสรู้ คือทำให้
ประจักษ์แล้วดำรงอยู่.

บททั้งปวงว่า **เนกขัมมามริมุจฺโต** เป็นต้น พระโสมโกติวิสะกล่าว
ด้วยอำนาจพระอรหันต์. จริงอยู่ พระอรหันต์ เรียกว่าเนกขัมมะ เพราะออกจาก
กิเลสทั้งปวง เรียกว่าวิเวก เพราะสงัดจากกิเลสเหล่านั้นเอง, เรียกว่าความไม่
เบียดเบียน เพราะไม่มีความเบียดเบียน, เรียกว่าความสิ้นค้นหา เพราะเกิด
ขึ้นในที่สุดแห่งความสิ้นค้นหา, เรียกว่าความสิ้นอุปาทาน เพราะเกิดในที่สุด
แห่งความสิ้นอุปาทาน, เรียกว่าความไม่หลงงมงาย เพราะไม่มีความหลงงมงาย.

สองบทว่า **เกวลํ สทฺธมมุตฺตํ** มีความว่า ท่านผู้มีอายุนี้อาศัย
คุณมาตรว่าศรัทธาล้วน ๆ ปราศจากปฏิเวธ คือไม่เจือปนระคนด้วยปัญญา
เครื่องตรัสรู้.

บทว่า **ปฏิจจํ** ได้แก่ เจริญด้วยทำซ้ำซาก.

บทว่า **วิตราคตตา** ได้แก่ เป็นผู้ตรัสรู้พระอรหันต์กล่าวคือ เนกขัมมะ
แล้วดำรงอยู่ เพราะราคะเป็นกิเลสไปปราศแล้วด้วยตรัสรู้มรรคนั้นเอง อธิบาย
ว่า อยู่ด้วยธรรมสำหรับอยู่คือผลสมาบัติ คือเป็นผู้มีใจน้อมไปในผลสมาบัตินั้น
แม้ในบทที่เหลือ ก็มีนัยนี้เหมือนกัน.

บทว่า **ลาภสกุการสิโลกํ** ได้แก่ ความได้ปัจจัยสี่ ๑ ความที่
ปัจจัยสี่เหล่านั้นและเขาทำดีต่อ ๑ ความกล่าวเขินขอ ๑.

บทว่า **นิกามยมาโน** ได้แก่ ต้องการ คือปรารถนา.

บทว่า ปวิเวกัสมุทุโต มีความว่า พยากรณ์หรือหัดอย่างนี้ว่า
ข้าพเจ้าน้อมไปในวิเวก.

บทว่า สิลพุตตปราคัมภัส ได้แก่ สักว่าความถือที่ถืออิงศีลและพรต.

บทว่า สารโต ปจฺจาคจฺจนฺโต ได้แก่ ทราบอยู่โดยความเป็น
แก่นสาร.

บทว่า อพฺยาปชฺฌาสมุทุโต มีความว่า พยากรณ์หรือหัดซึ่งหาความ
เบียดเบียนมิได้. เนื้อความในวาระทั้งปวง พึงทราบโดยนัยนี้.

บทว่า ภูสา ได้แก่ มีกำลัง.

หลายบทว่า เนวสุสา จิตฺตํ ปรียาทียนฺติ มีความว่า อารมณ์
เหล่านั้น ไม่สามารถจะยึดจิตของพระชีนาสนั้นตั้งอยู่ได้.

บทว่า อมิสฺสีกตํ มีความว่า จิตของท่านอันอารมณ์ทำให้เจือด้วย
กิเลสไม่ได้. อธิบายว่า อารมณ์ทั้งหลายย่อมทำจิตให้เป็นธรรมชาติเจอกับ
กิเลสทั้งหลาย เพราะไม่มีกิเลสเหล่านั้น จิตของท่านจึงชื่อว่าอันอารมณ์ทำให้
เจือด้วยกิเลสไม่ได้.

บทว่า จิตํ ได้แก่ ตั้งมั่น.

บทว่า อเนนฺชปฺปคฺคํ ได้แก่ ถึงความไม่หวั่นไหว.

บทว่า วยฺยจฺจุสฺสาณุปสฺสติ ได้แก่ เห็นทั้งความเกิด ทั้งความดับ
แห่งจิตนั้น.

สองบทว่า เนกฺขมฺมํ อธิมุตฺตสฺส ได้แก่ ตรัสรู้พระอรหัตทั้งอยู่.
พระอรหัตนั่นเอง พระโสณโกสิวิสเถระ กล่าวแล้วเมื่อด้วยบทที่เหลือทั้งหลาย.

บทว่า อุปาทานกฺขยสฺส เป็นลัทธิวิภักติใช้ในอรรถแห่งทุกคตยาวิภักติ.

สองบทว่า อสฺมโมหฺลฺยจฺเจตฺโส ได้แก่ และความไม่หลงมกมาย
แห่งจิต. ภิกษุเหล่านั้นน้อมไปแล้วด้วย.

สองบทว่า **ทิสฺวา** **อายตฺนูปปาทํ** ได้แก่ เห็นความเกิดและความดับแห่งอายตนะทั้งหลาย.

หลายบทว่า **สมฺมา จิตฺตํ วิมฺลฺลจิตฺติ** มีความว่า จิตย่อมหลุดพ้นด้วยอำนาจผลสมบัตติ เพราะข้อปฏิบัติเครื่องเห็นแจ้งนี้ โดยชอบคือตามเหตุตามนัย ได้แก่ น้อมไปในนิพพานเป็นอารมณ์.

บทว่า **สนฺตจิตฺตสฺส** ได้แก่ มีจิตเยือกเย็น.

บทว่า **ตาทีโน** คือจัดว่าผู้คงที่ เพราะไม่หวั่นไหว ด้วยความยินดี ยินร้าย ในอภิสารมณ์และอนิภิสารมณ์.

สองบทว่า **อญฺญํ พฺยากรโณสุตฺติ** ได้แก่ พยากรณ์หรือหัด.

สองบทว่า **อตุโธ จ วุตฺโต** มีความว่า ตนอันผู้อื่นจะทราบว่าเป็นอรหันต์ ด้วยเนื้อความใด เนื้อความนั้น อันกุลบุตรทั้งหลายกล่าวแล้ว. ส่วนเนื้อความแห่งสูตร ฟังถือเอาจากวรรณนาแห่งสุดต้นตะเถติ.

สองบทว่า **อตุตา จ อนุปนิโต** มีความว่า ทั้งไม่น้อยตนเข้าไป ด้วยอำนาจพหุญชนะอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าเป็นอรหันต์.

หลายบทว่า **อถ จ ปนิเรกฺขเจ โมฆปฺริสา** มีความว่า ฝ่ายบุรุษเปล่าเหล่าอื่น ทำที่เหมือนสนุก พยากรณ์หรือหัดผลซึ่งไม่มีเลย ทำให้มีด้วยเหตุสักว่าถ้อยคำ.

ว่าด้วยรองเท้า

บทว่า **เอกปฺลาลิกํ** ได้แก่ ชั้นเดียว.

วินิจฉัยในคำว่า **อสีตีสกฺกฺวาเห** นี้ ฟังทราบดังนี้:-

สองเล่มเกวียน ฟังทราบว่าเป็นหนึ่งวาหะ.

วินิจฉัยในคำว่า **สตุตฺตหตุถิกญฺจ อนิกํ** นี้ ฟังทราบดังนี้:-

ปริมาณนี้คือ ช้างพัง ๖ เชือก กับช้างพลาย ๑ เชือก เป็นอนิกะหนึ่ง
๗ อนิกะเช่นนี้ ชื่อว่า สัตตหัตถิกอนิกะ.

บทว่า ทิคุณา ได้แก่ ๒ ชั้น.

บทว่า ทิคุณา ได้แก่ ๓ ชั้น รองเท้ามีชั้นตั้งแต่ ๔ ชั้นขึ้นไป
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า รองเท้าหลายชั้น.

บทว่า สพฺพนิลกา ได้แก่ เจียวล้วนทีเดียว. แม้ในสีต่าง ๆ มี
เหลืองล้วนเป็นต้น ก็มีนัยเหมือนกัน. ก็บรรดรองเท้าสีเหล่านั้น รองเท้า
เขียวคราม มีสีคล้ายสีดอกผักตบ รองเท้าเหลืองมีสีคล้ายดอกกรรณิการ์ รอง-
เท้าแดง มีสีคล้ายดอกชบา รองเท้าแดงสำลान คือแดงอ่อน มีสีคล้ายฝาง
รองเท้าดำ มีสีคล้ายสีลูกประคำดีควาย รองเท้าแดงเข้ม มีสีคล้ายหลังตะขาบ
รองเท้าแดงกลาย ๆ มีสีเจือกัน คล้ายสีใบไม้เหลือง, แต่ในกรุงนทีแก้วมีสีคล้าย
ดอกบัวหลวง. บรรดรองเท้าเหล่านี้ ภิกษุได้ชนิดใดชนิดหนึ่งแล้ว เอาผ้าเช็ด
น้ำยาทำลายสีเสียแล้วสวม ควรอยู่. แม้ทำลายสีเสียเพียงเล็กน้อย ก็ควร
เหมือนกัน.

บทว่า นิลวทุฐิกา ได้แก่ รองเท้าที่มีหูเท่านั้นเจียว. แม้ในสีทั้งปวง
มีสีเหลืองเป็นต้น มีนัยเหมือนกัน. แม้รองเท้าที่มีหูเขียวเป็นต้น เหล่านั้น
ก็พึงทำลายสีเสียแล้วจึงค่อยสวม.

บทว่า ขลุลกพฺพฐา ได้แก่ รองเท้าที่ทำติดแผ่นหนังที่พื้นขึ้นมา
เพื่อปิดส้น. รองเท้าของชาวโยนกเรียกว่า รองเท้าหุ้มเป็นกระบอกได้แก่
รองเท้าที่ปิดเท้าทั้งหมดจนถึงแข้ง.

บทว่า ปาลิคุณฺฐิมา ได้แก่ รองเท้าที่หุ้มหลังเท้า ปิดแค่เพียงบน
หลังเท่านั้น ไม่ปิดแข้ง.

บทว่า ตูลปฺปณฺณิกา ได้แก่ รองเท้าที่ทำยัดด้วยปุยขน.

บทว่า **ติตฺติรปฺตติกา** ได้แก่ ร่องเท้าที่มีหูดงาม เช่นกับปีกนกกระทา.

บทว่า **เมณฑวิสาณวทุริกา** ได้แก่ ร่องเท้าที่ทำประกอบหุ้ม
สัณฐานคล้ายเขาแกะ ที่ปลายเชิงงอน แม้ในร่องเท้าที่มีหูดงาเขาพะเป็นต้น ก็
นัยนี้แล.

บทว่า **วิจฺฉิกขาพิกา** ได้แก่ ร่องเท้าที่ทำประกอบหุ้มสัณฐานดังหาง
แมลงป่อง ที่ปลายเชิงงอนนั่นเอง.

บทว่า **โมรปิลฺลชปฺริฬุพิตา** ได้แก่ ร่องเท้าที่เย็บที่พื้นกัศิ ที่หู
กัศิ ด้วยขนปีกนกยูงต่างด้าย.

บทว่า **จิตฺตรา** ได้แก่ ร่องเท้าทั้งดงามต่าง ๆ. แม้ในร่องเท้าเหล่านั้น
ภิกษุได้ชนิดใดชนิดหนึ่งแล้ว ถ้าเป็นของที่อาจเอาสิ่งที่ไม่ควรเหล่านั้น เป็นต้น
ว่า หนักร่มเส้นออกเสียได้ พึงเอาออกเสียแล้วใช้เถิด. แต่เมื่อสิ่งที่ไม่ควร
มีหนักร่มเส้นเป็นต้นนั้น ยังมีอยู่ เป็นทุกกฎแก่ภิกษุผู้ใช้. ร่องเท้าที่ทำประกอบ
หนังราชสีห์ที่ริมโดยรอบเหมือนติดอนุวาดในจีวร ชื่อว่า ร่องเท้าขลิบด้วย
หนังราชสีห์.

บทว่า **อุฏฺฐกมฺมุปริกฺขตา** ได้แก่ ร่องเท้าที่ขลิบด้วยหนังนกเค้าแมว
ถึงในร่องเท้าเหล่านี้ ชนิดใดชนิดหนึ่ง พึงเอาหนังนั้นออกแล้วสวมเถิด.

บทว่า **โอมุฏฺกั** ได้แก่ สวมแล้วถอดออก.

บทว่า **นวา** ได้แก่ ยังมีได้ใช้.

บทว่า **อภิชีวนิกฺกุสฺส** มีความว่า กฎหัตถ์ทั้งหลาย ย่อมเป็นอยู่
เฉพาะ คือสำเร็จการเลี้ยงชีวิต ด้วยศิลปปะโค มีความเคารพในอาจารย์เพราะ
เหตุแห่งศิลปะนั้น.

ในคำว่า **อิธ โข ตํ ภิกฺขเว** นี้. บทว่า **ตํ** เป็นเพียงนิบาตความ
ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย... พึงงามในธรรมวินัยนี้แล.

สองบทว่า ยํ ตุมฺเห ได้แก่ เย ตุมฺเห อีกอย่างหนึ่ง มีคำอธิบายว่า ยถิ ตุมฺเห จริงอยู่ นิบาต คือ ยํ ใช้ในอรรถแห่ง ยถิ ศัพท์.

วินิจฉัยในคำว่า อจริเยสุ เป็นอาทิ เฉพาะอาจารย์ ๔ พวกนี้ คือ บรรพชาจารย์ อุปสัมปทาจารย์ นิสสยาจารย์ อุทเทศาจารย์ จัดเป็นอาจารย์แท้ในบทว่า อจริเยสุ นี้. ภิกษุผู้มีพรรษา ๖ พอเป็นอาจารย์ของภิกษุผู้ไม่มีพรรษาได้. ด้วยว่า ภิกษุผู้ไม่มีพรรษานั้นจักอาศัยเธออยู่ในกาลที่ตนมีพรรษา ๔, ด้วยประการอย่างนี้ แม้ภิกษุเหล่านี้ จักว่าผู้พอเป็นอาจารย์ได้แท้ คือ ภิกษุผู้มีพรรษา ๗ พอเป็นอาจารย์ของภิกษุพรรษาเดียวได้, ผู้มีพรรษา ๘ พอเป็นอาจารย์ผู้มีพรรษา ๒ ได้, ผู้มีพรรษา ๙ พอเป็นอาจารย์ของผู้มีพรรษา ๓ ได้ ผู้มีพรรษา ๑๐ พอเป็นอาจารย์ของผู้มีพรรษา ๔ ได้ฝ่ายภิกษุผู้เป็นเพื่อนเห็น เพื่อนคบของอุปัชฌาย์ก็ดี, ภิกษุเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ใหญ่กว่า ๑๐ พรรษาก็ดี ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าผู้ป้อนอุปัชฌาย์. เมื่อภิกษุทั้งหลายมีประมาณเท่านี้ ไม่สมควรจะเท้าก้าวเดินอยู่ ย่อมเป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้สมควรจะเท้าก้าวเดิน. ที่ชื่อว่าอาพาธเป็นหน่อที่เท้าได้แก่เนื้อคล้ายเดือย เป็นของยื่นออกจากพื้นเท้า.

ว่าด้วยเจียงเท้า

บทว่า ตินปาทุกา ได้แก่ เจียงเท้าที่ทำด้วยหญ้าชนิดใดชนิดหนึ่ง.

บทว่า หินฺดาลปาทุกา ได้แก่ เจียงเท้าที่ทำด้วยใบเป้ง เจียงเท้าที่ทำแล้ว แม้ด้วยใบเตาร้าง ไม่ควรเหมือนกัน.

บทว่า กมลปาทุกา ได้แก่ เจียงเท้าที่ทำด้วยหญ้าที่ชื่อว่า กมลวรรณ พระอาจารย์บางพวกกล่าวว่า เจียงเท้าที่ทำด้วยแฝก ดังนี้ก็มี.

บทว่า กมฺพลปาทุกา ได้แก่ เจียงเท้าที่ทำด้วยขนเจียม.

บทว่า อสงฺกมณียาโย ได้แก่ เจียงเท้าที่ตั้งไว้เป็นอันคืบบนพื้นไม้
กลอน เคลื่อนที่ไม่ได้.

ว่าด้วยยาน

สองบทว่า องฺกชาตํ จุปฺนุติ ได้แก่ ฎกของชาตด้วยของชาตนั้น
เอง.

สองบทว่า โอคาเหตุวามาเรณฺติ ได้แก่ ยึดไว้แน่นให้ตายภายใน
น้ำ.

บทว่า อิตฺถียุตฺเตน ได้แก่ เทียมด้วยโคตัวเมีย.

บทว่า ปุริสฺสนุตฺเตน ได้แก่ มีบุรุษเป็นสารถิ.

บทว่า ปุริสฺสยุตฺเตน ได้แก่ เทียมด้วยโคผู้.

บทว่า อิตฺถนุตฺเตน ได้แก่ มีสตรีเป็นสารถิ.

บทว่า คงฺคามหิยาย ได้แก่ การกีฬาในแม่น้ำคงคาและแม่น้ำมही.

วินิจฉัยในข้อว่า ปุริสฺสยุตฺตํ หตฺถวฏฺฐกํ นี้ พึงทราบดังนี้:-

ยานที่เทียมด้วยโคผู้ จะมีสตรีเป็นสารถิ หรือมีบุรุษเป็นสารถิก็ตาม,
ควร. ส่วนยานที่ลากไปด้วยมือ สตรีลาก หรือบุรุษลากก็ตาม, ควรเหมือน
กัน.

บทว่า ยานุกฺขมาเตน มีความว่า ภายทั้งปวง ของภิกษุณัั้นย่อม
สันคลอน เพราะความเหวี่ยงไปแห่งยาน ความไม่สำราญ ย่อมเสียดแทงเพราะ
ปัจจัยนั้น.

บทว่า สิวิกํ ได้แก่ กานหามมีตั้งนั่ง.

บทว่า ปาณฺจฺกํ ได้แก่ เปลผ้าที่เขาผูกติดกับไม้คาน.

ว่าด้วยอุจาสยนะและมหาสยนะ

วินิจนัยในชื่อว่า อุจาสยนมหาสยนานี นี้ พึงทราบดังนี้:-

ที่นอนสูงนั้น ได้แก่ เตียงที่เกินประมาณ; ที่นอนใหญ่นั้น ได้แก่ เครื่องลาดเป็นอกัปปิยะ.

ในอาสนธิเป็นต้น อาสนธิ นั้น ได้แก่ ที่นั่งอันเกินประมาณ บัลลังก์ นั้น ได้แก่ ที่นั่งที่เขาทำรูปสัตว์ร้ายติดไว้ที่เท้า.

โณณกะ นั้น ได้แก่ ผ้าโกเชาว์ ผืนใหญ่มีขนยาว. ได้ยินว่าขนผ้าแห่งโกเชาว์นั้น ยาวเกินสี่นิ้ว.

จิตตะกะ นั้น ได้แก่ เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะซึ่งวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย

ปฏิกา นั้น ได้แก่ เครื่องลาดขาว ทำด้วยขนแกะ.

ปฏุลิกา นั้น ได้แก่ เครื่องลาดทำด้วยขนแกะ มีลายดอกไม้แน่นเนื่องกัน เรียกกันว่า ผ้าขาวโยนก ผ้าคนทมิฬ.

ตุลิกา นั้น ได้แก่ พูกที่ยัดนุ่นตามปกตินั่นเอง.

วิกติกา นั้น ได้แก่ เครื่องลาดทำด้วยขนแกะวิจิตรด้วยรูปราชสีห์และเสือโคร่งเป็นต้น .

อุทฺธโลมิ นั้น ได้แก่ เครื่องลาดทำด้วยขนแกะ มีขนขึ้นข้างเดียว ปาฐะว่า อุทฺธ โลมิ ก็มี.

เอกัณฺธโลมิ นั้น ได้แก่ เครื่องลาดทำด้วยขนแกะ มีขนขึ้นทั้งสองข้าง

กฏิสสะ นั้น ได้แก่ เครื่องปูนอนที่ทอด้วยด้ายทองแกมไหมขลิบด้วยทอง.

โกสยยะ นั้น ได้แก่ ผ้าปูที่นอนที่ทอด้วยเส้นไหมขลิบด้วยทอง: แต่เป็นไหมล้วนใช้ได้.

กุตตะระ นั้น ได้แก่ เครื่องปูนอนที่ทำด้วยขนแกะ ใหญ่พอนางพ่อน ๑๖ คนยืนรำได้.

หัตถัตถะ และ อัสสัตถะ ได้แก่ เครื่องลาดบนหลังช้างและหลังม้านั้นเอง. และในรถัตถะ ก็มีนัยเหมือนกัน.

อชินปวณิ นั้น ได้แก่ เครื่องลาดที่ทำเป็นชั้น ซึ่งเย็บซ้อนกันด้วยหนังเสือ โดยขนาดเท่าตัวเดียว.

กทลิมิกปวรปัจจัตถณะ นั้น ได้แก่ เครื่องปูนอนอย่างดีที่สุด. ได้ยินว่า ขนทั้งหลายทาบหนังชะมดบนผ้าขาวแล้วเย็บติดกัน ทำเป็นเครื่องลาดนั้น.

สตุตตรัจฉทั้ง นั้น ได้แก่ ที่นอนที่มีเพดาน ข้างบนพร้อมอธิบายว่า ที่นอนที่พร้อมด้วยเพดานแดงซึ่งติดไว้ข้างบน. ถึงมีเพดานขาว เมื่อมีเครื่องลาดที่เป็นอกัปปิยะอยู่ข้างใต้ ย่อมไม่ควร แต่เมื่อไม่มี ควรอยู่.

อุกโกโลหิตกุปชานะ นั้น ได้แก่ ที่นอนมีหมอนแดงสองข้างแห่งเดียว คือ หมอนศีรษะหนึ่ง หมอนหนุนเท้าหนึ่ง ที่นอนชนิดนี้ไม่ควร. แต่ว่า หมอนใดลูกเดียวเท่านั้น ที่หน้าสองข้างจะแดงก็ตาม มีสีดังดอกบัวหลวงก็ตาม วิจิตรก็ตาม ถ้าประกอบด้วยประมาณ หมอนนั้น ย่อมควร. ส่วนหมอนใหญ่ทรงห้าม.

ทีปิณฑปะ ได้แก่ ลูกเสือเหลือง.

บทว่า โอคุมุณินฺติ มีความว่า ขนทั้งหลายใช้เชือกหนังร้อยผูกที่พริ้งรองฝ่าเป็นคัน.

บทว่า อภินิสีทิต্ত์ มีความว่า (เราอนุญาต) เพื่อภิกษุนั่งทับ ก็อ
พึงได้.

วินิจฉัยในข้อว่า คิลาเนน ภิกษุณา สอุปาหเนน นี้ พึงทราบ
ดังนี้:-

ภิกษุใดจัดว่าผู้อาพาธไม่สวมรองเท้า ไม่สามารถจะเข้าบ้านได้.

เรื่องพระโสณกุฎทิณณะ

บทว่า กุรรหมเร ได้แก่ ในเมืองมีชื่ออย่างนั้น, โคจรตามของพระ-
มหากัจจายนะนั้น พระธรรมสังคากาจารย์ กล่าวด้วยบทว่า กุรรหมเร นั้น.

สองบทว่า ปปาเต ปพุพเต ได้แก่ ที่ภูเขาปปาต. สถานที่
อยู่ของท่าน พระธรรมสังคากาจารย์กล่าวด้วยสองบทว่า ปปาเต ปพุพเต
นั้น.

คำว่า โสณะ เป็นชื่อของอุบาสกนั้น. ก็และอุบาสกนั้นทรงเครื่อง
ประดับหุมิราคากิณ्हีหนึ่ง เพราะฉะนั้น จึงเรียกกันว่า กุฎทิณณะ ความว่า
โกฏิทิณณะ.

บทว่า เอกเสยฺย ได้แก่ การนอนของบุคคลผู้เดียว ความว่า
พรหมจรรย์ ประกอบด้วยการเป็นที่ประกอบความเพียรเนื่อง ๆ.

บทว่า ปาสาทิกิ ได้แก่ ให้เกิดความเลื่อมใส.

บทว่า ปสาทณียํ นี้ เป็นคำกล่าวซ้ำเพื่อความของบทว่า ปาสาทิกิ
นั้นแล.

บทว่า อุตฺตมทมธสมถิ ได้แก่ ความฝึกและความสงบคือปัญญาและ
สมาธิอันอุดม, ความว่า ความสงบกายและสงบจิตดังนี้ ก็ได้.

บทว่า ทนฺตํ มีความว่า ชื่อว่าผู้ทรมานแล้ว เพราะกิเลสเครื่องคั่นรณ ซึ่งเป็นข้าศึกทั้งปวงเป็นของเด็ดขาดไปแล้ว, อธิบายว่า ผู้สิ้นกิเลสแล้ว.

บทว่า กุตุตํ ได้แก่ ผู้คุ้มครองแล้วด้วยความป้องกัน คือความระวัง.

บทว่า ยตินุทริยํ ได้แก่ ทรงชนะอินทรีย์แล้ว.

บทว่า นาคํ ได้แก่ ผู้เว้นจากบาป, ความว่า ผู้ปราศจากกิเลส.

หลายบทว่า ตุมฺหํ เม วสุตํ อจฺจนํ มีความว่า ต่อล่วงไปสามเดือนจำเดิมแต่วันบรรพชาของข้าพเจ้า.

สองบทว่า อุปสมฺปทํ อลฺลํ ความว่า ข้าพเจ้าจึงได้อุปสมบท.

บทว่า กณฺหุตฺตรา ได้แก่ มีดินดำยังนํก, ความว่า มีดินดำเป็นก้อนนูนขึ้น.

บทว่า โภกณฺฏกฺกตา คือ เป็นภาคพื้นที่ถูกทำให้เสียด้วยระแหง กีบโคซึ่งตั้งขึ้นจากพื้นที่ถูกกิบบโคเหยียบ. ได้ยินว่า รองเท้าชั้นเดียวไม่อาจกันระแหงกิบบโคเหล่านั้นได้, พื้นแผ่นดินเป็นของแข็งขรุขระด้วยประการดังนี้.

ดินชาติมีอยู่ ๔ อย่างเหล่านี้ คือ เอรุ คือหญ้าดินกา ๑ โมรุ คือหญ้าหางนกยูง ๑ มัชชารุ คือหญ้าหนวดแมว ๑ ชันตุ คือหญ้าหางช้าง ๑ ชนิดทั้งหลายย่อมทำเสื่อลำแพนและเสื่ออ่อนด้วยหญ้าเหล่านี้.

บรรดาดินชาติ ๔ ชนิดนั้น หญ้าเอรุนั้น ได้แก่หญ้าทราย; หญ้าทรายนั่นเป็นของหยาบ; หญ้าโมรุมียอดสีแดงละเอียดอ่อน มีสัมผัสสบาย; เสื่อที่ทำด้วยหญ้าโมรุนั้น เมื่อนอนแล้วพอลุกขึ้นเป็นของฟูขึ้นอีกได้. ชนิดทั้งหลายย่อมทำแม่ซึ่งผ้าสาฎกด้วยหญ้ามัชชารุ; หญ้าชันตุมีสีคล้ายแก้วมณี.

สองบพว่า เสนาสน์ ปณฺญาเปติ มีความว่า พระอนนทผู้มีอายุ ได้ปูพูกหรือเสื่อลำแพน. ก็แลครั้งปูแล้วจึงบอกแก่พระโสณะว่า ผู้มีอายุ พระศาสดามีพระประสงค์จะอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวกับท่าน, เสนาสนะสำหรับท่าน เราจัดไว้แล้ว ในพระคันธกุฏินั่นเอง.

หลายบพว่า ปฏิกาคู ตํ ภิกขุ ฐมฺโม ภาสิตุ. มีความว่าธรรมจรับหน้าที่ต่อญาณ กล่าวคือปฏิกุญญ เพื่อสวด.

บพว่า อฏฺฐกวกคฺคิกานิ^๑ มีความว่า พระโสณะผู้มีอายุได้สวดพระสูตร ๑๖ สูตรมีกามสูตรเป็นต้น ที่ว่าเป็นอฏฺฐกวกคฺคิกะ^๒ เหล่านั้น.

บพว่า วิสฺสุตฺตญาย คือ มิ อักขระอันสละสลวย.

บพว่า อนนฺดคฺคาย มีความว่า ความเป็นวาจาประกอบด้วยโทษย่อมไม่มี.

สองบาทภาคาว่า อริโย น รมตี ปาเป, ปาเป น รมตี สฺสจฺจ^๓ มีความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คนสะอาดย่อมไม่ยินดีในบาป เพื่อแสดงเนื้อความพิเศษว่า จริงอยู่ บุคคลใด ประกอบด้วยคุณธรรมเครื่องเป็นผู้สะอาดทางกายวาจาและใจ, บุคคลนั้น ย่อมไม่ยินดีในบาป; เพราะฉะนั้นเฉพาะพระอรียเจ้า ชื่อว่าไม่ยินดีในบาป,

หลายบพว่า อโย ขุสฺส กาลो ความว่า เวลานี้แลพึงเป็นกาล.

บพว่า ปรีทสฺสึ ได้แก่ สั่งมาแล้ว.

ในคำนี้ว่า อโย ขุสฺส กาลอ...ปรีทสฺสึ มีคำอธิบายดังนี้ว่า อุปัชฌาย์ของเรา ให้เรารับทราบคำสั่งอันใดมาว่า เธอพึงทูลเรื่องนี้ด้วย เรื่องนี้ด้วย, เวลานี้ พึงเป็นกาลแห่งคำสั่งนั้น, เอาเถิด เราจะทูลคำสั่งนั้นเดี๋ยวนี้.

๑. อฏฺฐกวกคฺคิกานีติ: อฏฺฐกวกคฺคิกานิ กามสูตราทีนิ โสฬสสูตรานีติ สารคฺคที่ปนิ.

๒. เป็นวรรคที่ ๔ แห่งสตตนิบาต ขททกนิกาย ๓๕๓.๓ มหาวคฺค. ทฺติย. ๓๔.

บทว่า วินยธรปญฺจเมน คือมีอาจารย์ผู้สวดประกาศเป็นที่ ๕.

วินิจจยในข้อว่า อนุชานามิ ภิกฺขเว สพุพฺพจฺจนฺติเมสุ ชน-
ปเทสุ คณฺจฺคณฺปาหํ นี้ พึงทราบดังนี้:-

รองเท้าที่ทำด้วยหนังชนิดใดชนิดหนึ่ง เว้นหนังมนุษย์เสีย ย่อมควร
แม้ในอุ้งรองเท้า ฝักมีดและฝักกุญแจ ก็นัยนี้แล.

ว่าด้วยหนัง

ก็แลวินิจจยในคำว่า จมฺมานิ อตุรฺรณานิ นี้ พึงทราบดังนี้:-

ภิกษุจะปูหนังแกะและหนังแพะอย่างไรอย่างหนึ่งแล้วนอนหรือนั่ง
ก็ควร.

วินิจจยในหนังมฤค พึงทราบดังนี้:-

หนังแห่งมฤคชาติ คือเนื้อทราย เนื้อสมัน เนื้อฟาน กวาง เนื้ออีกล
ละมั่งเหล่านี้ เท่านั้นควร. ส่วนหนังแห่งสัตว์เหล่าอื่นไม่ควร.

ลิง ค่าง นางเห็น ชะมด และสัตว์ร้ายเหล่าใดเหล่าหนึ่งบรรดามี,
หนังของสัตว์เหล่านั้นไม่ควร.

ในสัตว์เหล่านั้น ที่ชื่อว่าสัตว์ร้าย ได้แก่ ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือ
เหลือง หมี เสือดาว. แต่จะไม่ควรเฉพาะสัตว์เหล่านี้ พวกเดียวเท่านั้น ห้าม
ได้; อันหนังของสัตว์เหล่าใด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่าไม่ควร เว้นสัตว์
เหล่านั้นเสีย สัตว์ทั้งหลายที่เหลือ ชั้นที่สุด แม้โค กระบือ กระต่าย แมว
เป็นต้น รวมทั้งหมด พึงทราบว่า สัตว์ร้ายเหมือนกันในอรรถนี้. จจริงอยู่
หนังของสัตว์ทุก ๆ ชนิดไม่ควร.

ชื่อว่า น ตั ตาว คณูปคัม , ยาว น หตถัม คจฺจติ มีความว่า
จิวรซึ่งชนทั้งหลายนำมาแล้ว แต่ยังมีได้ถวายก็ดี, จิวรที่เขาฝากไปให้ แต่ยังมีได้
บอกว่า จิวรเกิดขึ้นแก่ท่านแล้ว ดังนี้ก็ดี เพียงใด; จิวรนี้ยังไม่ต้องนับ
วัน, คือไม่ควรเพื่ออธิษฐาน, อธิบายว่า ยังไม่เข้าถึงความถือเอาที่ควรอธิษ-
ฐานเพียงนั้น. แต่จิวรที่เขานำมาถวายแล้ว ก็ดี, จิวรที่เขาฝากไปให้และบอก
แล้ว ก็ดี, จิวรที่ภิกษุได้ฟังว่า เกิดแล้ว ก็ดี ในกาลใด; จำเดิมแต่กาลนั้น
ไป ภิกษุย่อมได้บริหาร ๑๐ วันเท่านั้น ฉะนั้นแล.

อรรกถาจัมมขันธกะ จบ

เกสัชชขันธกะ

ภิกษุอาพาธในฤดูสารท

[๒๕] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายอันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารทถูกต้องแล้ว ยาคูที่ดื่มเข้าไปก็พุ่งออก แม้ข้าวสวดยที่ฉันแล้วก็พุ่งออก เพราะอาพาธนั้น พวกเขोजึงชুবผอม เสรี้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้นชুবผอมเสรี้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น ครั้นแล้วจึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งถามว่า คุณก่อนอนนท ทำไมหนอ เดียวนี้ภิกษุทั้งหลายจิงชুবผอม เสรี้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น.

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า เดียวนี้ภิกษุทั้งหลายอันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารทถูกต้องแล้ว ยาคูที่ดื่มเข้าไปก็พุ่งออก แม้ข้าวสวดยที่ฉันแล้วก็พุ่งออก เพราะอาพาธนั้น พวกเขोजึงชুবผอม เสรี้าหมองมีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น.

พระพุทธบัญญัติเกสัช ๕ ในกาล

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับในที่สงัดทรงหลีกเร้นอยู่ได้มีพระปริวิตกแห่งพระทัยเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เดียวนี้ภิกษุทั้งหลายอันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารท ถูกต้องแล้ว ยาคูที่ดื่มเข้าไปก็พุ่งออก แม้ข้าวสวดยที่ฉันแล้วก็พุ่ง

ออก เพราะอาพาธนั้น พวกเธอจึงชুবผอม เสริ้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มี
ผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น เราจะพึงอนุญาตอะไรหนอ เป็น
เกสัชแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นเกสัชอยู่ในตัว และเขาสมมติว่าเป็นเกสัช ทั้ง
จะพึงสำเร็จประโยชน์ในอาหารกิจแก่สัตว์โลก และจะไม่พึงปรากฏเป็นอาหาร
หยาบ ที่นั่นพระองค์ได้มีพระปริวิตกสืบต่อไปว่า เกสัช ๕ นี้แล คือ เนยใส
เนยข้น น้ามัน น้าผึ้ง น้าอ้อยเป็นเกสัชอยู่ในตัว และเขาสมมติว่าเป็นเกสัช
ทั้งสำเร็จประโยชน์ในอาหารกิจแก่สัตว์โลก และไม่ปรากฏเป็นอาหารหยาบ
ผิฉะนั้น เราพึงอนุญาตเกสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประเคนในกาลแล้ว
บริโภคนในกาล ครั้นเวลาสาธณห์พระองค์เสด็จออกจากที่หลีกเร้น ทรงทำ
ธรรมิกถา ในเหตุเพราะเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่ง
กะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ณ ตำบลนี้
ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เดียวนี้ภิกษุทั้งหลายอันอาพาธซึ่งเกิด
ชุมในฤดูสารทถูกต้องแล้ว ยาคูที่ดื่มเข้าไปก็พุ่งออก แม้ข้าวสวาทที่ฉันแล้วก็
พุ่งออก เพราะอาพาธนั้น พวกเธอจึงชুবผอม เสริ้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี
มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น เราจะพึงอนุญาตอะไรหนอ เป็น
เกสัชแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นเกสัชอยู่ในตัวและเขาสมมติว่าเป็นเกสัช ทั้งจะ
พึงสำเร็จประโยชน์ในอาหารกิจแก่สัตว์โลก และไม่ปรากฏเป็นอาหารหยาบ
คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความปริวิตกสืบต่อไปว่า เกสัช ๕ นี้แล
เนยใส เนยข้น น้ามัน น้าผึ้ง น้าอ้อย เป็นเกสัชอยู่ในตัว และเขาสมมติว่า
เป็นเกสัชทั้งสำเร็จประโยชน์ในอาหารกิจแก่สัตว์โลก และไม่ปรากฏเป็น อาหาร
หยาบ ผิฉะนั้น เราพึงอนุญาตเกสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประเคน
ในกาลแล้วบริโภคนในกาล คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคน
เกสัช ๕ นั้นในกาล แล้วบริโภคนในกาล.

พระพุทธานุญาติเถส ๕ นอกกาล

[๒๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเถส ๕ นั้น ในกาลแล้วบริโภคนอกกาล โภชนาหารของพวกเธอชนิดธรรมดา ชนิดเลว ไม่ย่อย ไม่จำต้องกล่าวถึงโภชนาหารที่ดี พวกเธออันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารทนั้น และอันความเบื่อกัดดาหารนี้ถูกต้องแล้ว เพราะเหตุ ๒ ประการนั้น ยังเป็นผู้ชুবผอมเศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็นมากขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้นซึ่งชুবผอมเศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวพรรณเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็นมากขึ้น ครั้นแล้ว จึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์ มารับสั่งถามว่า คุณก่อนอานนท์ ทำไมหนอ เดียวนี้พระภิกษุทั้งหลายยังชুবผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็นมากขึ้น.

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า เดียวนี้ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเถส ๕ นั้นในกาลแล้วบริโภคนอกกาล โภชนาหารของพวกเธอชนิดธรรมดา ชนิดเลว ไม่ย่อย ไม่จำต้องกล่าวถึงโภชนาหารที่ดี พวกเธออันอาพาธซึ่งเกิดในฤดูสารทนั้น และอันความเบื่อกัดดาหารนี้ถูกต้องแล้ว เพราะเหตุ ๒ ประการนั้น ยังเป็นผู้ชুবผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็นมากขึ้น.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับ สั่งว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคนเถส ๕ นั้น แล้วบริโภคนอกกาลทั้งนอกกาล.

พระพุทธานุญาตน้ำมันเปลว

[๒๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วย น้ำมันเปลว เป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันเปลวเป็น เภสัช คือ น้ำมันเปลวหมี น้ำมันเปลวปลา น้ำมันเปลวปลาฉลาม น้ำมัน เปลวหมู น้ำมันเปลวลา ที่รับประเคนในกาล เจียวในกาล กรองในกาล บริโภคอย่างน้ำมัน.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนในวิกาล เจียวในวิกาล กรองในวิกาล หากจะพึงบริโภคน้ำมันเปลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนในกาล เจียวในวิกาล กรอง ในวิกาล หากจะพึงบริโภคน้ำมันเปลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนในกาล เจียวในกาล กรอง ในวิกาล หากจะพึงบริโภคน้ำมันเปลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๑ ตัว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนในกาล เจียวในกาล กรองใน กาล หากจะพึงบริโภคน้ำมันเปลวนั้น ไม่ต้องอาบัติ.

พระพุทธานุญาตมูลเภสัช

[๒๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วย รากไม้เป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาต แก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรากไม้ที่เป็นเภสัช คือ ขมิ้น จิง ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุตพิศ ข่า แผลก แห้วหมู ก็หรือมูลเภสัช แม้ชนิดอื่นใดบรรดาที่มีไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยวในของควรเคี้ยว ที่

ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรรบริโกในของควรรบริโก รับประเคนมูลเกสัฆ
เหล่านั้นแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโกได้ เมื่อเหตุไม่มี
ภิกษุบริโก ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตเครื่องบดยา

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยรากไม้ที่เป็น
เกสัฆชนิดละเอียด จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาต
แก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตตัวหินบด ลูกหินบด.

พระพุทธานุญาตกสาวเกสัฆ

[๒๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วย
น้ำฝาดเป็นเกสัฆ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาต
แก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตน้ำฝาดที่เป็นเกสัฆ คือ
น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดมูกมัน น้ำฝาดกระดอมหรือจี่กา น้ำฝาดบรเพ็ดหรือพญา
มือเหล็ก น้ำฝาดกนิพิมาน ก็หรือกสาวเกสัฆแม้ชนิดอื่นใดบรรดา มี ที่ไม่
สำเร็จประโยชน์แก่ของควรรเกี่ยวข้องในของควรรเกี่ยวข้อง ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่
ของควรรบริโกในของควรรบริโก รับประเคนกสาวเกสัฆเหล่านั้น แล้วเก็บ
ไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโกได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโก
ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตป้อนเกสัฆ

[๓๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วย
ใบไม้เป็นเกสัฆ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตใบไม้ที่เป็นเกสัฆ คือ ใบ

สะเคา ใบมูกมัน ใบกระคอมหรือจีกา ใบกะเพรา หรือแมงลัก ใบผาย ก็หรือ
ปิ่นเกล็ดขแม้นิดอื่นใดบรรดามี ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยว
ในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคนในของควรบริโภค
รับประทานปิ่นเกล็ดเหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้
บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตผลเกล็ด

[๑๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วย
ผลไม้เป็นเกล็ด จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผลไม้ที่เป็นเกล็ด คือ ลูก
พิลังกาสา คีปรี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลแห่งโกฐ ก็
หรือผลเกล็ดขแม้นิดอื่นใดบรรดามี ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยวใน
ของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคนในของควรบริโภค รับประทาน
ผลเกล็ดเหล่านั้นแล้ว เก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโภคได้
เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตขลุเกล็ด

[๑๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วย
ยางไม้เป็นเกล็ด จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยางไม้ที่เป็นเกล็ด คือ ยาง
อันไหลออกจากต้นหิงคุ ยางอันเขาเคี้ยวจากก้านและใบแห่งต้นหิงคุ ยางอันเขา
เคี้ยวจากใบแห่งต้นหิงคุ หรือเจือของอื่นด้วยยางอันไหลออกจากยอดไม้ดกะ

ยางอันไหลออกจากใบแห่งต้นตะ ขางอันเขาเดี้ยวจากใบหรือไหลออกจากก้าน
แห่งต้นตะ ข่า ยางนั้นก็หรือชตุเกสฺสชนิดอื่นในบรรดาที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่
ของควรเคี้ยวในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคนในของ
ควรบริโภค รับประเคนชตุเกสฺสเหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมี
เหตุ จึงให้บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตโลณเภสัช

[๓๓] ก็โดยสมัยนั้นแล. ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วย
เกลือเป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเกลือที่เป็นเภสัช คือ เกลือ
สมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เกลือดินโป่ง เกลือหุง ก็หรือโลณเภสัชชนิด
อื่นใดในบรรดา ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยวในของควรเคี้ยว ที่ไม่
สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคในของควรบริโภค รับ ประเคนโลณเภสัช
เหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี
ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตโลณเภสัช

[๓๔] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเวลัฏฐสีสะ อุปัชฌาย์ของท่านพระ
อานนท์ อาพาธเป็นโรคฝีดาษหรืออีสุกอีใส ฝ้านุ่งผ้าห่มกรังอยู่ที่ตัว เพราะ
น้ำเหลืองของโรคนั้น ภิกษุทั้งหลายเอน้ำชุบ ๆ ฝ้ายเหล่านั้นแล้วค่อย ๆ ดึงออก
มา พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินตามเสนาสนะ. ได้ทอดพระเนตร
เห็นภิกษุพวกนั้น กำลังเอน้ำชุบ ๆ ฝ้ายนั้นแล้วค่อย ๆ ดึงออกมา ครั้นแล้วเสด็จ
พระพุทธดำเนินเข้าไปทางภิกษุเหล่านั้น ได้ตรัสถามว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุรูปนี้อาพาธด้วยโรคอะไร ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านรูปนี้อาพาธด้วยโรคฝีดาษ หรืออีสุกอีใส ผ่ากรังอยู่ที่ตัว เพราะน้ำเหลือง พวกข้าพระพุทธเจ้าเอน้ำชุบ ๆ ผ่าเหล่านั้น แล้วค่อย ๆ คึงออกมา.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็น कैมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเกสัชชนิคม สำหรับภิกษุผู้เป็นฝีก็ดี พุพองก็ดี ลิวก็ดี โรคฝีดาษ หรือ อีสุกอีใสก็ดี มีกลิ่นตัวแรงก็ดี.

เราอนุญาตโคมัย ดินเหนียว กากน้ำข้อม สำหรับภิกษุไม่อาพาธ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ครก สาก.

พระพุทธาอนุญาตเครื่องกรอง

[๑๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วย ยาผงที่กรองแล้ว จึงกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตวัตถุเครื่องกรองยาผง.

ภิกษุอาพาธมีความต้องการด้วยยาผงที่ละเอียด พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ากรองยา.

พระพุทธาอนุญาตเนื้อดิบและเลือดสด

[๑๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเพราะฝีเข้า พระอาจารย์ พระอุปัชฌายะช่วยกันรักษาเธอ ก็ไม่สามารถแก้ไขให้หายโรคได้ เธอเดินไปที่เชิงแ่งหมู แล้วเกี่ยวกินเนื้อดิบ ดื่มน้ำเลือดสด อาพาธเพราะฝีเข้าของเธอ นั้นหาดังปิลิตทั้ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเพราะอาพาธเกิดแต่ฝีเข้า.

พระพุทธานุญาติยาตาเป็นต้น

[๑๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคนัยน์ตา ภิกษุทั้งหลายจึงเธอไปให้ถ้ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษุนั้นกำลังอุจจาระภิกษุรูปนั้นไปให้ถ้ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง จึงเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางภิกษุพวกนั้น แล้วได้ตรัสถามว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธเป็นอะไร ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ท่านรูปนี้อาพาธเป็นโรคนัยน์ตา พวกข้าพระพุทธเจ้าคอยอุจจาระท่านรูปนี้ไปให้ถ้ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นแก้มูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาติยาตา คือ ยาตาที่ปรุงด้วยเครื่องปรุงหลายอย่าง ยาตาที่ทำด้วยเครื่องปรุงต่าง ๆ ยาตาที่เกิดในกระแสน้ำเป็นต้น หรดาลกลีบทอง เขม่าไฟ.

พวกภิกษุอาพาธมีความต้องการด้วยเครื่องยาที่จะบดผสมกับยาตา จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาติแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาติไม้จันทน์ กฤษณา กะลัมพิก ใบเถียง หัวหมู.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเก็บยาตาชนิดผงไว้ในโอบ้าง ในขันบ้าง ผงหญ้าบ้าง ฝุ่นบ้าง ปลิวลง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาติแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาติกลักยาตา

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้กลักยาตาชนิดต่าง ๆ คือ ชนิดที่ทำด้วยทองคำบ้าง ชนิดที่ทำด้วยเงินบ้าง คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสห้ามแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กลักยาตาชนิดต่าง ๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกัลกยาตาที่ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ฝ้าย ทำด้วยไม้ ทำด้วยยาง ทำด้วยผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์.

สมัยต่อมา กัลกยาตาไม่มีฝาปิด ผงหยาบบ้าง ฝุ่นบ้าง ปลิวตกลง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด.

ฝาปิดยังตกได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผูกด้วยด้าย แล้วพันกับกัลกยาตา.

กัลกยาตาแตก พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถักหุ้มด้วยด้าย.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลาย ป้ายยาตาด้วยนิ้วมือ นัยน์ตาขำ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม่ป้ายยาตา.

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้ไม้ป้ายตาชนิดต่าง ๆ คือ ที่ทำด้วยทองคำบ้าง ที่ทำด้วยเงินบ้าง คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าฤๅษีผู้บริโภคมก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ไม้ป้ายยาตาชนิดต่าง ๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ป้ายยาตาที่ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา... ทำด้วยเปลือกสังข์.

สมัยต่อมา ไม้ป้ายยาตาตกลงที่พื้นเปื้อน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตภิกษุสำหรับเก็บไม้ป้ายยาตา.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายบริหารกัลยาตาบ้าง ไม่ปายาตาบ้าง ด้วยมือ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกัลยาตา.

हुण्डสำหรับสะพายไม่มี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกผูกเป็นสายสะพาย.

พระพุทธานุญาตน้ำมันเป็นต้น

[๑๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิณฑวัจจะปวคสีระะ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันทาสิระะ โรคปวคสีระะยังไม่หาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลายเรอนุญาตการนัตถ์ น้ำมันที่นัตถ์ไหลออก ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสำหรับนัตถ์.

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้กล้องสำหรับนัตถ์ชนิดต่าง ๆ คือ ชนิดที่ทำด้วยทองคำบ้าง ชนิดที่ทำด้วยเงินบ้าง คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กล้องสำหรับนัตถ์ชนิดต่าง ๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสำหรับ นัตถ์ที่ทำด้วยกระดูก... ทำด้วยเปลือกสังข์.

ท่านพระปิลินทวัจฉะนั้ดฐ์ไม่เท่ากัน ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตกล้องสำหรับนั้ดฐ์ประกอบด้วยหลอดคู่ โรคปวดศีรษะยังไม่หาย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สูดควัน ภิกษุทั้งหลายจุดเทียนผ้าแล้วสูดควันนั้นนั้นแหละ คอแสบร้อน จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสูดควัน .

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้กล้องสูดควันชนิดต่าง ๆ คือ ชนิดที่ทำด้วยทองคำบ้าง ชนิดที่ทำด้วยเงินบ้าง คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กล้องสูดควันชนิดต่าง ๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสูดควันที่ทำด้วยกระดูก... ทำด้วยเปลือกสังข์.

สมัยต่อมา กล้องสูดควันไม่มีฝาปิด ตัวสัตว์เข้าไปได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายบริหารกล้องสูดควันด้วยมือ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอุ้งกล้องสูดควัน กล้องสูดควันเหล่านั้นอยู่รวมกันย่อมกระทบกันได้ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส

อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตดุนกู่ หูสำหรับ
สะพานไม่มี ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส
อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกผูกเป็นสาย
สะพาน.

พระปิลินทวัจจะเถระอาพาธเป็นโรคลม

[๑๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจจะอาพาธเป็นโรคลม พวก
แพทย์ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า ต้องหุงน้ำมันถวายเป็นภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันที่หุง ในน้ำมันที่หุงนั้นแล แพทย์ต้องเจื่อน้ำมา
ด้วย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาต
แก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เจื่อน้ำมาลงในน้ำมัน
ที่หุง.

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์หุงน้ำมันเจื่อน้ำมาลงไปในขนาด ดื่มน้ำมัน
นั้นแล้วมา ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส
ห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงดื่มน้ำมันที่เจื่อน้ำมาลง
ไปในขนาด รูปใดดื่ม พึงปรับอาบัติตามกรรม.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มน้ำมันซึ่งเจื่อน้ำมา ชนิดที่เขา
หุงไม่ปรากฏสี กลิ่น และรสของน้ำมา.

สมัยต่อมา น้ำมันที่พวกภิกษุหุงเจื่อน้ำมาลงไปในขนาดมีมาก ครั้ง
นั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกว่า จะพึงปฏิบัติในน้ำมันที่เจื่อน้ำมาลงไป
เกินขนาดอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส

อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ตั้งเอาไว้เป็น
ยาทา.

สมัยต่อมา ท่านพระปิลินทวัจจะหุงน้ำมันไว้มาก ภาชนะสำหรับ
บรรจุน้ำมันไม่มี ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ
ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลักจั่น ๓ ชนิด
คือ ลักจั่นทำด้วยโลหะ ๑ ลักจั่นทำด้วยไม้ ๑ ลักจั่นทำด้วยผลไม้ ๑.

สมัยต่อมา ท่านพระปิลินทวัจจะอาพาธเป็นโรคลมตามอวัยวะ ภิกษุ
ทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการเข้ากระโจม โรคลมยังไม่หาย
ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการรมใบไม้ต่าง ๆ โรคลมยังไม่
หาย พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตการรมใหญ่ โรคลมยังไม่หาย พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่
ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำที่ต้มเค็ดด้วยใบไม้ต่าง
ชนิด โรคลมยังไม่หาย พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย
ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอ่างน้ำ.

อาพาธโรคลมเสียดยกตามข้อ

[๔๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจจะ อาพาธ เป็นโรคลม
เสียดยกตามข้อ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส
อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ระบายโลหิต
ออก โรคลมเสียดยกตามข้อยังไม่หาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่

พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตเพื่อให้คุณโลหิตออกด้วยเขา.

อาพาธเท้าแตก

[๔๑] ก็โดยสมัยนั้นแล เท้าของท่านพระปิลินทวัจจะแตก ภิกษุ
ทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้ง
หลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาทาเท้า โรคยังไม่หาย ภิกษุ
ทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้ง
หลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ปรุ้งน้ำมันทาเท้า.

อาพาธเป็นโรคฝี

[๔๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคฝี ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า
คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการผ่าตัด. ภิกษุนั้นต้องการน้ำฝาด ภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย
ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำฝาด. ภิกษุนั้นต้องการงาที่บดแล้ว
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุ
ทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตงาที่บดแล้ว. ภิกษุนั้นต้องการยาพอก
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตภิกษุทั้ง
หลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาพอก. ภิกษุนั้นต้องการผ้าพันแผล
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุ
ทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าพันแผล. แผลคัน ภิกษุทั้งหลาย

กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ชะด้วยน้ำแป้งเมล็ดพันธุ์ผักกาด. แผลขึ้น
หรือเป็นฝ้า ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส
อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รมควัน.
เนื่องอกยื่นออกมา ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส
อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ตัดด้วยก้อน
เกลือ. แผลไม่งอก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ
ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันทาแผล.
น้ำมันไหลเอี่ยม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส
อนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าเก่าสำหรับซับ
น้ำมันและการรักษาบาดแผลทุกชนิด.

พระพุทธานุญาตยามหาวิกัลป์ ๔ อย่าง

[๔๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งถูวกัด ภิกษุทั้งหลายกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา
อนุญาตให้ใช้ยามหาวิกัลป์อย่าง คือ กูถ มูตร เถົา ดิน ต่อมาภิกษุทั้งหลาย
คิดสงสัยว่า ยามหาวิกัลป์ไม่ต้องรับประเคน หรือต้องรับประเคน จึงกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุรับประเคน ในเมื่อมีกัปปิการก เมื่อกัปปิการก
ไม่มี ให้ภิกษุหยิบบริโภคนเองได้.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งดื่มยาพิษเข้าไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่อง
นั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้ง

หลาย เรานุญาต ให้กินน้ำเจือจืด ต่อมา ภิกษุทั้งหลายคิดสงสัยว่า น้ำเจือจืด นั้นจะไม่ต้องรับประเคน หรือต้องรับประเคน จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาต คุณที่ภิกษุหยิบไว้ตอนกำลังถ่าย นั้นแหละเป็นอันประเคนแล้ว ไม่ต้องรับประเคนอีก.

ภิกษุอาพาธด้วยโรคต่าง ๆ

[๔๔] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธถูกยาแผด ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ดื่มน้ำที่เขาละลายจากดินรอยไถซึ่งคิดผาล.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นพรรดิก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ดื่มน้ำค้างามิส.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผอมเหลือง ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ดื่มยาผลสมอดองน้ำมูตรโค.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผิวหนังภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลายเรานุญาตให้ทำการลูบได้ด้วยของหอม.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งมีกายกอปรด้วยโทษมาก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ดื่มยาประจุถ่าย ภิกษุนั้นมีความต้องการน้ำข้าวใส

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำข้าวใส มีความต้องการด้วยน้ำถั่วเขียวคั้นที่ไม่ขึ้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่อง นั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำถั่วเขียวคั้นที่ไม่ขึ้น มีความต้องการด้วยน้ำถั่วเขียวคั้นที่ขึ้นนิดหน่อย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำถั่วเขียวคั้นที่ขึ้นนิดหน่อย มีความต้องการด้วยน้ำเนื้อคั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำเนื้อคั้น.

พระปิลินทวัจฉะเถระซ่อมแปลงเงื่อมเขา

[๔๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจฉะ กำลังให้คนชำระเงื่อมเขา ในเขตพระนครราชคฤห์ ประสงค์จะทำให้เป็นสถานที่เร้น ขณะนั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราชเสด็จพระราชดำเนินไปหาท่านพระปิลินทวัจฉะถึงสำนัก ทรงอภิวัตแล้วประทับเหนือพระราชอาสน์อันควรส่วนข้างหนึ่ง ได้ตรัสถามท่านพระปิลินทวัจฉะว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า พระเถระกำลังให้เขาทำอะไรอยู่

ท่านพระปิลินทวัจฉะถวายพระพรว่า อาตมภาพกำลังให้เขาชำระเงื่อมเขาประสงค์ให้เป็นสถานที่เร้น ขอถวายพระพร.

พ. พระคุณเจ้าต้องการคนทำการวัดบ้างไหม ?

ปี. ขอถวายพระพร พระผู้มีพระภาคเจ้ายังไม่ทรงอนุญาตคนทำการวัด.

พ. ถ้าเช่นนั้น โปรดทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วบอกให้ข้าพเจ้าทราบ.

ท่านพระปิลินทวัจจะรับพระราชโองการว่า จะปฏิบัติอย่างนั้น ขอถวายพระพร แล้วชี้แจงให้พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาตราชให้เห็นแจ้ง สมทานอาหาญ ร่ำเริง ด้วยธรรมิกถา ครั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาตราช อันท่านพระปิลินทวัจจะชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้ทรงสมทาน อาหาญ ร่ำเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว เสด็จลุกจากพระราชอาสน์ทรงอภิวัตท่านพระปิลินทวัจจะ ทรงทำประทักษิณแล้วเสด็จกลับ.

หลังจากนั้น ท่านพระปิลินทวัจจะ ส่งสมณทูตไปในสำนักพระผู้ พระภาคเจ้า กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาตราช มีพระราชประสงค์จะถวายคนทำการวัด ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธานุญาตอารามิก

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเหตุเพราะเป็น कैมูลนั้นในเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้มีคนทำการวัด .

พระเจ้าพิมพิสาร จอมเสนามาตราช เสด็จพระราชดำเนินไปหาท่าน พระปิลินทวัจจะถึงสำนักเป็นคำรบสอง ทรงอภิวัตแล้วประทับเหนือพระราช อาสน์อันควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วตรัสถามพระปิลินทวัจจะว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า คนการวัด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตแล้วหรือ ?

ท่านพระปิลินทวัจจะถวายพระพรว่า ขอถวายพระพร ทรงอนุญาต แล้ว.

พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น ข้าพเจ้าจักถวายคนทำการวัดแก่
พระคุณเจ้า.

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนาภาคธราช ทรงรับปฎิญาณถวาย
คนทำการวัดแก่ท่านพระปิลินทวัจจะดังนั้นแล้ว ทรงลี้มเสีย ต่อมาทรง
ระลึกได้จึงตรัสถามหาอำมาตย์ผู้สำเร็จราชกิจทั้งปวงผู้หนึ่งว่า พนาย คนทำ
การวัดที่เราได้รับปฎิญาณจะถวายแก่พระคุณเจ้านั้น เราได้ถวายไปแล้วหรือ ?

มหาอำมาตย์กราบทูลว่า ขอเดชะ ยังไม่ได้พระราชทาน พระพุท
เจ้าข้า.

พระราชตรัสถามว่า จากวันนั้นมานานกี่ราตรีแล้ว.

ท่านมหาอำมาตย์นับราตรีแล้วกราบทูลในทันใดนั้นแล้วว่า ขอเดชะ
๕๐๐ ราตรี พระพุทเจ้าข้า.

พระราชารับสั่งว่า พนาย ถ้าเช่นนั้น จงถวายท่านไป ๕๐๐ คน ท่าน
มหาอำมาตย์รับพระบรมราชโองการว่าเป็นดังโปรดเกล้า ขอเดชะ แล้วได้จัด
คนทำการวัดไปถวายท่านพระปิลินทวัจจะ ๕๐๐ คน หมู่บ้านของคนทำการวัด
พวกนั้นได้ตั้งอยู่แผนกหนึ่ง คนทั้งหลายเรียกบ้านตำบลนั้นว่า ตำบลบ้าน
อารามิกขัง ตำบลบ้านปิลินทวัจจะข้าง.

นิรมิตมาลัยทองคำ

[๘๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจจะได้เป็นพระกุลูปกะ ใน
หมู่บ้านตำบลนั้น ครั้นเช้าวันหนึ่ง ท่านครองอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรจีวร
เข้าไปบิณฑบาตยังตำบลบ้านปิลินทวัจจะ สมัยนั้น ในตำบลบ้านนั้นมีมหรสพ
พวกเด็ก ๆ ตกแต่งกายประดับดอกไม้ลั่นมหรสพอยู่ พอดี ท่านพระปิลินทวัจจะ

เที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับในตำบลบ้านปิลินทวัจจะ ได้เข้าไปถึงเรือนคน
ทำการวัดผู้หนึ่ง ครั้นแล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย.

ขณะนั้น ธิดาของสตรีผู้ทำการวัดนั้น เห็นเด็ก ๆ พวกอื่นตกแต่งกาย
ประดับดอกไม้แล้ว ร้องอ้อนว่า ของให้ดอกไม้แก่ดิฉัน ของให้เครื่องตกแต่ง
กายแก่ดิฉัน.

ท่านพระปิลินทวัจจะจึงถามสตรีผู้ทำการวัดคนนั้นว่า เด็กหญิงคนนี้
ร้องอ้อนอยากได้อะไร ?

นางกราบเรียนว่า ท่านเจ้าข้า เด็กหญิงคนนี้เห็นเด็ก ๆ พวกอื่นตกแต่ง
กายประดับดอกไม้ จึงร้องอ้อนขอว่า ของให้ดอกไม้แก่ดิฉัน ของให้
เครื่องตกแต่งกายแก่ดิฉัน ดิฉันบอกว่า เราเป็นคนจนจะได้ดอกไม้มาจากไหน
จะได้เครื่องตกแต่งมาจากไหน ?

ขณะนั้น ท่านพระปิลินทวัจจะหยิบขดหญ้าพวกหนึ่งส่งให้แล้วกล่าวว่า
เจ้าจงสวมขดหญ้านี้ลงบนศีรษะเด็กหญิงนั้น ทันใดนั้นนางได้รับขดหญ้านี้
สวมลงที่ศีรษะเด็กหญิงนั้น ขดหญ้านั้น ได้กลายเป็นระเบียบดอกไม้ทองคำงาม
มากน่าดู น่าชม ระเบียบดอกไม้ทองคำเช่นนั้น แม้ในพระราชฐานก็ไม่มี.

คนทั้งหลายกราบทูลแด่พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราชว่า ขอเดชะ
ระเบียบดอกไม้ทองคำที่เรือนของคนทำการวัดซื้อโน้นงามมาก น่าดู น่าชม
แม้ในพระราชฐานก็ไม่มี เขาเป็นคนเจียมใจจะได้มาแก่ไหน เป็นต้องได้มาด้วย
โจรกรรมแน่นอน.

จึงท้าวเธอสั่งให้จงจำตระกูลคนทำการวัดนั้นแล้ว.

ครั้นเช้าวันที่ ๒ ท่านพระปิลินทวัจจะครองอันตราวาสกแล้วถือบาตร
จีวรเข้าไปบิณฑบาตถึงตำบลบ้านปิลินทวัจจะ เมื่อเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับ

ตรอกในตำบลบ้านปิลินทวัจจะได้อินผ่านไปทางเรือนคนทำการวัดผู้นั้น ครั้น
แล้วได้ถามคนที่คุ้นเคยกันว่า ตระกูลคนทำการวัดไปไหนเสีย ?

คนพวกนั้นกราบเรียนว่า เขาถูกรับสั่งให้จงจำ เพราะเรื่องระเบียบ
ดอกไม้ทองคำ เจ้าข้า.

ทันใดนั้น ท่านพระปิลินทวัจจะได้อินไปสู่พระราชนิเวศน์ นั่งเหนือ
อาสนะที่เขาจัดถวาย.

ขณะนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราช เสด็จเข้าไปหาท่าน
พระปิลินทวัจจะ ทรงอภิเษกแล้วประทับเหนือพระราชอาสน์อันควรส่วนข้าง
หนึ่ง.

ท่านพระปิลินทวัจจะได้อินถามพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราช ผู้
ประทับเรียบร้อยแล้วดังนี้ว่า ขอถวายพระพร ตระกูลคนทำการวัดถูกรับสั่งให้
จงจำด้วยเรื่องอะไร ?

พระเจ้าพิมพิสารตรัสตอบว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า เพราะที่เรือนของเขา
มีระเบียบดอกไม้ทองคำอย่างงามมาก น่าชม แม้ที่ในวังก็ยังมี เขาเป็นคน
จนจะได้มาแต่ไหน เป็นต้องได้มาด้วยโจรกรรมอย่างแน่นอน.

ขณะนั้น ท่านพระปิลินทวัจจะได้อธิษฐานปราสาทของพระเจ้า
พิมพิสารจอมเสนามหาราชว่า จงเป็นทอง ปราสาทนั้นได้กลายเป็นทองไป
ทั้งหมด แล้วได้ถวายพระพรถามว่า ขอถวายพระพร ก็นีทองมากมายเท่านั้น
มหาบพิตรได้มาแต่ไหน.

พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า ข้าพเจ้าทราบแล้ว นี่เป็นอิทธานุภาพของ
พระคุณเจ้า ดังนี้ แล้วรับสั่งให้ปล่อยตระกูลคนทำการวัดนั้นพ้นพระราชอาญา
ไป.

พระพุทธานุญาติเกส ๕

[๔๗] ประชาชนทราบข่าวว่า ท่านพระปิลินทวัจจะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเป็นธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์ ในบริษัทพร้อมทั้งพระราชา ต่างพากันยินดีเลื่อมใสยิ่ง นำเกส ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย มาถวายท่านพระปิลินทวัจจะ แม้ตามปกติท่านก็ได้เกส ๕ อยู่เสมอ ท่านจึงแบ่งเกสที่ได้มาถวายแก่บริษัท แต่บริษัทของท่านเป็นผู้มักมาก เก็บเกสที่ได้ๆ มาไว้ในกระถางบ้าง ในหม้อน้ำบ้าง จนเต็ม บรรจลงในหม้อกรองน้ำบ้าง ในถ้อย่ามบ้าง จนเต็มแล้ว แขนงไว้ที่หน้าต่าง เกสเหล่านั้นก็เริ่มซึม แม้สัตว์จำพวกหนูก็เคลื่อนกล่นไปทั่ววิหาร คนทั้งหลายเดินเที่ยวชมไปตามวิหารพบเข้า ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า สมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านั้นมีเรือกมลในภายใน เหมือนพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคชราชละนั่น.

ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้น เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย.. ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุทั้งหลาย จึงได้พอใจในความมักมากเช่นนี้ แล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ข่าว่าภิกษุทั้งหลาย พิจารณาในความมักมากเช่นนี้ จริงหรือ.

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า... ครั้นแล้วทรงทำธรรมิกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า อนึ่ง มีเกสอันควรลิ้มของภิกษุผู้อาพาธ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประเคนของนั้นแล้ว พึง

เก็บไว้ฉัน ได้ ๗ วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล้วงกำหนดนั้นไป ฟังปรับอาบัติตาม
ธรรม.

ภาณวารว่าด้วยทรงอนุญาตเกสัช ที่ ๑ จบ

พระพุทธาอนุญาตงบน้ำอ้อย

[๔๘] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครสาวัตถีตาม
พระพุทธาภิรย์แล้วเสด็จพุทธดำเนินไปทางพระนครราชคฤห์ท่านพระกังขา
เรวตะได้แวะเข้าโรงท่งบน้ำอ้อย ในระหว่างทาง เห็นเขาผสมแป้งบ้าง ถั่วบ้าง
ลงในงบน้ำอ้อย จึงรังเกียจว่า งบน้ำอ้อยเจืออามิส เป็นอกัปปิยะ ไม่ควรจะ
ฉันในเวลาวิกาล ดังนี้ จึงพร้อมด้วยบริษัทไม่ฉันงบน้ำอ้อย แม้พวกภิกษุที่
เชื่อฟังคำท่านก็พลอยไม่ฉันงบน้ำอ้อยไปด้วย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น
แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
คนทั้งหลายผสมแป้งบ้าง ถั่วบ้าง ลงในงบน้ำอ้อย เพื่อประสงค์อะไร ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เพื่อประสงค์ให้เกาะกันแน่น พระพุทธเจ้า
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้ง
หลาย ถ้าคนทั้งหลายผสมแป้งบ้าง ถั่วบ้าง ลงในงบน้ำอ้อย เพื่อประสงค์ให้
เกาะกันแน่นงบน้ำอ้อยนั้นก็ยิ่งถึงความนับว่า งบน้ำอ้อยนั้นแหละ.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันงบน้ำอ้อยตามสบาย.

พระพุทธาอนุญาตถั่วเขียว

ท่านพระกังขาเรวตะ ได้เห็นถั่วเขียวงอกขึ้นในกองอุจจาระ ณ ระหว่าง
ทาง แล้วรังเกียจว่า ถั่วเขียวเป็นอกัปปิยะ แม้ต้มแล้วก็ยังงอกได้ จึงพร้อม

ด้วยบริษัทไม่ฉันทัวเขียว แม้พวกภิกษุที่เชื่อฟังคำของท่านก็พลอยไม่ฉันทัวเขียวไปด้วย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ถัวเขียวแม้ที่ต้มแล้ว ถ้ายังงอกได้ เราอนุญาตให้ฉันทัวเขียวได้ตามสบาย.

พระพุทธอนุญาตยาคองโลมโสจิริกะ

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคลมเกิดในอุทร ท่านได้ดื่มยา คองโลมโสจิริกะ โรคลมเกิดในอุทรของท่านหายขาด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธฉินยา คองโลมโสจิริกะได้ตามสบาย แต่ภิกษุไม่อาพาธต้องเจือน้ำฉินอย่างน้ำปานะ.

ประหารโรคลมเกิดในพระอุทร

[๔๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินโดยลำดับ เสด็จถึงพระนครราชคฤห์ ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่พระเวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์นั้น คราวนั้น พระองค์ประหารโรคลมเกิดในพระอุทร ท่านพระอานนท์จึงดำริว่า แม้เมื่อก่อนพระผู้มีพระภาคเจ้าประหารโรคลมเกิดในพระอุทร ก็ทรงพระสำราญได้ด้วยยาคุปรงด้วยของ ๓ อย่างจึงของาบ้าง ข้าวสารบ้าง ถัวเขียวบ้าง ด้วยตนเอง เก็บไว้ในภายในที่อยู่ ต้มด้วยในเองในภายในที่อยู่ แล้วน้อมเข้าไปถวาย พระผู้มีพระภาคเจ้ากราบทูลว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดดื่มยาคุปรงด้วยของ ๓ อย่าง พระพุทธเจ้าข้า.

พุทธประเพณี

พระตถาคตทั้งหลายทรงทราบอยู่ ย่อมตรัสถามก็มี ทรงทราบอยู่ ย่อมไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบกาลแล้วตรัสถาม ทรงทราบกาลแล้วไม่ตรัสถาม พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมตรัสถามสิ่งทีประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัสถามสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ในสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ทรงกำจัดด้วยข้อปฏิบัติ.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมสอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ จักทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกทั้งหลายอย่างหนึ่ง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า คุณก่อนอานนท์ ยาคูนี้ได้มาแล้วไหน ?

ท่านพระอานนท์กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทันที.

ทรงดำหนิตานพระอานนท์

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คุณก่อนอานนท์ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ คุณก่อนอานนท์ โฉนเธอจึงได้พอใจในความมักมากเช่นนี้เล่า คุณก่อนอานนท์ อามิสที่เก็บไว้ในภายในที่อยู่ เป็นอภัยปิยะ แม้ที่หุงต้มในภายในที่อยู่ ก็เป็นอภัยปิยะแม้ที่หุงต้มเอง ก็เป็นอภัยปิยะ. การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส. . . ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายดังต่อไปนี้:-

พระพุทธบัญญัติห้ามอมิสที่เป็นอันโตวุตถะเป็นต้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอมิสที่เก็บไว้ในภายในที่อยู่ ที่หุงต้มในภายในที่อยู่ และที่หุงต้มเอง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อมิส ถ้าเก็บไว้ในภายในที่อยู่ หุงต้มในภายในที่อยู่ และหุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอมิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อมิส ถ้าเก็บไว้ในภายในที่อยู่ หุงต้มในภายในที่อยู่แต่ผู้อื่นหุงต้ม ถ้าภิกษุฉันอมิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อมิส ถ้าเก็บไว้ในภายในที่อยู่ แต่หุงต้มในภายนอกและหุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอมิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อมิส ถ้าเก็บไว้ในภายนอก แต่หุงต้มในภายใน และหุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอมิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อมิส ถ้าเก็บไว้ในภายในที่อยู่ แต่หุงต้มในภายนอก และผู้อื่นหุงต้ม ถ้าภิกษุฉันอมิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อมิส ถ้าเก็บไว้ในภายนอก หุงต้มในภายใน แต่ผู้อื่นหุงต้ม ถ้าภิกษุฉันอมิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อมิส ถ้าเก็บไว้ในภายนอก หุงต้มในภายนอก แต่หุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอมิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อมิส ถ้าเก็บไว้ในภายนอก หุงต้มในภายนอก และผู้อื่นหุงต้ม ถ้าภิกษุฉัน อมิสนั้นและ ไม่ต้องอาบัติ.

พระพุทธาอนุญาตให้อุ่นโภชนาหาร

[๕๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายคิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามภัตตาหารที่หุงต้มเอง จึงรังเกียจในโภชนาหารที่ต้องอุ่น แล้วกราบทูล

เรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อุ่นกัฏตาหารที่ต้องอุ่น.

พระพุทธาณฺดาโมสทีเป็นอันโตวุตตะเป็นต้น

[๕๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระนครราชคฤห์บังเกิดทุพภิกขภัย คนทั้งหลายนำเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของควรเคี้ยวบ้าง มายังอาราม ภิกษุทั้งหลายให้เก็บของเหล่านั้นไว้ข้างนอก สัตว์ต่าง ๆ กินเสียบ้าง พวกโจรลักเอาไปบ้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เก็บไว้ ณ ภายใต้นได้.

กบปียการกทั้งหลายเก็บอามิสไว้ข้างในแล้ว หุงต้มข้างนอก พวกคนกินเดนพากันห้อมล้อม.

ภิกษุทั้งหลายไม่พอใจฉัน แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หุงต้มในภายใน.

ในคราวเกิดทุพภิกขภัย พวกกบปียการกนำสิ่งของไปเสียมากมายถวายภิกษุเพียงเล็กน้อย.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หุงต้มเอง.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอามิสที่เก็บไว้ในภายในที่อยู่ ที่หุงต้มในภายในที่อยู่ และที่หุงต้มเอง.

ผลไม้กลางทาง

[๕๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุหลายรูปด้วยกันจำพรรษาในกาสิชนบทแล้ว เดินทางไปสู่พระนครราชคฤห์ เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ในระหว่างทางไม่ได้โภชนาหารที่เส้าหมอง หรือประณีตบริบูรณ์ พอแก่ความต้องการเลย ถึงของขบเคี้ยวคือผลไม้มาก แต่ก็หากบิณฑบาตไม่ได้ ต่างพากันลำบาก ครั้นเดินทางไปพระนครราชคฤห์ ถึงพระเวฬุวันวิหารอันเป็นสถานที่ที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแด่ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคม นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง.

พุทธประเพณี

ก็การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงปราศรัยกับพระอัครคันตุกะทั้งหลาย นั้นเป็นพุทธประเพณี.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายร่างกายของพวกเธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้เป็นไปได้หรือ เดินทางมาด้วยความลำบากน้อยหรือ และพวกเธอมาจากไหนเล่า?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ยังพอทนได้พระพุทธเจ้าข้า ยังพอให้เป็นไปได้พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระพุทธเจ้าจำพรรษาในกาสิชนบทแล้วเดินทางไปพระนครราชคฤห์ เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ พระเวฬุวันนี้ ในระหว่างทางไม่ได้โภชนาหารที่เส้าหมองหรือประณีต บริบูรณ์ พอแก่ความต้องการเลย ถึงของขบเคี้ยว คือผลไม้มีมาก แต่ก็หากบิณฑบาตไม่ได้ เพราะเหตุนั้น พวกข้าพระพุทธเจ้าจึงเดินทางมาด้วยความลำบาก.

พระพุทธชานูญาติให้รับประเคนของที่เป็นอุคคหิต

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็น
เค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เรานูญาติ ภิกษุเห็นของขบเคี้ยว คือ ผลไม้ในที่ใด ถึงกับปียการก
ไม่มี ก็ให้หยิบนำไปเอง พบกับปียการกแล้ว วางไว้บนพื้นดิน ให้กับปียการก
ประเคนแล้วฉัน.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานูญาติให้รับประเคนสิ่งของที่ภิกษุถูกต้อง
แล้วได้.

พราหมณ์ถวายงานและน้ำผึ้งใหม่

[๕๓] ก็โดยสมัยนั้นแล งานใหม่และน้ำผึ้งใหม่บังเกิดแก่พราหมณ์
ผู้หนึ่ง พราหมณ์จึงได้ติดตกลงว่า ฉะนั้น เราพึงถวายงานใหม่และน้ำผึ้งใหม่
แก่ภิกษุสงฆ์ มืองค์พระพุทธเจ้าเป็นประมุข ครั้นแล้วได้ไปในพุทธสำนัก
ครั้นถึงแล้วได้ทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นผ่านการทูลประสรัยพอ
ให้เป็นที่บ้านเทิง เป็นที่ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
พราหมณ์ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลคำนี้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอท่านพระโคตมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณา
โปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าในวันพรุ่งนี้ เพื่อเจริญบุญกุศล และ
ปีติปราโมทย์แก่ข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์โดยคุษณิภาพ ครั้นพราหมณ์นั้น
ทราบการรับนิมนต์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกลับไป แล้วสั่งให้ตกแต่ง
ของเคี้ยวของฉันอันประณีตโดยผ่านราตรีนั้นแล้ว ให้คนไปกราบทูลภัตตกาล
แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่าถึงเวลาแล้ว ท่านพระโคตม ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตราสกแล้ว ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่ณเวศน์ของพราหมณ์นั้น ครั้นถึงแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พราหมณ์นั้น จึงอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนาหารอัน ประณีต ด้วยมือของตน ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสวยจนเสร็จแล้ว ทรงนำ พระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามภัตรแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มี พระภาคเจ้าทรงชี้แจงพราหมณ์นั้นผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ให้เห็นแจ้ง สมათาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้วลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ ครั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จกลับแล้วไม่ทันนานพราหมณ์นั้นระลึกขึ้นได้ว่า เราคิดว่าจักถวายงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่ จึงได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็น ประมุข เพื่อถวายไทยธรรมเหล่านี้ ไทยธรรมเหล่านั้นเราลืมหว่าน พิลฉนั้น เราพึงให้เขาจัดงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่บรรจุขวดและหม้อนำไปสู่อาราม ดังนี้ แล้วให้เขาจัดงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่บรรจุขวดและหม้อนำไปสู่อาราม เข้าไปใน พุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้ แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ท่านพระโคตม ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่าจักถวายงาใหม่ และน้ำผึ้งใหม่ จึงได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อถวายไทย ธรรมเหล่านี้ ไทยธรรมเหล่านั้นข้าพระพุทธเจ้าลืมหว่าน ขอท่านพระโคตม โปรดรับงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่ของข้าพระพุทธเจ้าเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงถวาย แก่ภิกษุทั้งหลาย.

ก็คราวนั้นอัครคณาหาร ภิกษุทั้งหลายรับสิ่งของเล็กน้อยแล้วห้ามเสีย บ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่าพระสงฆ์ล้วนเป็นผู้ห้ามภัตรทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่รับประเคน.

พระพุทธาณาญาติให้ฉันทโกชนะไม่เป็นเคน

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันทโกชนะ เรานุญาตให้ภิกษุฉันทโกชนะเสร็จ ห้ามภักตร์แล้ว ฉันทโกชนะอันไม่เป็นเคน ซึ่งนำมาจากสถานที่นั้น.

ตระกูลอุปฐากของพระอุปนันทสาकยบุตร

[๕๔] ก็สมัยนั้นแล ตระกูลอุปฐากของท่านพระอุปนันทสาकยบุตร ได้ส่งของเคี้ยวไปเพื่อถวายพระสงฆ์ สั่งว่า ต้องมอบให้พระคุณเจ้าอุปนันทถวายสงฆ์แต่เวลานั้นท่านพระอุปนันทสาकยบุตร กำลังเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ครั้นชาวบ้านพวกนั้นไปถึงอารามแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า พระคุณเจ้าอุปนันทไปไหน เจ้าข้า ?

ภิกษุทั้งหลายตอบว่า ท่านพระอุปนันทสาकยบุตรนั้นเข้าไปบิณฑบาตในบ้านแล้ว.

ชาวบ้านสั่งว่าท่านเจ้าข้า ของเคี้ยวนี้ต้องมอบให้พระคุณเจ้าอุปนันทถวายภิกษุสงฆ์.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น พวกเธอจงรับประเคนเก็บไว้จนกว่าอุปนันทจะมา ครั้นท่านพระอุปนันทสาकยบุตร เข้าไปเยี่ยมตระกูลทั้งหลายก่อนเวลาฉันแล้วมาถึงต่อกลางวัน ก็ครานั้นเป็นสมัยทุกภิกขภัย ภิกษุทั้งหลายรับสิ่งของเล็กน้อยแล้วห้ามเสียบ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่าภิกษุสงฆ์ล้วนเป็นผู้ห้ามภักตร์ทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงไม่รับประเคน,

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉันเสร็จห้ามภักตรแล้ว ฉันโภชนะอันไม่เป็นเดน ซึ่งรับประเคนไว้ในปุเรภักตรได้

พระสารีบุตรเถระอาพาธ

[๕๕] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ตามพระพุทธานุสสัย แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครสาวัตถีแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น วันต่อมา ท่านพระวรีบุตรอาพาธเป็นไข้ตัวร้อน ท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปเยี่ยม ท่านพระสารีบุตร ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโส สารีบุตร เมื่อก่อนท่านอาพาธเป็นไข้ตัวร้อน รักษาหายด้วยเภสัชอะไร.

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า รักษาหายด้วยรากกบฏและง่าบัว.

ท่านพระมหาโมคคัลลานะจึงได้หายตัวไปในพระวิหารเชตวันทันที มาปรากฏอยู่ ณ ริมฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่ยเหยียด ฉะนั้น.

ช่างเชือกหนึ่งได้เห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะกำลังมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้กะท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า นิมนต์พระคุณเจ้ามหาโมคคัลลานะมา พระคุณเจ้ามหาโมคคัลลานะมาดีแล้ว พระคุณเจ้าต้องประสงค์สิ่งไร ข้าพเจ้าจะถวายสิ่งนั้น เจ้าข้า.

ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า ฉันประสงค์ง่าบัวและรากกบฏ.

ช้างเชือกนั้นสั่งช้างอีกเชือกหนึ่งทันทีว่า พนาย ฉะนั้น เจ้าจงถวาย
ง่าบัวและรากบัวแก่พระคุณเจ้า จนพอแก่ความต้องการ.

ช้างเชือกที่ถูกใช้นั้นลงสู่สระโบกขรณีมันทากินี จึงใช้วงถอนง่าบัว
และรากบัวล้างน้ำให้สะอาด ม้วนเป็นห่อเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ
ทันใดนั้นท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายตัวไปที่ริมฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี
มาปรากฏตัวที่พระวิหารเชตวัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลัง เหยียดแขนที่คู่
หรือคู่แขนที่เหยียด ฉะนั้น แม้ช้างเชือกนั้นก็หายไปตามริมฝั่งสระโบกขรณี
มันทากินี มาปรากฏตัวที่พระวิหารเชตวัน ได้ประเคนง่าบัวและรากบัวแก่
ท่านพระมหาโมคคัลลานะ แล้วหายตัวไปจากพระวิหารเชตวัน มาปรากฏตัวที่
ริมฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะน้อมง่าบัว
และรากบัวเข้าไปถวายท่านพระสารีบุตร เมื่อท่านพระสารีบุตรจันทง่าบัวและ
รากบัวแล้ว โรคไข้ตัวร้อนก็หายทันที ง่าบัวและรากบ้วยังเหลืออยู่มากมาย

ก็แลสมัยนั้นอดัดอาหาร ภิกษุทั้งหลายรับสิ่งของเล็กน้อยแล้วห้าม
เสียบ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่าภิกษุสงฆ์ล้วนเป็นผู้ห้ามภัตรทั้ง
นั้น ภิกษุทั้งหลายจึงไม่รับประเคน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉันเสร็จ ห้ามภัตรแล้ว
ฉันโภชนะอันไม่เป็นเดน ซึ่งเกิดในป่า เกิดในสระบัว.

พระพุทธานุญาตผลไม้ที่ใช้เพราะพันธุ์ไม่ได้

[๕๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ในพระนครสาวัตถีมีของฉัน คือ ผลไม้เกิด
ขึ้นมาก แต่กัปปียากไร้ไม่มี ภิกษุทั้งหลายจึงไม่ฉันผลไม้ จึงกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุ

ทั้งหลาย เรานุญาตให้ฉันผลไม้ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ หรือที่ปล่อนเมล็ดออกแล้ว ยังมิได้ทำกับปะกัณได้.

พระพุทธบัญญัติห้ามทำสัตถกรรม

[๕๗] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครสาวัตถี ตามพระพุทธาภิรมย์แล้ว เสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครราชคฤห์ เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ ถึงพระนครราชคฤห์ ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ในพระเวฬุวันวิหารอันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์นั้น คราวนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคริดสีดวงทวาร นายแพทย์ชื่ออากาสโคตตะกำลังทำการผ่าตัดทวารหนักด้วยศัสตรา ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินตามเสนาสนะ เสด็จไปถึงวิหารที่อยู่ของภิกษุรูปนั้น นายแพทย์อากาสโคตตะได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขออาราธนาท่าน พระโคตมเสด็จมาทอดพระเนตรวิจมรรคของภิกษุรูปนี้ เหมือนปากคางคก.

ทรงประชนภิกษุทั้งหลาย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า โมฆบุรุษนี้เياهเยเรา จึงเสด็จกลับจากที่นั้นแล แล้วรับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังโน้น มีภิกษุอาพาธหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า มี พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นอาพาธเป็นอะไร ?

ภ. ท่านรูปนั้นอาพาธเป็นโรคริดสีดวงทวาร นายแพทย์อากาศโคตตะ
ทำการผ่าตัดทวารหนักด้วยศัสตรา พระพุทธเจ้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คุณก่อนิกขุทั้งหลาย การ
กระทำของโมฆบุรุษนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้
ไม่ควรทำ คุณก่อนิกขุทั้งหลาย โฉนโมฆบุรุษนั้นจึงได้ให้ทำสังคกรรมในที่
แคบแล้ว ในที่แคบมีผิวเนื้ออ่อน แผลงอกเต็มยาก ผ่าตัดไม่สะดวก การกระทำ
ของโมฆบุรุษนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส...
ครั้นแล้วทรงทำธรรมิกถา รับสั่งกะภิกขุทั้งหลายว่า คุณก่อนิกขุทั้งหลาย ภิกขุ
ไม่พึงทำสังคกรรมในที่แคบ รูปใดให้ทำ ต้องอาบัติอุตถัจจย.

พระพุทธบัญญัติห้ามทำวัตรกรรม

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามทำการ
ผ่าตัดทวารหนักด้วยศัสตรา จึงเสี่ยงให้ทำการรัดหัวไส้ บรรดาภิกขุที่มกน้อย
... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า โฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้ให้ทำ
วัตรกรรมแล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกขุทั้งหลายว่า คุณก่อนิกขุทั้งหลาย
ข้าว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำวัตรกรรม จริงหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า... ครั้นแล้วทรงทำธรรมิ-
กถา รับสั่งห้ามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนิกขุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ทำสังคกรรม
หรือวัตรกรรมในที่ประมาณ ๒ นิ้ว โดยรอบแห่งที่แคบ รูปใดให้ทำ ต้อง
อาบัติอุตถัจจย.

อุบาสิกาสุปปิยาถวายนื้อขา

[๕๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครพาราณสี เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับถึงพระนครพาราณสีแล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ อิตถีปนนะมฤคทายวันเขตพระนครพาราณสีนั้น สมัยนั้น อุบาสกสุปปิยะและอุบาสิกาสุปปิยา ๒ คน เป็นผู้เลื่อมใส เป็นทายก กัปปิยการก บำรุงพระสงฆ์อยู่ในพระนครพาราณสี วันหนึ่ง อุบาสิกาสุปปิยาไปสู่อาราม เทียวเยี่ยมวิหารและบริเวณทั่วทุกแห่ง แล้วเรียนถามภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุรูปใดอาพาธ ภิกษุรูปใดโปรดให้ดิฉันนำอะไรมาถวาย เจ้าข้า.

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งคัมภายาถและได้บอกอุบาสิกาสุปปิยาว่า คุณก่อน นื่องหญิง อาตมาคัมภายาถ อาตมาต้องการน้ำเนื้อดื่ม.

อุบาสิกาสุปปิยา รับคำว่า ดิฉันจักนำมาถวายเป็นพิเศษ เจ้าข้า แล้วไปเรือนสั่งชายคนรับใช้ว่า เจ้าจงไปหาซื้อเนื้อสัตว์ที่เขาขายมา.

ชายคนรับใช้รับคำอุบาสิกาสุปปิยาว่า ขอรับกระผม แล้วเทียวหาซื้อทั่วพระนครพาราณสีก็ได้พบเนื้อสัตว์ที่เขาขาย จึงได้กลับไปหาอุบาสิกาสุปปิยา แล้วเรียนว่า เนื้อสัตว์ที่เขาขายไม่มี ขอรับ เพราะวันนี้ห้ามฆ่าสัตว์.

อุบาสิกาสุปปิยาจึงได้มีความปริวิตกว่า ภิกษุอาพาธรูปนั้นแล เมื่อไม่ได้ฉันน้ำเนื้อดื่ม อาพาธจักมากขึ้นหรือจักถึงมรณภาพ การที่เรารับคำแล้ว ไม่จัดหาไปถวายนั้น เป็นการไม่สมควรแก่เราเลย ดังนี้ แล้วได้หยิบมิดหัน เนื้อมาเชือดเนื้อขา ส่งให้หญิงคนรับใช้สั่งว่า แม่สาวใช้ ผิดะนั้น แม่จงดื่ม เนื้อนี้แล้วนำไปถวายภิกษุรูปที่อาพาธอยู่ในวิหารหลังโน้น อนึ่ง ผู้ใดถามถึงฉัน จงบอกว่าป่วย แล้วเอาผ้าห่มพันขา เข้าห้องนอนบนเตียง.

ครั้งนั้น อุบาสกสุปปิยะไปเรือนแล้วถามหาหญิงคนรับใช้ว่า แม่สุปปิยะไปไหน ?

หญิงคนรับใช้ตอบว่า คุณนายนอนในห้อง เจ้าข้า.

จึงอุบาสกสุปปิยะเข้าไปหาอุบาสิกาสุปปิยาถึงในห้องนอน แล้วได้ถามว่า เธอนอนทำไม อุบาสิกา

ดิฉันไม่สบายค่ะ อุบาสก.

เธอป่วยเป็นอะไร ?

ทีนั้น อุบาสิกาสุปปิยาจึงเล่าเรื่องนั้นให้อุบาสกสุปปิยะทราบ.

ขณะนั้น อุบาสกสุปปิยะรำเรงดีใจว่า อัจฉรย์นัก ชาวเราไม่เคยมีเลย ชาวเรา แม่สุปปิยานี้มีศรัทธาเลื่อมใสถึงแก่สละเนื้อของตนเอง สิ่งไรอื่นทำไมนางจักให้ไม่ได้เล่า แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อุบาสกสุปปิยะนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าในวันพรุ่งนี้ เพื่อเจริญมหากุศล และปีติปราโมทย์ แก่ข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์โดยคุณิภาพ ครั้นอุบาสกสุปปิยะทราบการรับนิมนต์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณ แล้วกลับไป และสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีตโดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนไปกราบทูลภักตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้าภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตรวาสก แล้วถือบาตรจีวรเสด็จไปสู่ณเวศน์ของอุบาสกสุปปิยะ ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวายพร้อมด้วยพระสงฆ์ อุบาสกสุปปิยะจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถามอุบาลกสุปิยะผู้อื่นอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า อุบาลกสุปิยาไปไหน ?

อ. นางป่วย พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ถ้าเช่นนั้น เชิญอุบาลกสุปิยามา.

อ. นางไม่สามารถ พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ถ้าเช่นนั้น พวกเธอช่วยกันพยุงพามา.

ขณะนั้น อุบาลกสุปิยะได้พยุงอุบาลกสุปิยามาเฝ้า พร้อมกับนางได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า แผลใหญ่เพียงนั้นได้งอกเต็ม มีผิวพรรณเรียบสนิท เกิดโลมชาติทันที อุบาลกสุปิยะและอุบาลกสุปิยา จึงพากันร่ำเรงยินดีว่า อัสสรณ์นักชาวเรา ไม่เคยมีเลยชาวเรา พระตถาคตทรงมีพระฤทธิ์มาก ทรงมีพระอานุภาพมาก เพราะพอเห็นพระองค์เท่านั้น แผลใหญ่โตยังงอกขึ้นเต็มทันที มีผิวพรรณเรียบสนิท เกิดโลมชาติ แล้วอังกาสกฤษณ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยบาทนียโภชนาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสวยเสร็จแล้ว ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามภัตรแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงชี้แจงให้อุบาลกสุปิยะและอุบาลกสุปิยา เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเรงด้วยธรรมิกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

ประชุมสงฆ์ทรงสอบถาม

[๕๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ใน เพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปไหนขอเนื้อต่ออุบาลกสุปิยา.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเช่นนั้นแล้ว ภิกษุรูปนั้นได้ทูลรับต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระพุทธเจ้า ได้ขอเนื้อต่ออุบายสิกาสุปปียา พระพุทธเจ้าข้า.

พ. เขานำมาถวายแล้ว หรือ ภิกษุ?

ภ. เธอฉันมาถวายแล้ว พระพุทธเจ้าข้า.

พ. เธอฉันแล้วหรือ ภิกษุ?

ภ. ฉันแล้ว พระพุทธเจ้าข้า.

พ. เธอพิจารณาหรือเปล่า ภิกษุ?

ภ. มิได้พิจารณา พระพุทธเจ้าข้า.

ทรงติเตียน

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คุณก่อนโมฆบุรุษ โฉนเธอ จึงไม่ได้พิจารณา แล้วฉันเนื้อเล่า เธอฉันเนื้อมนุษย์แล้ว การกระทำของเธอ นั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า:-

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อมนุษย์

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาคนที่มิศรัทธาเลื่อมใสมีอยู่ เขาสละเนื้อของเขายวาก็ได้ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อมนุษย์ รูปใดฉันต้องอาบัติตุลลัจจัย อนึ่ง ภิกษุยังมิได้พิจารณา ไม่พึงฉันเนื้อ รูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อช้าง

[๖๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ช้างหลวงล้มลงหลายเชือก สมัยอัตคัดอาหาร ประชาชนพากันบริโภคน้ำช้าง และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุ

ทั้งหลายฉันเนื้อช้าง ประชาชนจึงฟังโทษ ดิเสียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงได้ฉันเนื้อช้างเล่า เพราะช้างเป็นราชพาหนะ ถ้าพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ คงไม่ทรงเลื่อมใสต่อพระสมณะเหล่านั้นเป็นแน่ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อช้าง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อม้า

สมัยต่อมา ม้าหลวงตายมาก สมัยนั้นอัครคัศอาหาร ประชาชนพากันบริโภคเนื้อม้า และถวายแก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อม้า ประชาชนจึงฟังโทษ ดิเสียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงได้ฉันเนื้อม้าเล่า เพราะม้าเป็นราชพาหนะ ถ้าพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ คงไม่ทรงเลื่อมใสต่อพระสมณะเหล่านั้นเป็นแน่ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อม้า รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อสุนัข

สมัยต่อมา ถึงคราวอัครคัศอาหาร ประชาชนพากันบริโภคเนื้อสุนัข และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อสุนัข ประชาชนจึงฟังโทษ ดิเสียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงได้ฉันเนื้อสุนัขเล่า เพราะสุนัขเป็นสัตว์น่าเกลียด น่าชัง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อสุนัข รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันทน์เนื้อ

สมัยต่อมา ถึงคราวอัศัคคอาหาร ประชาชนพากันบริโภคเนื้อ และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันทน์เนื้อ ประชาชนจึงเพ่งโทษ ดิเสียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงได้ฉันทน์เนื้อเล่า เพราะรู้เป็นสัตว์น่าเกลียดน่าชัง แม้พระยานาคชื่อสุปัสสะก็เข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า บรรดานาคที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใสมีอยู่ มันคงเบียดเบียนพวกภิกษุจำนวนน้อยบ้าง ขอประทานพระวโรกาส พระพุทธเจ้าข้า ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายโปรดกรุณาอยู่ฉันทน์เนื้อ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้พระยานาคสุปัสสะเห็นแจ้งสมათาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมิกถา ครั้นพระยานาคสุปัสสะอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงให้เห็นแจ้งสมათาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าทำประทักษิณกลับไป.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันทน์เนื้อ รูปใดฉันทน์ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันทน์เนื้อราชสีห์

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าราชสีห์แล้วบริโภคเนื้อราชสีห์ และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุฉันทน์เนื้อราชสีห์แล้วอยู่ในป่า ผูกราชสีห์ฆ่าพวกภิกษุเสีย เพราะได้กลิ่นเนื้อราชสีห์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันทน์เนื้อราชสีห์ รูปใดฉันทน์ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันทนื้อเสื่อโครง

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าเสื่อโครงแล้วบริโภคนื้อเสื่อโครงและถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุนื้อเสื่อโครงแล้วอยู่ในป่า เหล่าเสื่อโครงฆ่าพวกภิกษุเสียเพราะได้กลิ่นนื้อเสื่อโครง ภิกษุทั้งหลายก็กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันทนื้อเสื่อโครง รูปใดฉันทนื้อเสื่อโครง ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันทนื้อเสื่อเหลือง

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าเสื่อเหลือง แล้วบริโภคนื้อเสื่อเหลืองและถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุนื้อเสื่อเหลืองแล้วอยู่ในป่า เหล่าเสื่อเหลืองฆ่าพวกภิกษุเสีย เพราะได้กลิ่นนื้อเสื่อเหลือง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันทนื้อเสื่อเหลือง รูปใดฉันทนื้อเสื่อเหลือง ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันทนื้อหมี

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าหมีแล้วบริโภคนื้อหมี และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุนื้อหมีแล้วอยู่ในป่า เหล่าหมีฆ่าพวกภิกษุเสียเพราะได้กลิ่นนื้อหมี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันทนื้อหมี รูปใดฉันทนื้อหมี ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันทนื้อเสื่อขาว

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าเสื่อขาวแล้วบริโภคนื้อเสื่อขาว และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุนื้อเสื่อขาวแล้วอยู่ในป่า เหล่า

เสือดาวฆ่าพวกภิกษุเสีย เพราะได้กลืนเนื้อเสือดาว ภิกษุทั้งหลายกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันทเนื้อเสือดาว รูปใดฉันท ต้องอาบัติทุกกฏ.

สุปปิยภาณวาร ที่ ๒ จบ

เรื่องพราหมณ์ถวายยาและขนมปรุงด้วยน้ำหวาน

[๖๑] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครพาราณสี
ตามพระพุทธาภิรมย์แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางอันธกวินทะชนบท
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป คราวนั้นประชาชนชาวชน-
บทบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของควรเคี้ยวบ้าง เป็นอันมาก
มาในเกวียน เดินติดตามภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาข้างหลัง ๆ
ด้วยตั้งใจว่า ได้โอกาสเมื่อใดจักทำภัตตาหารถวายเมื่อนั้น อนึ่ง คนกินเดน
ประมาณ ๕๐๐ คนก็พลอยเดินติดตามไปด้วย ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จ
พระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับเสด็จถึงอันธกวินทชนบท.

ขณะนั้นพราหมณ์คนหนึ่ง ยังหาโอกาสไม่ได้ จึงดำริในใจว่าเราเดิน
ติดตามภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมากกว่า ๒ เดือนแล้ว ด้วยหมายใจว่า
ได้โอกาสเมื่อใด จักทำภัตตาหารถวายเมื่อนั้น แต่ก็หาโอกาสไม่ได้ อนึ่ง เรา
ตัวคนเดียวและยังเสียประโยชน์ทางฆราวาสไปมาก ไฉนหนอ เราพึงตรวจดู
โรงอาหารสิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร เราพึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย แล้วจึงตรวจดู
โรงอาหารมิได้เห็นมีของ ๒ สิ่ง คือยา ๑ ขนมปรุงด้วยน้ำหวาน ๑ จึงเข้าไป
หาท่านพระอานนตถึงสำนัก ครั้นแล้วได้กราบเรียนคำนี้แด่ท่านพระอานนตว่า
ข้าแต่พระคุณเจ้าอานนต ข้าพเจ้าหาโอกาสในที่นี้ไม่ได้จึงได้ดำริในใจว่า ตน

เดินติดตามภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมากกว่า ๒ เดือนแล้ว ด้วยหมายใจว่าได้โอกาสเมื่อใดจักทำภัตตาหารถวายเมื่อนั้น แต่ก็ไม่หาโอกาสไม่ได้ อนึ่งตนตัวคนเดียวและยังเสียประโยชน์ทางภราวาสของตนไปมาก ไฉนหนอนตนพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร พึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย ดังนี้ ข้าแต่พระคุณเจ้าอนนทข้าพเจ้านั้นตรวจดูโรงอาหาร มิได้เห็นมีของ ๒ สิ่ง คือ ยาคุ ๑ ขนมปรุงด้วยน้ำหวาน ๑ ถ้าข้าพเจ้าตกแต่งยาคุ และขนมปรุงด้วยน้ำหวานถวาย ท่านพระโคดมจะพึงรับของข้าพเจ้าไหม เจ้าข้า ?

ท่านพระอนนทกล่าวว่า คุณก่อนพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นฉันจักทูลถาม พระผู้มีพระภาคเจ้า ดังนี้ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าทันที.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนอนนท ถ้าเช่นนั้นพราหมณ์จงตกแต่ง ถวายเถิด.

ท่านพระอนนท บอกพราหมณ์ว่า คุณก่อนพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นท่านตกแต่งถวายได้ละ.

พราหมณ์นั้น จึงตกแต่งยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวานมากมายโดยผ่านราตรีนั้น แล้วน้อมเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้ากราบทูลว่า ขอท่านพระโคดมโปรดกรุณารับยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวานของข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นเธอจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย ๆ รังเกียจไม่รับ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด.

พราหมณ์นั้นจึงอภิสกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยยาคุ และขนมปรุงด้วยน้ำหวานมากมายด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสวยเสร็จล้างพระหัตถ์แล้ว ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร ให้ห้ามภักตร์แล้ว จึงนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ข้าวยาคุมิคุณ ๑๐ อย่าง

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้กะพราหมณ์นั้น ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูก่อนพราหมณ์ ข้าวยาคุมิคุณ ๑๐ อย่างนี้ ๑๐ อย่าง เป็นไฉน คือ ผู้ให้ข้าวยาคุ. ชื่อว่าให้อายุ ๑ ให้วรรณะ ๑ ให้สุข ๑ ให้กำลัง ๑ ให้ปฏิภาณ ๑ ข้าวยาคุที่ดื่มแล้วกำจัดความหิว ๑ บรรเทาความระหาย ๑ ทำลมให้เดินคล่อง ๑ ล้างลำไส้ ๑ ย่อยอาหารใหม่ที่เหลืออยู่ ๑ ดูก่อนพราหมณ์ ข้าวยาคุมิคุณ ๑. อย่างนี้แล.

พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้ง ได้ตรัสไวยากรรมภายิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสอนุโมทนาภาตดังต่อไปนี้:-

คาถาอนุโมทนา

[๖๒] ทายกใดถวายข้าวยาคุโดย

เคารพตามกาล แก่ปฏิภาณก ผู้สำรวมแล้ว
บริโภคนั้นอันผู้อื่นถวาย ทายกนั้นชื่อว่า
ตามเพิ่มให้ซึ่งสถานะ ๑๐ อย่างแก่ปฏิภาณ
นั้น อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ
ย่อมเกิดแก่ปฏิภาณกนั้น แต่นั้นยาคุย่อมกำจัด
ความหิว ความระหาย ทำลมให้เดินคล่อง
ล้างลำไส้ และย่อยอาหาร ยาคุนั้นพระสุคต-
ตรัสสรรเจริญว่าเป็นเภสัช เพราะเหตุนี้
แล มนุษย์ชนที่ต้องการสุขยังยืนปรารถนา
สุขที่เลิศ หรืออยากได้ความงามอันเพริศพรึง
ในมนุษย์ จึงควรแท้เพื่อถวายข้าวยาคุ.

พระพุทธานุญาตข้าวยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวาน

[๖๓] ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาแก่พราหมณ์นั้นด้วย ๓
กาลานี้แล้ว เสด็จลุกจากที่ประทับกลับไป.

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูล
นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตข้าวยาคุ และขนมปรุงด้วยน้ำหวาน.

เรื่องมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส

[๖๔] ประชาชนทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตยาคุ
และขนมปรุงด้วยน้ำหวานแก่ภิกษุทั้งหลาย จึงตกแต่งยาคุที่แข็งและขนมปรุง
ด้วยน้ำหวานถวายแต่เช้า ภิกษุทั้งหลายที่ได้รับอังกาสด้วยยาคุที่แข็งและขนม
ปรุงด้วยน้ำหวานแต่เช้า ฉันทัดอาหารในโรงอาหารไม่ได้ตามที่คาดหมาย คราว
นั้น มหาอำมาตย์คนหนึ่งผู้เริ่มเลื่อมใส ได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น
ประมุขเพื่อฉันในวันรุ่งขึ้นและได้มีความคิดว่า ถ้ากระไร เราพึงตกแต่งสำหรับ
มังสะ ๑,๒๕๐ ที่ เพื่อภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป น้อมเข้าไปถวายภิกษุรูปละ ๑ สำหรับ
แล้วสั่งให้ตกแต่งขาทนียโภชนียาหารอันประณีตและสำหรับมังสะ ๑,๒๕๐ ที่ โดย
ผ่านราตรีนั้น แล้วสั่งให้เจ้าพนักงานไปกราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ว่าถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตอาหารสำเร็จแล้ว.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือ
บาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินสู่ณเวศน์ของมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส นั้น แล้ว
ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยพระสงฆ์ มหาอำมาตย์
ผู้เริ่มเลื่อมใส นั้น จึงอังกาสภิกษุทั้งหลายอยู่ในโรงอาหาร.

ภิกษุทั้งหลายพูดอย่างนี้ว่า จงถวายแต่น้อยเถิดท่าน จงถวายแต่น้อยเถิดท่าน.

ท่านมหาอำมาตย์กราบเรียนว่า ท่านเจ้าข้า ขอบท่านทั้งหลายอย่ารับแต่น้อย ๆ ด้วยคิดว่า นี่เป็นมหาอำมาตย์ที่เริ่มเลื่อมใส กระหมटकแต่งที่ขาทนิย โภชนียาหารไว้มาก กับสำหรับมังสะ ๑,๒๕๐ ที่ จักน้อมเข้าไปถวายภิกษุรูปละ ๑ สำหรับขอท่านทั้งหลายกรุณาช่วยให้พอแก่ความต้องการเถิด เจ้าข้า.

ภิกษุทั้งหลายว่า ท่าน พวกอาตมภาพรับแต่น้อย ๆ มิใช่เพราะเหตุ นั้นเลย แต่เพราะพวกอาตมภาพได้รับอังกาสด้วยยาคุที่เข็น และขนมปรุงด้วยน้ำหวานแต่เช้า ฉะนั้น พวกอาตมภาพจึงขอรับแต่น้อย ๆ.

ทันใดนั้น มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส นั้นจึงเพ่งโทษ คิดเหิน โพนทะนาว่า ไฉนพระคุณเจ้าทั้งหลาย อันกระหม่นมन्दแล้วจึงได้ฉันทยาคุที่เข็นของผู้อื่นเล่า กระหมไม่สามารที่จะถวายให้พอแก่ความต้องการหรือ แล้วโกรธไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้ ได้บรรจบาตรของภิกษุทั้งหลายเต็มพลงกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันทก็ได้ นำไปก็ได้ ครั้นแล้ว อังกาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนิย โภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสวยเสร็จแล้วนำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามบัตแล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงชี้แจงแก่มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส นั้น ซึ่งนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ให้เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จกลับไม่ทันนาน มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส นั้นได้บังเกิดความรำคาญและความเดือดร้อนว่า มิใช่ลาภของเราหนอ ลาภของเราไม่มีหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ

เราไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะเราโกรธไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้ ได้บรรจุบาตรของภิกษุทั้งหลายเต็มพลางกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันก็ได้ นำไปก็ได้ อะไรหนอแล เราสร้างสมมาก คือ บุญหรือบาป ครั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถวายบังคมนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง จึงกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จกลับไม่ทัน นาน ความรำคาญและความเดือนร้อนได้บังเกิดแก่ข้าพระพุทธเจ้า ณ ที่นั้น ว่า มิใช่ลาภของข้าพระพุทธเจ้าหนอ ลาภของข้าพระพุทธเจ้าไม่มีหนอ ข้าพระพุทธเจ้าได้ชั่วแล้วหนอ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะข้าพระพุทธเจ้าโกรธไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้ ได้บรรจุบาตรของภิกษุทั้งหลายเต็มพลางกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันก็ได้ นำไปก็ได้ อะไรหนอแล ข้าพระพุทธเจ้าสร้างสมไว้มาก คือ บุญหรือบาป ดังนี้ อะไรกันแน่ที่ข้าพระพุทธเจ้าสร้างสมมาก คือ บุญหรือบาป พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า อวูโส ท่านนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อเจริญบุญกุศลและปิตปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยท่านอันเลิศไค ท่านชื่อว่าสร้างสมบุญไว้มากเพราะท่านอันเลิศนั้น เมล็ดข้าวสุกเมล็ดหนึ่ง ๆ ของท่าน อภิภุขรูปหนึ่ง ๆ ผู้เลิศด้วยคุณสมบัติอันใด รับไปแล้ว ท่านชื่อว่าสร้างสมบุญไว้มาก เพราะภิกษุผู้เลิศด้วยคุณสมบัติอันนั้น สวรรค์เป็นอันท่านปรารถนาไว้แล้ว.

ลำดับนั้น มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสนั้น ได้ทราบว่าเป็นลาภของตน ได้ดีแล้ว บุญมากอันคนสร้างสมแล้ว สวรรค์อันตนปรารถนาไว้แล้ว ก็รำเรงดีใจลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณกลับไป.

ประชุมสงฆ์ทรงสอบถาม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นคัมภีรานั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ข่าว่า ภิกษุทั้งหลายอันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น ฉันทายาคูที่เข่นของผู้อื่นจริงหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันทายาคูที่เข่น

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย โฉนโมฆบุรุษเหล่านั้น อันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น จึงได้ฉันทายาคูที่เข่นของผู้อื่นเล่า การกระทำของพวกโมฆบุรุษนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น ไม่พึงฉันทายาคูที่เข่นของผู้อื่นรูปใด ฉันทพึงปรับอาบัติตามธรรม.

เรื่องพราหมณ์เวฬุภักกัจจกัณเฑาะวยางลบนาอ้อย

[๖๕] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในอันธกวินทชนบท ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางพระนครราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป คราวนั้น พราหมณ์เวฬุภักกัจจกัณเฑาะวยางลบนาอ้อย เดินทางไกลแต่พระนครราชคฤห์ไปยังอันธกวินทชนบท พร้อมด้วยเกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่มล้วนบรรทุกหม้องบนน้ำอ้อยเต็มทุกเล่ม พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นเวฬุภักกัจจกัณเฑาะวยางลบนาอ้อยมาแต่ไกล ครั้นแล้วเสด็จแวะออกจากทางประทับนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง.

พราหมณ์เวฬุทถักจกานะ จึงเดินเข้าไปถึงที่ประทับ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้นี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะถวาย งบน้ำอ้อย แก่ภิกษุรูป ๑ หม้อ.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนจกานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงนำ งบน้ำอ้อยมาแต่เพียงหม้อเดียว.

พราหมณ์เวฬุทถักจกานะทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วนำงบน้ำอ้อยมาแต่หม้อเดียว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้ทูลคำนี้นี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า หม้องบน้ำอ้อย ข้าพระพุทธเจ้านำ มาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร ต่อไป?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนจกานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงถวาย งบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทั้งหลาย.

พราหมณ์เวฬุทถักจกานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วถวายงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วได้กราบทูลคำนี้นี้แด่ พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า งบน้ำอ้อยข้าพระพุทธเจ้าถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย พระ- พุทธเจ้าข้า แต่งบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนจกานะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงถวาย งบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทั้งหลายจนพอแก่ความต้องการ.

พราหมณ์เวฬุทถักจกานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่าเป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้ว ถวายงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทุกรูป จนพอแก่ความต้องการ แล้วได้ทูลคำนี้นี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า งบน้ำอ้อยข้าพระพุทธเจ้าถวายแก่ภิกษุ

ทั้งหลายจนพอแก่ความต้องการแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่บ่น้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนกิจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงอังคาสกิริยาทั้งหลายด้วยบ่น้ำอ้อยให้อิ่มหนา.

พราหมณ์เวฬุฏฐกิจจานะทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วอังคาสกิริยาทั้งหลายด้วยบ่น้ำอ้อยให้อิ่มหนา กิริยาบางพวกบรรจุบ่น้ำอ้อยเต็มบาตรบ้าง เต็มหม้อกรองน้ำบ้าง เต็มถุงขามบ้าง ครั้นพราหมณ์เวฬุฏฐกิจจานะอังคาสกิริยาทั้งหลายด้วยบ่น้ำอ้อยให้อิ่มหนาแล้วได้ทูลคำนี้นี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า กิริยาทั้งหลายอันข้าพระพุทธเจ้าอังคาสด้วยบ่น้ำอ้อยให้อิ่มหนาแล้วพระพุทธเจ้าข้า แต่บ่น้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนกิจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้บ่น้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดน.

พราหมณ์เวฬุฏฐกิจจานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วจึงให้บ่น้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดน แล้วได้ทูลคำนี้นี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า บ่น้ำอ้อยข้าพระพุทธเจ้าให้พวกคนกินเดนแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่บ่น้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนกิจจานะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงให้บ่น้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดน จนพอแก่ความต้องการ.

พราหมณ์เวฬุฏฐกิจจานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วจึงให้บ่น้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดน จนพอแก่ความต้องการ

การแล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า งบน้ำอ้อยข้าพระพุทธเจ้าให้พวกคนกินเดินจนพอแก่ความต้องการแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่งงบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไรต่อไป พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนกิจงานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงเลี้ยงดูพวกคนกินเดินให้อิ่มหนา ด้วยงบน้ำอ้อย.

พราหมณ์เวลัฏฐกิจงานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้นพระพุทธเจ้าข้า แล้วเลี้ยงดูพวกคนกินเดินให้อิ่มหนำด้วยงบน้ำอ้อย คนกินเดินบางพวกบรรจุงบน้ำอ้อยเต็มกระป๋องบ้าง เต็มหม้อน้ำบ้าง ห่อเต็มผ้าขาวปูลาดบ้าง เต็มพกบ้าง ครั้นพราหมณ์เวลัฏฐกิจงานะเลี้ยงดูพวกคนกินเดินให้อิ่มหนำด้วยงบน้ำอ้อย แล้วทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พวกคนกินเดินอันข้าพระพุทธเจ้าเลี้ยงดูด้วยงบน้ำอ้อยให้อิ่มหนำแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่งงบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไรต่อไป พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนกิจงานะ ทั่วโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลกพรหมโลก ทั่วทุกหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เราไม่เล็งเห็นบุคคลผู้ที่บริโภคงบน้ำอ้อยนั้นแล้วจะให้ย่อยได้ดี นอกจากตถาคต หรือสาวกของตถาคต คุณก่อนกิจงานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงทิ้งงบน้ำอ้อยนั้นเสีย ในสถานที่อันปราศจากของเจียงสด หรือจงเทเสียในน้ำซึ่งปราศจากตัวสัตว์.

พราหมณ์เวลัฏฐกิจงานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้นพระพุทธเจ้าข้า แล้วเทงบน้ำอ้อยนั้นลงในน้ำซึ่งปราศจากตัวสัตว์ งบน้ำอ้อยที่เทลงในน้ำนั้น เตือดพลุ่ง ส่องเสียดังจิกิจิกิ ฟ่นไอฟ่นควั่นทันที เปรียบเหมือนผาลที่ร้อนโชนตลอดวันอันบุคคลจุ่มลงในน้ำ ย่อมเตือดพลุ่ง ส่องเสียดัง

ดังจิกิจิฏฐิ พนโพนันควันอยู่ แม้นใจ งบน้ำอ้อยที่ตกลงในน้ำนั้น ย่อม
เดือดพล่าน ส่งเสียงดังจิกิจิฏฐิ พนโพนันควันอยู่ จนนั่นเหมือนกัน.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ สลดใจ บังเกิดโลมาดิชุนทันทิ แล้ว
เข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง.

ทรงแสดงอนุปฺพพิททาและจตุราริยสัจ

เมื่อพราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดงอนุปฺพพิททา คือ ทรงประกาศ ทานกถา สีลกถา
สักกกถา ซึ่งโทษแห่งกามอันดำทรมอันเศร้าหมอง และอนิสงส์ในความ
ออกจากกาม เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบว่พราหมณ์เวลัฏฐกัจจา-
นะมีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่อง-
ใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดง
ด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจาก
ธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ ณ ที่นั่นแล้ว สิ่ง
ใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา
ดูจุฬาสะอาดปราศจากมลทิน ควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดีนั้น ครั้นพราหมณ์
เวลัฏฐกัจจานะได้เห็นธรรมแล้ว ได้บรรลุธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว
มีธรรมอันหยั่งลงแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความ
สงสัยแล้ว ถึงความเป็นผู้แก่แล้วแล้ว ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น ในคำสอนของพระศาสดา
ได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระพุทธ-
เจ้าข้า ภาณิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงประกาศธรรมโดยอนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคลลหงายของทีครว่า

เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจ
ว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า
พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดทรงจำข้า
พระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

พระพุทธาณุญตบนำอ้อย

[๖๖] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะ
ทางโดยลำดับ เสด็จถึงพระนครราชคฤห์แล้ว ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชนิเวศน์แห่งแรกกระแด
เขตพระนครราชคฤห์นั้น ครั้นนั้น ในพระนครราชคฤห์มีงบนำอ้อยมาก ภิกษุ
ทั้งหลายจึงกล่าวว่า ผู้ไม่อาพาธ จึงไม่ฉันงบนำอ้อย แล้วกราบทูลเรื่องนั้น
แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตงบนำอ้อยแก่ภิกษุผู้ไม่อาพาธ และงบนำอ้อยละลายน้ำแก่ภิกษุผู้ไม่
อาพาธ.

ทรงรับอาการพังแรม

[๖๗] ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์
ตามพระพุทธานุสสรณ์แล้ว เสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางตำบลบ้านป่าภูติพร้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทาง
โดยลำดับถึงตำบลบ้านป่าภูติแล้ว อุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านป่าภูติได้ทราบ
ข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงตำบลบ้านป่าภูติแล้ว จึงพากันเข้าไปเฝ้า
ณ พลับพลาที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วน

ข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้อุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านป่าภูติผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเห็นแจ้ง สมาทาน อจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา.

ครั้นอุบาสก อุบาสิกาชาวตำบลบ้านป่าภูติอันพระผู้มีพระภาคเจ้าชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ โปรดทรงรับอาการพักแรมของพวกข้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับโดยคุณนิภาพ ครั้นอุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านป่าภูติทราบการทรงรับของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว จึงลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณแล้วพากันเดินไปทางอาการพักแรม ภูลาดคาคพedaran ทัวอาการพักแรมทุกแห่ง จัดอาสนะ ตั้งหม้อน้ำ ตามประทีปน้ำมัน แล้วพากันเข้าไปยังพลับพลาที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกเขายืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระพุทธเจ้าภูลาดคาคพedaranอาการพักแรมทุกแห่ง จัดอาสนะ ตั้งหม้อน้ำ ตามประทีปน้ำมันไว้แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมทรงทราบกาล อันควรในบัดนี้ พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตราสก ทรงถือบาตร จีวรแล้ว เสด็จไปทางอาการพักแรมพร้อมกับภิกษุสงฆ์ ทรงชำระพระบาทยุดล แล้วเสด็จเข้าสู่อาการพักแรม ประทับนั่งพึงเสากลางผืนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แม้ภิกษุสงฆ์เล่าก็ล้างเท้าแล้ว เข้าสู่อาการพักแรม นั่งพึงฝาด้านตะวันตก ผินหน้าไปทางทิศตะวันออก ห้อมล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้อุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านป่าภูติก็ล้างเท้าแล้วเข้าสู่อาการพักแรม นั่งพึงฝาด้านตะวันออก ผินหน้าไปทางตะวันตก ห้อมล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า.

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเทศนาโปรดอุบาสก อุบาสิกา ชาว
ตำบลบ้านปาฏลิ ดังต่อไปนี้:-

โทษแห่งศีลวิบัติ ๕ ประการ

[๖๘] ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีลมี ๕
ประการเหล่านี้ ๕ ประการเป็นไฉน ? ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย คนทุศีล ผู้มีศีล
วิบัติในโลกนี้ ย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ใหญ่หลวง เพราะเหตุแห่ง
ความประมาท นี่เป็นโทษข้อที่ ๑ แห่งศีลวิบัติ ของคนทุศีล.

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง โทษข้ออื่นยังมีอีก ชื่อเสียงอันลามก
ของคนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติย่อมเฟื่องฟูไป นี่เป็นโทษข้อที่ ๒ แห่งศีลวิบัติ
ของคนทุศีล.

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง โทษข้ออื่นยังมีอีก คนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติ
เขาไปหาบริษัทใด ๆ เช่น ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท กหติบริษัท
สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้ครั่นคร้าม ขวายนเงินเข้าไปหาบริษัทนั้น ๆ นี่เป็นโทษ
ข้อที่ ๓ แห่งศีลวิบัติ ของคนทุศีล.

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง โทษข้ออื่นยังมีอีก คนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติ
ย่อมเป็นผู้หลงทำกาละ นี่เป็นโทษข้อที่ ๔ แห่งศีลวิบัติ ของคนทุศีล.

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง โทษข้ออื่นยังมีอีก คนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติ
เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึง อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก นี่เป็น
โทษข้อที่ ๕ แห่งศีลวิบัติ ของคนทุศีล.

ดูก่อนคหบดีทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล มี ๕ ประการ
นี้แล.

อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ๕ ประการ

[๖๕] ดูก่อนคบหาดีทั้งหลาย อานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีลมี ๕ ประการเหล่านั้น ๕ ประการเป็นไฉน ? ดูก่อนคบหาดีทั้งหลาย คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลในโลก ย่อมได้กองโภคทรัพย์ใหญ่หลวง เพราะเหตุแห่งความไม่ประมาท นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๑ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูก่อนคบหาดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก ชื่อเสียงอันดีงามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเฟื่องฟูไป นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๒ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูก่อนคบหาดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เข้าไปหาบริษัทใด ๆ เช่น ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้เกื้อกูล ไม่ขวยเงินเข้าไปหาบริษัทนั้น ๆ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๓ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูก่อนคบหาดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมไม่หลงทำกาละ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๔ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูก่อนคบหาดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๕ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูก่อนคบหาดีทั้งหลาย อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล มี ๕ ประการ นี้แล.

[๗๐] ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจง ให้อุบาสกอุบาสิกาของ ตำบลบ้านป่าภูลิเห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำรวย ด้วยธรรมีกถาจนดึกคั่นแล้ว

ทรงส่งกลับด้วยรับสั่งว่า คุณก่อนคบคิดทั้งหลาย ราตรีจวนสว่างแล้ว บัดนี้ พวกเธอจงรู้กาลที่จะกลับเถิด อุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านปาฏลี รับสนอง พระพุทธดำรัสว่า พระพุทธเจ้าข้า แล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณแล้วพากันกลับ ครั้นอุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านปาฏลีกลับไปไม่ทันนาน พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จเข้าสู่สุญญาคารแล้ว.

เรื่องสุนัขวัสถการะมหาอำมาตย์

[๑๖] ก็โดยสมัยนั้นแล มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ๒ ท่านชื่อ สุนิระ ๑ วัสถการะ ๑ กำลังจัดการสร้างพระนคร ณ ตำบลบ้านปาฏลี เพื่อป้องกันชาววัชชี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตื่นบรรทมในเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี ได้ทรงเล็งทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่องวิสัยของมนุษย์ ทอดพระเนตรเห็นเทวดาเป็นอันมากกำลังยึดถือที่ดินในตำบลบ้านปาฏลี คือ ในประเทศที่ใด พวกเทวดามีศักดิ์ใหญ่ยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราชมหามหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์สูง ๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น ในประเทศที่ใด พวกเทวดามีศักดิ์ชั้นกลางยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราชมหามหาอำมาตย์ที่มีศักดิ์ชั้นกลาง ๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น ในประเทศที่ใด เทวดามีศักดิ์ชั้นต่ำยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราชมหามหาอำมาตย์ชั้นต่ำ ๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงรับสั่งถามท่านพระอานนท์ว่า คุณก่อนอานนท์ พวกไหนกำลังสร้างนครลงที่ตำบลบ้านปาฏลี.

อ. มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ชื่อ สุนิระ ๑ วัสถการะ ๑ กำลังสร้างนครลงที่ตำบลบ้านปาฏลี เพื่อป้องกันชาววัชชี พระพุทธเจ้าข้า.

ก. คู่อนอานนท์ สุนิธะ กับ วัสสการะ ๒ มหาอำมาตย์แห่งมคร
รัฐกำลังสร้างนครลงในตำบลบ้านปาฏลิ เพื่อป้องกันชาววัชชีเหมือนได้ปรึกษา
กับพวกเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์ ฉะนั้น อานนท์ เมื่อเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรีนี้
เรารู้ขึ้น ได้เล็งทิพจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงวิสัยของมนุษย์ เห็นพวกเทวดาเป็นอัน
มากกำลังยึดถือที่ดินในตำบลบ้านปาฏลิ คือ ในประเทศที่ใด พวกเทวดามี
ศักดิ์สูง ๆ ยึดถือที่ดินพวกเจ้าและราชมหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์สูง ๆ ต่างก็น้อมจิต
เพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั่น ในประเทศที่ใด เทวดามีศักดิ์ชั้นกลาง ๆ
ยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราชมหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์ชั้นกลาง ๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อ
สร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั่น ในประเทศที่ใด เทวดามีศักดิ์ชั้นต่ำ ๆ ยึดถือ
ที่ดิน พวกเจ้าและราชมหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์ชั้นต่ำ ๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้าง
นิเวศน์ลงในประเทศที่นั่น อานนท์ ตลอดสถานที่อันเป็นย่านชุมนุมแห่ง
อารยชน และเป็นทางค้าขาย พระนครนี้ จักเป็นพระนครชั้นเอก เป็นท่าเล
ค้าขาย ชื่อปาฏลิบุตร และเมืองปาฏลิบุตรจักบังเกิดอันตราย ๓ ประการ คือ
บังเกิดแต่ไฟ ๑ บังเกิดแต่น้ำ ๑ บังเกิดแต่ภายใน คือ แตกสามัคคีกัน ๑.

[๗๒] ครั้งนั้น ท่านสุนิธะมหาอำมาตย์และท่านวัสสการะมหาอำมาตย์
แห่งมครรัฐ พวกท่านเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นแล้วได้ทูลปราศรัยกับ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้เป็นที่บันเทิง เป็นที่ระลึกลง
กันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลอาราธนา
พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขอท่านพระโคตม พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงพระ-
กรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เพื่อเจริญกุศลและปิติ
ปราโมทย์ในวันนี้ด้วยเถิดพระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาราธนา
โดยคุณนิภาพ ครั้นสุนิธะมหาอำมาตย์และวัสสการะมหาอำมาตย์ ทราบพระ-

อาการที่ทรงรับอาราธนาแล้ว ลุกจากที่นั่งกลับไป ครั้นตกแต่งของเคี้ยวของ
ฉันอันประณีตแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ไปกราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า
ถึงเวลาแล้ว ท่านพระโคดม ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตราวาสก ทรง
ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทสดำเนินไปทางสถานที่อังคาส ของสองมหาอำมาตย์
แห่งมคธรัฐครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพระพุทธรูปที่เขาคัดถวาย พร้อม
ด้วยภิกษุสงฆ์ ครั้นสองมหาอำมาตย์อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุข
ด้วยขาทนียโภชนาหารอันประณีต ด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคเจ้า
ผู้สวयเสร็จแล้วทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร ให้ห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาแก่สองมหาอำมาตย์นั้น
ด้วยพระคาถาเหล่านั้น ว่าดังนี้:-

คาถาอนุโมทนา

[๗๓] บัณฑิตชาติอยู่ในประเทศใด

เลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ผู้สำรวจม ประพฤติพรหม-
จรรย์ในประเทศนั้น และได้อุทิศทักษิณาแก่
เหล่าเทพดาผู้สถิตในสถานที่นั้นเทพดาเหล่า
นั้นอันบัณฑิตบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบ
อันบัณฑิตนับถือแล้วย่อมนับถือตอบ
ซึ่งบัณฑิตนั้น แต่นั้น ย่อมอนุเคราะห์
บัณฑิตนั้น ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้
เกิดแต่อก ฉะนั้น คนที่เทพดาอนุเคราะห์
แล้ว ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่ดีเจริญทุกเมื่อ.

[๗๔] ครั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาแก่สองมหาอำมาตย์ ด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว ทรงดูจากพระพุทธรูปเสด็จกลับ สองมหาอำมาตย์จึงตามส่งเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์ด้วยความ ประสงค์ว่า วันนี้ พระสมณโคตมจักเสด็จออกจากประตูด้านใด ประตูด้าน นั้นจักมีนามว่า ประตูพระโคตม จักเสด็จข้ามแม่น้ำคงคาโดยท่าใด ท่านนั้น จักมีนามว่า ท่าพระโคตม ต่อมาประตูที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธานินผ่านไปในั้น ได้ปรากฏนามว่า ประตูพระโคตม

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธานินไปทางแม่น้ำคงคา ก็เวลานั้น แม่น้ำคงคากำลังเปี่ยม น้ำเสมอตลิ่ง พออาศัยขึ้นได้ คนทั้งหลาย ใครจะไปจากฝั่งนี้สู่ฝั่งโน้น ต่างก็หาเรือ ต่างก็หาแพ ต่างก็ผูกแพผูกบวบ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นคนเหล่านั้นต่างก็พากันหาเรือ หาแพ ผูกแพผูกบวบ ประสงค์จะข้ามจากฝั่งนี้ไปสู่ฝั่งโน้น จึงได้ทรงอันตรธาน ณ ฝั่งนี้แห่งแม่น้ำคงคา ไปปรากฏ ณ ฝั่งโน้นพร้อมกับภิกษุสงฆ์ อุบาสกมีกำลัง เขียวคณเฑาะฐ หรือคณเฑาะฐที่เขียวคณ นั้น.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความข้อนี้แล้ว จึงทรงเปล่ง พระอุทานนี้ในเวลานั้น ว่าดังนี้:-

ชนเหล่าใดจะข้ามแม่น้ำที่ห้วงลึก

ชนเหล่านั้นต้องสร้างสะพานแล้วสละสระ

น้อยเสีย จึงข้ามสถานอันลุ่มเต็มด้วยน้ำได้

ส่วนคนที่ข้ามแม่น้ำน้อยนี้ ก็ผูกแพข้าม

ไปได้ แต่พวกคนมีปัญญา เว้นแพเสียก็ข้าม

ได้.

ทรงแสดงจตุราริยสัจ

[๗๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธานุชาลินีเข้าไปทาง
ตำบลบ้านโกฏฐิ ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่ตำบลบ้านโกฏฐิ.

ณ ที่นั้นแลพระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งกะพระภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เราและพวกเธอเร่ร่อนท่องเที่ยวไป ตลอดกาลนานอย่างนี้ เพราะไม่
ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ อะไรบ้าง? ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราและพวกเธอเร่ร่อนท่องเที่ยวไปตลอดกาลนานอย่างนี้ เพราะไม่ได้ตรัสรู้
ไม่ได้แทงตลอดทุกขอริยสัจ... ทุกขสมุทฺทยอริยสัจ... ทุกขนิโรธอริยสัจ... ทุกข-
นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุท-
ทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้ฉันใด อันเราและ
พวกเธอได้ตรัสรู้แล้ว ได้แทงตลอดแล้ว ตัดค้นหาในภพได้ขาดแล้ว ค้นหา
ที่จะนำไปเกิดก็สิ้นแล้ว บัดนี้ ไม่มีการเกิดอีกต่อไป.

นิคมคาถา

[๗๖] เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตาม
เป็นจริง จึงต้องท่องเที่ยวไปในชาตินั้น ๆ
ตลอดเวลานาน อริยสัจเหล่านั้นนั้น เราและ
พวกเธอได้เห็นแล้ว ค้นหาที่จะนำไปเกิด
เราและพวกเธอได้ถอนขึ้นแล้ว รากแห่ง
ทุกข์ เราและพวกเธอได้ตัดขาดแล้ว บัดนี้
ไม่มีการเกิดอีก.

เรื่องเจ้าลิจฉวีชาวพระนครเวสาลี

[๗๗] นางอัมพาลีหญิงงามเมืองได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาโดยลำดับถึงตำบลบ้านโกฏฐแล้ว จึงให้จัดขบวนที่นั่งม ๆ แล้วขึ้นสู่ขบวนที่นั่งม ๆ มีขบวนที่นั่งม ๆ ออกไปจากพระนครเวสาลี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปด้วยขบวนตลอดพื้นที่ที่ขบวนจะไปได้ แล้วลงจากขบวนเดินด้วยเท้าเข้าไปถึงพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้นางเห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเริงด้วยธรรมิกถา ครั้นนางอัมพาลีคณิกานันพระผู้มีพระภาค เจ้าทรงชี้แจงให้เห็นแจ้งสมทาน อาจหาญ ร่ำเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของหม่อมฉันเพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้นนางทราบพระอาการที่ทรงรับอาราธนาแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณกลับไป.

พวกเจ้าลิจฉวีชาวพระนครเวสาลี ได้ทรงสดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาโดยลำดับ ถึงตำบลบ้านโกฏฐแล้ว จึงพากันจัดขบวนที่นั่งม ๆ เสด็จขึ้นสู่ขบวนที่นั่งม ๆ ออกไปจากพระนครเวสาลี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เจ้าลิจฉวีบางพวกเชียว คือ มีพระฉวีเชียว ทรงวัดถาลังการเชียว บางพวกเหลือง คือ มีพระฉวีเหลือง ทรงวัดถาลังการเหลือง บางพวกแดง คือ มี พระฉวีแดง ทรงวัดถาลังการแดง บางพวกขาว คือ มีพระฉวีขาว ทรงวัดถาลังการขาว.

ขณะนั้น นางอัมพปาลิคนิภา ทำให้งอนรถกระบงอนรถ แอกระทบแอกระถอบแอกระถอบ ล้อกระทบล้อ เพลากระทบเพลา ของเจ้าลิจฉวีหนุ่ม ๆ เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นจึงได้ตรัสถามนางว่า แม่อัมพปาลี เหตุไฉนเธอจึงได้ทำให้งอนรถกระบงอนรถ แอกระทบแอกระถอบแอกระถอบ ล้อกระทบล้อ เพลากระทบเพลา ของเจ้าลิจฉวีหนุ่ม ๆ ของพวกเราเล่า.

อัม. จริงอย่างนั้น พะยะคะ เพราะหม่อมฉันได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อเจริญบุญกุศลและปติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้.

ลจ. แม่อัมพปาลี เธอจงให้ภัตตาหารมือนี้อีกพวกฉัน ด้วยราคาแสนกษาปณ์เถิด.

อัม. แม้ว่าฝ่าพระบาท จะพึงประทาน พระนครเวสาลีพร้อมทั้งชนบทแก่หม่อมฉัน ๆ ก็ถวายภัตตาหารมือนั้นไม่ได้ พะยะคะ.

เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น จึงได้ทรงคิดพระองคฺุติตรัสว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราแพ้แม่อัมพปาลีแล้ว ท่านทั้งหลาย พวกเราแพ้แม่อัมพปาลีแล้ว จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ได้ทอดพระเนตรเห็นเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นกำลังเสด็จมาแต่ไกลครั้นแล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดไม่เคยเห็นเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์ ก็จงแลดูพวกเจ้าลิจฉวี พิจารณาดูเทียบเคียงดู พวกเจ้าลิจฉวีกับพวกเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์เถิด เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น จึงได้เสด็จไป ด้วยยวดยาน ตลอดพื้นที่ที่ยวดยานจะไปได้ แล้วเสด็จลงจากยวดยานทรงดำเนินด้วยพระบาท เข้าไปถึงพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ประทับนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ทรงเห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมิกถา เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้เห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว จึงได้กราบทูลอาราธนาพระ-

ผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขอพระองค์พรอั้นด้วยภิกขุสงฆ์ทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของพวกข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศล และปติปราโมทย์ ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิดพระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนลิจฉวีทั้งหลาย อาตมารับนิมนต์ จันภัตตาหารของนางอัมพาลีคณิกา เพื่อเจริญบุญกุศล และปติปราโมทย์ ในวันพรุ่งนี้แล้ว.

เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นทรงคิดองคฺลีแล้วตรัสในทันใดนั้นว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราแพ้นางอัมพาลีคณิกาแล้ว ท่านทั้งหลาย พวกเราแพ้นางอัมพาลีคณิกาแล้ว และได้ทรงเพลิดเพลินยินดีตามภายิตของพระผู้มีพระฯ ภาคเจ้า เสด็จลุกจากที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำประทักษิณ แล้ว เสด็จกลับ.

นางอัมพาลี ถวายนางอัมพาลีวัน

ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ตำบลบ้านโกฏิตาม พระพุทธานุสสรณ์แล้ว เสด็จพระพุทธดำเนินไปทางเมืองนาทิกา ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่พระตำหนักตึก เขตเมืองนาทิกานั้น.

ส่วนนางอัมพาลีคณิกา สั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของจันอันประณีต ในสวนของตนโดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนไปกราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่าถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่สถานที่อังกาสของนางอัมพาลีคณิกา ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยภิกขุสงฆ์ นางอัมพาลีคณิกา จึงอังกาสภิกขุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนีย โภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สววยเสร็จ

แล้ว จันทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร ให้ห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง นางได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า หม่อมฉันขอถวาย
สวนอัมพปาลีวันนี้ แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระพุทธเจ้าข้า
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับเป็นสังฆารามแล้ว ครั้น แล้วพระองค์ทรงชี้แจงให้
นางอัมพปาลีเห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเรงด้วยธรรมมีกถา เสด็จจาก
พระพุทธอาสน์แล้ว เสด็จพระพุทธดำเนินไป ทางป่ามหาวัน ทราบว่า พระองค์
ประทับอยู่ ณ อุฎาการศาลา ป่ามหาวันเขตพระนครเวสาลีนั้น.

เรื่องเจ้าลิจนวีชาวพระนครเวสาลี จบ

ลิจนวิภาณวาร จบ

เรื่องสี่หะเสนาบดี

ทรงดำริเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า

[๗๘] ก็โดยสมัยนั้นแล เจ้าลิจนวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จัก นั่ง
ประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรงต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรม
คุณ พระสังฆคุณ โดยเอกปริยาย และเวลานั้น สี่หะเสนาบดีสาวกของนิครนถ์
นั่งอยู่ในที่ประชุมด้วย จึงคิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นจักเป็น
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยไม่ต้องสงสัยเลย คงเป็นความจริง เจ้าลิจนวี
บรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักเหล่านี้จึงได้นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง
ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณโดยเอก
ปริยาย ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระองค์นั้น แล้วจึงได้เข้าไปหานิครนถ์นาถบุตรถึงสำนัก ครั้นแล้วให้วินิครนถ์นาถบุตร นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งและได้แจ้งความประสงค์นี้ แก่วินิครนถ์นาถบุตรว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าอยากจะไปเฝ้าพระสมณโคดม.

อภิริยาทกถา

นิครนถ์นาถบุตรพูดค้านว่า ท่านสีหะ ก็ท่านเป็นคนกล่าวการทำ โฉน จึงจักไปเฝ้าพระสมณโคดมผู้เป็นคนกล่าวการไม่ทำเล่า เพราะพระสมณโคดมเป็นผู้กล่าวการไม่ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และทรงแนะนำสาวกตามแนวนั้น.

ขณะนั้น ความตระเตรียมในอันจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าของสีหะ เสนาบดีได้เลิกล้มไป.

แม้ครั้งที่ ๒.

แม้ครั้งที่ ๓ เจ้าลิจนวิบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักได้นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทฺธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยอเนกปริยาย ท่านสีหะเสนาบดีก็ได้คิดเป็นครั้งที่ ๓ ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้า โดยไม่ต้องสงสัยเลยคงเป็นความจริง เจ้าลิจนวิบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักเหล่านี้ จึงได้มานั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทฺธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยอเนกปริยาย ก็พวกนิครนถ์ เราจะบอกหรือไม่บอกจักทำอะไรแก่เรา ฉะนั้น เราจะไม่บอกพวกนิครนถ์ ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าอรหันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้าพระองค์นั้นเลยทีเดียว จึงเวลาบ่าย สีหะเสนาบดีออกจากพระนครเวสาลีพร้อมด้วยรถ ๕๐๐ คัน ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปด้วยยวดยานตลอดพื้นที่ที่ยวดยานจะผ่านไปได้ แล้วลงจาก

ยวดยานเดินเข้าไปถึงพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง สีหะเสนาบดีนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า.

พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าทราบมาว่า พระสมณโคตมกล่าวการไม่ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และทรงแนะนำสาวกตามแนวนั้น บุคคลจำพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคตมกล่าวการไม่ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำและทรงแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนั้นได้กล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว ไม่กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยคำอันไม่เป็นจริง กล่าวอ้างเหตุสมควรแก่เหตุ เพราะถ้อยคำที่สมควรพูดบางอย่างที่มีเหตุผล จะไม่มาถึงฐานะที่วิญญูชนจะพึงติเตียนบ้างหรือ เพราะข้าพระพุทธเจ้าไม่ประสงค์จะกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเลย พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธดำรัสตอบ

[๗๕] พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคตมกล่าวการไม่ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคตม กล่าวการ ทำแสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เรากล่าวหาเราว่า พระสมณโคตมกล่าวความ ชาติสูญ แสดงธรรมเพื่อความชาติสูญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคตมช่างรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีจริงอยู่ สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างกำจัด
แสดงธรรมเพื่อความกำจัด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีจริงอยู่ สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเผผลาญ
แสดงธรรมเพื่อความเผผลาญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่า
กล่าวถูก.

มีจริงอยู่ สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผุดเกิด
แสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่า
กล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม กล่าวเป็น
ผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้
ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูก่อนสีหะ ก็เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ
แสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก
นั้นเป็นอย่างไร ดูก่อนสีหะ เพราะเรากล่าวการไม่ทำกายทุจริต วิจิทุจริต
มโนทุจริต เรากล่าวการไม่ทำสิ่งที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี่แล เหตุที่เขา
กล่าวหาเราว่าพระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และ
แนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูก่อนสีหะ อนึ่ง เหตุที่กล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการทำ
แสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น
เป็นอย่างไร ดูก่อนสีหะ เพราะเรากล่าวการทำกายสุจริต วิจิสุจริต มโนสุจริต
เรากล่าวการทำสิ่งที่เป็นกุศลหลายอย่าง นี่แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระ
สมณโคดมกล่าวการทำ แสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น
ดังนี้ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูก่อนสี่หะ อนึ่ง เหตุที่กล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาด
สูญ แสดงธรรมเพื่อความขาดสูญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่า
กล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูก่อนสี่หะ เพราะเรากล่าวความขาดสูญแห่งราคะ
โทสะ โมหะ เรากล่าวความขาดสูญแห่งสถานะที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี่แล
เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาดสูญ แสดงธรรมเพื่อ
ความขาดสูญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูก่อนสี่หะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่วงรังเกียจ
แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าว
ถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูก่อนสี่หะ เพราะเรารังเกียจกายทุจริต วิจิทุจริต
มโนทุจริต เรารังเกียจความถึงพร้อมแก่สถานะที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี่
แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่วงรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความ
รังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูก่อนสี่หะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่วงกำจัด
แสดงธรรมเพื่อความกำจัด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าว
ถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูก่อนสี่หะ เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัด ราคะ โทสะ
โมหะ แสดงธรรมเพื่อกำจัด สถานะที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี่แล เหตุที่
เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่วงกำจัด แสดงธรรมเพื่อความกำจัดและ
แนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูก่อนสี่หะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่วงเผา-
ผลาญ แสดงธรรมเพื่อความเผาผลาญ ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร
ดูก่อนสี่หะ เพราะเรากล่าวธรรมที่เป็นบาปอกุศล คือ กายทุจริต วิจิทุจริต
มโนทุจริต ว่าเป็นธรรมควรเผาผลาญ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งควรเผาผลาญ

อันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่า เป็นคนช่างเผผลาญ ตถาคตะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี่แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเผผลาญ แสดงธรรมเพื่อความเผผลาญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูก่อนสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผุดเกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูก่อนสีหะ เพราะการนอนในครรภ์ต่อไป การเกิดในภพใหม่ อันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ผุดเกิด ดูก่อนสีหะ การนอนในครรภ์ต่อไป การเกิดในภพใหม่ ตถาคตะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี่แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผุดเกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูก่อนสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูก่อนสีหะ เพราะเราเบาใจ ด้วยธรรมที่ทำให้เกิดความโล่งใจอย่างสูงและเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนอน นี่แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

แสดงตนเป็นอุบาสก

[๘๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านสีหะเสนาบติ ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาณิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอนекปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยทังใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

ภ. คุณก่อนสีหะ เธอจงทำการที่ไคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการไคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ

สี. พระพุทธเจ้าข้า โดยพระพุทธดำรัสเมื่อนี้ ข้าพระพุทธเจ้ายินดีพอใจยิ่งกว่าคาดหมายไว้เพราะพระองค์ตรัสอย่างนี้จะข้าพระพุทธเจ้าว่า คุณก่อนสีหะ เธอจงทำการที่ไคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการไคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ ความจริง พวกอัญญเดียรัถย์ได้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวก พึงยกธงเที่ยวประกาศทั่วพระนครเวสาลีว่า สีหะเสนาบติเข้าถึงความเป็นสาวกของพวกเราแล้ว แต่ส่วนพระองค์สี มาตรัสอย่างนี้จะข้าพระพุทธเจ้าว่า คุณก่อนสีหะ เธอจงทำการที่ไคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการไคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่ ๒ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป พระพุทธเจ้าข้า

ก. นานนักละ สีหะ ตระกูลของเธอได้เป็นสถานที่รับรองพวก
นิครนถ์มา ด้วยเหตุนี้ เธอจึงสำคัญเห็นบิดาว่าเป็นของควรให้นิครนถ์
เหล่านั้นผู้เข้าไปถึงแล้ว.

ส. โดยพระพุทธดำรัสเช่นนี้ ข้าพระพุทธเจ้ายินดี พอใจยิ่งกว่า
คาดหมายไว้ เพราะพระองค์ตรัสอย่างนี้ข้าพระพุทธเจ้าว่า นานนักละ สีหะ
ตระกูลของเธอได้เป็นสถานที่รับรองพวกนิครนถ์มา ด้วยเหตุนี้ เธอจึงสำคัญ
บิดาว่าเป็นของควรให้นิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปถึงแล้ว ดังนี้ ข้าพระ-
พุทธเจ้าได้ทราบว่ พระสมณโคดมรับสั่งอย่างนี้ว่า ควรให้ทานแก่เราผู้เดียว
ไม่ควรให้ทานแก่คนพวกอื่น ควรให้ทานแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่ควรให้
ทานแก่สาวกของศาสนาอื่น เพราะทานที่ให้แก่เราเท่านั้น มีผลมาก ทานที่
ให้แก่คนพวกอื่นไม่มีผลมาก ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้น มีผลมาก ทาน
ที่ให้แก่สาวกของศาสนาอื่นไม่มีผลมาก แต่ส่วนพระองค์ทรงชักชวนข้าพระ-
พุทธเจ้า ในการให้แม้ในพวกนิครนถ์ แต่ข้าพระพุทธเจ้าจักรู้กาลในข้อนี้เอง
ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็น
สรณะ แม้ครั้งที่ ๑ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสก
ผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป พระพุทธเจ้าข้า.

สีหะเสนาบดี ได้ธรรมจักขุ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงอนุปพิภพิกถาแก่สีหะเสนาบดี
คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สักกกถา ซึ่งโทษแห่งกามอันดำทรม
อันเศร้าหมอง และอันสงส์ในความออกจากกาม เมื่อพระองค์ทรงทราบว่า
สีหะเสนาบดีมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิต

ผ่องใสแล้ว จึงได้ทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่สีหะเสนาบดี ณ สถานที่นั้นแล้ว สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา คุณผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้น.

ครั้นสีหะเสนาบดีเห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้แก่แล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น ในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมกับภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปิติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาราธนาโดยคุณิภาพ ครั้นสีหะเสนาบดีทราบอาการที่ทรงรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วได้ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณกลับไป ต่อมาสีหะเสนาบดีใช้มหาดเล็กผู้หนึ่งว่า พนาย เจ้าจงไปหาซื้อเนื้อสดที่เขาขาย แล้วสั่งให้ตกแต่งขาพนิยโกชนียาหาร อันประณีตโดยผ่านราตรีนั่นแล้ว ให้มหาดเล็กไปกราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ครั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตรสาวก ถือบาตรจีวร เสด็จพระพุทธดำเนินไปทางนิเวศน์ของสีหะเสนาบดี ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมกับ ภิกษุสงฆ์.

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกนิครนถ์เป็นอันมาก พวกกันประคองแขน คร่ำ-
ครวญไปตามถนน หนทางสี่แยก สามแยกทั่วทุกสายในพระนครเวสาลีว่า วันนี้
สีหะเสนาบดีล้มสัตว์ของเลี้ยงตัวอ้วน ๆ ทำอาหารถวายพระสมณโคตม พระ-
สมณโคตมทรงทราบอยู่ยังเสวยเนื่อนั้นซึ่งเขาทำเฉพาะเจาะจงตน ขณะนั้น
มหาดเล็กผู้หนึ่งเข้าไปเฝ้าสีหะเสนาบดีทูลกระซิบว่า ขอเดชะ ฝ่าพระบาทพึง
ทราบว่านิครนถ์มากมายเหล่านั้น พวกกันประคองแขนคร่ำครวญไปตามถนน
หนทางสี่แยกสามแยก ทั่วทุกสายในพระนครเวสาลีว่า วันนี้สีหะเสนาบดี ล้ม
สัตว์ของเลี้ยงตัวอ้วน ๆ ทำอาหารถวายพระสมณโคตม พระสมณโคตมทรง
ทราบอยู่ ยังเสวยเนื่อนั้นซึ่งเขาทำเฉพาะเจาะจงตน.

สีหะเสนาบดีตอบว่า ช่างเถิดเจ้า ท่านเหล่านั้นมุ่งติเตียนพระพุทธเจ้า
มุ่งติเตียนพระธรรม มุ่งติเตียนพระสงฆ์มานานแล้ว แต่ก็กล่าวต่อพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระองค์นั้นด้วยถ้อยคำอันไม่มี เปล่า เท็จ ไม่จริง ยังไม่สนใจ
ส่วนพวกเราไม่ตั้งใจปลงสัตว์จากชีวิต แม้เพราะเหตุแห่งชีวิตเลย.

ครั้งนั้น สีหะเสนาบดีอสังกตสิกขุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วย
บาทนียโกชนียาหารอัน ประณีตด้วยมือของตน ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสวย
เสร็จ จนทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามกัณฑ์แล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้สีหะเสนาบดีผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่งเห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเริง ด้วยธรรมมีกตาแล้ว ทรง
ลุกจากที่ประทับเสด็จกลับไป.

เรื่องสีหะเสนาบดี จบ

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อที่ทำเฉพาะ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นคัมภีร
นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า พวกท่าน
ทั้งหลาย ภิกษุรู้หรือไม่พึงฉันเนื้อที่เขาทำจำเพาะ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พวกท่านทั้งหลาย เราอนุญาต ปลา เนื้อ ที่บริสุทธิ์โดยส่วนสาม
คือไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้รังเกียจ.

พระพุทธบัญญัติห้ามกัศตาหารบางชนิด

[๘๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระนครเวสาลีมีภิกษุหาอาหารมาก มีข้าวกล้า
งอกงาม บิณฑบาตก็หาง่าย ภิกษุสงฆ์จะยังอดภาพให้เป็นไปด้วยการถือบาตร
แสวงหาทำได้ง่าย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด
ทรงพระปริวิตกอย่างนี้ว่า กัศตาหารที่เราอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราว
อดคัศอาหารมีข้าวกล้าน้อย บิณฑบาตได้ฝืดเคือง คืออาหารที่เก็บไว้ภายในที่
อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มเอง ๑ อาหารที่จับต้องแล้วรับ
ประเคนใหม่ ๑ อาหารที่ทายกนำมาจากที่นิมนต์นั้น ๑ อาหารที่รับประเคนฉัน
ในปุเรกัศ ๑ อาหารที่เกิดในป่าและเกิดในสระบัว ๑ กัศตาหารเหล่านั้น ภิกษุ
ทั้งหลายยังฉันอยู่ทุกวันนี้หรือไม่ ?

ครั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากที่ประทับพักเร้น แล้ว
รับสั่งถามพระอานนท์ว่า พวกท่านอานนท์ กัศตาหารที่เราอนุญาตแก่ภิกษุ
ทั้งหลาย เมื่อคราวอดคัศอาหาร มีข้าวกล้าน้อย บิณฑบาตได้ฝืดเคือง คืออาหาร
ที่เก็บไว้ภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มเอง ๑ อาหาร
ที่จับต้องแล้วรับประเคนใหม่ ๑ อาหารที่ทายกนำมาจากที่นิมนต์นั้น ๑ อาหาร

ที่รับประทานในปุเรกัต ๑ อาหารที่เกิดในป่าและเกิดในสระบัว ๑ กัตตอาหาร
เหล่านั้น ภิกษุทั้งหลายยังฉันอยู่ทุกวันนี้หรือ ?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ยังฉัน อยู่พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นเค้า-
มูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลายกัตตอาหารที่เราอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายเมื่อคราวอัตถคตอาหาร มีข้าว
กล้าน้อยบิณฑบาตได้สี่เผือก คืออาหารที่เก็บไว้ภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้ม
ภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มเอง ๑ อาหารที่จับต้องแล้วรับประทานใหม่ ๑
อาหารที่ทายกนำมาจากที่นิมนต์นั้น ๑ อาหารที่รับประทานในปุเรกัต ๑
อาหารที่เกิดในป่าและเกิดในสระบัว ๑ กัตตอาหารเหล่านั้น เราห้ามจำเดิมแต่
วันนี้เป็นต้นไป.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอาหารที่เก็บไว้ภายในที่อยู่ อาหาร
ที่หุงต้มภายในที่อยู่ อาหารที่หุงต้มเอง อาหารที่จับต้องแล้วรับประทานใหม่
รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ส่วนอาหารที่ทายกนำมาจากที่นิมนต์นั้น อาหาร
ที่รับประทานในปุเรกัต อาหารที่เกิดในป่าและเกิดในสระบัว ยังไม่เป็น
เคน ภิกษุฉันเสร็จ ห้ามกัตแล้ว ไม่พึงฉัน รูปใดฉัน พึงปรับอาบัติตาม
ธรรม.

พระพุทธาอนุญาตกัปปิยภูมิ

[๘๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ประชาชนชาวชนบทบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมัน
บ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ไว้ในเกวียนเป็นอันมาก แล้วตั้งวงล้อม

เกวียนอยู่นอกซุ้มประตูพระอารามคอยท่าว่าเมื่อใด เราทั้งหลายได้ลำดับที่จะ
ถวาย เมื่อนั้นเราจักทำภัตตาหารถวาย ฝนตั้งเค้ามาจะตกใหญ่ จึงคนเหล่านั้น
พากันเข้าไปหาท่านพระอานนท์กราบเรียนว่า ท่านพระอานนท์เจ้าข้า เกลือ
น้ำมัน ข้าวสาร และของขบฉันเป็นอันมาก พวกข้าพเจ้าบรรทุกไว้ในเกวียน
ตั้งอยู่ที่หน้าวัดนี้ และฝนตั้งเค้ามาจะตกใหญ่ ท่านพระอานนท์เจ้าข้า พวก
ข้าพเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร จึงท่านพระอานนท์กราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มี
พระภาคเจ้าฯ ตรัสว่า คุณก่อนอานนท์ ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จึงสมมติวิหารที่ตั้งอยู่
สุดเขตวัด ให้เป็นสถานที่เก็บของกับปิยะแล้วให้เก็บไว้ในสถานที่ที่สงฆ์จำน
หมาย คือวิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น หรือถ้าก็ได้.

วิธีสมมติกับปิยภูมิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แสดงพึงสมมติอย่างนี้.

ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยอุத்தัตถุติกรรม-
วาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติกับปิยภูมิ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของ
สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นกับปิยภูมิ นี่เป็น
อุத்தติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้
ให้เป็นกับปิยภูมิ การสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นกับปิยภูมิ ขอบแก่
ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึง
พูด.

วิหารมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นกับปียภูมิแล้ว ขอบแก่สงฆ์
เหตุนี้ จงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

สมัยต่อมา ชาวบ้านดัมข้าวดัม หุงข้าวสวย ดัมแกง สับเนื้อ ผ่า
พิน ส่งเสียงแข็งแซ่เกรียวกราว ณ สถานที่กับปียภูมิ ที่สงฆ์สมมติไว้นั้นแล.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงตื่นบรรทมในเวลาปัจจุสมยแห่งราตรีได้
ทรงสดับเสียงแข็งแซ่เกรียวกราว และเสียงการ้องก้อง ครั้นแล้วรับสั่งถามท่าน
พระอานนท์ว่า คุณก่อนอานนท์ เสียงแข็งแซ่เกรียวกราว และเสียงการ้องก้องนั้น
อะไรกันหนอ.

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ชาวบ้านมาดัม
ข้าวดัม หุงข้าวสวย ดัมแกง สับเนื้อ ผ่าพิน ณ สถานที่กับปียภูมิ ซึ่งสงฆ์สมมติ
ไว้นั้นแล เสียงแข็งแซ่เกรียวกราว และเสียงการ้องก้องนั้นคือเสียงนั้น พระพุทธ-
เจ้าข้า.

พระพุทธานุญาติกับปียภูมิ ๓ ชนิด

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมมีกถา ในเพราะเหตุเป็น
ข้าวดัม ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้สถานที่กับปียภูมิซึ่งสงฆ์สมมติ รูปใดใช้ ต้องอาบัติ
ทุกกฏ.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตสถานที่กับปียภูมิ ๓ ชนิด คือ อุสสาว-
นันทิกา ๑ โคนิสาทิกา ๑ คหปติกา ๑.

พระพุทธานุญาติกับปียภูมิ ๔ ชนิด

สมัยต่อมา ท่านพระยโสชะอาพาธ ชาวบ้านนำเภสัชมาถวายท่าน
ภิกษุทั้งหลายให้เก็บเภสัชเหล่านั้นไว้ข้างนอก สัตว์กินเสียบ้าง ขโมยลักไป

เสียบ้าง ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ใช้สถานที่ กบปียภูมิที่สงฆ์สมมติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตสถานที่กบปียภูมิ ๔ ชนิดคือ อุสสาว-
นันทิกา ๑ โคนิสาทิกา ๑ คหปติกา ๑ สมมติกา ๑.

เรื่องเมณฑกะคหบดี

[๘๓] ก็โดยสมัยนั้นแล เมณฑกะคหบดีตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนคร
ภททิยะ ท่านมีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ ท่านสระเกล้า แล้วให้กวาดฉาง
ข้าวนึ่งอยู่นอกประตู ท่อธารข้าวเปลือกตกจากอากาศเต็มฉาง ภริยาที่มีอิทธิ-
ธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนังไกลักระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาพหกใบเดียว
เท่านั้น และหม้อแกงหม้อหนึ่ง เลี้ยงอาหารแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร
อาหารนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ บุตรที่มีอิทธิธานุภาพเห็น
ปานฉะนี้ คือ เขาถือถุงเงินพันหนึ่ง ถุงเดียวเท่านั้น แล้วแจกเบี้ยหวัดกลางปี
แก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร เงินนั้นไม่หมดสิ้น ตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่
ในมือของเขา สะไ้ที่มีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนังไกลักระเชอจุข้าว
๔ ทะนานใบเดียวเท่านั้น แล้วแจกข้าวกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร
ข้าวนั้นมิได้หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ ทาสที่มีอิทธิธานุภาพเห็น
ปานฉะนี้ คือเมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๘ รอย.

พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราชได้ทรงสดับข่าวว่า เมณฑกะคหบดี
ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนครภททิยะแคว้นของพระองค์ เธอมีอิทธิธานุภาพเห็น
ปานฉะนี้ คือ เธอสระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าว นึ่งอยู่นอกประตู ท่อธาร

ข้าวเปลือกตกจากอากาศเต็มฉาง ภริยามีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งไถ่กระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาพหภิเดียวเท่านั้น และหม้อแกงหม้อหนึ่ง เลี้ยงอาหารแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร อาหารนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ บุตรมีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เขาถือถุงเงินพันหนึ่งถุงเดียวเท่านั้นแล้วแจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร เงินนั้นไม่หมดสิ้น ตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา สะใภ้มีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งไถ่กระถางข้าว ๔ ทะนานใบเดียวเท่านั้น แล้วแจกข้าวกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร ข้าวนั้นมีได้หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ ทาสมีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย.

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคชราช ได้ตรัสเรียกมหาอำมาตย์ผู้สำเร็จราชการมารับสั่งว่า ข้าว่าเมณฑกะคบคิดตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนครภักทียะแคว้นของเรา เธอมีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เธอสะเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าวตั้งอยู่นอกประตู ต่อธารข้าวเปลือกตกจากอากาศเต็มฉาง ภริยามีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งไถ่กระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาพหภิเดียวเท่านั้น และหม้อแกงใบหนึ่ง เลี้ยงอาหารแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร อาหารนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ บุตรมีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เขาถือถุงเงินพันหนึ่งถุงเดียวเท่านั้น แล้วแจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร เงินนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา สะใภ้มีอิทธิธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งไถ่กระถางข้าว ๔ ทะนานใบเดียวเท่านั้น แล้วแจกข้าวกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร ข้าวนั้นมีได้หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ ทาส

มโหสิทานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย พนาย เธอจึงไปดูให้รู้เห็นเหมือนอย่างเราได้เห็นด้วยตนเอง.

ท่านมหาอำมาตย์รับพระบรมราชโองการของพระเจ้าพิมพิสารจอม-
เสนามาครหาว่า เป็นดังพระราชประสงค์ พระพุทธเจ้าข้า แล้วพร้อมด้วย
เสนา ๔ เหล่า เดินทางไปยังภัททิยนคร บวรไปโดยลำดับจนถึงเมืองภัททิยะ
เข้าไปหาเมณฑกะคหบดี ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้กะเมณฑกะคหบดีว่า ท่าน
คหบดี ความจริงข้าพเจ้ามาโดยมีพระบรมราชโองการว่า พนาย ข้าว่าเมณฑกะ
คหบดีตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนครภัททิยะแคว้นของเรา ครอบครัวของเขามี
มโหสิทานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เธอสระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าว นั่งอยู่นอก
ประตู ท่อธารข้าวเปลือกตกจากอากาศเต็มฉาง ภริยามีมโหสิทานุภาพเห็นปาน
ฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาพหกใบเดียวเท่านั้น และ
หม้อแกงหม้อหนึ่ง เลี้ยงอาหารแก่บุตรที่เป็นทาสและกรรมกร อาหารนั้นไม่
หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ บุตรมโหสิทานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ
เขาถือถุงเงินพันหนึ่งถุงเดียวเท่านั้น แล้วแจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่บุตรที่เป็น
ทาสและกรรมกร เงินนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่ถึงเงินยังอยู่ในมือของเขา
สะกั่มมโหสิทานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระเชอจุข้าว ๘ ทะนานใบ
เดียวเท่านั้น และแจกข้าวกลางปีแก่บุตรที่เป็นทาสและกรรมกร ข้าวนั้นมิได้
หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ ทาสมโหสิทานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ
เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย พนาย เธอจึงไปดูให้รู้เห็น
เหมือนอย่างเรา ได้เห็นด้วยตนเอง ท่านคหบดี ข้าพเจ้าขอชมมโหสิทานุภาพ
ของท่าน.

เมณฑกะคหบดีจึงสระเกล้าแล้ว ให้กวาดฉางข้าว นั่งอยู่นอกประตู
ต่อธารข้าวเปลือกตกลงมาจากอากาศเต็มฉาง.

มหาอำมาตย์สรรเสริญว่า ท่านคหบดี อิทธิานุภาพของท่าน ข้าพเจ้า
ได้เห็นแล้ว ขอชมอิทธิานุภาพของภรรยาท่าน.

เมณฑกะคหบดีสั่งภรรยาในทันใดว่า ถ้าเช่นนั้น เธอจงเลี้ยงอาหาร
แก่เสนา ๔ เหล่า.

ขณะนั้น ภรรยาท่านเมณฑกะคหบดีได้นั่งใกล้กระถางข้าวสุกขนาดจุ
น้ำหนึ่งอาพหกใบเดียวเท่านั้น กับหม้อแกงหม้อหนึ่ง แล้วเลี้ยงอาหารแก่เสนา
๔ เหล่า อาหารนั้นมิได้หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่.

มหาอำมาตย์สรรเสริญว่า ท่านคหบดี อิทธิานุภาพของภรรยาท่าน
ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ขอชมอิทธิานุภาพของบุตรท่าน.

เมณฑกะคหบดีจึงสั่งบุตรว่า ถ้าเช่นนั้น พ่อจงแจกเบี้ยหวัดกลางปี
แก่เสนา ๔ เหล่า.

ขณะนั้น บุตรของท่านเมณฑกะคหบดีถือถุงเงินพันหนึ่ง ถูเดียว
เท่านั้น แล้วได้แจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่เสนา ๔ เหล่า เงินนั้นมิได้หมดสิ้นไป
ตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา.

ท่านมหาอำมาตย์สรรเสริญว่า ท่านคหบดี อิทธิานุภาพของบุตรท่าน
ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ขอชมอิทธิานุภาพของสะใภ้ท่าน.

เมณฑกะคหบดีสั่งสะใภ้ทันทีว่า ถ้าเช่นนั้น แม่จงแจกข้าวกลางปีแก่
เสนา ๔ เหล่า.

ขณะนั้น สะใภ้ของเมณฑกะคหบดีได้นั่งใกล้กระเชอจุข้าว ๔ ทะนาน
ใบเดียวเท่านั้น แล้วได้แจกข้าวกลางปีแก่เสนา ๔ เหล่า ข้าวนั้นมิได้หมดสิ้น
ไปตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่.

มหาอำมาตย์สรรเสริญว่า ท่านคหบดี อิทธิานุภาพของสะใภ้ท่าน
ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ขอชมอิทธิานุภาพของท่าน.

เมณ. อิทธิานุภาพของท่านข้าพเจ้า ท่านต้องชมที่นา ขอรับ.

ม. ไม่ต้องละท่านคหบดี แม้อิทธิานุภาพของท่าน ก็เป็นอัน
ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ครั้นเสร็จราชการนั้นแล้ว ท่านมหาอำมาตย์นั้นพร้อม
ด้วยเสนา ๔ เหล่า ก็เดินทางกลับพระนครราชคฤห์ เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร
จอมเสนามาตราช กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ.

[๘๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครเวสาลีตาม
พระพุทธานุสสรณ์ แล้วเสด็จจาริกทางพระนครภัททิยะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่
ใหญ่ ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป เสด็จจาริกโดยลำดับ ได้เสด็จถึงพระนครภัททิยะ
แล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ ชาติยวัน เขตพระนครภัททิยะนั้น.

พระพุทธคุณ

เมณทกคหบดีได้สดับข่าวถนัดแน่นว่า ท่านผู้เจริญ พระสมณะโคตม
สากยบุตร ทรงผนวชจากสากยตระกูล เสด็จโดยลำดับถึงพระนครภัททิยะ
ประทับอยู่ ณ ชาติยวัน เขตพระนครภัททิยะ ก็พระกิตติศัพท์อันงามของ
ท่านพระโคตมพระองค์นั้น จจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มี-
พระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงบรรลุ
วิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก
ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็น
ผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อม

ทั้งสมณะพราหมณ์ ทวยเทพและมนุษย์ให้รู้ ทรงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้ง พัยยุชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ อนึ่ง การเห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น เป็นความดี.

หลังจากนั้น เมณฑกะคหบดีให้จัดแจงขวดยานที่งาม ๆ แล้วขึ้นสู่ขวดยานที่งาม ๆ มีขวดยานที่งาม ๆ หลายคันแล่นออกจากพระนครภัททิยะไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พวกเดียรถีย์เป็นอันมาก ได้เห็นเมณฑกะคหบดีกำลังมาแต่ไกลเที่ยว ครุ่นแล้วได้ทักถามเมณฑกะคหบดีว่า ท่านคหบดี ท่านจะไปที่ไหน ?

เมณ. ข้าพเจ้าจะไปเฝ้าพระสมณโคดม เจ้าข้า.

ก. คหบดี ก็ท่านเป็นกิริยวาท จะไปเฝ้าสมณโคดมผู้เป็นอกิริยวาท ทำไม เพราะพระสมณโคดมเป็นอกิริยวาท แสดงธรรมเพื่อความไม่ทำ และ แนะนำสาวกตามแนวนั้น.

ลำดับนั้น เมณฑกะคหบดีคิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ไม่ต้องสงสัย เพราะฉะนั้น เดียรถีย์ พวกนี้จึงพากันริษยา แล้วไปด้วยขวดยานตลอดภูมิภาคที่ขวดยานจะไปได้ ลง จากขวดยานแล้ว เดินเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่ง อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ทรงแสดงธรรมโปรด

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงอนุปฺพพิททาแก่เมณฑกะคหบดี ผู้นั่ง อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สัคคกถา

ซึ่งโทษแห่งกามอันดำทรมันเศร้าหมอง และอันสงส์ในความออกจากกาม
ขณะเมื่อพระองค์ทรงทราบว่า ท่านเมณฑกะคหบดีมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน
มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศ
พระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ
ทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน
ได้เกิดแก่ท่านเมณฑกะคหบดี ณ สถานที่นั้นนั้นแล้ว สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิด
ขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา คุณผ้าที่สะอาดปราศจาก
มลทิน ควรรับนํ้าย่อมด้วยดีเช่นนั้น.

แสดงตนเป็นอุบาสก

ครั้นเมณฑกะคหบดีเห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแจ่มแจ้ง
แล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความ
สงสัยถึงความเป็นผู้สงอาจ ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบ
ทูลคำนี้นี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ภาณิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระพุทธ-
เจ้าข้า ภาณิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศ
ธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคฺลหงายของทีคลว่า เปิดของที่
ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยประสงค์ว่า คน
มีจักขุจักเห็นรูปเช่นนั้น ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม
และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็น
อุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป และขอพระองค์พร้อม
กับภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญ
บุญกุศลและปติปราโมทย์ในวัน พรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระ-

ภาคเจ้าทรงรับอาราธนาด้วยคุณิภาพ ครั้นเมณฑกะคหบดีทราบการรับ
อาราธนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมทำประทักษิณ
กลับไปแล้วสั่งให้ตกแต่งของเกี้ยวของฉันทอันประณีตโดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้
เจ้าหน้าที่ไปกราบทูลภักตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธ
เจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองอันตราวาสก ถือบาตรจีวร
เสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางนิเวศน์ของเมณฑกะคหบดี ครั้นถึงแล้วประทับ
นั่งเหนือพุทธอาสน์ที่จัดไว้ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์.

ขณะนั้น ภรรยา บุตร สะใภ้ และทาส ของเมณฑกะคหบดีได้
เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอนุปฺพพิกถาแก่เขาทั้งหลาย คือ ทรงประกาศทานกถา
สีกถา สักคกถา ซึ่งโทษแห่งกามอันดำทรมอันเศร้าหมอง และอานิสงส์
ในความออกจากกาม เมื่อพระองค์ทรงทราบว่ ชนเหล่านั้นมีจิตคล่อง มีจิต
อ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศ
พระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ
ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน
ได้เกิดแก่เขาทั้งหลาย ณ สถานที่นั้นนั้นแล้ว สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็น
ธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดูผ้าที่สะอาดปราศจากมลทิน
ควรรับน้ำย้อมด้วยดีฉะนั้น.

ครั้นชนเหล่านั้นเห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแจ่มแจ้ง
แล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความ
สงสัยแล้ว ถึงความเป็นผู้องอาจ ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา

ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระพุทธเจ้าข้า ภาสิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคลลหยาของคว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยประสงคฺว่า คนมีจักษุจักเห็นรูปฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเหล่านี้ ขอลงถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายว่า เป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้มอชิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

ครั้นเมณฑกะคหบดีอังกาสกฤษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วย ขาตนิยโกชนียาหารอันประณีต ด้วยมือของตนจนยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้สวຍเสร็จทรงนำพระหัตถ์จากบาตรให้ห้ามกัถแล้วจึงนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลปวารณาแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ตราบใดที่พระองค์ยังประทับอยู่ ณ พระนครภัททิยะ ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายภัตตาหารเป็นประจำแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้เมณฑกะคหบดีเห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถา แล้วทรงลุกจากที่ประทับเสด็จ กลับไป.

เมณฑกะคหบดีอังกาสพระสงฆ์

[๘๕] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครภัททิยะตาม พระพุทธานุสรมย์แล้ว ไม่ได้ทรงลาเมณฑกะคหบดี เสด็จพระพุทธดำเนินไปทาง ชนบทอังกุตตราปะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป เมณฑกะคหบดีได้ทราบข่าวแน่ชัดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินไปทาง

ชนบทอังกุตรปะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป จึงสั่งทาส และกรรมกรว่า พนายทั้งหลาย ถ้ากระนั้น พวกเจ้าจงบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมัน บ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ลงในเกวียนให้มาก ๆ และคนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐ คน จงพาแม่โคนม ๑,๒๕๐ ตัว มาด้วย เราจักเลี้ยงพระสงฆ์ด้วย น้ำนมสดอันรีดใหม่ที่มีน้ำนมยังอุ่น ๆ ณ สถานที่ ๆ เราได้พบพระผู้มี พระภาคเจ้า ครั้นเมณฑกะคบคหบดีตามไปพบพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ ระหว่างทาง กันดาร จึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลอาราธนาว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมกับ ภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญ บุญกุศลและปติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับ อาราธนาโดยอภัยภาพ ครั้นเมณฑกะคบคหบดี ทราบการทรงรับอาราธนาของ พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ลุกจากที่นั่งถวายบังคมทำประทักษิณกลับไปแล้วสั่ง ให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีต โดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนไปกราบ ทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหาร เสร็จแล้ว.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตราวาสกแล้ว ถือบาตร จีวรเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าสถานที่อังคาสของเมณฑกะคบคหบดี ครั้นแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาบุลาดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมณฑกะ คหบดีจึงสั่งคนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐ คนว่า พนายทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นจงช่วยกัน จับแม่โคนมคนละตัวแล้วยืนใกล้ ๆ ภิกษุรูปละคน ๆ เราจักเลี้ยงพระด้วย น้ำนมสดอันรีดใหม่ที่มีน้ำนมยังอุ่น ๆ ครั้นแล้วได้อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า เป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนาหารอันประณีต และด้วยน้ำนมสดอันรีดใหม่

ด้วยมือของตน จนให้ห้ามกัดแล้ว ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่ยอมรับประทาน
น้ำนมสด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย จงรับประทาน
นั้นเถิด.

เมื่อเมณฑกะคหบดีอังกาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วย
ขาพนียโภชนาหารอันประณีต และด้วยน้ำนมสดรีดใหม่ด้วยมือของตนจนยัง
พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสวยเสร็จ ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามกัดแล้ว
ได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมณฑกะคหบดีนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า มีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า หนทาง
กัณดารอัครคณิน้ำ อัครคณาหาร ภิกษุไม่มีเสบียงจะเดินทางไป ทำให้ไม่ได้ง่าย
ขอประทานพระวโรกาสขอพระองค์โปรดทรงอนุญาตเสบียงเดินทางแก่ภิกษุทั้ง-
หลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

เมณฑกานุญาต

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้เมณฑกะคหบดีเห็นแจ้ง
สมათาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จ
กลับไป หลังจากนั้นพระองค์ทรงธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นคัมภูลนั้น ใน
เพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เราอนุญาตโครส ๕ คือ นมสด นมสั้ม เปரிய เนยข้น เนยใส

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย หนทางกัณดารอัครคณิน้ำ อัครคณาหาร ภิกษุ
ไม่มีเสบียงจะเดินทางไป ทำให้ไม่ได้ง่าย เราอนุญาตให้แสวงหาเสบียงได้คือ
ภิกษุต้องการข้าวสาร พึงแสวงหาข้าวสาร ต้องการถั่วเขียว พึงแสวงหาถั่วเขียว
ต้องการถั่วราชมาส พึงแสวงหาถั่วราชมาส ต้องการเกลือ พึงแสวงหาเกลือ

ต้องการน้ำอ้อย ฟิงแสวงหาน้ำอ้อย ต้องการน้ำมัน ฟิงแสวงหาน้ำมัน ต้องการเนยใส ก็ฟิงแสวงหาเนยใส.

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงินทองไว้ในมือกับปียการกสั่งว่า สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงถวายสิ่งนั้นด้วยกับปียกัณฑ์นี้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็นกบปียะจากกบปียกัณฑ์นั้นไว้ แต่เรามีได้กล่าวว่า ฟิงยินดี ฟิงแสวงหาทองและเงินโดยปริยาย ไร ๆ เลย.

เรื่องเกณียชฎิล

[๘๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำลับ เสด็จถึงอาปนนิคมแล้ว เกณียชฎิลได้สดับข่าวถนัดแน่นว่า ท่านผู้เจริญ พระสมณโคตมศากยบุตร ทรงผนวชจากศากยตระกูล เสด็จโดยลำลับถึงอาปนนิคมแล้ว ก็พระกิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้น จจรไปแล้ว อย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงบรรลुวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของ ทวยเทพและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พรอัมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกให้แจ้งชัด ด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสั่งสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ ทวยเทพ และมนุษย์ให้รู้ ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ อนึ่ง การเห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น เป็นความดี.

หลังจากนั้น เกณียชฎิลได้ดำริว่า เราจะให้น้ำอะไรไปถวายพระสมณ-
โคดมดีหนอ จึงได้ดำริต่อไปว่า บรรดาฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์
คือ ฤๅษีอัฐกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีเวสสามิตตะ ฤๅษีมัคคิก ฤๅษี
อังคีระสะ ฤๅษีการทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ ฤๅษีกัสสปะ ฤๅษีภคุ ซึ่งเป็นผู้ศุภมนต์
บอกมนต์มาก่อนพวกพราหมณ์ในบัดนี้ จับตามกล่าวตามซึ่งบทมนต์ของแก่นี้
ที่ท่านจับแล้วบอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้องตามที่
กล่าวไว้บอกไว้ เป็นผู้เว้นฉันในราตรี งดฉันในเวลาวิกาล ฤๅษีเหล่านั้นได้ยินดี
น้ำปानะเห็นปานนี้ แม้พระสมณโคดมก็เว้นฉันในราตรี งดฉันในเวลาวิกาล
ก็ควรจะยินดีน้ำปानะเห็นปานนี้บ้าง แล้วสั่งให้ตกแต่งน้ำปानะเป็นอันมาก ให้
คนหาบไปถึงพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วได้กราบทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคเจ้า
ครั้นผ่านการกราบทูลปราศรัยพอให้เป็นทีบนึง เป็นที่ระลึกถึงกันไปแล้ว
ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า
ขอท่านพระโคตมโปรดทรงรับน้ำปानะของ ข้าพระพุทธเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เกณียะ ถ้าเช่นนั้นจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่ยอมรับประเคน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จงขอรับประเคนฉันเถิด ครั้นนั้นเกณียชฎิลได้อังคาส
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยน้ำปानะเป็นอันมากด้วยมือของตน
ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ล้างพระหัตถ์ จนนำพระหัตถ์จากบาตรให้ห้ามกัณฑ์แล้ว
ได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงชี้แจงให้เกณียชฎิลผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ รำเรงด้วยธรรมีกถา.

ครั้งนั้น เณริชชฎิอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขอท่านพระโคดมพร้อมกับภิกษุสงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดจงรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าเพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเตือนว่า เณริชชะ ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และท่านก็เลื่อมใสยังนักในหมู่พราหมณ์.

เณริชชฎิ ได้ทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคำรบสองว่า แม้ภิกษุสงฆ์จะมีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และข้าพระพุทธเจ้าได้เลื่อมใสยังนักในหมู่พราหมณ์ก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็ขอท่านพระโคดมพร้อมกับภิกษุสงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดจงรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเตือนเณริชชะว่า ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และท่านก็เลื่อมใสยังนักในหมู่พราหมณ์.

เณริชชฎิ ก็ได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคำรบ ๓ ว่า แม้ภิกษุสงฆ์จะมีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และข้าพระพุทธเจ้าได้เลื่อมใสยังนักในหมู่พราหมณ์ก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็ขอท่านพระโคดมพร้อมกับภิกษุสงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดจงรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้น เณริชชฎิ ทราบอาการรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ลุกจากที่นั่งกลับไป.

พระพุทธาณูยัติน้ำอัฐบาน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็น
เกำมุลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสอนุยัตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลายเราอนุยัตน้ำปานะ ๘ ชนิดคือ น้ำปานะทำด้วยผลมะม่วง ๑ น้ำ
ปานะทำด้วยผลหว่า ๑ น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยมีเมล็ด ๑ น้ำปานะทำด้วยผล
กล้วยไม่มีเมล็ด ๑ น้ำปานะทำด้วยผลมะขาง ๑ น้ำปานะทำด้วยผลจันทน์หรือ
องุ่น ๑ น้ำปานะทำด้วยงาบัว ๑ น้ำปานะทำด้วยผลมะปรางหรือลิ้นจี่ ๑.

ก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุยัตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดื่มเมล็ด
ข้าวเปลือก.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุยัตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักดอง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุยัตน้ำดอกไม้มากทุกชนิด เว้นน้ำดอก
มะขาง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุยัตน้ำอ้อยสด.

ครั้งนั้น เกณียชฎิลตั้งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีต ณ อาศรม
ของตนโดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนไปกราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ว่าถึงเวลาแล้ว ท่านพระโคตมภัตตอาหารเสร็จแล้ว ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตราวาสก แล้วถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนิน
ไปทางอาศรมของเกณียชฎิล ครั้นถึงแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่
เขาจัดถวาย พร้อมกับภิกษุสงฆ์ เกณียชฎิลจึงอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า
เป็นประมุข ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยมือของตน ยังพระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้เสวยเสร็จ จนนำพระหัตถ์จากบาตร ให้ห้ามภัตแล้ว ได้นั่งอยู่
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงอนุโมทนาเกณิขฤๅติด้วยคาถาเหล่านี้ ว่า
ดังนี้:-

[๘๗] ยัญทั้งหลายมีการบูชาไฟเป็น

หัวหน้า สาวิตติฉันทเป็นยอดของฉันท-

ศาสตร์ พระมหाराชเจ้าเป็นประมุขของ-

มนุษย์นิกร สมุทราครเป็นประธานของ

แม่น้ำทั้งหลาย ดวงจันทร์ใหญ่กว่าดวงดาว

นักษัตรในอากาศ ดวงภาณุมาศใหญ่กว่า

บรรดาลิ่งของที่มีแสงร้อนทั้งหลาย ฉันทใด

พระสงฆ์ ย่อมเป็นใหญ่สำหรับทายกผู้หวัง

บุญบำเพ็ญทานอยู่ฉันทนั้น .

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนาเกณิขฤๅติ ด้วยคาถาเหล่านั้น
แล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

เตรียมการต้อนรับพระพุทธเจ้า

[๘๘] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ อาปณนิคมคาม
พระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกไปทางพระนครกุสินารา พร้อมด้วยภิกษุ
หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป.

พวกมัลลกษัตริย์ชาวพระนครกุสินารา ได้ทรงทราบข่าวแน่งนั้ว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จมาพระนครกุสินารา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่
ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป มัลลกษัตริย์เหล่านั้นได้ตั้งกติกาไว้ว่า ผู้ใดไม่ต้อนรับ
เสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จะต้องถูกปรับสินไหมเป็นเงิน ๕๐๐ กษาปณ์ สมัย

นั่น โรหะมัลลกษัตริย์เป็นพระสหายของพระอนนท์ ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครกุสินาราแล้ว พวกมัลลกษัตริย์ชาวพระนครกุสินาราได้จัดการต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ครั้นโรหะมัลลกษัตริย์รับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว เข้าไปหาท่านพระอนนท์ถึงที่พักทรงอภิเษกแล้วประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ท่านพระอนนท์ได้ปราศรัยกะโรหะมัลลกษัตริย์ผู้ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ท่านโรหะ การรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าของท่านโอฬารแท้.

โรหะมัลลกษัตริย์ตรัสว่า พระคุณเจ้าอนนท์ พระพุทธเจ้าก็ดี พระธรรมก็ดี พระสงฆ์ก็ดี ไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าใหญ่โต พวกญาติต่างหากได้ตั้งกตिकाไว้ว่า ผู้ไม่ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จะต้องถูกปรับสินไหมเป็นเงิน ๕๐๐ กษาปณ์ ข้าพเจ้านั้นแลได้ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเช่นนี้เพราะกลัวพวกญาติปรับสินไหม.

ทันใดท่านพระอนนท์แสดงความไม่พอใจว่า โฉน โรหะมัลลกษัตริย์จึงได้ตรัสอย่างนี้ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคม นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า โรหะมัลลกษัตริย์ผู้นี้ เป็นคนมีชื่อเสียง มีคนรู้จักมาก และความเลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ ของคนที่มีผู้รู้จักมากเช่นนี้ มีอิทธิพลมากนัก ขอประทานพระวโรกาสขอพระองค์ทรงกรุณาโปรดบันดาลให้โรหะมัลลกษัตริย์เลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนอนนท์ การที่จะบันดาลให้โรหะมัลลกษัตริย์เลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้นั้น ตากดทำได้ไม่ยากเลย.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแผ่เมตตาจิตไปยังโรหะมัลลกษัตริย์ แล้วทรงลุกจากที่ประทับเสด็จเข้าพระวิหาร ครั้นโรหะมัลลกษัตริย์ อันพระเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าถูกต้องแล้ว ได้เที่ยวค้นหาตามวิหาร ตามบริเวณทั่วทุกแห่งดูโคเน่ลูกอ่อน แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ท่านเจ้าข้า เวลานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับอยู่ที่ไหน เพราะข้าพเจ้าใครจะเฝ้าพระองค์

ภิกษุทั้งหลายถวายพระพรว่า ท่านโรหะ พระวิหารนั้นเขาปิดพระทวารเสียแล้ว ขอท่านโปรดสงบเสียง เสด็จเข้าไปทางพระวิหารนั้น ต่อๆ ย่องเข้าไปที่หน้ามุข ทรงกระแอมแล้วทรงเคาะพระทวารเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าจักทรงเปิดพระทวารรับท่าน ถวายพระพร.

โรหะมัลลกษัตริย์ได้ธรรมจักขุ

ขณะนั้น โรหะมัลลกษัตริย์ทรงสงบเสียง เสด็จเข้าไปทางพระวิหาร ซึ่งปิดพระทวารเสียแล้วนั้น ค่อยๆ ย่องเข้าไปที่หน้ามุข ทรงกระแอมแล้ว เคาะบานพระทวาร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปิดพระทวารรับ จึงโรหะมัลลกษัตริย์เสด็จเข้าพระวิหาร ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วประทับนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงอนุปพพิกขาแก่โรหะมัลลกษัตริย์ คือ ทรงประกาศทานกถา สีลกถา สักกกถา ซึ่งโทษแห่งกามอันต่ำทรามอันเศร้าหมอง และอันสงัดในความออกจากกาม ขณะเมื่อพระองค์ทรงทราบว่ารโรหะมัลลกษัตริย์มีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนา ที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค

ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้บังเกิดแก่โรหะมัลลกะศรัย ๗ สถานที่ประทับนั้นแล้ว สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา คุณผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย่อมด้วยดี ฉะนั้น โรหะมัลลกะศรัยได้ทรงเห็นธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้ง ได้หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว เข้าความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้องอาจ ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำน้าแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่าขอประทานพระวโรกาส ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายโปรดรับจิ๋วร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ของข้าพระพุทธเจ้าผู้เดียว อย่ารับของคนอื่น.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนโรหะ เมื่อริบบุคคลผู้ได้เห็นธรรม แล้วด้วยญาณของพระเสขะ ด้วยทสสนะของพระเสขะเหมือนอย่างท่าน ก็คงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอ พระคุณเจ้าทั้งหลายคงกรุณารับจิ๋วร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขารของพวกเราเท่านั้น คงไม่รับของผู้อื่นเป็นแน่ เพราะฉะนั้นแล ภิกษุทั้งหลายจกัรบปัจจัยของท่านด้วย ของคนอื่นด้วย.

ก็โดยสมัยนั้นแล ประชาชนทั้งหลายได้จัดตั้งลำดับภัตตาหารอันประณีตไว้ที่นครกุสินารา ครันโรหะมัลลกะศรัยไม่ได้ลำดับที่จะถวายภัตตาหารจึงได้ทรงดำริว่า ไฉนหนอ เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร เราพึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย ครันแล้วทรงตรวจดูในโรงอาหาร ไม่ทอดพระเนตรเห็นของ ๒ อย่าง คือผักสด ๑ ของขบฉันที่ทำด้วยแป้ง ๑ จึงเสด็จเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครันแล้วได้ทูลหาหรือว่า ท่านพระอานนท์เจ้าข้า เมื่อข้าพเจ้าไม่ได้ลำดับที่จะถวายภัตตาหาร ณ สถานที่แห่งนี้ ได้มีความดำริว่า ไฉนหนอ เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร เราพึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย

ท่านพระอานนท์เจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นเมื่อตรวจดูโรงอาหาร ไม่ได้เห็นของ ๒ อย่าง คือ ผักสด ๑ ของขบฉันที่ทำด้วยแป้ง ๑ หากข้าพเจ้าพึงตกแต่งผักสด และของขบฉันที่ทำด้วยแป้งถวาย พระผู้มีพระภาคเจ้าจะพึงทรงรับของข้าพเจ้าหรือไม่ เจ้าข้า.

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า ท่านโรหะ ถ้ากระนั้นอาตมาจะทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าดู แล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อานนท์ ถ้าเช่นนั้นจงให้เขาตกแต่งเถิด.

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า ท่านโรหะ ถ้ากระนั้น ท่านจงตกแต่งถวาย.

โรหะมัลลกษัตริย์ จึงสั่งให้ตกแต่งผักสดและของขบเคี้ยวที่ทำด้วยแป้งเป็นอันมาก โดยผ่านราตรีนั้นแล้ว น้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพลางกราบทูลว่าขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงโปรดรับผักสด และของขบฉันที่ทำด้วยแป้ง ของข้าพระพุทธเจ้าเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณ่อนโรหะ ถ้าเช่นนั้น จงถวายภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่รับประเคน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณ่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด ขณะนั้น โรหะมัลลกษัตริย์ ทรงอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยผักสด และของขบฉันที่ทำด้วยแป้งมากมาย ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ล้างพระหัตถ์แล้ว จนทรงนำพระหัตถ์จากบาตร ให้ห้ามกัณฑ์แล้ว ได้ประทับเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้โรหะมัลลกษัตริย์ ผู้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ทรงเห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

พระพุทธานุญาตฝึกและแปรง

ภายหลังพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถาแล้ว ในเพราะเหตุเป็น
เกำมุลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝึกสดทุกชนิด และของขบที่ทำด้วยแปรง
ทุกชนิด.

เรื่องวุฒบรพจิต

[๘๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ในพระนครกุสินารา
ตามพระพุทธานุภาพแล้ว เสด็จพระพุทธดำเนินสู่อาตุมานครพร้อมด้วยภิกษุ
สงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป สมัยนั้นมีภิกษุบวชภายหลังรูปหนึ่ง เคย
เป็นช่างกลบก อาศัยอยู่ในอาตุมานคร เธอมีบุตรชายสองคน เป็นเด็กพุดจา
อ่อนหวาน มีไหวพริบดี ขยัน แข็งแรง มีฝีมือยอดเยี่ยมในการช่างกลบก
ของตนดีเท่าอาจารย์ เธอได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จมาสู่
อาตุมานคร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป ครั้นแล้วได้แจ้ง
ความประสงค์อันนั้นแก่บุตรทั้งสองนั้นว่า พ่อทั้งหลาย ข่าวว่า พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้ากำลังเสด็จสู่อาตุมานคร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐
ไปเกิด พ่อทั้งสอง จงถือเครื่องมือตัดผมและโกนผมกับทะนนานและถุง เทียว
ไปตัดและโกนผม ตามบ้านเรือนทุกแห่ง แลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสาร
บ้าง ของขบฉันทบ้าง พ่อจักทำอายุที่ดีมได้ถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสด็จมา
ถึงแล้ว.

บุตรชายทั้งสองรับคำสั่งของหลวงพ่อกว่า จะปฏิบัติเช่นนั้น แล้วถือ
เครื่องมือตัดผมโกนผมกับทะนนานและถุง เทียวไปตัดและโกนผมตามบ้านเรือน

ทุกแห่ง แลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ชาวบ้าน เห็นเด็กสองคนนั้น พุดจาอ่อนหวาน มีไหวพริบดี แม้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะให้ ตัดและโกนผม ก็ให้ตัดให้โกนผม ถึงให้ตัดให้โกนผมแล้ว ก็ให้ค่าแรงมาก เป็นอันว่าเด็กทั้งสองคนนั้น เก็บรวบรวมเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ได้เป็นอันมาก.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจาริกโดยลำดับ เสด็จถึงอาตุมานครแล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่กุสาคารเขตอาตุมานครนั้น พระขรรค์นั้น จึงสั่งให้คนตกแต่งข้าวยาคุเป็นอันมากโดยผ่านราตรีนั้นแล้ว น้อมถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงโปรดรับ ข้าวยาคุของข้าพระพุทธเจ้า.

พุทธประเพณี

พระตถาคตทั้งหลายทรงทราบอยู่ ย่อมตรัสถามก็มี ทรงทราบอยู่ย่อม ไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบกาลแล้วตรัสถาม ทรงทราบกาลแล้วไม่ตรัสถาม พระตถาคตทั้งหลายย่อมตรัสถามสิ่งทีประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัสถามสิ่งที ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ในสิ่งทีไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ทรงกำจัด ด้วยข้อปฏิบัติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายด้วย อาการ ๒ อย่าง คือ จักทรงแสดงธรรมอย่าง ๑ จักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ พระสาวกทั้งหลายอย่าง ๑.

ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถามพระขรรค์ตานันว่า คุณก่อน ภิกษุ ข้าวยาคุนี้เธอได้มาจากไหน พระขรรค์ดาจึงกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ ทุกประการ.

ห้ามภิกษุผู้เคยเป็นช่างกลบเก็บรักษามิดโกน

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนว่า ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของ
เรานั้นไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ
ไหนเรอบวชแล้วจึงได้ชักจูงทายกในสังอันไม่ควรเล่า การกระทำของเรานั้น
ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้ว ทรงทำ
ธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตไม่พึง
ชักจูงทายกในสังอันไม่ควร รูปใดชักจูง ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้เคยเป็นช่างกลบ ไม่พึงเก็บรักษา
เครื่องตัดโกนผมไว้สำหรับตัว รูปใดเก็บรักษาไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธาณุญาตผลไม้

[๕๐] ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ อาตุมานครตามพระ-
พุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพุทธดำเนินไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จจาริกโดย
ลำดับ ถึงพระนครสาวัตถีแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่พระเชตวัน อาราม
ของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น เวลานั้น ของขบฉันคือ
ผลไม้ในนครสาวัตถีมีดาษดื่นมาก ภิกษุทั้งหลายจึงได้มีความสงสัยว่า ของขบ
ฉันคือผลไม้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตไว้แล้วหรือมิได้ทรงอนุญาต แล้ว
ได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผลไม้
ทุกชนิด.

พีชของสงฆ์และของบุคคล

[๕๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พีชของสงฆ์เขาเพาะปลูกในที่ของบุคคล
พีชของบุคคลเขาเพาะปลูกในที่ของสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่
พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พีช
ของสงฆ์ที่เพาะปลูกในที่ของบุคคล พึงให้ส่วนแบ่ง แล้วบริโภค พีชของ
บุคคลที่เพาะปลูกในที่ของสงฆ์ พึงให้ส่วนแบ่ง แล้วบริโภค.

พระพุทธาณุญาตมหาประเทศ ๔

[๕๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายเกิดความรังเกียจในพระบัญญัติ
บางสิ่งบางอย่างว่า สิ่งใดหนอ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตไว้ สิ่งใดไม่
ได้ทรงอนุญาต จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระมีพระภาคเจ้า.

วัตถุเป็นกบปิยะและอกบปิยะ

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสประทานสำหรับอ้ง ๘ ข้อ ดังต่อไปนี้.

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หาก
สิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้น ไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย.

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร
หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย.

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร
หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย.

๔. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร
หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย.

พระพุทธานุญาตกาลีกระคน

[๕๓] ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกว่า ยามกาลีกระคนกับขาวกาลี ควรหรือไม่ควรหนอ สัตตาคาลีกระคนกับขาวกาลี ควรหรือไม่ควรหนอ ขาวชีวิกระคนกับขาวกาลี ควรหรือไม่ควรหนอ สัตตาคาลีกระคนกับยามกาลี ควรหรือไม่ควรหนอ ขาวชีวิกระคนกับยามกาลี ควรหรือไม่ควรหนอ ขาวชีวิกระคนกับสัตตาคาลี ควรหรือไม่ควรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดังนี้.

๑. คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ยามกาลีกระคนกับขาวกาลีที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล.

๒. สัตตาคาลีกระคนกับขาวกาลีที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล.

๓. ขาวชีวิกระคนกับขาวกาลีที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล.

๔. สัตตาคาลีกระคนกับยามกาลีที่รับประเคนในวันนั้น ควรชั่วยาม ล่วงยามแล้วไม่ควร.

๕. ขาวชีวิกระคนกับยามกาลีที่รับประเคนในวันนั้น ควรชั่วยาม ล่วงยามแล้วไม่ควร.

๖. ขาวชีวิกระคนกับสัตตาคาลีที่รับประเคนในวันนั้น ควรตลอด ๗ วัน ล่วง ๗ วันแล้วไม่ควร.

เกสัชชขันธกะที่ ๖ จบ

ในขันธกะนี้มี ๑๐๖ เรื่อง

หัวข้อประจำชั้นชกะ

[๕๓] ๑. เรื่องอาพาธที่เกิดชุมในฤดูสารท ๒. เรื่องฉันทกัณฐิก
กาล ๓. เรื่องน้ำมันเปลวสัตว์เป็นยา ๔. เรื่องรากไม้ที่เป็นตัวยา ๕. เรื่อง
รากไม้ทำยาผง ๖. เรื่องน้ำฝาด ๗. เรื่องใบไม้ ๘. เรื่องผลไม้ ๙. เรื่อง
ยางไม้ ๑๐. เรื่องเกลือ ๑๑. เรื่องมูลโค ๑๒. เรื่องยาผงและวัตถุเครื่อง
ร่อนยา ๑๓. เรื่องเนื้อดิบเลือดสด ๑๔. เรื่องยาตา ๑๕. เรื่องเครื่องยา
ผสมกับยาตา ๑๖. เรื่องกลัฏยาตาชนิดต่าง ๆ และกลัฏยาตาไม่มีฝำปิด ๑๗.
เรื่องไม้ป้ายยาตา ๑๘. เรื่องภาชนะเก็บไม้ป้ายยาตา ถุงกลัฏยาตา และเชือก
ผูกเป็นสายสะพาย ๑๙. เรื่องน้ำมันหุงทาศีรษะ ๒๐. เรื่องการนัตถ์
๒๑. เรื่องกล้องนัตถ์ยา ๒๒. เรื่องสูตรวัน กล้องสูตรวัน ฝำปิดกล้องสูตร
วัน ๒๓. เรื่องถุงเก็บกล้องสูตรวัน ๒๔. เรื่องน้ำมันหุง ๒๕. เรื่องน้ำ
เมาที่ผสมในน้ำมันที่หุง ๒๖. เรื่องน้ำมันเจื่อน้ำมันมาก ๒๗. เรื่องน้ำมัน
เจื่อน้ำมันมากใช้เป็นยาทา ๒๘. เรื่องลักจัน ๒๙. เรื่องเข้ากระโจม
๓๐. เรื่องรมด้วยใบไม้ต่าง ๆ ๓๑. เรื่องการรมใหญ่และเอาใบไม้มาดมรม
๓๒. เรื่องอ่างน้ำ ๓๓. เรื่องระบายเลือดออก ๓๔. เรื่องกอกโลหิตด้วยเขา
๓๕. เรื่องยาทาเท้า ๓๖. เรื่องปรุ้งน้ำมันทาเท้า ๓๗. เรื่องฝำฝี ๓๘. เรื่อง
ชะแผลด้วยน้ำฝาด ๓๙. เรื่องงาที่บดแล้ว ๔๐. เรื่องยาพอกแผล ๔๑. เรื่อง
ฝำพันแผล ๔๒. เรื่องชะแผลด้วยน้ำแป้งพันรู้ฝักกาด ๔๓. เรื่องรมแผล
ด้วยควัน ๔๔. เรื่องตัดเนื้องอกด้วยก้อนเกลือ ๔๕. เรื่องน้ำมันทาแผล
๔๖. เรื่องฝำปิดกันน้ำมันเขม ๔๗. เรื่องยามหาวิกฤ ๔๘. เรื่องรับประเคน
๔๙. เรื่องคั้นน้ำเจือคุณและหีบคุณเมื่อกำลังถ่าย ๕๐. เรื่องคั้นน้ำที่ละลายจาก
ดินติดผาไถ ๕๑. เรื่องคั้นน้ำค้างอมิส ๕๒. เรื่องคั้นน้ำสมอดองมูตร

๕๓. เรื่องทาของหอม ๕๔. เรื่องดื่มยาถ่าย ๕๕. เรื่องน้ำข้าวใส ๕๖. เรื่อง
 น้ำถั่วเขียวต้มที่ไม่ขึ้น ๕๗. เรื่องน้ำถั่วเขียวที่ขึ้นนิดหน่อย ๕๘. เรื่องน้ำต้ม
 เนื้อ ๕๙. เรื่องชำระเงื่อมเขา และพระราชทานคนทำการวัด ๖๐. เรื่อง
 ฉันทกัณฐ์ที่เก็บไว้ ๗ วัน ๖๑. เรื่องน้ำอ้อย ๖๒. เรื่องถั่วเขียว ๖๓. เรื่อง
 ยาคองโหลมโศจรกะ ๖๔. เรื่องอามิสที่หุงต้มเอง ๖๕. เรื่องภัตตาหารที่ต้อง
 อุ่น ๖๖. เรื่องให้เก็บที่หุงต้มอามิสในภายในและหุงต้มเอง เมื่อคราวอัคคิ
 อาหารต่อไปอีก ๖๗. เรื่องรับประเคนผลไม้ที่เป็นอุคคหิตได้ ๖๘. เรื่อง
 ถวายงา ๖๙. เรื่องของขบฉันที่รับประเคนไว้ตอนเช้า ๗๐. เรื่องเป็นไข้
 ตัวร้อน ๗๑. เรื่องฉันทผลไม้ที่เปลี่ยนเมล็ดออก ๗๒. เรื่องริดสีดวงทวาร
 ๗๓. เรื่องสักถกกรรมและวัฏถกกรรม ๗๔. เรื่องอุบาสิกาสุปปิยา ๗๕. เรื่อง
 ทรงห้ามฉันทเนื้อมนุษย์ ๗๖. เรื่องทรงห้ามฉันทเนื้อช้าง ๗๗. เรื่องทรงห้าม
 ฉันทเนื้อม้า ๗๘. เรื่องทรงห้ามฉันทเนื้อสุนัข ๗๙. เรื่องทรงห้ามฉันทเนื้อ
 ๘๐. เรื่องทรงห้ามฉันทเนื้อราชสีห์ ๘๑. เรื่องทรงห้ามฉันทเนื้อเสือโคร่ง
 ๘๒. เรื่องทรงห้ามฉันทเนื้อเสือเหลือง ๘๓. เรื่องทรงห้ามฉันทเนื้อหมี ๘๔. เรื่อง
 ทรงห้ามฉันทเนื้อเสือดาว ๘๕. เรื่องคอยโอกาสถวายภัตร และข้าวยาकु
 ๘๖. เรื่องมหาอำมาตย์เริ่มเลื่อมใส เป็นต้น เหตุให้ทรงห้ามภิกษุรับนิมนต์ไว้
 แห่งหนึ่งแล้วไปฉันในที่อื่น ๘๗. เรื่องถวายงา น้ำอ้อย ๘๘. เรื่องทรงรับ
 อาการพักแรม ๘๙. เรื่องมหาอำมาตย์สุนิระและวัสสการะ ๙๐. เรื่องแม่น้ำ
 คงคา ๙๑. เรื่องเสด็จตำบลบ้านโกฏี ทรงแสดงอริยสัจจกถา ๙๒. เรื่อง
 นางอัมพปาลิคนิกา ๙๓. เรื่องเจ้าลิจฉวี ๙๔. เรื่องอุทิสมังสะ ๙๕. เรื่อง
 พระนครเวสาลีหาอาหารได้ง่าย ๙๖. เรื่องทรงห้ามอามิสที่เป็นอันโตวุตถะ
 เป็นต้นใหม่ ๙๗. เรื่องฝนทั้งเค้า ๙๘. เรื่องพระยโสชะอาพาธ ๙๙. เรื่อง

เมณฑกะคหบดี ถวายปัญจโครสกับเสบียงเดินทาง ๑๐๐. เรื่องเกณียชฎิลถวาย
น้ำอัฐฐาน คือ น้ำผลมะม่วง น้ำผลหว่า น้ำกล้วยมีเมล็ด น้ำกล้วยไม่มี
เมล็ด น้ำผลมะขาง น้ำผลจันทน์ น้ำเงาะบัว น้ำผลมะปราง ๑๐๑. เรื่อง
โรชะมัลลกะษัตริย์ถวายผักสดและของขบขันที่สำเร็จด้วยแป้ง ๑๐๒. เรื่องภิกษุ
ช่างกลบกในเมืองอาตุมา ๑๐๓. เรื่องผลไม้คายคั้นในพระนครสาวัตถิ
๑๐๔. เรื่องพีช ๑๐๕. เรื่องเกิดสงสัยในพระบัญญัติบางสิ่งบางอย่าง ๑๐๖. เรื่อง
กาลิกระคน.

หัวข้อประจำชั้นระกะ จบ

อรรถกถาเกสัชชัณธกะ

ว่าด้วยเกสัช

วินิจฉัยในเกสัชชัณธกะ พึงทราบดังนี้:-

สองบทว่า สารทิกเกณ อาพาธเน ได้แก่ อาพาธมีดีเป็นสมุฏฐาน
เกิดขึ้นในสารทกาล* จริงอยู่ ในกาลนั้น ภิกษุทั้งหลายย่อมเปียกด้วยน้ำฝนบ้าง
ย่อมเหยียบย่ำโคลนบ้าง แดดย่อมกล้าในระหว่าง ๆ บ้าง เพราะเหตุนี้ ดิของ
ภิกษุเหล่านั้นย่อมเป็นของซึมเข้าไปในลำไส้.

สองบทว่า อาหารตุลญจ ฌเรยฺย มีความว่า วัตถุพึงยังประโยชน์
ด้วยอาหารให้สำเร็จ.

๑ กล่าวตามถุ ๖ ในตำราแพทย์ ไทย, สารทฤต ได้แก่ เดือนสิบเอ็ดกับเดือนสิบสอง
และว่า
เป็นไข้เพื่อลม.

บทว่า **นจุลาเทนฺติ** มีความว่า ย่อมไม่ยอมไป, คือไม่สามารถจะ
ระงับโรคคมได้

บทว่า **ลิเนสิกานิ** ได้แก่ โภชนะที่สนิท.

บทว่า **ภตฺตจุลาทเคน** คือ ความไม่ยอมแห่งอาหาร.

ในคำว่า **กาเล ปฏิกุคฺคิตํ** เป็นต้น มีความว่า รับประเคน เจียว
กรอง ในเมื่อเวลาที่ยังไม่ล่วงเลยไป.

สองบทว่า **เตลปรีโกเคน ปริณฺชิตู** มีความว่า เพื่อบริโภค
อย่างบริโภคน้ำมัน ซึ่งเป็นสัตตาหกาลิก.

บทว่า **วจตุลํ** ได้แก่ วนที่เหลือ.

สองบทว่า **นิสํ นิสทโปตํ** ได้แก่ ตัวหินบดและลูกหินบด.

ชื่อว่า **ปัควะ** นั้น เป็นชาติไม้เถา (ได้แก่บอระเพ็ด).

บทว่า **นตุตมัล** ได้แก่ กระถินพิมาน.

วินิจฉัยในบทว่า **อจฺฉวตํ** เป็นอาทิ พึงทราบโดยนัยที่กล่าวใน
อรรถกถาแห่งนิสํคคิกถัมภํ^๑ นั้นแล.

แม้วินิจฉัยในมูลเกสฺสเป็นต้น ก็ได้กล่าวแล้วในขุททกวรรณ^๒
เหมือนกัน เพราะเหตุนี้ คำใด ๆ ที่ไม่ได้กล่าวแล้วในก่อน ข้าพเจ้าจัก
พรรณนาเฉพาะคำนั้น ๆ ในที่นี้. หิงคุ หิงคุชฺตุ และหิงคุสิปาฎิกา ก็คือ
ชาติแห่งหิงคุนั่นเอง. ตกะ ตกปิตฺติ และตกปณฺณิยะ ก็คือชาติครั้งนั่นเอง.

เกลือสมุทรนั้น ได้แก่ เกลือที่เกิดตามฝั่งทะเลเหมือนทราย.

ชื่อว่า **กาฬโลณะ** นั้น ได้แก่ เกลือตามปกติ.

เกลือสินเธาว์นั้น ได้แก่ เกลือมีสีขาว เกิดตามภูเขา.

ชื่อว่า อุพพิทะ นั้น ได้แก่ เกลือที่เป็นหน่อขึ้นจากแผ่นดิน.

ชื่อว่า พิละ นั้น ได้แก่ เกลือที่เขาหุงกับเครื่องปรุงทุกอย่าง เกลือ
นั้นแดง.

บทว่า ลกนํ ได้แก่ โคมัย.

สองบทว่า กาโย वा ทุกฺคฺนุโ มีความว่า กลิ่นตัวของภิกษุ
บางรูป เหมือนกลิ่นตัวแห่งสัตว์มีม้าเป็นต้น จูณแห่งไม้ซีกและดอกคำเป็น
ต้น หรือจูณแห่งเครื่องหอมต่างๆ อย่าง ควรแก่ภิกษุเมื่อนั้น

บทว่า รชนนิปฺกํ ได้แก่ กากเครื่องหอม. ภิกษุจะดำเินซึ่งจูณ
ตามปกติแล้วแช่น้ำอาบ ก็ควร. แม้จูณตามปกตินั้น ย่อมถึงความนับว่า
กากเครื่องหอมเหมือนกัน.

อมนุษย์เกี่ยวกินเนื้อดิบและคัมเลือดสด เพราะเหตุนั้น ภิกษุจึงชื่อว่า
ไม่ได้เกี่ยวกินเนื้อดิบและคัมเลือดสดนั้น. อมนุษย์ ครั้นเกี่ยวกินและคัมแล้ว
ได้ออกไป เพราะเหตุนั้น พระธรรมสังคากาจารย์ จึงกล่าวว่า อาพาธเกิด
แต่อมนุษย์นั้นของเธอย่อมระงับ.

คำว่า อญฺชนํ นี้ เป็นคำกล่าวครอบงายาตาทั้งหมด.

บทว่า กาพฺลฺชนํ ได้แก่ ชาติแห่งยาตาชนิดหนึ่ง หรือยาตาที่หุงด้วย
เครื่องปรุงทุกอย่าง.

บทว่า รสฺสนํ ได้แก่ ยาตาที่ทำด้วยเครื่องปรุงต่างๆ.

บทว่า โสฺตฺสนํ ได้แก่ ยาตาที่เกิดในกระแสน้ำเป็นต้น.

หฺรคาล กลีบทอง ชื่อเครูกะ.

ชื่อว่า กปฺลละ นั้น ได้แก่ เหม่าที่เอามาจากเปลวประทีป.

ชื่อว่า จันทะ ได้แก่ จันทน์ชนิดใดชนิดหนึ่ง มีจันทน์แดงเป็นต้น.
เครื่องยาทั้งหลายมีกฤษณาเป็นต้น ปรากฏแล้ว. เครื่องยาแม่เหล้าอื่นมีอุบล
เจียวเป็นต้น ย่อมควรเหมือนกัน.

บทว่า อณฺหุบปีสเนหิ ได้แก่ เครื่องยาทั้งหลายที่จะพึงบดผสม
กับยาตา. แต่เครื่องบดยาตาไร ๆ จะไม่ควรหามิได้.

บทว่า อฏฺฐิมยฺม มีความว่า ภาชนะยาตาที่แล้วด้วยกระดูกที่เหลื่อ
เว้นกระดูกมนุษย์.

บทว่า ทนฺตมยฺม ได้แก่ ภาชนะยาตาที่แล้วด้วยงา ทุกอย่างมีงาช้าง
เป็นต้น.

ขึ้นชื่อว่า ภาชนะที่ไม่ควร ย่อมไม่มีในภาชนะที่ทำด้วยเขาเลย. ภาชนะ
ยาตาที่แล้วด้วยไม้ชื่อ เป็นต้น เป็นของควรโดยส่วนเดียวแท้.

บทว่า สลาโกธานียฺม มีความว่า คนทั้งหลายย่อมเก็บไม้ด้ามยาตา
ในที่เก็บอัน ไค เรานุญาตที่เก็บอันนั้น เป็นหลักก็ตาม เป็นลูกก็ตาม.

บทว่า อํ สวทุรกํ นั้น ได้แก่ หูสำหรับสะพายแห่งถุงยาตา.

สองบทว่า ยมกํ นตฺถุกรณี ได้แก่ กล้องยานัตถ์อันเดียวเป็น
หลอดคู่ มีรูเท่ากัน.

ชื่อว่า อนุชานามิ ภิกฺขเว เตนฺปากํ มีความว่า การหุงน้ำมัน
ทุกชนิด เป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาต ให้ใส่เครื่องยาอย่างใดอย่างหนึ่ง
ลงได้แท้.

บทว่า อติปฺกจิตุตฺตมฺชานานิ มีความว่า มีน้ำมันอันตนใส่เกิน
เปรียบไป, อธิบายว่า ปรงใส่น้ำมันมากเกินไป.

ลมในอวัยวะใหญ่ น้อย ชื่ออังกวาคะ.

บทว่า สมุฏการเสถ ได้แก่ การเข้ากระโจมด้วยใบไม้ที่จะพึงหักได้ต่าง ๆ อย่าง.

บทว่า มหาเสถ มีความว่า เรานุญาตให้นั่งร่างกายด้วยบรรจุถ่านไฟให้เต็มหลุม ประมาณเท่าตัวคนแล้ว กลบด้วยฝุ่นและทรายเป็นต้น ถาดใบไม้ที่แก้ลมได้ต่าง ๆ ชนิด บนหลุมนั้น แล้วนอนพลิกไปพลิกมาบนใบไม้นั้น ด้วยตัวอันทาน้ำมันแล้ว.

บทว่า ภุจโกถก ได้แก่ น้ำที่ดื่มเดือดด้วยใบไม้ต่าง ๆ ที่จะพึงหักได้. พึงรดตัวด้วยใบไม้เหล่านั้นและน้ำ เข้ากระโจม.

บทว่า อุทโกฏฐก ได้แก่ ชุ่มน้ำ. ความว่า เรานุญาตให้ใช้อ่างหรือรางที่เต็มด้วยน้ำอุ่นแล้วลงในอ่างหรือรางนั้น ทำการนั่งให้เหงื่อออก.

สองบทว่า ปพฺพวาโต โหติ มีความว่า ลมย่อมออกตามข้อ ๆ.

สองบทว่า โลหิตํ โมเจตุ มีความว่า เรานุญาตให้ภิกษุปล่อยโลหิตด้วยมีด.

สองบทว่า มชฺชํ อภิสงฺขริตุ มีความว่า เท้าที่ผ่าแล้ว จะหายเป็นปกติได้ด้วยน้ำเมาใด เรานุญาตให้ภิกษุใส่ยาต่าง ๆ ลงในกะลามะพร้าว เป็นต้นปรุ้งน้ำเมานั้น คือ ให้หุงยาเป็นท สบายแก่เท้าทั้งสอง.

สองบทว่า ติลกกุเณน อตุโล มีความว่า ถือการด้วยงาทั้งหลายที่บดแล้ว.

บทว่า กพพิก มีความว่า เรานุญาตให้ภิกษุพอกแป้งที่ปากแผล.^๑

บทว่า สาสปลุกฺขเทเนน มีความว่า เรานุญาตให้ภิกษุชะล้างด้วยแป้งเมล็ดผักกาด.

๑. กพพิกาคิ. อปนาหเสชฺชนฺติ วิมฺติวินฺทนิ. ยาสำหรับพอก.

บทว่า วุฑฺฒมฺ ๓ ได้แก่ เนื้อที่งอกขึ้นดังเดือย.

บทว่า วิกาสกํ ได้แก่ ฝ้าเก่าสำหรับกั้นน้ำมัน.

สองบทว่า สพุพฺ วนปฏิกมฺ มีความว่า ขึ้นชื่อว่าการรักษาแผล
ทุกอย่างบรรดา มี เรานุญาตทั้งหมด.

สองบทว่า สามํ คเหตุว มีความว่า ขามหาวิกิตินี้ อันภิกษุผู้ถูก
งูกัดอย่างเดือยเท่านั้น ฟังถือเอาตนเอง ห้ามได้ เมื่อพิษอันสัตว์กัดแล้ว แม้
อย่างอื่น ภิกษุก็ฟังถือเอาตนเองได้ แต่ในเหตุเหล่านี้ รับประเคนแล้วทำ
นั้นจึงควร.

ข้อว่า น ปฏิกุหาหาเปตพุโพ มีความว่า ถ้าถูกถึงภาคพื้นแล้ว
ต้องรับประเคน แต่จะถือเอาเองซึ่งคูที่ยังไม่ถึงภาคพื้นควรอยู่. โรคที่เกิด
ขึ้นแต่น้ำซึ่งสตรีให้เพื่อให้อยู่ในอำนาจ ชื่อว่าอาพาธเกิดแต่ยาอันหญิง
แม่เรือนให้.

บทว่า สิตาโลลี มีความว่า เรานุญาตให้ภิกษุเอาดินที่ติดผลของ
ผู้ไถนาด้วยไถ ละลายนํ้าดื่ม.

บทว่า พุฏฺจคณฺโณ มีความว่า ผู้มีไฟธาตุเผาอาหารเสีย อธิบาย
ว่า อุจจาระออกยาก.

บทว่า อามิสขาริ มีความว่า เรานุญาตให้ภิกษุเผาข้าวสุกที่ตาก
แห้งให้ไหม้ แล้วคั้นน้ำต่างที่ไหลออกจากเถ้านั้น.

บทว่า มุตฺตหริฏฺกํ ได้แก่ สมอไทยที่คงด้วยมูลโค.

บทว่า อภิสนฺนกาโย ได้แก่ มีกายเป็นโทษมาก.

บทว่า อจฺจนกณฺธิกํ ได้แก่ น้ำข้าวใส.

บทว่า อกฺกยฺสํ ได้แก่ น้ำถั่วเขียวต้ม ที่ไม่ข้น.

บทว่า กฏาภุ ได้แก่ น้ำถั่วเขียวต้มนั้นเอง แต่ขึ้นหน่อย.

บทว่า ปฏิจุจาทนยน ได้แก่ รสแห่งเนื้อ.

ว่าด้วยอันโตนุตตะเป็นต้น

ข้อว่า สเจ ภิกขเว ปกุกาปิ มคฺคาชายนฺติ มีความว่าถั่วเขียว
ที่ต้มแล้ว ถ้าเน้เป็นขึ้นได้ไซ้ ถั่วเขียวเหล่านั้น ภิกษุพึงฉันได้ตามสบาย
ด้วยว่า ถั่วเขียวเหล่านั้น จักเป็นกบปียะแท้ เพราะเป็นของต้มแล้ว.

บทว่า อนโตนุตฺถ ได้แก่ ค้างอยู่ในอกบปียะกุกิ.

วินิจฉัยในคำว่า สามิ ปกุกิ นี้ พึงทราบดังนี้:-

ภิกษุจะหุงต้มอามิสอย่างใดอย่างหนึ่งเองไม่ควร เฉพาะอามิสที่สุกแล้ว
จะอุ่นควรอยู่.

แม้ชนทั้งหลายใส่ใบผักชีก็ดี จิงก็ดี เกลือก็ดี ลงในข้าวต้มที่ร้อน
สำหรับภิกษุนั้น ภิกษุจะคนแม่ซึ่งข้าวต้มนั้น ย่อมไม่ควร แต่จะคนด้วยคิด
จะให้ข้าวต้มเย็น ควรอยู่ แม้ได้ข้าวสุกที่เป็นท้องเส้นแล้วจะปิดไว้ ย่อมไม่
ควร. แต่ถ้าชนทั้งหลายปิดแล้วถวายมา จะปิดไว้ ควรอยู่ หรือจะปิดไว้ด้วย
คิดว่า ข้าวสุกจงอย่าเย็น ควรอยู่.

อนึ่ง ในนมสดและมี (นมเปรี้ยวอย่างข้น) เป็นต้น ที่เขาต้มเดือด
แล้วครั้งหนึ่ง ภิกษุจะก่อไฟ ควรอยู่ เพราะการทำให้สุกอีก พระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงอนุญาต.

สองบทว่า อุกุกปิณฺฑกกาปิ ขาทนฺติ มีความว่า แมว หนู เหี้ย
และพังพอน ย่อมกินเสีย.

บทว่า ทมกา นั้น ได้แก่ คนกินเดน.

สองบทว่า ตโต นีหฺมฺ ได้แก่ โภชนะที่ทายกนํ้าออกจากที่ซึ่งภิกษุ
รับนิมนต์ฉัน

สองบพว่า วนภูจฺจํ โปกฺขรภูจฺจํ มีความว่า เกิดในป่า และใน
กอปทุม.

บพว่า อพิชฺชํ ได้แก่ ผลไม้ที่ยังอ่อน มีเมล็ดจะไม่งอกหน่อได้.

บพว่า นิพฺพุทฺฐพิชฺชํ ได้แก่ ผลมะม่วงและขนุนเป็นต้น ที่จะหึ่ง
ปล่อนเมล็ดออกแล้วนั้น.

ว่าด้วยสัตตกรรมเป็นต้น

สองบพว่า ทูโรปฺปิโย วโณ มีความว่า แผลย่อมงอกยาก. คือว่า
หายเป็นปกติได้โดยยาก.

สองบพว่า ทฺวปฺปบริหาริ สติธัมมํ มีความว่า ในที่เคย ระวังมิดยาก.

สองบพว่า สตุถกมฺมํ วา วตุถิกมฺมํ วา มีความว่า ในโอกาส
ตามที่กำหนดแล้วไม่ควรทำการตัด หรือการผ่า หรือการเจาะ หรือการริด
ด้วยของมีคมอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นมีดก็ตาม เข็มก็ตาม หนามก็ตาม หอก
ก็ตาม สะเก็ดหินก็ตาม เล็บก็ตาม เพราะกรรมมีการตัดเป็นต้นนั้นทั้งหมด
ย่อมเป็นสัตตกรรมแท้.

อนึ่ง ไม่ควรทำแม้ซึ่งการบีบหัวไส้ด้วยของอย่างใดอย่างหนึ่งจะเป็น
หนังก็ตาม ผ้าก็ตาม เพราะว่า การบีบนั้นทั้งหมด เป็นวัตติกรรมเหมือนกัน

ก็ในพระบาลีนี้ คำว่า สองนิ้วโดยรอบแห่งที่แคบ นี้ตรัสหมายเอา
เฉพาะสัตตกรรม. ส่วนวัตติกรรมทรงห้ามแต่ในที่แคบเท่านั้น. แต่จะหยอด
น้ำค้างก็ดี จะรัดด้วยเชือกชนิดใดชนิดหนึ่งก็ดีที่หัวไส้ นั้น ควรอยู่. ถ้าหัวไส้
นั้นขาดออกด้วยน้ำค้างหรือเชือกนั้น เป็นอันขาดด้วยดี.

ถึงโรคอันทะโตะก็ไม่ควรทำสัตตกรรม เพราะเหตุนั้น ไม่ควรทำ
สัตตกรรมด้วยคิดว่า เราจะผ่าอันทะควักเอาเมื่อดอกทำให้หายโต. แต่ในการ
ย่างด้วยไฟและทายา ไม่มีการห้าม.

ในทวารหนัก กรวยใบไม้และเกลียวชุดที่ทาบแล้วก็ดี หลอดไม้ไผ่
ก็ดี ซึ่งสำหรับหยอดน้ำค้าง และกรอกน้ำมัน ย่อมควร.

ว่าด้วยเนื้อที่ควรและไม่ควร

บทว่า ปวตุตมํ ตํ ได้แก่ เนื้อของสัตว์ที่ตายแล้วนั่นเอง.

บทว่า มาฆาโต มีความว่า วันนั้น ใคร ๆ ไม่ได้เพื่อจะปลงสัตว์
น้อยหนึ่งจากชีวิต.

มีดสำหรับเชือดเนื้อเรียกว่า โปตถยิกะ.

บทว่า กิมปิมา ย พิงตควา กิมปิ อิมาย.

คำว่า น ภควา อุตฺตสฺสตี มีความว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้านาง
ไม่สามารถจะมาได้.

บทว่า ยตุร หิ นาม มีความว่า ชื่อเพราะเหตุไร ?

บทว่า ปฏฺวิเกจิ ได้แก่ วิมฺ สิ แปลว่า เธอพิจารณาแล้วหรือมี
คำอธิบายว่า เธอสอบถามแล้วหรือ ?

บทว่า อปฺปฏิเวจฺจิตฺวา ได้แก่ อปฺปฏิปฺจุจฺจิตฺวา แปลว่าไม่
สอบถามแล้ว. ก็ถ้า ภิกษุรู้อยู่ว่า นี่เป็นเนื้อชนิดนั้น กิจที่จะสอบถาม ย่อม
ไม่มี แต่เมื่อไม่รู้ ต้องถามก่อนจึงฉันท.

วินิจฉัยในคำว่า สุนมํ ตํ นี้ พิงทราบดังนี้:-

สุนัขป่าย่อมเป็นเหมือนสุนัขบ้าน. เนื้อสุนัขบ้านนั้นควร.°

ฝ่ายสุนัขใด เกิดด้วยแม่สุนัขบ้านกับพ่อสุนัขป่าผสมกัน หรือด้วยแม่
สุนัขป่ากับพ่อสุนัขบ้านผสมกัน เนื้อของสุนัขนั้น ไม่ควร. เพราะสุนัข

นั้นช่องเสฟทั้งสองฝ่าย.

๑. น่าจะไม่ควร.

บพว่า อหิมิ ส มีความว่า เนื้อแห่งที่มชาติซึ่งไม่มีเท่าชนิดใดชนิดหนึ่ง ไม่ควร. เนื้อราชสีห์ เป็นต้นเป็นของขัดแล้วทั้งนั้น.

ก็บรรดาอภัยปิยมังสะเหล่านั้น เนื้อมนุษย์ อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้าม ก็เพราะมนุษย์มีชาติเหมือนตน เนื้อช้างและม้า ที่ทรงห้ามก็เพราะเป็นราชพาหนะ เนื้อสุนัขและเนื้องูที่ทรงห้าม ก็เพราะเป็นของสกปรก เนื้อ ๕ อย่างมีเนื้อราชสีห์ เป็นต้น ที่ทรงห้าม ก็เพื่อต้องการความไม่มีอันตรายแก่คน ฉะนั้นแล.

เนื้อกัณฐี กระดุกกัณฐี เลือดกัณฐี หนังกัณฐี ขนกัณฐี แห่งสัตว์ ๑๐ ชนิด มีมนุษย์ เป็นต้นเหล่านี้ ไม่ควรทั้งหมด ด้วยประการฉะนี้.

เมื่อภิกษุรู้ก็ตาม ไม่รู้ก็ตาม ฉันทอย่างใดอย่างหนึ่ง คงเป็นอาบัติแท้รู้เมื่อใด พึงแสดงเมื่อนั้น. ไม่ถามก่อน รับด้วยตั้งใจว่า เราจักฉันท ต้องทุกกฎ แม้เพราะรับ. รับด้วยตั้งใจว่า จักถามก่อนจึงฉันท ไม่เป็นอาบัติ.

อนึ่ง เป็นอาบัติเฉพาะแก่ภิกษุผู้รู้แล้วฉันทเนื้อที่เป็นอุทกิสสมังสะ เธอรู้ในภายหลัง ไม่ควรปรับอาบัติ.

ว่าด้วยทรงอนุญาตยาคุเป็นต้น

บพว่า เอกโก มีความว่า เราไม่มีเพื่อนเป็นที่สอง.

ชื่อว่า ปทุตฺ ยาคฺคฺ มนฺโฑพิณฺณ ปฏฺยทาเปว มีความว่า ได้ยินว่า พราหมณ์นั้นให้ตกแต่งยาคุเป็นต้น ใช้ทรัพย์หมดไปแสนหนึ่ง

ในที่สุดแห่งอนุโมทนาคาถา พึงทำการเชื่อมบพว่า ปตฺตยตฺ อิจฺฉตฺ ด้วยคำว่า อลเมว ทาตุ นี้ แปลว่า ควรแท้ที่จะให้แก่ปฏิคาหกทั้งหลายผู้อยากได้.

ก็ถ้า ปาฐะว่า ปตฺตยตา อิจฺฉตา มีอยู่ไซ้ ปาฐะนั้นแลพึงถือเอา.

บทว่า โภชชยาคุ ได้แก่ ยาคูที่ยังการห้ามให้เกิด.

บทว่า ยทคุเคน มีความว่า ทำยาคุใดให้เป็นต้น.

หลายบทว่า สกฺกา เต อารทฺธา มีความว่า บุญเป็นเหตุให้เกิด
ในสวรรค์ ท่านได้สร้างสมแล้ว.

สองบทว่า ยถาธมฺโม การตฺตพฺโพ มีความว่า ภิกษุนั้นพึงให้ทำ
ตาธรรม ด้วยปรมปรโภชนสิกขาบท เพราะว่า การห้าม (โภชนะ) ย่อมมี
เพราะยาคุที่ควรฉัน.

สองบทว่า นาหนุตฺติ กจฺจาน มีความว่า ได้ยินว่า เทวดาทั้งหลาย
เดิมโอชะอันละเอียดลงในน้ำอ้อยบที่เหลือนั้น น้ำอ้อยบที่เหลือนั้น ย่อม
ไม่ถึงความย่อยไปได้ สำหรับชนเหล่าอื่น; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า
จึงตรัสอย่างนั้น.

บทว่า ทิลานสฺส คุพฺมี มีความว่า เรานุญาตน้ำอ้อยบภายหลังภัต
แก่ภิกษุผู้อาพาธด้วยพยาธิเห็นปานนั้น.

บทว่า สพฺพสฺสทฺตริ มีความว่า อวาสถาการ (เรือนเป็นที่พักแรม)
จะเป็นสถานอันปลอดทั่วถึงด้วยประการใด ได้ปลอดแล้วด้วยประการนั้น.

บทว่า สุนิธฺวสฺสการา ได้แก่ พราหมณ์ ๒ คน คือ สุนิธะ ๑
วัสสการะ ๑ เป็นมหาอำมาตย์ของพระเจ้าแผ่นดินมคธ.^๑

สองบทว่า วชฺชินฺ ปฏฺิพาหยา มีความว่า เพื่อต้องการตัดทาง
เจริญแห่งราชสกุลแคว้นวัชชีเสีย.

บทว่า วตฺถุณี ได้แก่ ที่ปลูกเรือน.

๑. ความพิสดารในมหาปรินิพพานสูตร ที. มหา. ๑๐/๘๕.

หลายบทว่า จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวศนานิ มาเปตุํ มีความว่า ได้
ยินว่า เทวดาเหล่านั้น สิ่งในสรีระของชนทั้งหลาย ผู้รู้ท่านายชัชฎุมิ แล้ว
น้อมจิตไปอย่างนั้น.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

แก้ว่า เพราะเทวดาทั้งหลายนั้น จักกระทำสักการะตามสมควรแก่เรา
ทั้งหลาย.

บทว่า ดาวตีสเหติ มีความว่า ได้ยินว่า เสียงที่ว่า บัณชิตทั้งหลาย
ชาวดาวดึงส์ หมายเอาท้าวสักกเทวราชและพระวิสสุกรรมเพื่องฟังไปในโลก
เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ดาวตีสเหติ. อธิบายว่า สุนิธอมัตถ์
และวัสสการอมัตถ์นั้นราวกับได้หาหรือเทพเจ้าชาวดาวดึงส์แล้ว จึงได้สร้าง.

บทว่า ยาวคา อริยานํ อายตนํ มีความว่า ชื่อว่าสถานเป็นที่
ประชุมแห่งมนุษย์ผู้เป็นอริยะทั้งหลาย มีอยู่เท่าใด.

บทว่า ยาวคา วณิชฺชปโต มีความว่า ชื่อว่า สถานเป็นที่ซื้อและ
ขาย ด้วยอำนาจแห่งกองสินค้าที่นำมาแล้วนั้นเทียว ของพ่อค้าทั้งหลาย มีอยู่
เท่าใด.

สองบทว่า อิทํ อคฺคณฺครํ มีความว่า เมืองปาฏลีบุตร ซึ่งเป็นแดน
แห่งพระอริยะ เป็นสถานแห่งการค้าขาย ของมนุษย์เหล่านั้น นี่จักเป็นเมือง
ยอด.

บทว่า ปุณฺณเกทหนํ ได้แก่ เป็นสถานที่แก้ห่อสินค้า. มีคำอธิบายว่า
จักเป็นสถานที่แก้มัดสินค้าทั้งหลาย.

วินิจฉัยบทว่า อคฺคฺลิโต วา เป็นต้น ฟังทราบดังนี้:-

วา ศัพท์ ใช้ในสมุจจัยะ จริงอยู่ บรรดาส่วนเหล่านั้น อันตราย
จักมีแก่ส่วนหนึ่ง จากไฟ, แก่ส่วนหนึ่ง จากน้ำ, แก่ส่วนหนึ่ง จากภายใน
คือ ความแตกแยกแห่งกันและกัน.

บทว่า อุพุมปี ได้แก่ ชลพาหนะที่เขาทำดอกกลินสลัก เพื่อประโยชน์
แก่การข้ามฟาก.

บทว่า กุลล ได้แก่ ชลพาหนะที่เขาทำผูกมัดด้วยเถาวัลย์เป็นต้น.

คำว่า อณฺณว นี้ เป็นชื่อของอุทกสถาน ทั้งลึกทั้งกว้าง ราวโยชน์
หนึ่ง โดยกำหนดอย่างต่ำที่สุดแห่งกำหนดทั้งปวง.

แม่น้ำ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์ในบทว่า สรี นี้ มีคำอธิบาย
ว่า ชนเหล่าใดจะข้ามสระ คือ ตัณฑา ทั้งลึกทั้งกว้าง ชนเหล่านั้น ทำสะพาน
กล่าวคือ อริยมรรค สละ คือ ไม่ตะคองเลยซึ่งสระน้อยทั้งหลาย จึงข้าม
สถานอันลุ่มเต็มด้วยน้ำได้, ก็ชนนี้ แม้ปรารภจะข้ามน้ำ มีประมาณน้อยนี้
ย่อมผูกแพแล, ส่วนพระพุทธรเจ้า และพระพุทธรสาวกทั้งหลาย เป็นชนผู้มี
ปัญญา เว้น แพเสียทีเดียว ก็ข้ามได้.

บทว่า อนนุโพธา มีความว่า เพราะไม่ตรัสรู้.

บทว่า สนฺธาวิตี มีความว่า เล่นไปแล้ว ด้วยอำนาจที่ออกจาก
ภพไปสู่ภพ.

บทว่า ตํ สรีตํ มีความว่า ท่องเที่ยวไปแล้ว ด้วยอำนาจการไป
บ่อยๆ.

สองบทว่า มมฺญฺเจว ตุมฺหากณฺจ คือเราด้วย ท่านทั้งหลายด้วย.
อีกอย่างหนึ่ง พึงเห็นความในคำว่า สนฺธาวิตี ตํ สรีตํ นี้ อย่างนี้ว่า ความ
เล่นไป ความท่องเที่ยวไป ได้มีแล้วแก่เราด้วย แก่ท่านทั้งหลายด้วย.

บทว่า สํ ลิตํ ได้แก่ ท่องเที่ยว.

สองบทว่า ภวนตฺถิ สมฺมุตฺตา มีความว่า เชือกคือค้นหาเป็นเหตุ
ไป คือเล่นจากภพ (ไปสู่ภพ) อันเราทั้งหลายกำจัด คือตัด ได้แก่ทำให้เป็น
ไปไม่ได้ด้วยดีแล้ว.

เรื่องเจ้าลิจฉวี

คำว่า เขียว นี้ เป็นคำรวบรัดเอาส่วนทั้งปวงเข้าไว้.

บทว่า นิลฉณฺหา เป็นต้น ท่านกล่าวเพื่อแสดงวิภาคแห่งคำว่า เขียว
นั้นแล. ในบรรดาสีเหล่านั้น สีเขียวเป็นสีปกติของเจ้าลิจฉวี เหล่านั้น หามิได้
คำว่า เขียว นั้น ท่านกล่าวด้วยอำนาจแห่งข้อที่เครื่องไล้ทาเขียว เป็นของ
งดงาม.

บทว่า ปฏฺวิภูฏฺฐิ ได้แก่ ปหาเรติ แปลว่า โคน.

สองบทว่า สาหาริ ทชฺชชยฺยาถ มีความว่า พึงประทานกรุงเวสาฬหี
กับทั้งชนบท.

สองบทว่า อญฺจุลฺลํ โปเตถุ มีความว่า ได้ทรงสั่งพระองคฺฉลี.

บทว่า อมฺพกาย ได้แก่ อิตฺถิกาย แปลว่า อันหญิง.

บทว่า โอลฺลเกถ คือ จงเห็น.

บทว่า อปฺปโลเกถ คือ จงดูบ่อย ๆ.

บทว่า อุปลิ หรต ได้แก่ จงเทียบเคียง อธิบายว่า จงเทียบลิจฉวี
บริษัถนี้ ด้วยบริษัถแห่งเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์ ด้วยจิตของท่านทั้งหลาย คือว่า
จงดูทำให้สมกันแก่เทพเจ้าชั้นดาวดึงส์.

ว่าด้วยอุททิสตมังสะ

ชื่อว่า ฐมฺมสุตฺต จ อนุฐมฺมํ พฺยากรโณตฺติ มีความว่า ชนเหล่า
นั้น ย่อมกล่าวเหตุสมควรแก่เหตุที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วแลหรือ ?

สองบทว่า สหรมมิโก วาทานุวาโท มีความว่า กิ่วทะของพระองค์ เป็นเหตุซึ่งชนเหล่าอื่นกล่าวแล้ว บางอย่าง คือ แม้มีประมานน้อย ไม่มาถึงเหตุที่วิญญูชนจะพึงคิดเตียนหรือ ? มีคำอธิบายว่า วาทะเป็นประธานของ พระองค์ ที่เป็นเหตุน่าคิดเตียนไม่มี แม้โดยเหตุทั้งปวงหรือ ?

บทว่า อนพุกุขาตุกามา มีความว่า ข้าพเจ้า ไม่มีประสงค์จะ กล่าวชม

บทว่า อนุวิจจการี มีคำอธิบายว่า ท่านจงทำการที่พึงรู้ตาม คือ คิด พิจารณาแล้ว จึงทำ.

บทว่า ฌาตมनुสุตान् ได้แก่ (มนุษย์) ผู้มีชื่อเสียงในโลก.

สองบทว่า สาธุ โหติ มีความว่า จะเป็นความดี.

สองบทว่า ปญากัม ปรีหเรยฺยํ มีความว่า อัญญุเคียรถีย์ทั้งหลาย พึงยกธงแผ่นผ้า เทียวเป่าร้องในเมือง.

ถามว่า เพราะเหตุไร ?

ตอบว่า เพราะพวกเขาคิดว่า ความเป็นใหญ่จักมีแก่พวกเราด้วย อุบายอย่างนี้.

บทว่า โอปานญุตํ มีความว่า (สกุลของท่าน) แต่งไว้แล้ว คือ เตรียมไว้แล้วเป็นอุบายบ่อน้ำ.

บทว่า กุลํ ได้แก่ นิเวศน์.

สองบทว่า ทาตพฺพํ มนุญฺเญยฺยาสิ มีความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทักเตือนว่า ท่านอย่าตัดไทยธรรมของนิครนถ์เหล่านั้นเสียเลย แต่ท่านพึง สำคัญซึ่งไทยธรรม อันตนควรให้แก่นิครนถ์เหล่านั้น ผู้มาถึงเข้าแล้ว.

บทว่า โอกาโร ได้แก่ ความกระทำคำ คือ ความเป็นของทรม.

บพว่า สามุกกั ลิกา ได้แก่ (ธรรมเทศนา) ที่พระองค์เองทรงยกขึ้น อธิบายว่า ไม่ทั่วไปแก่พระสาวกเหล่าอื่น.

บพว่า อุกุทิสกต ได้แก่ มังสะที่เขาทำเฉพาะตน.

บพว่า ปฏิจจกมม มีความว่า มังสะที่เขาเจาะจงตนกระทำอีกอย่างหนึ่ง คำว่า ปฏิจจกรรม นี้ เป็นชื่อของนิมิตกรรม. แม้มังสะ ท่านเรียกว่า ปฏิจจกรรม นี้ เป็นชื่อของนิมิตกรรม. แม้มังสะ ท่านเรียกว่า ปฏิจจกรรม ก็เพราะเหตุว่า ในมังสะนี้มีปฏิจจกรรมนั้น. จริยังอยู่ ผู้ใดบริโภคมังสะเห็นปานนั้น. ผู้นั้น ย่อมเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น อธิบายว่า กรรม คือ การฆ่าสัตว์ย่อมมีแม้แก่ผู้นั้น เหมือนมีแก่ผู้ฆ่าเอง.

บพว่า น จีรณติ มีความว่า ท่านผู้มีอายุเหล่านั้น เมื่อกล่าวต่ออยู่ ชื่อย่อมไม่สร้างไป อธิบายว่า ย่อมไม่มีถึงที่สุดแห่งการกล่าวต่อ. ถาแสดงมังสะมีความบริสุทธิ์โดยส่วนสาม ได้กล่าวไว้แล้วในอรรถกถาแห่งสังฆเภทสิกขาบท^๑

ว่าด้วยกัมปิยญมิ

บพว่า ปจจนุตติม นี้ สักวาตรัส แต่ว่า ถึงวิหารใกล้ก็ควรจะสมมติได้ เพราะพระบาลีที่ตรัสไว้ว่า ยัม สงฺฆโม อากงฺขติ แปลว่า สงฆ์หวังจะสมมติที่ใด แม้จะไม่สะดวกกรรมวาจา สมมติด้วยขอโลกนันทน ก็ควรเหมือนกัน.

บพว่า สกฏปวิรุตตก มีความว่า พักอยู่ ประหนึ่งทำให้ห้อมล้อมด้วยเกี่ยวพันทั้งหลาย.

บทว่า กาโกรวสทฺทํ ได้แก่ เสียงร้องก้องแห่งกาทั้งหลายซึ่งประชุมกัน แต่เข้ามิดทีเดียว เพื่อต้องการจะกินเหยื่อที่เขาทิ้งแล้ว ในที่นั้น ๆ. พระเถระชื่อยโสหะ เป็นบุรุษเลิศแห่งบรรพชิตห้าร้อย ในเวลาจบกบิลสูตร.

วินิจฉัยในบทว่า อุตฺตาวนฺตํ เป็นต้น ฟังทราบดังนี้:-

กบปฺปิยฺภุมิ ชื่ออุตฺตาวนฺตํคิกา ฟังทำก่อนอย่างนี้ ที่อยู่ใด เขาทำเสียบบนเสาหรือในเชิงฝา ศิลาที่รองเสากลางใต้ที่อยู่ นั้น มีคติดอย่างพื้นดินเหมือนกัน.

ก็แล เมื่อจะให้ทั้งเสาแรก หรือเชิงฝาแรก ภิกษุหลายรูปฟังล่อมนกันเข้า แปลงวาทว่า กบปฺปิยฺภุมิ ภโรม แปลว่า เราทำกบปฺปิยฺภุมิ เมื่อชนทั้งหลายช่วยกันยกขึ้นให้ตั้งลง ฟังจับเองหรือยกเองก็ได้ ให้ตั้งเสาหรือเชิงฝา.

ส่วนในภุมินทีและมหาปจฺจรี ท่านแก้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ฟังให้ตั้งลงกล่าวว่า กบปฺปิยฺภุมิ กบปฺปิยฺภุมิ.

ในอันธกธรรคถา แก้วว่า ฟังกล่าวว่า สงฺฆสฺส กบปฺปิยฺภุมิ อธิฏฺฐาณํ แปลว่า ข้าพเจ้า อธิษฐานกบปฺปิยฺภุมิเพื่อสงฆ์. แต่ถึงแม้จะไม่กล่าวคำนั้น ข่อมไม่มีโทษในเพราะคำที่กล่าวแล้ว ตามนัยที่กล่าวไว้ในอรรถกถาทั้งหลายเท่านั้น. แต่ในอธิการว่าด้วยการทำกบปฺปิยฺภุมิ ชื่ออุตฺตาวนฺตํคิกานี้ มีลักษณะที่ทั่วไปดังนี้ ขณะที่เสาดังลง และขณะที่จับคำ เป็นเวลาพร้อมกันใช้ได้. แต่ถ้า เมื่อคำยังไม่ทันจบ เสาดังลงก่อน หรือเมื่อเสานั้นยังไม่ทันตั้งลง คำจบเสียก่อน. กบปฺปิยฺภุมิ ไม่เป็นอันได้ทำ. เพราะเหตุนี้แล ในมหาปจฺจรี ท่านจึงแก้ว่า ภิกษุมามากองคด้วยกัน ฟังล่อมนกันเข้าแล้วกล่าว. ด้วยว่า ความจบคำและความตั้งลงแห่งเสาของภิกษุรูปหนึ่ง ในภิกษุเหล่านี้ จักมีพร้อมกันได้เป็นแน่ ก็แล ในภุมินทีทั้งหลายที่มีฝาก่อด้วยอิฐ ศิลาหรือดิน ข้างใต้ถุนจะก่อก็ตามไม่ก่อก็ตาม ภิกษุทั้งหลายปรารภนาจะให้ตั้งฝาค้นตั้งแต่

อิฐหรือศิลา หรือก้อนดินอันใด ฟังถือเอาอิฐหรือศิลา หรือก้อนดินอันนั้น ก่อนอันอื่นทั้งหมด ทำกับปียกฺกุตามนัยที่กล่าวแล้วนั้นแล แต่อิฐเป็นต้น ที่ ก่อขึ้นบนพื้นภายใต้แห่งอิฐก้อนแรกเป็นต้นแห่งฝา ไม่ควร. ส่วนเสาย่อมขึ้น ข้างบน เพราะเหตุนี้ เสาจึงควร.

ในอันธกธรรคถาแก้วว่า จริงอยู่ เมื่อใช้เสา ฟังอิฐฐานเสา ๔ ต้นที่ ๔ มุม เมื่อใช้ฝาท่ออิฐเป็นต้น ฟังอิฐฐานอิฐ ๒๓ แผ่นที่ ๔ มุม. แต่ถึง กับปียกฺกุที่ไม่ทำอย่างนั้น ก็ไม่มีโทษ เพราะว่าคำที่กล่าวไว้ในธรรคถาทั้งหลาย เท่านั้น ย่อมเป็นประมาณ.

กับปียกฺกุ ชื่อ โคนิสาทิกา มี ๒ อย่าง คือ อารามโคนิสาทิกา ๑ วิหารโคนิสาทิกา ๑. ใน ๒ อย่างนั้น ในวัดโค อารามก็ไม่ได้ล้อม เสนาสนะทั้งหลายก็ไม่ได้ล้อม วัดนี้ ชื่ออารามโคสาทิกา, ในวัดโค เสนาสนะล้อมทั้งหมด หรือล้อมบางส่วน อารามไม่ได้ล้อม วัดนี้ชื่อวิหารโคนิสาทิกา. ชื่อที่อาราม ไม่ได้ล้อมนั้นแล เป็นประมาณในโคนิสาทิกาทั้ง ๒ อย่าง ด้วยประการฉะนี้. แต่ในกรุงที่และมหาปจฺจรีแก้วว่า อารามที่ล้อมกึ่งหนึ่งก็ดี ล้อมมากกว่ากึ่งหนึ่งก็ดี จัดเป็นอารามที่ล้อมได้. ในอารามที่ล้อมกึ่งหนึ่งเป็นต้นนี้ ควรจะได้กับปียกฺกุ.

บทว่า คหปติ มีความว่าชนทั้งหลายทำอาวาสแล้วกล่าวว่า ข้าพเจ้า ถวายกับปียกฺกุ ขอท่านจงใช้สอยเถิด กับปียกฺกุนี้ ชื่อ คฤหบดี. แม้เขากล่าว ว่า ข้าพเจ้าถวายเพื่อทำกับปียกฺกุ ดังนี้ ย่อมควรเหมือนกัน. ส่วนในอันธกธรรคถาแก้วว่า ของที่รับจากมือของสหฺชรรมิทที่เหลือเว้นภิกษุเสย และของ เทวดาและมนุษย์ทั้งปวง ของเป็นสนฺนิธิและของที่ค้างภายใน เป็นของ ๆ สหฺชรรมิทที่เหลือ และของเทวดามนุษย์เหล่านั้น ย่อมควรแก่ภิกษุ เพราะเหตุ นั้น เรือนแห่งสหฺชรรมิทเหล่านั้น หรือกับปียกฺกุที่สหฺชรรมิทเหล่านั้น ถวาย

จึงเรียกว่า คฤหบดี. มิใช่แต่เท่านั้น ท่านยังกล่าวอีกว่า เว้นวัดของภิกษุสงฆ์ เสีย ที่อยู่ของพวกนางภิกษุณี หรือของพวกอารามิกบุรุษ หรือของพวก เดียรธีย์ หรือของเหล่าเทวดา หรือของพวกนาค หรือแม้วิมานแห่งพวกพรหม ย่อมเป็นกับปิยกุฎีได้ คำนั้นท่านกล่าวชอบ เพราะว่า เรือนเป็นของสงฆ์เอง ก็ดี เป็นของภิกษุก็ดี เป็นกุฎีของคฤหบดี ไม่ได้.

กับปิยกุฎี ที่ภิกษุสวดประกาศทำด้วยกรรมวาจา ชื่อสัมมตภาชนะนั้นแล.

อามิสใดค้างอยู่ในกับปิยกุฎี ๔ เหล่านี้ อามิสนั้นทั้งหมด ไม่นับว่า อันโตุตตะ เพราะว่า กับปิยกุฎี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตเพื่อปลด เปลื้องอันโตุตตะและอันโตปิกกะ ของภิกษุและภิกษุณีทั้งหลาย ส่วนอามิสใด เป็นของสงฆ์ก็ดี เป็นของบุคคลก็ดี เป็นของภิกษุหรือภิกษุณีก็ดี ซึ่งเก็บค้าง ไว้ในเรือน ซึ่งพอจะเป็นอาบัติเพราะสหาไสยได้ ในอกกับปิยกุฎี ค้างอยู่แม้ราตรี เดียว อามิสนั้นเป็นอันโตุตตะ และอามิสที่ให้สุกในเรือนนั้น ย่อมจัดเป็น อันโตปิกกะ อามิสนั้นไม่ควร. แต่ของที่ เป็นสัตตมหากาลิกและยาวชีวิกควรอยู่ วินิจฉัยในอันโตุตตะและอันโตปิกกะนั้น พึงทราบดังนี้:-

สามณเณรนำอามิสมีข้าวสารเป็นต้น ของภิกษุมารับไว้ในกับปิยกุฎี รุ่งขึ้น หุงถวาย อามิสนั้น ไม่เป็นอันโตุตตะ.

สามณเณรเอาของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีเนยใสเป็นต้น ที่เก็บไว้ในอกกับปิยกุฎี ใส่ลงในอามิส มีข้าวสุกเป็นต้นนั้นถวาย อามิสนั้นจัดเป็นมุขสันนิธิ. แต่ใน มหาปัจจรีแก้วว่า อามิสนั้นเป็นอันโตุตตะ. ความกระทำการต่างกัน ในมุขสันนิธิ และอันโตุตตะนั้น ก็เพียงแค่ชื่อเท่านั้น.

ภิกษุเอานเนยใสที่เก็บไว้ในอกกับปิยกุฎีและผักที่เป็นยาวชีวิกทอดเข้าด้วยกันแล้วฉัน ผักนั้นเป็นของปราศจากอามิส ควรฉันได้เจ็ดวัน. ถ้าภิกษุฉันปน กับอามิส ผักนั้นเป็นอันโตุตตะด้วย เป็นสามปิกกะด้วย. ความระคนกันแห่ง กาลิกทุกอย่าง พึงทราบโดยอุบายนี้.

ถามว่า ก็กัปปิยกุฎีเหล่านี้ เมื่อไรจะละวัตถุเล่า ?

ตอบว่า ควรทราบอุสสาวนันทิกาก่อน กัปปิยกุฎีใดที่เขาทำเสียบบนเสา หรือในเชิงฝา กัปปิยกุฎีนั้น จะละวัตถุ ต่อเมื่อเสาและเชิงฝาทั้งปวงถูกรื้อเสียแล้ว. แต่ชนทั้งหลายเปลี่ยนเสาหรือเชิงฝาเสีย เสาหรือเชิงฝาใด ยังคงอยู่ กัปปิยกุฎีย่อมตั้งอยู่บนเสาหรือเชิงฝานั้น แต่ย่อมละวัตถุ ต่อเมื่อเสาหรือเชิงฝาถูกเปลี่ยนแล้วทั้งหมด. กัปปิยกุฎีที่ก่อด้วยอิฐเป็นต้น ย่อมละวัตถุ ในเวลาที่วัตถุต่าง ๆ เป็นต้นว่าอิฐหรือศิลาหรือก้อนดิน ที่วางไว้เพื่อรองฝายบนที่ซึ่งก่อขึ้น เป็นของพินาศไปแล้ว. ส่วนกัปปิยกุฎีที่อธิบายด้วยอิฐเป็นต้นเหล่าใด เมื่ออิฐเป็นต้น เหล่านั้น แม้ถูกรื้อเสียแล้ว แต่อิฐเป็นต้นอื่นจากอิฐเดิมนั้น ยังคงที่อยู่ กัปปิยกุฎี ยังไม่ละวัตถุก่อน. กัปปิยกุฎีชื่อโคณิสาทิกา ย่อมละวัตถุ ต่อเมื่อเขาทำการล้อมด้วยกำแพงเป็นต้น ภิกษุควรได้กัปปิยกุฎีในอารามนั้นอีก. แต่ถ้า เครื่องล้อมมีกำแพงเป็นต้นเป็นของพังไปที่นั่น ๆ แม้อีก โคทั้งหลาย ย่อมเข้าไปทางที่พังนั้น ๆ กุฎีนั้น ย่อมกลับเป็นกัปปิยกุฎีอีก. ส่วนกัปปิยกุฎี ๒ ชนิดนอกนี้ จะละวัตถุ ต่อเมื่อเครื่องมุงทั้งปวงผุพังหมดไปเหลือแต่เพียงกลอน. ถ้ายันกลอนทั้งหลาย ยังมีเครื่องมุงเป็นผืนติดกันเป็นแถบ แม้หย่อมเดียว ยังรักษาอยู่.

ถามว่า ก็ในวัดใด ไม่มีกัปปิยกุฎีทั้ง ๔ เหล่านี้ ในวัดนั้นจะพึงทำอย่างไร ?

ตอบว่า ภิกษุพึงให้แก่อนุปสัมบัน ทำให้เป็นของเธอแล้วฉัน.

ในข้อนั้น มีเรื่องสาธก ดังนี้:-

ได้ยินว่า พระกรวิกติสเถระผู้หัวหน้าแห่งพระวินัยธร ได้ไปสู่สำนักของพระมหาสิวัตเถระ. ท่านเห็นหม้อเนยใสด้วยแสงประทีปจึงถามว่า นั่นอะไรขอรับ ?

พระเถระตอบว่า ผู้มีอายุ หม้อเนยใส เรานำมาจากบ้านเพื่อต้องการ
จันเนยใส ในวันที่มีอาหารน้อย.

ลำดับนั้น พระติสสเถระจึงบอกกับท่านว่า ไม่ควร ขอรับ.

ในวันรุ่งขึ้น พระเถระจึงให้เก็บไว้ที่หน้ามุข. รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง
พระติสสเถระมาเห็นหม้อเนยใสนั้น จึงถามอย่างนั้นแล้ว แล้วบอกว่าการเก็บไว้
ในที่ซึ่งควรเป็นอาบัติเพราะสทไสย ไม่สมควร ขอรับ

รุ่งขึ้น พระเถระให้ยกออกไปเก็บไว้ข้างนอก. พวกโจรลักหม้อเนยใส
นั้นไป. ท่านจึงพูดกะพระติสสเถระผู้มาในวันรุ่งขึ้นว่า ผู้มีอายุ เมื่อท่านบอก
ว่า ไม่ควร หม้อนั้นเก็บไว้ข้างนอก ถูกพวกโจรลักไปแล้ว.

ลำดับนั้น พระติสสเถระ จึงแนะท่านว่า หม้อเนยใสนั้นพึงเป็นของ
อันท่านควรให้แก่อนุปสัมบันมิใช่หรือ ขอรับ ? เพราะว่าครั้นให้แก่อนุปสัมบัน
แล้ว จะทำให้เป็นของฉันทน์ ก็ย่อมควร.

ว่าด้วยปัญจโครสและเสบียงทาง

เรื่องเมณฑกเศรษฐี ชัดเจนแล้ว.

ก็แต่ว่า ในเรื่องเมณฑกเศรษฐีนี้ คำว่า อนุชานามิ ภิกขเว ปญจ
โครส มีความว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุฉันทโครส ๕ เหล่านี้
ด้วยการบริโภคนกหนึ่งบ้าง.

วินิจฉัยในคำว่า ปาถะยัม ปริเยสิตุ นี้ พึงทราบดังต่อไปนี้:-

ถ้าชนบางพวกทราบแล้วถวายเองทีเดียว อย่างนั้นนั่น เป็นการดี ถ้า
เขาไม่ถวาย พึงแสวงหาจากสำนักญาติและคนปวารณาหรือด้วยภิกขาจารวัตร,
เมื่อไม่ได้ด้วยอาการอย่างนั้น พึงขอจากสำนักแห่งคนที่ไม่ใช่ผู้ปวารณาก็ได้.
ในทางที่จะต้องไปเพียงวันเดียว พึงแสวงหาเสบียงเพื่อประโยชน์แก่อาหาร

วันเดียว. ในทางไกล ตนจะข้ามกันดารไปได้ด้วยเสบียงเท่าใด พึงแสวงหา
เท่านั้น.

ว่าด้วยน้ำอัฐฐาน

สองบทว่า กาเซหิ คาหาเปตฺวา มีความว่า ใช้คนให้ขนหมอน้ำ
ผลพุทรา ซึ่งปรุงดีแล้ว พันหม้อ ด้วยหาบห้ำร้อย.

คำว่า เอตฺสฺมี นิทาน เอตฺสฺมี ปกระณ ฐมฺมี กถํ กตฺวา

มีความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมีกถา โดยนัยเป็นต้นว่า ภิกษุทั้งหลาย
ติละ เมื่อเธอไม่ดื่มน้ำปานะ ชื่อว่าไม่ยังวาทะให้เกิดขึ้นว่า พวกสาวกของ
พระสมณโคดม เป็นผู้มักมากด้วยปัจจัย, และชื่อว่า ได้ทำความเคารพในเรา,
และชื่อว่า ท่านทั้งหลายได้ยังความ เคารพอันดีให้เกิดแก่เรา เราเลื่อมใสเป็น
อย่างดี ด้วยเหตุนี้ ของท่านทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ แล้วตรัสคำเป็น
ต้นว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต น้ำปานะ ๘ อย่าง.

บรรดาน้ำปานะ ๘ อย่างนั้น อัมพปานะนั้น ได้แก่ น้ำปานะที่ทำด้วย
น้ำผลมะม่วงดิบหรือสุก. ในมะม่วงดิบและมะม่วงสุก ๒ อย่างนั้น เมื่อจะทำ
ด้วยมะม่วงดิบ พึงทุบมะม่วงอ่อนแช่น้ำ ผึ่งแดดให้สุกด้วยแสงอาทิตย์ แล้ว
กรอง ปรุงด้วยน้ำผึ้ง น้ำตาลกรวดและการบูรเป็นต้น ที่รับประเคนในวันนั้น.
อัมพปานะที่ภิกษุทำอย่างนี้ ย่อมควรในปุเรกัตเท่านั้น. ส่วนอัมพปานะที่พวก
อนุปสัมบันทำ ซึ่งภิกษุได้มารับประเคนในปุเรกัต ย่อมควร แม้ด้วยบริโก
เจืออามิสในปุเรกัต, ที่รับประเคนในปัจฉากัต ย่อมควร โดยบริโก
ปราศจากอามิส จนถึงเวลาอรุณขึ้น. ในน้ำปานะทุกชนิดก็นัยนี้.

อนึ่ง ในน้ำปานะเหล่านั้น ชัมพูปานะ นั้น ได้แก่ น้ำปานะที่ทำ
ด้วยผลหว่า.

โจจปานะ นั้น ได้แก่ น้ำปานะที่ทำด้วยผลกล้วยมีเมล็ด.

โมจปานะ นั้น ได้แก่ น้ำปานะที่ทำด้วยผลกล้วยไม่มีเมล็ด.

มธุกปานะ นั้น ได้แก่ น้ำปานะที่ทำด้วยรสชาติแห่งผลมะขาง.

และ มธุกปานะ นั้น เจื่อนำจึงควร ล้วน ๆ ไม่สมควร

มูททิกปาระ นั้น ได้แก่ น้ำปานะที่เขาคั้นผลจันทน์ในน้ำทำเหมือน
อัมพปานะ.

ตาลุกปานะ นั้น ได้แก่ น้ำปานะที่เขาคั้นงาอบุลแดงและอบุล
เขียวเป็นต้นทำ.

ผารุสทปานะ นั้น ได้แก่ น้ำปานะที่ทำด้วยผลมะปราง อย่าง
อัมพปานะ. อัญฐานเหล่านี้ เย็นก็ดี สุกด้วยแสงอาทิตย์ก็ดี ย่อมควร.
สุกด้วยไฟไม่ควร.

ว่าด้วยรส ๔ อย่าง

ธัญญผลรส นั้น ได้แก่ รสแห่งข้าว ๗ ชนิด °

ทากรส นั้น ได้แก่ รสแห่งผักที่สุก. จริงอยู่ รสแห่งผักที่เป็น
ยาวกาลิก ย่อมควรในปุเรกตเท่านั้น. รสแห่งผักที่เป็นยาวชีวิกที่สุกพร้อมกับ
เนยใสเป็นต้น ที่รับประทานเก็บไว้ ควรฉันได้เจ็ดวัน. แต่ถ้ารสแห่งผักนั้น
สุกด้วยน้ำล้วน ควรฉันได้จนตลอดชีวิต. ภิกษุจะดื่मผักที่เป็นยาวชีวิกนั้นให้สุก
พร้อมกับนมสดเป็นต้นเองไม่ควร. แม้ที่ชนเหล่าอื่นให้สุกแล้ว ย่อมนับว่ารส
ผักเหมือนกัน. ส่วนในกรุงนที แก้วว่า รสแห่งผักซึ่งเป็นยาวกาลิก ที่คั้น
ในน้ำเย็นทำก็ดี สุกด้วยแสงอาทิตย์ก็ดี ย่อมควร.

๑.๑. สาลี (ศาลิ) ข้าวสาลี Rice ๒. วิหิ (วรีหิ) ข้าวเปลือก Rice. Pabby ๓. กุทฐุส
(กุทฐุ) หญ้ากับแก้ว ข้าวชนิดหนึ่ง A Kind of grass ๔. โคธุม (โคธุม) ข้าวละมาน
Wheat. ๕. วรก (วรก) ถูกเดือย The bean Phaseolus trilobus. ๖. ยว (ยว)
ข้าวยว Corn barleys. ๗. กงฺกุ (กงฺกุ) ข้าวฟ่าง Panic seed.

วินิจฉัยในข้อว่า จเปตฺวา มธฺกปฺปฺพรสํ นี้ พึงทราบดังนี้:-

รสดอกมะขางจะสุกด้วยไฟ หรือสุกด้วยแสงอาทิตย์ก็ตามย่อมไม่ควร
ในปัจฉกัต ชนทั้งหลายถือเอารสดอกไม้อันใดซึ่งสุกแล้ว ทำให้เป็นน้ำเมา
รสแห่งดอกไม้ นั้น ย่อมไม่ควรแต่ต้น แม้ในปุเรกัต. ส่วนดอกมะขาง จะ
สดหรือแห้ง หรือคั่วแล้ว หรือคลกุน้ำอ้อยแล้วก็ตามที เขายังไม่ทำให้เป็น
น้ำเมา จำเดิมแต่ดอกชนิดใด ดอกชนิดนั้นทั้งหมด ย่อมควรในปุเรกัต รส
อ้อยที่ไม่มีกาก ควรในปัจฉกัต. รส ๔ อย่างเหล่านั้น อันพระผู้มีพระภาคเจ้า
เมื่อทรงอนุญาตน้ำปานะ ได้ทรงอนุญาตไว้ด้วยประการฉะนี้แล.

ว่าด้วยผักและแป้ง

เรื่องแห่งมัลละชื่อโรหะ ชัดเจนแล้วทั้งนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น สอนบทว่า สพฺพญฺจ ทากํ ได้แก่ ผักชนิดใด
ชนิดหนึ่ง ซึ่งทอดด้วยเนยใสเป็นต้นก็ดี ไม่ได้ทอดก็ดี.

บทว่า ปิฏฺฐาขาทนียํ ได้แก่ ของควรเคี้ยวที่แล้วด้วยแป้ง. ได้ยิน
ว่า เจ้าโรหะให้ตกแต่งของทั้งสองอย่างนี้ สิ้นทรัพย์ไปแสนหนึ่ง.

สอนบทว่า สงฺครํ อกํ สฺว มีความว่า ได้ทำข้อบังคับ.

หลายบทว่า อุพาริ โข เต อิํหํ มีความว่า การต้อนรับพระผู้มี
พระภาคเจ้าของท่านนี้ เป็นกิจดีแล.

หลายบทว่า นาหิ ภนฺเต อานนฺท พหฺกโต มีความว่าเจ้าโรหะ
นั้น แสดงว่า เราจะได้มาที่นี้ด้วยความเลื่อมใสและความนับถือมาก ซึ่งเป็น
ไปในพระพุทธเจ้าเป็นต้น หามิได้.

เรื่องภิกษุเคยเป็นช่างโกนผม

บทว่า มณฺชฺรกา ได้แก่ เป็นผู้มิถ้อยคำไพเราะ.

บทว่า ปฏาณเฑยกา มีความว่า เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยไหวพริบใน
ศิลปะของตน.

บทว่า ทกฺขา เป็นผู้ฉลาดหรือเป็นผู้ไม่เกียจคร้าน.

บทว่า ปรีโยทาทลปฺปา ได้แก่ ผู้มีศิลปะหาโทษมิได้.

บทว่า นาพิยวาปเกณ ได้แก่ ทะนานและถึง. มีคำอธิบายว่า
ชนทั้งหลายย่อมกรอก คือ ย่อมใส่ข้าวสารที่ได้แล้ว ๆ ในภาชนะใด ภาชนะ
นั้น ชื่อ อาวาปกะ แปลว่า ถุง.

วินิจฉัยในคำว่า น ภิกฺขเว นหาปีตปฺพุเพน ขุรณฺณํ นี้พึง
ทราบดังนี้:-

ภิกษุผู้เคยเป็นช่างโกนผม ไม่ควรเก็บรักษามิคโกนไว้เลย แต่จะปลง
ผมด้วยมิคโกนเป็นของผู้อื่น ควรอยู่. ถ้าจะถือเอาค่าจ้างปลงไม่ควร. ภิกษุใด
ไม่เคยเป็นช่างโกนผม แม้ภิกษุนั้นจะรักษามิคโกนไว้ ย่อมควร; ถึงแม้จะถือ
เอามิคโกนเล่มนั้นหรือเล่มอื่นปลงผม ก็ควร.

สองบทว่า ภาคิ ทตฺวา มีความว่า พึงให้ส่วนที่ ๑๐. ได้ยินว่า
การให้ส่วนที่ ๑๐ นี้ เป็นธรรมเนียมเก่า ในชมพูทวีป เพราะเหตุนี้ พึง
แบ่งเป็น ๑๐ ส่วนแล้ว ให้แก่พวกเจ้าของที่ดินส่วนหนึ่ง.

มหาปเทศ ๔

เพื่อประโยชน์ที่ภิกษุทั้งหลายจะได้ถือไว้เป็นแบบ พระผู้มีพระภาคเจ้า
จึงตรัสมหาปเทศ (คือ หลักสำหรับอ้างอิงใหญ่) ๔ ข้อเหล่านั้น ว่า ยํ ภิกฺขเว
มยา อิทํ น กปฺปติ เป็นต้น.

พระธรรมสังคากเถระทั้งหลาย เมื่อถือเอาสูตรสอบสวนดูในมหา-
ปเทศนั้น ได้เห็นความข้อนี้ว่า.

ด้วยพระบาลีว่า จเปตฺวา ธญฺณผลลลํ นี้ ฐญฺญชาติ ๗ ชนิด
เป็นอันห้ามแล้วว่า ไม่ควรในปัจฉากัต. มหาผล ๕ อย่าง คือ ผลตาล ผล

มะพร้าว ผลขนุน ผลสาเก น้ำเต้า ฟักเขียว แตงไท แตงโม ฟักทอง เป็นอันทรงห้าม และอปรรณชาติทุกชนิด มีคตินิยมอย่างสัญญาชาติเหมือนกัน. มหาผลและอปรรณชาตินั้น ไม่ได้ทรงห้ามไว้ก็จริง ถึงกระนั้น ย่อมเข้ากับ สิ่งที่เป็นอกัปปิยะ; เพราะเหตุนี้ จึงไม่ควรในปัจฉาภัต.

น้ำปานะ ๘ อย่าง ทรงอนุญาตไว้ น้ำปานะแห่งผลไม้เล็กมี หวาย มะขาม มะม่วง มะขวิด สะคร้อ และเล็บเหยี่ยว เป็นต้น มีคตินิยมอย่างอุทฺธบัน แท้ น้ำปานะแห่งผลไม้เหล่านั้น ไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ก็จริง. ถึงกระนั้น ย่อม เข้ากับสิ่งที่เป็นกัปปิยะ; เพราะฉะนั้น จึงควร.

ในกรุงที่แก้วา จจริงอยู่ เว้นรสแห่งเมล็ดข้าวกับทั้งสิ่งท่อนุโลมเสีย แล้ว ขึ้นชื่อว่าน้ำผลไม้อื่น ที่ไม่ควร ย่อมไม่มี น้ำผลไม้ทุกชนิดเป็นขาม กาลิกแท้.

จิวรพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตไว้ ๖ ชนิด. จิวรอื่นอีก ๖ ชนิดที่ อนุโลมจิวรเหล่านั้น คือ ผ้าทูละ ผ้าแคว้นปัตตุนนะ ผ้าเมืองจิน ผ้าเมือง แหก ผ้าสำเร็จด้วยฤทธิ์ ผ้าเทวดาให้ พระธรรมสังคาคฤหะทั้งหลายอนุญาต แล้ว.

บรรดาผ้าเหล่านั้น ผ้าปัตตุนนะนั้น ได้แก่ ผ้าที่เกิดด้วยไหมใน ปัตตุนประเทศ. ผ้า ๒ ชนิด เรียกตามชื่อของประเทศนั่นเอง. ผ้า ๓ ชนิด นั้น อนุโลมผ้าไหม ผ้าทูละ อนุโลมผ้าปาน นอกจากนี้ ๒ ชนิด อนุโลม ผ้าฝ้ายหรือผ้าทุกอย่าง.

บาตรพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้าม ๑๑ อย่าง อนุญาต ๒ อย่าง คือ บาตรเหล็ก บาตรดิน. ภาชนะ ๓ อย่าง คือ ภาชนะเหล็ก ภาชนะดิน ภาชนะ ทองแดง อนุโลมแก่บาตรนั้นแล.

กระดิกน้ำ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตไว้ ๓ อย่าง คือ กระดิก โลหะ กระดิกไม้ กระดิกผลไม้. ภาชนะน้ำ ๓ อย่าง คือ คนโทน้ำ ขันทอง ห้าว หม้อตักน้ำ อนุโลมกระดิกน้ำ ๓ อย่างนั้นแล. แต่ในกรุงที่แก้วว่า สังข์ สำหรับใส่น้ำนั้น และขันน้ำ อนุโลมแก่กระดิกเหล่านั้น.

ประคดเอวทรงอนุญาตไว้ ๒ ชนิด คือ ประคดทอเป็นแผ่น ประคด ไม้สุกร ประคดเอวที่ทำด้วยผืนผ้า และด้วยเชือกอนุโลมประคด ๒ ชนิดนั้น

ร่วมทรงอนุญาตไว้ ๓ ชนิด คือ ร่วมขาว ร่วมรำแพน ร่วมใบไม้, ร่วม ใบไม้ใบเดียว อนุโลมตามร่วม ๓ ชนิดนั้นเอง; แม้ของอื่น ๆ ที่เข้ากับสิ่งที่ ควรและไม่ควร ผู้ปฏิบัติพึงพิจารณาคุณภาพและอรรถกถาแล้วทราบตามนัยนี้เถิด.

ว่าด้วยกาลิระคนกัน

กล่าว ตทพปฏิคฺคหิต์ ถาเล กปฺปติ เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสหมายเอารสที่เจือกันทุกอย่าง. ก็ถ้าน้ำปานะเป็นของที่รับประเคนปนกับ มะพร้าวทั้งผล ยังไม่ได้ปอกเปลือก เอามะพร้าวออกเสียแล้ว น้ำปานะนั้น ควรแม้ในเวลาวิกาล.

พวกทนายถวายข้าวปายาสเย็น วางก้อนสัปปี้ไว้ข้างบน เนยใสใครไม่ ปนกับข้าวปายาส จะเอาเนยใสนั้นออกไว้ฉัน ๗ วันก็ควร.

แม้ในสัตตมหากาลที่เหลือ มีน้ำผึ้งและน้ำตาลที่เป็นแท่งเป็นต้น ก็นัย นี้แล.

พวกทนายถวายบิณฑบาต ประดับด้วยกระวานและลูกจันทน์เป็นต้น บ้าง กระวานและลูกจันทน์เป็นต้นนั้น พึงยกออกล้างไว้ฉันได้ตลอดชีวิต ใน จิงที่เขาใส่ในยาถวายเป็นต้นก็ดี. ในชะเอมที่เขาใส่แม้ในน้ำเป็นอาทิ แล้ว ถวายเป็นต้น ก็ดี มีนัยเหมือนกันแล.

กาลิกใด ๆ เป็นของมีรสระคนปนกันไม่ได้อย่างนั้น กาลิกนั้น ๆ แม้
รับประเคนรวมกัน; ล้างหรือปอกเสีจนบริสุทธิ์แล้วฉัน ด้วยอำนาจแห่งกาล
ของกาลิกนั้น ๆ ย่อมควร. แต่ถ้ากาลิกใดเป็นของมีรสแทรกกันได้ ปนกัน
ได้ กาลิกนั้น ย่อมไม่ควร.

จริงอยู่ ขาวกาลิกย่อมชักกาลิกทั้ง ๓ มียามกาลิกเป็นต้น ซึ่งมีรส
เจือกับตน เข้าสู่สภาพของตน ถึงยามกาลิก ก็ชักกาลิก แม้ ๒ มีสัตตทา
กาลิกเป็นต้น เข้าสู่สภาพของตน สัตตทากาลิกเล่า ย่อมชักขาวชีวกที่ระคน
เข้ากับตน เข้าสู่สภาพของตนเหมือนกัน เพราะฉะนั้น พึงทราบสันนิษฐาน
ว่า ขาวชีวกที่รับประเคนในวันนั้นก็ดี รับประเคนในวันก่อน ๆ ก็ดี ปนกับ
สัตตทากาลิกนั้น ซึ่งรับประเคนในวันนั้น ควรเพียง ๑ วัน ปนกับสัตตทา
กาลิกที่รับประเคนไว้ ๒ วัน ควรเพียง ๒ วัน ปนกับสัตตทากาลิกที่รับประ-
เคนไว้ ๓ วัน ควรเพียง ๕ วัน ปนกับสัตตทากาลิกที่รับประเคนไว้ ๑ วัน
ควรในวันนั้นเท่านั้น ก็เพราะเหตุนี้แล พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ตรัสว่า
ภิกษุทั้งหลาย ขาวชีวกที่รับประเคนในวันนั้น ปนกับสัตตทากาลิก ควร ๑ วัน
ตรัสว่า ขาวชีวกที่รับประเคนแล้ว ก็ปนกับสัตตทากาลิก ควร ๑ วัน ก็
เมื่อกาลิก ๑ นี้ก้าวล่วงกาล ยาม และ ๑ วัน พึงทราบอาบัติด้วยอำนาจวิกาล
โภชนสิกขาบท สันนิชสิกขาบท และเภสัชสิกขาบท.

ก็แล ในกาลิก ๔ นี้ กาลิก ๒ คือ ขาวกาลิก ๑ ยามกาลิก ๑ นี้
เท่านั้น เป็นอันโตจุดละด้วย เป็นสันนิชการกะด้วย: แลสัตตทากาลิกและขาว
ชีวก แม้จะเก็บไว้ในอกกับปิยภุญ ก็ควร. ทั้งไม่ให้เกิดสันนิชด้วย ดังนี้แล.
คำที่เหลือในที่ทั้งปวง ดั้นทั้งนั้น ฉะนั้นแล.

กฐินขันธกะ

ภิกษุปาไลยรัฐเดินทางเข้าเฝ้า

[๕๕] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้น ภิกษุปาไลยรัฐจำนวน ๓๐ รูป ล้วนถืออารัญญูกฐดงค์ บิณฑิกกฐดงค์ และเตจีวริกฐดงค์ เดินทางไปพระนครสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจวนถึงวันเข้าพุดพรรษาไม่สามารถจะเดินทางให้ทันวันเข้าพรรษาในพระนครสาวัตถี จึงจำพรรษา ณ เมืองสาเกต ในระหว่างทาง ภิกษุเหล่านั้นจำพรรษามีใจรัญจวนว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ใกล้ๆ เรา ระยะทางห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเรา ก็ไม่ได้เฝ้าพระองค์ ครั้นล่วงไตรมาส ภิกษุเหล่านั้นออกพรรษาทำปวารณาเสร็จแล้ว เมื่อฝนยังตกชุก พื้นภูมิภาคเต็มไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน มีจิวร ชุ่มชื้นด้วยน้ำ ลำบากกาย เดินทางไปถึงพระนครสาวัตถี พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

การที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งหลาย ทรงปราศรัยกับพระอัครนาคทั้งสองเหล่านั้นเป็นพุทธประเพณี.

พุทธประเพณี

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยังพอทนได้หรือ พอยังอดทนให้เป็นไปได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน จำพรรษาเป็นผาสุก และไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตหรือ ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า พวกข้าพระพุทธเจ้ายังพอทนได้ พวกยัง
อดภาพให้เป็นไปได้ พระพุทธเจ้าข้า อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้
พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน จำพรรษาเป็นผาสุก และไม่ลำบาก
ด้วยบิณฑบาต พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระพุทธเจ้าในชุมนุมนี้เป็นภิกษุ
ปาไลฐรัฐจำนวน ๓๐ รูป เดินทางมาพระนครสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า เมื่อจวนถึงวันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางให้ทันวันเข้าพรรษา
ในพระนครสาวัตถี จึงจำพรรษา ณ เมืองสาเกต ในระหว่างทาง พวกข้า
พระพุทธเจ้านั้นจำพรรษามีใจระยจวนว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ใกล้ๆ
เรา ระยะทางห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า
ครั้งล่วงไตรมาส พวกข้าพระพุทธเจ้าออกพรรษาทำปวารณาเสร็จแล้ว เมื่อ
ฝนยังตกชุก พื้นภูมิภาคเต็มไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน มีจิวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ
ลำบากกาย เดินทางมา พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธอนุญาตได้กรานกฐิน

[๘๖] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำธรรมีกถา ในเพราะ
เหตุเป็นเค้ามลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย ผู้จำพรรษาแล้วได้กรานกฐิน
พวกเธอผู้ได้กรานกฐินแล้ว จักได้อานิสงส์ ๕ ประการ คือ:-

๑. เทียวไปไหนไม่ต้องบอกลา.
๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำหรับ.
๓. ถนอมกะโภชนาได้.
๔. ทรงอดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา.
๕. จีวรอันเกิดขึ้น ณ ที่นั้นจักได้แก่พวกเธอ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ จักได้แก่เธอทั้งหลาย ผู้ได้กรานกฐินแล้ว.

วิธีการานกฐิน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงกรานกฐินอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยฉัตตฤทธิยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาให้ผ้ากฐิน

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าเจ้า ผ้ากฐินผืนนั้นเกิดแล้วแก่ สงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่ภิกษุมิชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดแล้วแก่ สงฆ์ สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุมิชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน การให้ ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุมิชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่าน ผู้นั้นพึงเป็นนิง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุมิชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน ชอบแก่สงฆ์ เหตุฉะนั้นจึงนิง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล กฐินเป็นอันกราน อย่างนี้ไม่เป็น อันกราน.

กฐินไม่เป็นอันกราน

[๔๗] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินไม่เป็นอันกราน คือ:-

๑. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงจีตรอย.

๒. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงชักผ้า.

๓. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงกะผ้า.
๔. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงตัดผ้า.
๕. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงเนาผ้า.
๖. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงเย็บด้น.
๗. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงทำลูกคุม.
๘. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงทำรังคุม.
๙. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงประกอบผ้าอนุวาด.
๑๐. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงประกอบผ้าอนุวาดด้านหน้า.
๑๑. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงคามผ้า.
๑๒. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงข้อมเป็นสีหม่นเท่านั้น.
๑๓. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ทานิมิตได้มา.
๑๔. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่พูดเลียบเคียงได้มา.
๑๕. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ยืมเขามา.
๑๖. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน.
๑๗. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่เป็นนิสัคคีย์.
๑๘. กลืนไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่มีได้ทำกบปะพินทุ.
๑๙. กลืนไม่เป็นอันกราน เว้นจากผ้าสังฆาฏิเสีย.
๒๐. กลืนไม่เป็นอันกราน เว้นจากผ้าอุตราสงค์เสีย.
๒๑. กลืนไม่เป็นอันกราน เว้นจากผ้าอังตราสกเสีย.
๒๒. กลืนไม่เป็นอันกราน เว้นจากจีวรมีชั้น ๕ หรือเกิน ๕ ซึ่งตัดดีแล้ว ทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น .

๒๓. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากการกรานแห่งบุคคล.

๒๔. กฐินไม่เป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนา กฐินนั้น แม้อย่างนี้ กฐินก็ชื่อว่าไม่เป็นอันกราน.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล กฐินไม่เป็นอันกราน.

กฐินเป็นอันกราน

[๕๘] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินเป็นอันกราน คือ:-

๑. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าใหม่.
๒. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าเทียมใหม่.
๓. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าเก่า.
๔. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าบังสุกุล.
๕. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ตัดตามร้าน.
๖. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้ทำนimitได้มา.
๗. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้พูดเลียบเคียงได้มา.
๘. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้ยืมเขามา.
๙. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้เก็บไว้ค้างคืน.
๑๐. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้เป็นนิสสัคคีย์.
๑๑. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ทำกับปะพินทุแล้ว.
๑๒. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าสังฆาฏิ.
๑๓. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าอุตราสงค์.
๑๔. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าอังตราสก.
๑๕. กฐินเป็นอันกราน ด้วยจีวรมีชั้น ๕ หรือเกิน ๕ ซึ่งตัดดีแล้ว

ทำให้มีมณฑลเสร็จในวัน.

๑๖. กฐินเป็นอันกราน เพราะการแห่งบุคคล.

๑๗. กฐินเป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุอยู่ในสีมาอนุโมทนา กฐินนั้น แม้อย่างนี้ กฐินก็ถือว่าเป็นอันกราน.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล กฐินเป็นอันกราน.

[๕๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินเป็นอันใดละ ?

มติกาส

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มติกาเพื่อเคาะกฐิน ๘ ข้อนี้ คือ

๑. กำหนดด้วยหลักไป. ๒. กำหนดด้วยจีวรทำเสร็จ.
๓. กำหนดด้วยตกลงใจ. ๔. กำหนดด้วยผ้าเสียดาย.
๕. กำหนดด้วยได้อินข้าว. ๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง.
๗. กำหนดด้วยล่วงเขต. ๘. กำหนดด้วยเกาะพร้อมกัน.

อาทายัตตกะที่ ๑

[๑๐๐] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลักไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยหลักไป

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับมาละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลักไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับแล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่กำลังทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่าในอาวาสนั้น กฐินเคาะเสียแล้ว การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว.

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จ คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงครวชกฐินเคาะ ณ ภายนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต.

๗. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ทำให้จีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จ คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย

อาทายสังคตะที่ ๑ จบ

สมาทายสังคตะ ที่ ๒

[๑๐๑] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำเสร็จแล้ว หลีกไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยหลีกไป

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ทำให้จีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยฝ่าเสียหาย.

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเคาะเสียแล้ว การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว.

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จักกลับมาแล้วงเขต.

๗. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่ ณ ภายนอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

สมาทายสัตตะ ที่ ๒ จบ

อาทายลักกะ ที่ ๓

[๑๐๒] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราจักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ

จักไม่กลับ แล้วให้ทำจิรวรฝืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น กำหนดด้วย
ทำจิรวรเสร็จ.

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา
เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิรวรฝืนนี้ จักไม่กลับมา การเคาะกฐินของ
ภิกษุ นั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา
เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิรวรฝืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ
แล้วให้ทำจิรวรฝืนนั้น จิรวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุ
นั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย.

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับ
มา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจิรวรฝืนนั้น ครั้นทำจิรวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า
ในอาวาสนั้นกฐินเคาะแล้ว การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว.

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจัก
กลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจิรวรฝืนนั้น ครั้นทำจิรวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับ
มา จักกลับมา แล้วล่วงกรวากฐินเคาะ ณ ภายนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุ
นั้น กำหนดด้วยล่วงเขต.

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจัก
กลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจิรวรฝืนนั้น ครั้นทำจิรวรเสร็จแล้ว คิดว่าจัก
กลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันทีกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุ นั้น พร้อม
กับภิกษุทั้งหลาย.

สมาทายฉักกะ ที่ ๔

[๑๐๓] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราจักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเคาะเสียแล้ว การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว.

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงคราวกฐินเคาะ ณ ภายนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยล่วงเขต.

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา

จักกลับมา แล้วกลับมาทันทฐินเดะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

สมათายนิกกะ ที่ ๔ จบ

การเคาะกฐินกำหนดด้วยทำจีวรเสร็จเป็นต้น

[๑๐๔] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับมา เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

[๑๐๕] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า จักไม่กลับมา
เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้จิวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ
แล้วให้ทำจิวรผืนนั้น จิวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของ
ภิกษุนั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย.

[๑๐๖] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลีกไป ด้วยไม่ตั้งใจ คือ
เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิด
ความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ
เธอให้ทำจิวรผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลีกไปด้วยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้
คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิด
อย่างนี้ว่าจักไม่ให้ทำจิวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนด
ด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลีกไปด้วยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้
คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิด
อย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับแล้วให้ทำจิวร
ผืนนั้นจิวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้หรือเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนด
ด้วยฝ่าเสียหาย.

[๑๐๗] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจิวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา
เธออยู่นอกสีมาเกิดความคิดอย่างนี้ว่าจักให้ทำจิวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ
จักไม่กลับ เธอให้ทำจิวรผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วย
ทำจิวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยตั้งใจว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ทำให้จีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้ำเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้น กฐินเคาะแล้ว การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงครากฐินเคาะ ณ ภายนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

[๑๐๘] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป. (นักปราชญ์พึงให้พิสดารอย่างนี้ จุจอาทายวาร)

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมาเกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (นักปราชญ์พึงให้พิสดารอย่างนี้ จุจสมาทายวาร)

[๑๐๕] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลิกลงไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเจาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลิกลงไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเจาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลิกลงไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเจาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

[๑๐๐] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลิกลงไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเจาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลิกลงไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้แหละ การเจาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลิกลงไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภาย

นอกสัณนิหะแล้วให้ทำจิรวรณนั้น จิรวรของเธอนั้นทำอยู่นั้นได้เสียหรือหา
การเคาะกลืนของภิกษุนั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียหา.

[๑๑๑] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยไม่ตั้งใจ
คือไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสัณนิหะ เกิด
ความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิรวรณนี้ ณ ภายนอกสัณนิหะแล้ว จักไม่กลับ
เธอให้ทำจิรวรณนั้นเสร็จ การเคาะกลืนของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจิรวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยไม่ตั้งใจ คือ
ไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับ เธออยู่นอกสัณนิหะ เกิดความ
คิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิรวรณนี้ จักไม่กลับ การเคาะกลืนของภิกษุนั้น
กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยไม่ตั้งใจ คือ
ไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสัณนิหะ เกิดความ
คิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิรวรณนี้ ณ ภายนอกสัณนิหะแล้ว จักไม่กลับ แล้วให้
ทำจิรวรณนั้น จิรวรของเธอนั้นทำอยู่นั้นได้เสียหรือหา การเคาะกลืนของภิกษุ
นั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียหา.

[๑๑๒] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจิรวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยคิดว่า
จักกลับมา เธออยู่นอกสัณนิหะ เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิรวรณนี้ ณ
ภายนอกสัณนิหะแล้ว จักไม่กลับละ เธอให้ทำจิรวรณนั้นเสร็จ การเคาะกลืน
ของภิกษุนั้นกำหนดด้วยทำจิรวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา
เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ทำให้จีวรผืนนี้ จักไม่กลับ
การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับ
มา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมา
นี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย
การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา
เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาส
นั้นกฐินเคาะเสียแล้ว การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับ
มา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา
จักกลับมา แล้วล่วงกราวกฐินเคาะ ณ ภายนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น
กำหนดด้วยล่วงเขต

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับ
มา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จัก
กลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุ
ทั้งหลาย.

ความสิ้นหวัง ๑๒ หมวด

[๑๑๓] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิ๋ว เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจิ๋วผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจิ๋วเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิ๋ว เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิ๋วผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิ๋ว เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สิ้นหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจิ๋วผืนนั้น จิ๋วของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิ๋ว เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋วนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น เธอสิ้นหวังจะได้จิ๋ว นั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๑๔] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิ๋ว คิดว่า จักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอให้ทำจิ๋วผืนนี้ในเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยการทำจิ๋วเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ทำให้ทำจิ๋วผืนนี้ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอให้ทำจิ๋วผืนนี้ในเสร็จ จิ๋วของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จิ๋ว นั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๑๕] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋วโดยไม่ได้ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจะกลับ และไม่คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจิ๋วผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจิ๋วเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจะกลับมา และไม่คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ทำให้ทำจิ๋วผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจะกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจิ๋วผืนนั้น เสร็จ จิ๋วของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋วนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จิ๋ว นั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

ความสิ้นหวัง ๑๒ หมวด จบ

ความสมหวัง ๑๒ หมวด

[๑๑๖] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่า จักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจิ๋วผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจิ๋วเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิ๋วผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกรินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่าจักกลับมา
เธอยืนนอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง
เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอ
ให้ทำจิ๋วผืนนั้นเสร็จ จิ๋วของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกฐิน
ของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่าจักกลับมา
เธอยืนนอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋วนี้ ณ
ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋วผืนนั้น
เธอสิ้นหวังว่าจะได้จิ๋วผืนนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๑๗] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่า
จักกลับมา เธอยืนนอกสีมา ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเคาะเสียแล้ว จึง
คิดอย่างนี้ว่า เพราะกฐินในอาวาสนั้นเคาะ จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว
นี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอเข้าไม่ถึงที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้สมหวัง
ไม่ได้ผิดหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ
จักไม่กลับ เธอให้ทำจิ๋วผืนนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนด
ด้วยทำจิ๋วเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จิ๋ว คิดว่าจะกลับมา
เธอยืนนอกสีมา ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเคาะเสียแล้ว จึงคิดอย่างนี้ว่า
เพราะกฐินในอาวาสนั้นเคาะ จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋วนี้ ณ ภายนอก
สีมานี้แหละ เธอเข้าไปถึงที่ซึ่งมีหวังจะได้จิ๋ว นั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง
เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิ๋วผืนนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น
กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจะกลับมา เธออยู่นอกสีมา ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเคาะเสียแล้ว จึงคิดอย่างนี้ว่า เพราะกฐินในอาวาสนั้นเคาะ จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังจะได้เป็นอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ได้ทราบข่าวว่า ในอาวาสนั้น กฐินเคาะเสียแล้ว จึงคิดอย่างนี้ว่า เพราะกฐินในอาวาสนั้นเคาะ จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังจะได้จีวรผืนนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๑๘] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเคาะเสียแล้ว การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังจะได้จีวรนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอให้ทำจิวรนั้น ครั้นทำจิวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา ถ่วงคราวเคาะกฐินนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยถ่วงเขต.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จิวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอให้ทำจิวรนั้น ครั้นทำจิวรเสร็จแล้วคิดว่า. จักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

ความสมหวัง ๑๒ หมวด จบ

กรณียะ ๑๒ หมวด

[๑๑๕] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง เธออยู่นอกสีมา มีความหวังจะได้จิวร เธอเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง จึงคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจิวรนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวร เธอเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง จึงคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิวรนี้ จักไม่กลับ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวร เธอเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง จึงคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จัก

ไม่กลับ จึงให้ทำจิวนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเคาะ
กฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง เธออยู่นอกสีมา
มีความหวังว่าจะได้จิวนั้น จึงคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวนั้น
ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับละ จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จิวนั้น
เธอสิ้นหวังว่า จะได้จิวนั้น การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๒๐] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง คิดว่า
จักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวนั้น จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมี
หวังว่าจะได้จิวนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้
ทำจิวนี้นี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วให้ทำจิวนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของ
ภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจิวนั้นเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง คิดว่าจักไม่
กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวนั้น จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่า
จะได้จิวนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำ
จิวนี้นี้ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง คิดว่าจักไม่
กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวนั้น จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่า
จะได้จิวนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวนี้นี้
ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วให้ทำจิวนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสีย
หรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง คิดว่าจักไม่กลับ
เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวนั้น จึงคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่ง

มีหวังว่าจะได้จิวนี่ ฌ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวนั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จิวนั้น การเคาะกลุณของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๒๑] ภิกษุได้กรานกลุณแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวนั้น จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวนี่ ฌ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ จึงให้ทำจิวนั้นเสร็จ การเคาะกลุณของภิกษุนั้น กำหนด ด้วยทำจิวนั้นเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกลุณแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวนั้น จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิวนี่ จักไม่กลับละ การเคาะกลุณของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกลุณแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จิวนั้น จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิวนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวนี่ ฌ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจิวนั้น จิวนั้นของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกลุณของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกลุณแล้ว หลีกไปด้วยกรณีะบางอย่าง โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา

มีความหวังว่าจะได้จิ๋ว จึงคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิ๋วนี้
ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับละ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จิ๋ว
นั้น เธอสิ้นหวังที่จะได้จิ๋วนั้น การเคาะกลืนของภิกษุ นั้น กำหนดด้วยสิ้น
หวัง.

กรณียะ ๑๒ หมวด จบ

หวังได้ส่วนจิ๋ว ๕ วิธี

[๑๒๒] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป
แต่ยังหวังได้ส่วนจิ๋ว เธอไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส จำ
พรรษาที่ไหน และส่วนจิ๋วของท่านอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษา
ในอาวาสโน้น และส่วนจิ๋วของผมก็อยู่ที่อาวาสโน้น ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้
ว่า อาวุโส ท่านจงนำจิ๋วนั้นมา พวกผมจักทำจิ๋วให้ ณ ที่นี้ เธอกลับไป
สู่อาวาสโน้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจิ๋วของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุ
เหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า อาวุโส มีส่วนจิ๋วของท่านๆ จักไปไหน เธอตอบ
อย่างนี้ว่า ผมจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ภิกษุทั้งหลายในอาวาสโน้น จักทำจิ๋วให้
ผม ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ไม่ควร อาวุโส อย่าไปเลย พวกผม
จักช่วยทำจิ๋วให้ ณ ที่นี้ เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิ๋วผืนนี้ ณ ภายนอก
สีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจิ๋วนั้นเสร็จ การเคาะกลืนของภิกษุ นั้น
กำหนดด้วยทำจิ๋วเสร็จ.

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป...
การเคาะกลืนของภิกษุ นั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป...

การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียวาย.

[๑๒๓] ๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร เธอนั้นไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส จำพรรษาที่ไหน และส่วนจีวรของท่านอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอวาสโน้น และส่วนจีวรของผมก็อยู่ที่อวาสโน้น ภิกษุเหล่านั้น กล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส ท่านจงไปนำจีวรนั้นมา พวกผมจักทำจีวรให้ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อวาสโน้นแล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า อาวุโส ในส่วนจีวรของท่าน เธอถือจีวรนั้น ไปสู่อวาสแห่งนั้น ภิกษุทั้งหลายในระหว่างทางถามเธอว่า อาวุโส จักไปไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจักไปสู่อวาสชื่อโน้น ภิกษุทั้งหลายในอวาสนั้น จักทำจีวรให้ผม ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ไม่ควร อาวุโส อย่าไปเลย พวกผมจักทำจีวรให้ ณ ที่นี้ เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสิมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร เธอนั้นไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส จำพรรษาที่ไหน และส่วนจีวรของท่านอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอวาสโน้น และส่วนจีวรของผมก็อยู่ที่อวาสโน้น ภิกษุเหล่านั้น กล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส จงไปนำจีวรนั้นมา พวกผมจักทำจีวรให้ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อวาสโน้นแล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า อาวุโส นี่ส่วนจีวรของท่าน เธอถือ

จิวนั้นไปสู่อาวาสแห่งนั้น ภิกษุทั้งหลายในระหว่างทางถามเธอว่า อาวุโส จักไปไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจักไปสู่อาวาสชื่อนั้น ภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้นจักทำจิรให้ผม ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ไม่ควร อาวุโส อย่าไปเลย พวกผมจักทำจิรให้ ณ ที่นี้ เธอคิดอย่างนี้ ว่าจักไม่ทำให้ทำจิรนี้ จักไม่กลับ การเคาะกลุณของภิกษุนั้น กำหนดด้วยटकลงใจ.

๖. ภิกษุได้กรานกลุณแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจิร เธอขึ้นไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส จำพรรษาที่ไหน และส่วนจิรของท่านอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น และส่วนจิรของผมก็อยู่ที่อาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส จงไปนำจิรนั้นมา พวกผมจักทำจิรให้ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อาวาสนั้นแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจิรของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า อาวุโส นี่ส่วนจิรของท่าน เธอถือจิรนั้นไปสู่อาวาสแห่งนั้น ภิกษุทั้งหลายในระหว่างทางถามเธอว่า อาวุโส จักไปไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจักไปสู่อาวาสชื่อนั้น ภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้นจักทำจิรให้ผม ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ไม่ควร อาวุโส อย่าไปเลย พวกผมจักทำจิรให้ ณ ที่นี้ เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิรนี้ ณ ภายนอกสิมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจิรนั้น จิรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกลุณของภิกษุนั้นกำหนดด้วยฝ่าเสียหาย.

[๑๒๔] ๗. ภิกษุได้กรานกลุณแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังจะได้จิร เธอขึ้นไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส จำพรรษาที่ไหน และส่วนจิรของท่านอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น และส่วนจิรของผมก็อยู่ที่อาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้น

กล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส จงไปนำจิวรนั้นมา พวกผมจักทำจิวรให้ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อาวาสนั้นแล้ว ถ้ามิกขุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจิวรของ ผมอยู่ที่ไหน มิกขุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า นี่ส่วนจิวรของท่าน เธอถือจิวรนั้น มาสู่อาวาสนั้น เมื่อเธอมาถึงอาวาสนั้นแล้ว ได้คิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวรนี้ ณ ภายนอกสิมานี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ทำจิวรนั้นเสร็จ การเคาะกฐินของ มิกขุนั้น กำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ.

๘. มิกขุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศจึงหลีกไป...เธอคิด อย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิวรผืนนี้ จักไม่กลับละ การเคาะกฐินของมิกขุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

๙. มิกขุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศจึงหลีกไป...เธอคิด อย่างนี้ว่า จักให้ทำจิวรผืนนี้ ณ ภายนอกสิมานี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ ทำจิวรผืนนั้นเสร็จ จิวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของ มิกขุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

หวังได้ส่วนจิวร ๙ วิธี จบ

ผาสุวิหาร คือ อยู่ตามสบาย ๕ ข้อ

[๑๒๕] ๑. มิกขุใดกรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือ จิวรหลีกไปด้วยตั้งใจว่า จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบาย จักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้า ในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เรา จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้า ความสบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เธออยู่นอกสีมาเกิดความคิดอย่างนี้ว่า จัก

ให้ทำจิวรผืนนี้ ณ ที่นี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ทำจิวรผืนนั้นเสร็จ การ
เคาะกฐินของภิกษุนี้ กำหนดด้วยทำจิวรเสร็จ.

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจิวรหลัก
ไปด้วยตั้งใจว่า จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา
เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น
ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาส
ชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่
มีแก่เรา เราจักกลับ เธออยู่นอกสีมาเกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจิวร
ผืนนี้ จักไม่กลับละ การเคาะกฐินของภิกษุนี้กำหนดด้วยตกลงใจ.

๓ ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจิวรหลัก
ไปด้วยตั้งใจว่า จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่
เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาส
นั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาส
ชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความ
สบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เธออยู่นอกสีมาเกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำ
จิวรผืนนี้ ณ ที่นี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ทำจิวรผืนนั้นเสร็จ จิวรของเธอ
ที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเคาะกฐินของภิกษุนี้กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจิวรหลัก
ไปด้วยตั้งใจว่า จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่
เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าใน
อาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจัก

ไปสู่อาวาสชื่อนั้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เรายืนนอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับ จักกลับ จนล่วงคราวกฐินเดาะ ณ ภายนอกสีมา การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต.

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจีวรหลักไป ด้วยตั้งใจว่า จะไปสู่อาวาสชื่อนั้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อนั้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อนั้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เรายืนนอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับ จักกลับ กลับมาทันกฐินเดาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

ผาสุวิหาร คือ อยู่ตามสบาย ๕ ข้อ จบ

ปติโพธและสันปติโพธ

[๑๒๖] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย กฐินมีปติโพธ ๒ และสันปติโพธ ๒.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างใดเล่า กฐินมีปติโพธ ๒ คือ อาวาส.

ปติโพธ ๑ จีวรปติโพธ ๑

ปติโพธ ๒

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย กิ้อวาสปติโพธเป็นอย่างไร ?

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังอยู่ในอาวาสนั้น หรือหลักไปผูกใจอยู่ว่าจักกลับมา อย่างนี้แลชื่อว่าอาวาสปติโพธ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็จิวรปติโพธเป็นอย่างไร ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังไม่ได้ทำจิวร หรือทำ
ค้างไว้ก็ดี ยังไม่สิ้นความหวังว่าจะได้จิวรก็ดี อย่างนี้แลชื่อว่าจิวรปติโพธ.

ก่อนภิกษุทั้งหลาย กฐินมีปติโพธ ๒ อย่างนี้แล.

สิ้นปติโพธ ๒

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินสิ้นปติโพธ ๒ คือสิ้นอาวาส
ปติโพธ ๑ สิ้นจิวรปติโพธ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สิ้นอาวาสปติโพธอย่างไร ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ หลีกไปจากอาวาสนั้น ด้วย
สละใจ วางใจ ปลดปล่อยใจ ทอดธุระว่าจักไม่กลับมา อย่างนี้แล ชื่อว่าสิ้น
อาวาสปติโพธ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สิ้นจิวรปติโพธเป็นอย่างไร ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำจิวรเสร็จแล้วก็ดี ทำ
เสียก็ดี ทำหายเสียก็ดี ทำไฟไหม้เสียก็ดี สิ้นความหวังว่าจะได้จิวรก็ดี อย่าง
นี้แล ชื่อว่าสิ้นจิวรปติโพธ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กฐินสิ้นปติโพธมี ๒ อย่างนี้แล.

กฐินขันธกะ ที่ ๗ จบ

ในขันธกะนี้มี ๑๒ เรื่อง และเปยยาลมูข ๑๑๘

หัวข้อประจำขันธกะ

[๑๒๗] ๑. ภิกษุชาวปาฐะรัฐ ๓๐ รูป จำพรรษาอยู่ในเมืองสาเกต
รัญจวนใจ ออกพรรษาแล้วมีจิวรเปียกปอนมาเฝ้าพระพุทธชินเจ้า ๒. ต่อไปนี้
เป็นเรื่องกฐิน คือได้อานิสงส์กฐิน ๕ คือ:-

ก. เทียวไปไหนไม่ต้องบอกลา ข. เทียวไปไม่ต้องถือไตรจีวรครบ
สำหรับ ค. จันคนโกชนได้ ง. เก็บอดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา จ. จีวรลาม
อันเกิดในที่นั้น เป็นของภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว.

๓. ญัตติทุติยกรรมวาจา ๔. อย่างนี้กฐินเป็นอันกราน อย่างนี้ไม่เป็นอันกราน
คือ กฐินกรานด้วยอาการ เพียงจิตรอย ชัก กะ ตัด เนา เย็บ คั้น ทำลูกคุม
ทำรังคุม ประกอบผ้าอนุวาด ประกอบผ้าอนุวาดด้านหน้า คามผ้า ย้อม ทำ
นิมิต พุดเลียบเคียงผ้าที่ย้อมเขามา เก็บไว้ค้างคืน เป็นนิสสัคคิยะ ไม่ได้ทำ
กับปะพินทุ นอกจากไตรจีวร นอกจากจีวรมีชั้น ๕ หรือเกินกว่า ซึ่งตัดดี
แล้วทำให้เป็นจีวรมีมณฑลนอกจากบุคคลกราน กรานโดยไม่ชอบ ภิกษุอยู่
นอกสีมาอนุโมทนา กฐินอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าไม่เป็นอันกราน
๕. กฐินกรานด้วยผ้าใหม่ ผ้าเทียมใหม่ ผ้าเก่า ผ้าบังสุกุล ผ้าตกตามร้าน
ผ้าที่ไม่ได้ทำนิมิต ผ้าที่ไม่ได้พุดเลียบเคียงได้มา ไม่ใช่ผ้าที่ย้อมเขามา ไม่ใช่
ผ้าที่ทำค้างคืน ไม่ใช่เป็นผ้านิสสัคคิยะ ผ้าที่ทำกับปะพินทุแล้ว ผ้าไตรจีวร
ผ้ามีชั้น ๕ หรือเกินกว่า ซึ่งตัดดีแล้วทำให้เป็นจีวรมีมณฑลเสร็จในวันนั้น
บุคคลกราน กรานโดยชอบ ภิกษุอยู่ในสีมาอนุโมทนา อย่างนี้ชื่อว่ากราน
กฐิน ๖. มาติกาเพื่อเจาะกฐิน ๘ ข้อ คือ:-

๑. กำหนดด้วยหลักไป ๒. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ๓. กำหนดด้วย
ตกลงใจ ๔. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย ๕. กำหนดด้วยไฉยินข้าว ๖. กำหนดด้วย
สิ้นหวัง ๗. กำหนดด้วยล่วงเขต ๘. กำหนดด้วยเจาะพร้อมกัน.

๗. อาทายสัตตกะ ๗ วิธี คือ:-

๑. ถือจีวรที่ทำเสร็จแล้วไปคิดว่าจักไม่กลับ การเจาะกฐินของภิกษุ
นั้นกำหนดด้วยหลักไป ๒. ถือจีวรไปนอกสีมา คิดว่าจักทำ ณ ที่นี้ จักไม่
กลับละ การเจาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ๓. ถือจีวรไปนอก
สีมา คิดว่าจักไม่ทำให้ทำ จักไม่กลับ การเจาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยตก-

ลงใจ ๔. ถือจีวรไปนอกสีมา คิดว่าจักให้ทำจีวร ณ ที่นี้ จักไม่กลับละ กำลัง
ทำ จีวรเสียหาย การเคาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยฝ่าเสียหาย ๕. ถือจีวร
ไป คิดว่าจักกลับ ให้ทำจีวรนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า
ในอาวาสนั้น กฐินเคาะแล้ว การเคาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยได้ยินข่าว
๖. ถือจีวรไปคิดว่าจักกลับ ให้ทำจีวรนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วอยู่นอก
สีมาจนกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยล่วงเขต ๗. ถือจีวรไป
คิดว่าจักกลับ ให้ทำจีวร ณ ภายนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับ
จักกลับ กลับทันกฐินเคาะ การเคาะกฐินของภิกษุนั้นพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.
๘. สมาทายสัตตกะมี ๗ วิธี ๙. อาทายนั้กกะและสมาทายนั้กกะ คือ ถือจีวรที่ทำ
ค้างไว้ไปอย่างละ ๖ วิธี ในมีการเคาะ กำหนดด้วยหลักไป ๑๐. อาทายภาณวาร
กล่าวถึงภิกษุถือจีวรไปนอกสีมาคิดว่าจักให้ทำจีวร มี ๓ มาติกา คือ:-

๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ๒. กำหนดด้วยตกลงใจ ๓. กำหนดด้วย
ฝ่าเสียหาย กล่าวถึงภิกษุถือฝ่าหลักไป คิดว่าจักไม่กลับไปนอกสีมาแล้วคิดว่าจัก
ทำมี ๓ มาติกา คือ:-

๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ๒. กำหนดด้วยตกลงใจ ๓. กำหนดด้วย
ฝ่าเสียหาย กล่าวถึงภิกษุถือจีวรหลักไป ด้วยไม่ได้ตั้งใจภายหลังเธอคิดว่าจักไม่
กลับ มี ๓ นัย กล่าวถึงภิกษุถือจีวรไป คิดว่าจักกลับ อยู่นอกสีมา คิดว่าจัก
ทำจีวร จักไม่กลับ ให้ทำจีวรเสร็จ การเคาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยทั้ง
จีวรเสร็จ ด้วยตกลงใจ ด้วยฝ่าเสียหาย ด้วยได้ยินข่าว ด้วยล่วงเขต ด้วย
เคาะพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย รวมเป็น ๑๕ ภิกษุนำจีวรหลักไปและนำจีวรที่ทำ
ค้างไว้หลักไปอีก ๔ วาระก็เหมือนกัน รวมทั้งหมด ๑๕ วิธี หลักไปด้วยสิ้น
หวัง ด้วยหวังว่าจะได้ หลักไปด้วยกรณีะบางอย่าง ทั้งสามอย่างนั้น นักปราชญ์
พึงทราบโดยนัยอย่างละ ๑๒ วิธี.

๑๑. หวังได้ส่วนจิ๋ว ผาสุวิหาร คือ อยู่ตามสบาย ๕ ข้อ ๑๒. กฐินมีปติโพธ และสันปติโพธ นักปราชญ์พึงแต่งหัวข้อความแก้ความเทอญ.

หัวข้อประจำชั้นกะ จบ

อรรถกฐินชั้นธกะ

เรื่องภิกษุชาวเมืองปาฐะยะ

วินิจฉัยในกฐินชั้นธกะ พึงทราบดังนี้:-

บทว่า ปาฐะยะกา มีความว่า เป็นชาวจังหวัดปาฐะยะ. มีคำอธิบายว่า ทางค่านทิศตะวันตก ในแคว้นโกศล มีจังหวัดชื่อปาฐะยะ, ภิกษุเหล่านั้น มีปกติอยู่ในจังหวัดนั้น. คำว่า ปาฐะยะกา นั้น เป็นชื่อของพวกพระภิกษุทักขิณเถระ ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมพระบิดาของพระเจ้าโกศล ในพระเถระ ๓๐ รูปนั้น รูปที่เป็นใหญ่กว่าทุกๆ รูป เป็นพระอนาคามี รูปที่ด้อยกว่าทุก ๆ รูปเป็นพระโสดาบัน; ที่เป็นพระอรหันต์ หรือปุณฺณ แม้องค์เดียวก็ไม่มี.

บทว่า อารญฺณตา มีความว่า มีปกติอยู่ป่า ด้วยอำนาจสมათานธุรงค์, ไม่ใช่สักว่าอยู่ป่า. ถึงในข้อที่ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้ถือบิณฑบาตเป็นคันก็มีนัยเหมือนกัน.

อันที่จริง คำว่า มีปกติอยู่ป่า นี้ ท่านกล่าวด้วยอำนาจธุรงค์ที่เป็นประธาน แต่ภิกษุเหล่านี้ สมათานธุรงค์ทั้ง ๑๓ ที่เดียว.

บทว่า **อุทตสฺสฺส** มีความว่า เมื่อภูมิภาคถูกน้ำท่วม คือ ช้างแช่แล้ว, อธิบายว่า ทั้งที่เอนทั้งที่ลุ่ม เป็นที่มีน้ำเป็นอันเดียวกัน.

บทว่า **อุทกจิตฺต** มีความว่า ในที่ซึ่งเธอทั้งหลายเหยียบแล้วเหยียบแล้ว น้ำโคลนย่อมกระโดดขึ้นถึงตะโพก, ทางลื่นเช่นนั้น.

บทว่า **โณกปฺปญฺเณ** มีความว่า ชุ่มโชกด้วยน้ำ.

ได้ย่นว่า จีวรของพวกเธอ มีเนื้อแน่น, น้ำซึ่งตกที่จีวรเหล่านั้น จึงไม่ไหลไปเพราะเป็นผ้าเนื้อแน่น, ย่อมติดค้างอยู่เหมือนห่อผูกไว้; เพราะฉะนั้นเท่านี้จึงกล่าวว่า มีจีวรชุ่มโชกด้วยน้ำ. ปาฐะว่า **โณมปฺปญฺเณ** ก็มี.

วินิจฉัยในคำว่า **อวิทมนานา วสุตฺต วสิมฺหา** นี้ พึงทราบดังนี้:-

ภิกษุเหล่านั้น อยู่ไม่ผาสุก เพราะไม่มีความสำราญด้วยเสนาสนะในฐานที่ตนเป็นอาคันตุกะ และเพราะเป็นผู้กระวนกระวายในใจ ด้วยไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะฉะนั้น พวกเธอจึงไม่พูดว่า พวกข้าพระองค์ไม่วิวาทกัน จำพรรษาเป็นผาสุก.

ข้อว่า **ธมฺมี** **กถิ** **กตฺวา** มีความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนอนมตคคิกถาแก่ภิกษุเหล่านั้น. เธอทั้งหมดเที่ยว ได้บรรลुพระอรหันในเวลาจบถา แล้วได้เหาะไปในอากาศ จากที่ซึ่งตนนั่งทีเดียว. พระธรรมสังคาหกาจารย์ทั้งหลายหมายเอาอนมตคคิกถานั้นกล่าวว่า **ธมฺมี** **กถิ** **กตฺวา** ภายหลังพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดำริว่า ถ้าการกรานกฐิน จักได้เป็นการที่เราได้บัญญัติแล้วไซ้ ภิกษุเหล่านั้น จะเก็บจีวรไว้ผืนหนึ่งแล้ว มากับอันตราสกและอุตราสงค์จะไม่ต้องลำบากอย่างนั้น; ก็ธรรมเนียมการกรานกฐินนี้ อันพระพุทฺธเจ้าทุก ๆ พระองค์ ทรงบัญญัติแล้ว ดังนี้. มีพระประสงค์จะทรงอนุญาตการกรานกฐิน จึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมา, ก็แล ครั้นตรัสเรียกมาแล้ว จึงตรัสคำว่า **อนุชานามิ ภิกฺขเว** เป็นอาทิ.

ว่าด้วยอานิสงส์ ๕

วินิจฉัยในคํานั้น พึงทราบดังนี้:-

ในคำว่า อุตถกณินา โว นี้ โว อักษร สักว่านิบาต, ความว่า ผู้กรานกฐินแล้ว. จริงอยู่ เมื่อเป็นอย่างนั้น คำว่า โส เนลั ภวิสฺสติ ข้างหน้า จึงจะสมกัน.

อีกอย่างหนึ่ง บทว่า โว นี้ เป็นกฎวิวัตตินั่นเอง. ส่วนในคำว่า โส เนลั นี้ มีความว่า จีวรที่เกิดขึ้นนั้น จักเป็นของภิกษุทั้งหลาย ผู้กรานกฐินแล้วเทียว.

บรรดาอานิสงส์ ๕ นั้น ชื่อว่า อนามนุจจาโร มีความว่า กฐินอันสงฆ์ยังไม่รู้เฝ้าเพียงใด, การเทียวไปไม่บอกลา จักควรเพียงนั้น; คือจักไม่เป็นอาบัติเพราะจาริตตสิกขาบท.

ชื่อว่า อสมาทานจาโร ได้แก่ เทียวไปไม่ต้องเอาไตรจีวรไปด้วย. ความว่า การอยู่ปราศจากจีวร จักควร.

ชื่อว่า คนโภชน มีความว่า แม้การฉันคนโภชน จักควร. ชื่อว่า ยาวตถุจีวร มีความว่า ต้องการด้วยจีวรเท่าใด. จีวรเท่านั้น ไม่ต้องอธิษฐาน ไม่ต้องวิกัป จักควร.

ชื่อว่า โย จ ตตฺถ จีวรุปาโท มีความว่า จะเป็นจีวรของภิกษุสามเณรผู้มรณภาพในสีมาที่ได้กรานกฐินแล้วนั้น หรือจีวรที่ทายกถวายเฉพาะสงฆ์ หรือจีวรที่จ่ายมาด้วยค่ากัลปนาของสงฆ์ ซึ่งเกิดขึ้นในสีมานั้น ก็ตามที่, จีวรใดเป็นของสงฆ์เกิดขึ้นด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง, จีวรนั้น จักเป็นของพวกเขา.

๑. อุพุทฺธ แปลตามพากย์เขมรว่า เคาะ.

ว่าด้วยผู้ไถ่กรานกฐิน

วินิจฉัยในคำว่า เอวญจ ปน ภิกขเว กฐินํ อตุลิตพฺพํ นี้
พึงทราบดังนี้:-

ในมหาปัจจริแก้วว่า ถามว่า ใครไถ่กรานกฐิน ใครไม่ได้?

ตอบว่า ว่าด้วยอำนาจแห่งจำนวนก่อน. ภิกขุ ๕ รูปเป็นอย่างต่ำ
ย่อมไถ่กราน, อย่างสูงแม้แสนก็ได้. หย่อน ๕ รูป ไม่ได้.

ว่าด้วยอำนาจภิกษุผู้จำพรรษา. ภิกษุผู้จำพรรษาในปริมพรรษา
ปวารณาในวันปฐมปวารณาแล้ว ย่อมได้, ภิกษุผู้มีพรรษาขาด หรือจำพรรษา
ในปัจฉิมพรรษา ย่อมไม่ได้; แม้ภิกษุที่จำพรรษาในวัดอื่นก็ไม่ได้. และภิกษุ
ทั้งปวงผู้จำพรรษาหลัง เป็นคนปุระกะของภิกษุผู้จำพรรษาดันก็ได้, แต่พวกเขา
ไม่ได้อันิสงส์ อันิสงส์ย่อมสำเร็จแก่พวกภิกษุนอกนี้เท่านั้น. ถ้าภิกษุผู้
จำพรรษาดัน มี ๔ รูปหรือ ๓ รูปหรือ ๒ รูปหรือรูปเดียว, พึงนิมนต์ภิกษุผู้
จำพรรษาหลังมาเพิ่มให้ครบคณะแล้ว กรานกฐินเถิด. ถ้าภิกษุผู้จำพรรษาดัน
มี ๔ รูป, มีสามเณรายุครบอยู่รูปหนึ่ง, หากสามเณรนั้นอุปสมบทในพรรษา
หลัง, เธอเป็นคนปุระกะได้ ทั้งได้อันิสงส์ด้วย

แม้ในข้อว่า มีภิกษุ ๓ สามเณร ๒, มีภิกษุ ๒, สามเณร ๓, มีภิกษุ
รูปเดียว สามเณร ๔ นี้ ก็มีนัยอย่างนี้แล. ถ้าภิกษุผู้จำพรรษาดัน ไม่เข้าใจ
ในการกรานกฐิน. พึงหาพระเถระผู้กล่าวคัมภีร์ขันธกะ ซึ่งเข้าใจในการกราน
กฐิน นิมนต์มา; ท่านสอนให้สวดกรรมวาจา ให้กรานกฐิน แล้วรับทาน
แล้วจักไป. ส่วนอันิสงส์ย่อมสำเร็จแก่ภิกษุนอกนี้เท่านั้น.

ว่าด้วยผู้ถวายกฐิน

กฐินใครถวาย จึงใช้ได้ ?

บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์หรือสหธรรมิกทั้ง ๕^๑ คนใดคนหนึ่งถวาย ก็ใช้ได้.

ธรรมเนียมของผู้ถวายกฐิน มีอยู่; ถ้าเขาไม่รู้ธรรมเนียมนั้น.

จึงถามว่า กฐินควรถวายอย่างไร เจ้าข้า ภิกษุพึงบอกเขาอย่างนี้ว่า
ควรถวายผ้าพอทำไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งได้ ในเวลากลางวัน ว่า พวกข้าพเจ้า
ถวายผ้ากฐินจีวร, ควรถวายเข็มเท่านั้นเล่มด้ายเท่านั้น น้ำย้อมเท่านั้น เพื่อทำจีวร
นั้นและถวายยาสูบและภัตแก่พวกภิกษุเท่านั้นรูป ผู้ช่วยทำ. ฝ่ายภิกษุผู้จะกราน
กฐินพึงกรานกฐินซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมโดยชอบ. เมื่อจะกราน ต้องรู้จักธรรมเนียม.

จริงอยู่ แม้ผ้าที่เปื้อนน้ำขาว โดยสืบเนื่องมาแต่เรื่องช่างหูกทีเดียว
ก็ใช้ไม่ได้, แม้ผ้าเก่าก็ใช้ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ได้ผ้าสำหรับกรานกฐินแล้ว
ต้องซักให้สะอาด ตระเตรียมเครื่องมือสำหรับทำจีวร มีเข็มเป็นต้นไว้แล้ว
พร้อมด้วยภิกษุทั้งหลาย ช่วยกันเย็บย้อมจีวรที่เย็บเสร็จ ให้อีกพับพินทุแล้ว
กรานกฐินในวันนั้นทีเดียว. ถ้ากฐินนั้นยังไม่ทันได้กราน, ผู้อื่นนำผ้ากฐินมา;
และถวายผ้าอานิสงส์กฐินอื่น ๆ เป็นอันมาก, ผู้ใดถวายอานิสงส์มาก, พึงกราน
ด้วยผ้ากฐินของผู้นั้นเถิด. แต่ต้องชี้แจงให้ทายอีกฝ่ายหนึ่งยินยอม.

ว่าด้วยผู้ควรกราน

ก็กฐินใครควรกราน ?

สงฆ์ให้จีวรกฐินแก่ภิกษุใด ภิกษุนั้น ควรกราน.

ก็สงฆ์ควรให้ใครเล่า ?

๑ สหธรรมิก ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี ลิกขมานา สามาเณร สามเณรี.

ภิกษุใดมีจีวรเก่า, ควรให้แก่ภิกษุนั้น. ถ้าภิกษุมีจีวรเก่าหลายรูปพึงให้แก่ผู้เฒ่า. ในหมู่ผู้เฒ่าเล่า ภิกษุใดเป็นมหานุรุษสามารถทำจีวรเสร็จทันกรณในวันนั้น, ควรให้แก่ภิกษุนั้น ถ้าผู้เฒ่าไม่สามารถ; ภิกษุผู้อ่อนกว่าสามารถ; พึงให้แก่เธอ. แต่สงฆ์ควรทำความสงเคราะห์แก่พระมหาเถระ, เพราะฉะนั้น สงฆ์พึงเรียนท่านว่า ขอท่านจงรับเถิด, พวกข้าพเจ้าจักช่วยทำถวาย. ในไตรจีวรผืนใดคร่ำคร่า, ควรให้เพื่อประโยชน์แก่ผืนนั้น. ตามปกติพระมหาเถระครองจีวรสองชั้น พึงให้เพื่อพ้อทำได้สองชั้น. ถ้าแม่ท่านครองจีวรชั้นเดียวแต่เนื้อแน่น, แต่ผ้ากฐินเนื้อบาง; พึงให้ให้พ้อสองชั้นทีเดียวเพื่อจะได้เหมาะสมทรง. ถึงแม้ท่านพูดอยู่ว่า เมื่อไม่ได้เราก็จะครองชั้นเดียว ก็ควรให้สองชั้น, แต่ถ้าภิกษุใดเป็นผู้มีปกติโลก. ไม่ควรให้แก่ภิกษุนั้น.

ท่านผู้รับนั้นเล่า ก็ไม่ควรรับด้วยคิดว่า เรากธานกฐินแล้ว ภายหลังจักเลาะออกทำเป็นจีวรสองผืน

ว่าด้วยกฐินวัตร

ก็แล เพื่อจะแสดงวิธีที่จะพึงให้แก่ภิกษุที่สงฆ์จะให้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงปรารภว่า ภิกษุทั้งหลาย ก็แล กฐินอันภิกษุพึงกรณอย่างนี้ ดังนี้แล้ว จึงตรัสกรรมวาจาสำหรับให้ก่อน มีคำว่า สุธมฺม เม ภนฺเต เป็นต้น. ก็เมื่อกฐินอันสงฆ์ให้อย่างนี้แล้ว หากผ้ากฐินนั้นเป็นของมีบริกรรมเสร็จสรรพแล้ว อย่างนั้นนั่นเป็นการดี: หากมีบริกรรมยังไม่สำเร็จ แม้ภิกษุรูปหนึ่งจะไม่ช่วยทำด้วยถือตัวว่า เราเป็นเถระ หรือว่า เราเป็นพหูสูตตะ ดังนี้ไม่ได้; การชักเย็บและข้อม ภิกษุทั้งหมดต้องประชุมช่วยกันให้สำเร็จ ก็ข้อนี้ชื่อกฐินวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ.

จริงอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่าปทุมุตตระก็ได้ทรงทำ
กฐินวัตรมาแล้ว ในอดีตกาล. ได้ยินว่า พระอัครสาวกของพระองค์ชื้อสุชาต
เถระ ได้รับกฐิน. พระศาสดาได้ทรงนั่งทำกฐินวัตรนั้น พร้อมด้วยภิกษุ
หกล้านแปดแสนรูป.

วิธีกราน

อันภิกษุผู้กราน พึงถือเอาผ้ากฐินที่ทำเสร็จสรรพแล้วกรานกฐินตาม
วิธีที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์ปริวาร^๑ มีคำเป็นต้นว่า ถ้าประสงค์จะกรานกฐินด้วย
สังฆาฏิ พึงถอนสังฆาฏิเก่า อธิษฐานสังฆาฏิใหม่ พึงลั่นวาจาว่า ข้าพเจ้า
กรานกฐิน ด้วยสังฆาฏินี้ ก็แล ครั้นกรานแล้ว พึงให้ภิกษุทั้งหลายอนุโมทนา
ตามวิธีที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์ปริวาร^๒ มีคำเป็นอาทิอย่างนี้แลว่า ภิกษุผู้กราน
กฐินนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์กระทำผ้าอุตราสงค์เฉียงบ่าข้างหนึ่ง ประณมมือ
กล่าวอย่างนี้ว่า อตฺถตํ ภนฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ ฐมฺมิโก ถจฺจินฺตฺตาโร

อนุโมทล ท่านเจ้าข้า กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม
ขอท่านทั้งหลายอนุโมทนาเถิด, ภิกษุผู้อนุโมทนาเหล่านี้ พึงทำผ้าอุตราสงค์
เฉียงบ่าข้างหนึ่ง ประณมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุกฐินของสงฆ์กรานแล้ว
การกรานกฐินเป็นธรรม เราอนุโมทนา; ฝ่ายพวกภิกษุนอกนี้ พึงอนุโมทนา
กฐินเป็นภิกษุทุกๆ รูปกรานแล้ว ด้วยประการอย่างนี้.

แท้จริง ในคัมภีร์ปริวาร^๓ ท่านกล่าวว่า กฐินเป็นอันบุคคลสองฝ่าย
คือ ผู้กรานหนึ่ง ผู้อนุโมทนาหนึ่ง กรานแล้ว. ทั้งได้กล่าวไว้อีกว่า สงฆ์
หาได้กรานกฐินไม่ คณะหาได้กรานกฐินไม่ บุคคลกรานกฐิน; แต่พระสงฆ์
อนุโมทนา เพราะคณะอนุโมทนา เพราะบุคคลกราน กฐินได้ชื่อว่า สงฆ์ได้

๑. ปริวาร. ๔๓๕. ๒. ปริวาร. ๔๓๖ ๓. นัย-ปริวาร. ๔๓๘.

กราน คณะได้กราน บุคคลได้กราน ก็เมื่อกฐินกรานแล้วอย่างนั้น ถ้าแล พวกทนายถวายอานิสสงฆ์ที่นำมาพร้อมกับกฐินจีวรว่า ภิกษุรูปใดได้รับผ้ากฐิน ของพวกข้าพเจ้า พวกข้าพเจ้าถวายแก่ภิกษุนั้น ดังนี้ ภิกษุสงฆ์ไม่ใหญ่. ถ้าเขาไม่ทันได้สิ่งเสียไว้ ถวายแล้วก็ไป ภิกษุสงฆ์เป็นใหญ่; เพราะเหตุนี้ ถ้าแม้จีวรที่เหลือทั้งหลาย ของภิกษุผู้กรานเป็นของชำรุด สงฆ์พึงอุปโลกน์ให้ ผ้าเพื่อประโยชน์แก่จีวร แม้เหล่านั้น. ส่วนกรรมวาจาคงใช้ได้ครั้งเดียวเท่านั้น. ผ้าอานิสสงฆ์ที่ยังเหลือ พึงแจกกันโดยลำดับแห่งผ้าจำนำพรรษา. เพราะไม่มีลำดับ พึงแจกตั้งแต่เถรอาสน์ลงมา. ครุภัณฑ์ไม่ควรแจก. แต่ถ้า ในสีมาเดียวมีหลายวิหาร ต้องให้ภิกษุทั้งปวงประชุมกรานกฐินในที่เดียวกัน; จะกรานกันเป็นแผนก ๆ ไม่ควร.

อนัตตการและอรรถการ

ก็บัดนี้ เพื่อจะแสดงวิธีที่กฐินจะเป็นอันกราน และไม่เป็นอันกราน โดยพิสดาร พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ก็แลกฐินเป็นอันกรานแล้วด้วยอย่างนี้ ไม่เป็นอันกรานแล้วด้วยอย่างนี้ เมื่อจะทรงแสดง อกรณียกิจ มหาภูมิกะ และอนัตตตลักษณะก่อน จึงทรงแสดงอาการ ๒๔ มีคำว่า อุลลิจิตมุตเตน เป็นต้น , ต่อจากนั้นไป เมื่อจะทรงแสดงอรรถ-ลักษณะ จึงทรงแสดงอาการ ๑๗ มีคำว่า อหเตน อตุตต์ เป็นอาทิ. จริงอยู่ แม้ในคัมภีร์บริวาร ท่านก็ได้กล่าวลักษณะอย่างนี้เหมือนกันว่า กฐินไม่เป็นอันกรานด้วยอาการ ๒๔ กฐินเป็นอันกรานด้วยอาการ ๑๗.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อุลลิจิตมุตเตน ได้แก่ ด้วยสักว่ากะประมาณด้านยาวและด้านกว้าง. จริงอยู่ เมื่อจะกะประมาณ ย่อมใช้เส้นเป็นต้นกริด แสดงที่กำหนดตัดอันนั้น หรือที่หน้าผากเป็นต้นเพื่อจำประเทสนั้นๆ

เพราะเหตุนั้น การกะประมาณนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า สักว่ายกขึ้น
จด.

บทว่า โชนมตุเตน คือ ด้วยสักว่าชักฝักกฐิน.

บทว่า จีวรจารณมตุเตน คือ ด้วยสักว่ากะอย่างนี้ว่า จงเป็น
จีวร ๕ ขันท์ หรือว่า จงเป็นจีวร ๗ ขันท์ หรือว่า จงเป็นจีวร ๙ ขันท์
หรือว่า จงเป็นจีวร ๑๑ ขันท์.

บทว่า เภทนมตุเตน คือ ด้วยสักว่าตัดผ้าตามที่กะไว้แล้ว.

บทว่า พนุชนมตุเตน คือ ด้วยสักว่าเนาด้วยด้ายเนา.

บทว่า โอวฏฺฐิยกรณมตุเตน คือ ด้วยสักว่าเย็บตามยาวคามแนว
ด้ายที่เนา.

บทว่า กณฺฐุสกรณมตุเตน คือ ด้วยสักว่าติดห่วงผ้า.

บทว่า ทพฺพหิคมมกรณมตุเตน คือ ด้วยสักว่าเย็บผ้าตามสองผืนติด
ปะกันเข้า.

อีกอย่างหนึ่ง มีความว่า ด้วยสักว่าเย็บฝักกฐิน ทำให้เป็นผ้าตามท้อง
แห่งผ้าตามผืนแรกที่เชื่อมติดไว้แล้ว ดังนี้บ้าง.

ในมหาปัจฉริ กล่าวว่า ด้วยติดฝักรองจีวรปกติ. ส่วนในกฐินที่
กล่าวว่า ด้วยสักว่าเชื่อมฝักคามต้องเข้า เพื่อทำจีวรที่เย็บไว้ชั้นเดียวตามปกติ
ให้เป็นสองชั้น.

บทว่า อนุวตกรณมตุเตน คือ ด้วยสักว่าติดอนุวาดด้านยาว.

บทว่า ปรีณฺฑทกรณมตุเตน คือ ด้วยสักว่าติดอนุวาดด้านกว้าง.

บทว่า โอวฏฺฐุญฺยกรณมตุเตน คือ ด้วยสักว่าเพิ่มฝักคามเข้า.

อีกอย่างหนึ่ง ด้วยสักว่าถือเอาผ้าจากจีวรกฐิน ติดเข้าที่ผ้าจีวรกฐิน
ผืนอื่น.

บทว่า กมฺพลมฺพทมนฺตฺเตน คือ ด้วยจีวรที่ใส่ลงในน้ำข้อมเพียง
ครั้งเดียว มีสีดั่งงาช้าง หรือมีสีดั่งใบไม้เหลือง. แต่ถ้าแม้ข้อมครั้งเดียวหรือ
สองครั้ง ก็ได้สี ไข่ได้.

บทว่า นิमितฺตกฺเตน คือ ด้วยผ้าที่ภิกษุทำนimitอย่างนี้ว่า เราจัก
กรานกฐินด้วยผ้านี้. จริงอยู่ ในคัมภีร์บริวารท่านกล่าวไว้เพียงเท่านี้ แต่ใน
อรรถกถาทั้งหลายกล่าวว่า ด้วยผ้าที่ภิกษุทำนimitได้มาอย่างนี้ว่า ผ้านี้ดี อาจ
กรานกฐินด้วยผ้านี้ได้.

บทว่า ปริกถากฺเตน คือ ด้วยผ้าที่ภิกษุให้เกิดขึ้นด้วยพูดเลียบเคียง
อย่างนี้ว่า การถวายผ้ากฐิน สมควรอยู่ ทายกเจ้าของกฐินย่อมได้บุญมาก จิน
ชื่อว่า ผ้ากฐิน เป็นของบริสุทธฺ์จริง ๆ จึงจะสมควร แม้มารดาของตน ก็
ไม่ควรออกปากขอ ต้องเป็นดั่งผ้าที่ลอยมาจากอากาศนั้นแล จึงจะเหมาะ.

บทว่า กุกฺกฺเตน คือ ด้วยผ้าที่ยืมมา.

ในบทว่า สนนฺธิกฺเตน นี้ สันนฺธิมี ๒ อย่าง คือกรรมสันนฺธิ ๑
นิจยสันนฺธิ ๑ ในสันนฺธิ ๒ อย่างนั้น การเก็บไว้ทำ ไม่ทำเสียให้เสร็จในวัน นั้น
ทีเดียว ชื่อกรรมสันนฺธิ. สงฆ์ได้ผ้ากฐินในวันนี้ แต่ถวายในวันรุ่งขึ้น นี้ชื่อ
นิจยสันนฺธิ.

บทว่า นิสุตฺตฺคฺติเยน คือ ด้วยผ้าที่ข้ามราตรี. แม้ในคัมภีร์บริวาร
ท่านก็กล่าวว่า ผ้าที่ภิกษุกำลังทำอยู่ อรุณขึ้นมาซื้อผ้านิสัคคิยฺ์

บทว่า อกฺปฺปกฺเตน คือ ด้วยผ้าที่ไม่ได้ทำกับปพินทุ.

ในชื่อว่า อญฺญตร สงฺฆาภฺยา เป็นต้น มีความว่า กฐินที่กรานด้วยผ้าลาดเป็นต้น ซึ่งเป็นผ้าอื่น นอกจากผ้าสังฆาภฺย ผ้าอุตราสงค์ และผ้าอันตราสก ไม่เป็นอันกราน.

ชื่อว่า อญฺญตร ปญฺจเกณ วา อติเรกปญฺจเกณ วา มีความว่า กฐินที่กรานด้วยผ้าที่ทำเป็น ๕ ชั้นหรือเกินกว่า ๕ ชั้น แสดงมหามณฑล และอหัตถมณฑลเท่านั้น จึงใช้ได้. ด้วยว่า เมื่อทำอย่างนั้น จีวรเป็นอันทำได้ มณฑล เว้นจีวรนั้นเสีย กฐินที่กรานด้วยผ้าอื่นที่ไม่ได้ตัด หรือด้วยผ้าที่มีชั้น ๒ มีชั้น ๓ มีชั้น ๔ ใช้ไม่ได้.

ชื่อว่า อญฺญตร ปุคฺคตสฺส อตุฏฺฐา มีความว่า กฐิน ไม่เป็นอันกราน ด้วยการกรานของสงฆ์ หรือของคณะอื่น เพราะเว้นการกรานของบุคคลเสีย.

ชื่อว่า นิสีมฺภูโธ อนุโมทติ มีความว่า ภิกษุผู้อยู่ภายนอก อุปะจารสีมาอนุโมทนา.

บทว่า อหเตน คือ ด้วยผ้าที่ยังไม่ได้ใช้.

บทว่า อหตฺตปฺเปน คือ ด้วยผ้าเทียมใหม่ คือที่ซักแล้ว ครั้งเดียวหรือ ๒ ครั้ง.

บทว่า ปีโลติกาย คือ ด้วยผ้าเก่า.

บทว่า ปิ สฺสฺสฺสฺส คือ ด้วยผ้าบังสุกุลที่เกิดในเขต ๒๓ ในกรุงที่ และมหาปัจจรี แก้วได้แก่ ด้วยจีวรที่ภิกษุผู้ถือบังสุกุลทำด้วยผ้าที่คนเที่ยวขอได้มา.

บทว่า อาปณฺเนน มีความว่า ทายกเก็บผ้าเก่าที่ตกตามประตูร้าน ตลาด ถวายเพื่อประโยชน์แก่กฐิน กฐินที่กรานแล้วแม้ด้วยผ้านั้นย่อมใช้ได้

บทที่เหลือพึงทราบโดยความแจ่มแจ้งที่กล่าวแล้ว. แต่ในที่นี้ ใน
อรรถกถามากหลาย ได้กล่าวคำเป็นต้นว่า ธรรมเท่าไรย่อมเกิดพร้อมกับการ
กรานกฐิน คำนั้นทั้งหมด พระธรรมสังคหอาจารย์ทั้งหลาย ได้ยกขึ้นสู่บาติ
ในคัมภีร์บริวารไว้แล้วแล; เพราะฉะนั้น พึงทราบตามนัยที่มาแล้วในคัมภีร์
บริวารนั้นเกิด. เพราะว่าข้อความใด ๆ แห่งการกรานกฐินจะเสียหายไป เพราะ
ไม่กล่าวคำนั้นไว้ในที่นี้ก็หาไม่ได้.

ว่าด้วยการรื้อกฐิน^๑

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงการกรานกฐินอย่างนี้แล้ว บัดนี้
จะทรงแสดงการรื้อ จึงตรัสคำว่า กถญจ ภิกขเว อุพฺภตฺโต โหติ กฐิน
เป็นต้น แปลว่า ภิกขุทั้งหลาย กฐินจะเป็นอันรื้ออย่างไร ?

วินิจฉัยในคำนั้น พึงทราบดังนี้:-

มาติกา นั้น ได้แก่ หัวข้อ อธิบายว่า แม่บท. จริงอยู่ หัวข้อ ๘
นั้น ยังการรื้อกฐินให้เกิด.

ใน มาติกา เหล่านั้น ที่ชื่อว่า ปักกมณฺฑิกา เพราะมีความ
หลักไปเป็นที่สุด. ถึงมาติกาที่เหลือ ก็พึงทราบอย่างนี้.

บทว่า น ปจฺเจสฺสํ มีความว่า เราจักไม่มาอีก.

ก็ในการรื้อกฐินมีการหลักไปเป็นที่สุดนี้ จีวรปติโพชชาดก่อน อาวาส
ปติโพชชาดทีหลัง จริงอยู่ เมื่อภิกษุหลักไปเสียอย่างนั้น จีวรปติโพชช
ชาดในภายในสถานที่เดียว, อาวาสปติโพธิ ชาดในเมื่อล่วงสีมาไป.

อันที่จริง ถึงในคัมภีร์บริวาร ท่านก็กล่าวว่า:-

๑. กฐินุทฺธาร การเคาะกฐิน ก็ว่า.

การรื้อถอน มีการหลีกไปเป็นที่สุด

พระสุคตเจ้าผู้เป็นเฝ้าพระอาทิตย์ตรัสไว้แล้ว,
เมื่อภิกษุหลีกไปด้วยคิดว่า เราจักทิ้งอาวาส
นี้เสียละ ดังนี้ จีวรปลิโพชขาดก่อน อาวาส
ปลิโพชขาดที่หลัง.

สองบทว่า จีวร อาทาย มีความว่า ถือเอาจีวรที่ยังไม่ทำ (หลีกไป)

บทว่า พหิสีมาคตสุส มีความว่า ไปสู่วัดอื่นที่ใกล้เคียง.

สองบทว่า เอว โหติ มีความว่า ความรำพึงอย่างนั้นย่อมมีเพราะ
ได้เห็นเสนาสนะที่ผาสุก หรือสหายสมบัติในวัดนั้น.

ส่วนการรื้อถอนมีความเสร็จเป็นที่สุดนี้ อาวาสปลิโพชขาดก่อน จริ่งอยู่
อาวาสปลิโพชนั้น ย่อมขาด ในเมื่อสักว่าเกิดความคิดในจิตขึ้นว่า เราจักไม่
กลับมาละ เท่านั้น. อันที่จริง ถึงในคัมภีร์บริวารท่านก็กล่าวไว้ว่า:-

การรื้อถอนมีความเสร็จเป็นที่สุด

พระสุคตเจ้าผู้เป็นเฝ้าพระอาทิตย์ตรัสไว้แล้ว,
เมื่อภิกษุหลีกไปด้วยคิดว่า เราจักทิ้งอาวาส
นี้เสียละ ดังนี้ อาวาสปลิโพชขาดก่อน
จีวรปลิโพชขาด ก่อนเมื่อจีวรเสร็จแล้ว.

แม้ในการแจกมคคาที่เหลือ พึงทราบเนื้อความโดยนัยนี้ แต่ในมคคาที่เหลือ
มีแปลกันดังนี้:-

ในการรื้อถอนมีความตกลงใจเป็นที่สุด ปลิโพชทั้งสองย่อมขาดพร้อม
กัน ในเมื่อมาตรว่าความคิดเกิดขึ้นว่า เราจักไม่ทำให้ทำจีวรนี้ละ เราจักไม่กลับ
มาละ ดังนี้ทีเดียว. แท้จริง (ในคัมภีร์บริวาร) ท่านก็กล่าวไว้ว่า:-

การรื้อถอนมีความตกลงใจเป็นที่สุด

พระสุคตเจ้าผู้เป็นเฝ้าพระอาทิตย์ตรัสไว้แล้ว,

เมื่อภิกษุหลีกไปด้วย คิดว่า เราจักทิ้งอาวาส

นี้เสียละ ดังนี้ ปลิโพททั้งสองขาดไม่ก่อน

ไม่หลังกัน.

ความขาดปลิโพทในการรื้อถอนทั้งปวง พึงทราบโดยนัยอย่างนี้:-

ก็แล ความขาดปลิโพทนั้น บัณฑิตอาจทราบได้ตามนัยที่กล่าวนี้
และตามที่มีมาในคัมภีร์บริวาร, เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่กล่าวโดยพิสดาร
ส่วนความสังเขปในกฐินุทธาร ๕ มี นาสนุนติกา เป็นต้นนี้ ดังนี้:-

ในการรื้อถอนที่มีความเสียเป็นที่สุด อาวาสปลิโพทขาดก่อน เมื่อจิวร
เสีย จิวรปลิโพทจึงขาด.

ที่มีการพังเป็นที่สุด จิวรปลิโพทขาดก่อน อาวาสปลิโพทขาดพร้อม
กับการพังของภิกษุ นั้น.

ที่มีความสิ้นหวังเป็นที่สุด อาวาสปลิโพทขาดก่อน, จิวรปลิโพทขาด
ต่อเมื่อสิ้นความหวังจะได้จิวรแล้ว.

ก็การรื้อถอนที่มีความสิ้นหวังเป็นที่สุดนี้ มีหลายประเภท มีการแสดง
คลุกคละกันไปกับการรื้อถอนจากนี้ โดยนัยเป็นต้นว่า ภิกษุยอมได้ในที่ซึ่งไม่
ได้หวัง, ไม่ได้ในที่ซึ่งหวัง, เธอมีความรำพึงอย่างนี้ว่า เราจักทำจิวรนี้ในที่
นี้ละ, จักไม่กลับละ ดังนี้, เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแยกตรัส
ให้พิสดารข้างหน้า, ไม่ตรัสไว้ในลำดับนี้. แต่ได้ตรัสการรื้อถอนมีความก้าว
ล่วงสีมาเป็นที่สุด เป็นลำดับแห่งการรื้อถอนมีการพังเป็นที่สุดในลำดับนี้.

ในการรื้อถอนที่มีความก้าวล่วงสีมาเป็นที่สุดนั้น จิวรปลิโพทขาดก่อน,
อาวาสปลิโพทย่อมขาดต่อภิกษุนั้นอยู่นอกสีมา.

ในการรื้ออกฐิน ที่มีการรื้อพร้อมกัน ปลิโพธ ๒ ขาดไม่ก่อนไม่หลังกัน.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงกฐินุทธาร ๗ ในอาทายวารอย่าง
นี้แล้ว, จึงทรงแสดงกฐินุทธาร ๗ เหล่านั้นแลอีกแห่งจีวรที่ภิกษุทำค้างไว้ ใน
สมาทายวารบ้าง ตามที่เหมาะสมในอาทายสมาทายวารบ้าง.

เบื้องหน้าแต่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงกฐินุทธารทั้งหลาย ซึ่ง
สมด้วยนัยเป็นต้นว่า อนธิภูจิตน ซึ่งพาดพิงถึงวิธีนี้ว่า เราจักไม่กลับ ดัง
นี้เท่านั้น, ไม่พาดถึงวิธีนี้ว่า เราจักกลับภายในสัมา เราจักไม่กลับ ดังนี้เลย.

เบื้องหน้าแต่นั้น ครั้นทรงแสดงกฐินุทธารที่มีความล้นหวังเป็นที่สุด
หลายครั้ง โดยนัยอันคลุกคละกับกฐินุทธารนอกนี้ ด้วยนัยเป็นต้นว่า จีวร-
ลาย ปกุมุติ แล้วทรงแสดงกฐินุทธารทั้งหลายที่สมควรใน มาติกา มี
นิฏฐานนุติกา เป็นอาทิ เนื่องด้วยภิกษุผู้ไปสู่ทิศ และเนื่องด้วยภิกษุผู้มี
ความอยู่สำราญอีก.

ครั้นทรงแสดงกฐินุทธารโดยประเภทอย่างนี้แล้ว, บัดนี้ จะทรงแสดง
ปลิโพธซึ่งเป็นปฏิปักษ์แก่ปลิโพธทั้งหลาย ที่ตรัสไว้ว่า:-

ปลิโพธทั้งหลาย ย่อมขาดด้วยกฐินุทธารนั้น ๆ ดังนี้ จึงตรัส
คำว่า ภิกษุทั้งหลาย ปลิโพธแห่งกฐินมีองค์ ๒ เหล่านี้ ดังนี้ เป็นอาทิ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จตุเตน มีความว่า อาวาสนั้นเป็นสถาน
อันภิกษุสละแล้ว ด้วยความสละอันใด ชื่อ ความสละอันนั้น ด้วยความ
สละนั้น.

แม้ในความวางและความปล่อยก้นั้นแล คำที่เหลือทุก ๆ สถาน ตื่น
ทั้งนั้นจะนี้และ.

จีวรขันธกะ

เรื่องคนมีทรัพย์ ชาวพระนครราชคฤห์

[๑๒๘] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น พระนครเวสาลี เป็นบุรีมั่งคั่ง กว้างขวาง มีคนมาก มีคนคับคั่ง และมีอาหารหาได้ง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ หลัง มีเรือนยอด ๗,๗๐๗ หลัง มีสวนดอกไม้มาก ๗,๗๐๗ แห่ง มีสระโบกขรณี ๗,๗๐๗ สระ และมีหญิงงามเมือง ชื่ออัมพปาลีเป็นสตรีทรงโฉมสราญตาน่าเสน่ห์หา ประกอบด้วยผิวพรรณ เจริญยิ่ง ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคนดนตรี คนทั้งหลายที่มีความประสงค์ต้องการพาตัวไปร่วมอภิรมย์ด้วย ราคาตัวกั้นละ ๕๐ กษาปณ์ พระนครเวสาลีงามเฟริศพรุ่งยิ่งกว่าประมาณ เพราะนางอัมพปาลีหญิงงามเมืองนั้น ครั้งนั้น พวกคนมีทรัพย์คนหนึ่ง เป็นชาวพระนครราชคฤห์ ได้เดินทางไปพระนครเวสาลีด้วยกรณีะบางอย่าง และได้เห็นพระนครเวสาลีมั่งคั่ง กว้างขวาง มีคนมาก มีคนคับคั่ง และมีอาหารหาได้ง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ หลัง มีเรือนยอด ๗,๗๐๗ หลัง มีสวนดอกไม้มาก ๗,๗๐๗ แห่ง มีสระโบกขรณี ๗,๗๐๗ สระ และมีนางอัมพปาลีหญิงงามเมืองผู้ทรงโฉมสราญตาน่าเสน่ห์หา ประกอบด้วยผิวพรรณเจริญยิ่ง ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคนดนตรี คนทั้งหลายที่มีความประสงค์ต้องการพาตัวไปร่วมอภิรมย์ด้วย ราคาตัวกั้นละ ๕๐ กษาปณ์ และพระนครเวสาลี งามเฟริศพรุ่งยิ่งกว่าประมาณ เพราะนางอัมพปาลีหญิงงามเมืองนั้น ครั้นพวกเขาเสร็จกรณีะนั้นในพระนครเวสาลีแล้ว กลับมาพระนครราชคฤห์ตามเดิม เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราช ครั้น

แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่ท้าวเธอว่า ขอเดชะฯ พระนครเวสาลี เป็นบุรีที่มั่งคั่ง
กว้างขวาง มีคนมาก มีคนคับคั่ง และมีอาหารหาได้ง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗
หลัง มีเรือนยอด ๗,๗๐๗ หลัง มีสวนดอกไม้ ๗,๗๐๗ แห่ง มีสระโบกขรณี
๗,๗๐๗ สระ และมีนางอัมพปาลีหญิงงามเมืองผู้ทรงโฉมศราญดำน่าค้นหา
ประกอบด้วยผิวพรรณเฉิดฉาย ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้องและประโคม
ดนตรี คนทั้งหลายประสงค์ต้องการพาตัวไปร่วมอภิรมย์ด้วยราคาตัวคืบละ ๕๐
กษาปณ์ และพระนครเวสาลีงามเพริศพร้งยิ่งกว่าประมาณ เพราะนางอัมพปาลี
หญิงงามเมืองนั้น ขอเดชะฯ แม้ชาวเราจะตั้งหญิงงามเมืองขึ้นบ้าง ก็จะเป็น
การดี

พระราชารับสั่ง พนาย ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเสาะหากุมารีผู้มี
ลักษณะงามเช่นนั้น ที่ควรจะคัดเลือกให้เป็นหญิงงามเมือง.

กำเนิดชีวกโกมารภัจจ์

ก็สมัยนั้น ในพระนครราชคฤห์ มีกุมารีชื่อสาลาวดีเป็นสตรีทรงโฉม
ศราญดำน่าค้นหา ประกอบด้วยผิวพรรณเฉิดฉายยิ่ง พวกคนมีทรัพย์ชาว
พระนครราชคฤห์ จึงได้คัดเลือกกุมารีสาลาวดีเป็นหญิงงามเมือง ครั้นนางกุมารี
สาลาวดีได้รับเลือกเป็นหญิงงามเมืองแล้ว ไม่ช้านานเท่าไรนักก็ได้เป็นผู้ชำนาญ
ในการฟ้อนรำ ขับร้องบรรเลงเครื่องดนตรี มีคนที่มีความประสงค์ต้องการ
ตัวไปร่วมอภิรมย์ ราคาตัวคืบละ ๑๐๐ กษาปณ์ ครั้นมีช้ำมินาน นางสาลาวดี
หญิงงามเมืองก็ตั้งครรภ์ นางจึงมีความคิดเห็นว่า ธรรมดาสตรีมีครรภ์ไม่เป็น
ที่พอใจของพวกบุรุษ ถ้าใคร ๆ ทราบว่าเรามีครรภ์ ลาภผลของเราจักเสื่อม
หมด ถ้ากระไร เราควรแจ้งให้เขาทราบว่าเป็นใช่ ต่อมานางได้ส่งคนเฝ้าประตู
ไว้ว่า ดูก่อนนายประตู โปรดอย่าให้ชายใด ๆ เข้ามา และผู้ใดถามหาดิฉัน
จงบอกให้เขาทราบว่าเป็นใช่.

คนเฝ้าประตูนั้นรับคํานางสาวลวดีหญิงงามเมืองว่า จะปฏิบัติตามคำสั่ง
เช่นนั้น หลังจากนั้น อาศัยความแค้นแห่งครรภนั้น นางได้คลอดบุตรเป็นชาย
และสั่งกำชับทาสีว่า แม่สาวใช้ จงวางทารกนี้ลงบนกระดังเก่า ๆ แล้วนำออก
ไปทิ้งกองหยากเยื่อ.

ทาสีนั้นรับคํานางว่า ทำเช่นนั้นได้ เจ้าค่ะ ดังนี้ แล้ววางทารกนั้น
ลงบนกระดังเก่า ๆ นำออกไปทิ้งไว้ ณ กองหยากเยื่อ.

ก็ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า เจ้าชายอภัย กำลังเสด็จเข้าสู่พระราชวัง ได้
ทอดพระเนตรเห็นทารกนั้นอันผูกกาห้อมล้อมอยู่ ครั้นแล้วได้ถามมหาดเล็กว่า
พนาย นั้นอะไร ผูกการุณกันตอม ?

ม. ทารก พะยะคะ

อ. ยังเป็นอยู่หรือ พนาย ?

ม. ยังเป็นอยู่ พะยะคะ

อ. พนาย ถ้าเช่นนั้น จงนำทารกนั้น ไปที่วังของเรา ให้นางนมเลี้ยงไว้.

คนเหล่านั้นรับสนองพระบัญชาว่า อย่างนั้น พะยะคะ แล้วนำทารก
นั้นไปวังเจ้าชายอภัย มอบแก่นางนมว่า โปรดเลี้ยงไว้ด้วย อาศัยคำว่า ยังเป็น
อยู่ เขาจึงขนานนามทารกนั้นว่า ชีวก ชีวกนั้น อันเจ้าชายรับสั่งให้เลี้ยงไว้ เขา
จึงได้ตั้งนามสกุลว่า โกมารภัจ ต่อมาไม่นานนัก ชีวกโกมารภัจก็รู้เตยงสา
จึงเข้าเฝ้าเจ้าชายอภัย ครั้นแล้วได้ทูลคํานี้แด่เจ้าชายอภัยว่า ใครเป็นมารดาของ
เกล้ากระหม่อม ใครเป็นบิดาของเกล้ากระหม่อม พะยะคะ.

เจ้าชายรับสั่งว่า พ่อชีวก แม้ถึงตัวเราก็ไม่รู้จักมารดาของเจ้า ก็แต่ว่า
เราเป็นบิดาของเจ้า เพราะเราได้ให้เลี้ยงเจ้าไว้.

ชีวกโกมารภัจจ์จึงมีความคิดเห็นว่า ราชสกุลเหล่านั้นแล คนที่ไม่มี
ศิลปะจะเข้าฟังพระบรมมัย ทำไม่ได้ง่าย ถ้ากระไร เราควรเรียนวิชาแพทย์ไว้.

เรียนศิลปะทางแพทย์

[๑๒๕] ก็โดยสมัยนั้นแล นายแพทย์ทศปาโมกข์ตั้งสำนักอยู่ ณ
เมืองตักกสิลา ชีวกโกมารภัจจ์ จึงไม่พลาดเจ้าชายอภัย ลอบเดินทางไป
เมืองตักกสิลาเดินรอนแรมไปโดยลำดับถึงเมืองตักกสิลา แล้วเข้าไปหานายแพทย์
ผู้นั้น ครั้นแล้วได้กราบเรียนคำนี้แก่นายแพทย์ว่า ท่านอาจารย์ กระผมประ-
สงค์จะศึกษาศิลปะ.

นายแพทย์สั่งว่า พ่อชีวก ถ้าเช่นนั้น จงศึกษาเถิด.

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ เรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็ว เข้าใจดีด้วย
และวิชาที่เรียนได้แล้วก็ไม่ลืม ครั้นล่วงมาได้ ๗ ปี ชีวกโกมารภัจจ์คิดว่า ตัว
เราเรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็ว เข้าใจดีด้วย ทั้งวิชาที่เรียนได้ก็ไม่ลืม และ
เราเรียนมาได้ ๗ ปี แล้วยังไม่สำเร็จศิลปะนี้ เมื่อไรจักสำเร็จเสียที จึงเข้าไป
หานายแพทย์ผู้นั้นแล้วได้เรียนถามว่า ท่านอาจารย์ กระผมเรียนวิชาได้มาก
เรียนได้เร็ว เข้าใจดีด้วย ทั้งวิชาที่เรียนได้แล้วก็ยังไม่ลืม และกระผมได้เรียนมา
เป็นเวลา ๗ ปีก็ยังไม่สำเร็จ เมื่อไรจักสำเร็จสักทีเล่า ขอรับ.

นายแพทย์ตอบว่า พ่อชีวก ถ้าเช่นนั้น เธอจงถือเสียมเที่ยวไปรอบเมือง
ตักกสิลา ระยะทาง ๑ โยชน์ ตรวจดูสิ่งใดไม่ใช่ตัวยง จงขุดสิ่งนั้นมา.

ชีวกโกมารภัจจ์รับคำนายแพทย์ว่า เป็นเช่นนั้นท่านอาจารย์ ดังนั้น
แล้วถือเสียมเดินไปรอบเมืองตักกสิลาระยะทาง ๑ โยชน์ มิได้เห็นสิ่งใดที่ไม่
เป็นตัวยงสักอย่างหนึ่ง จึงเดินทางกลับเข้าไปหานายแพทย์ และได้กราบเรียน
คำนี้ต่อนายแพทย์ว่า ท่านอาจารย์กระผมเดินไปรอบเมืองตักกสิลาระยะทาง ๑
โยชน์แล้ว มิได้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นตัวยงสักอย่างหนึ่ง.

นายแพทย์บอกว่า พ่อชีวิต เธอศึกษาสำเร็จแล้ว เหนือนี้ก็พ่อที่เธอจะครองชีพได้ แล้วได้ให้เสบียงเดินทางเล็กน้อยแก่ชีวิตโกมารภักจ์.

ลำดับนั้น ชีวิตโกมารภักจ์ถือเสบียงเล็กน้อยนั้นแล้ว ได้เดินทางมุ่งไปพระนครราชคฤห์ ครั้นเดินทางไปเสบียงเพียงเล็กน้อยนั้นได้หมดลงที่เมืองสาเกตในระหว่างทาง จึงเกิดความปริวิตกว่าหนทางเหล่านี้แลเกินคารอัครคณำ อัครคณาหาร คนไม่มีเสบียงจะเดินไป ทำไม่ได้ง่าย จำเราจะต้องหาเสบียง.

ภาคปฏิบัติงานแพทย์

[๑๓๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภรรยาเศรษฐีที่เมืองสาเกต เป็นโรคปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี นายแพทย์ทิสปาโมกข์ใหญ่ ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ได้ขนเงินไปเป็นอันมาก ชีวิตโกมารภักจ์จึงเข้าไปสู่เมืองสาเกตถามคนทั้งหลายว่า พนาย ใครเจ็บไข้บ้าง ฉันจะรักษา คนทั้งหลายพากันบอกว่า ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีนั้นปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี เชิญไปรักษาภรรยาเศรษฐีเถิดท่านอาจารย์ ชีวิตโกมารภักจ์จึงเดินทางไปบ้านเศรษฐีคหบดี ครั้นถึงแล้วได้สั่งคนเฝ้าประตูว่า พ่อนาย ท่านจงไปกราบเรียนภรรยาเศรษฐีว่า นายขอรับ หมอมาแล้ว เขามีความประสงค์จะเยี่ยมนาย.

คนเฝ้าประตูรับคำชีวิตโกมารภักจ์ว่า เป็นอย่างนั้นขอรับ อาจารย์ ดังนั้นแล้วเข้าไปหาภรรยาเศรษฐี แล้วได้กราบเรียนว่า นายขอรับ หมอมาแล้ว เขามีความประสงค์จะเยี่ยมนาย.

ภรรยาเศรษฐีถามว่า พ่อนายเฝ้าประตู หมอเป็นคนเช่นไร ?

พ. เป็นหมอหนุ่ม ๆ ขอรับ.

ภ. ไม่ละ พ่อนายเฝ้าประตู หมอหนุ่ม ๆ จักทำอะไรแก่ฉันได้ นายแพทย์ทิสปาโมกข์ใหญ่ ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ได้ขนเงินไปเป็นอันมาก.

นายประตุนั้น จึงเดินออกมาหาชีวิตโกมารภักจ์ แล้วได้เรียนว่า ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีพูดอย่างนี้ว่า ไม่ละ พ่อนายเฝ้าประตู หมอหนุ่ม ๆ จักทำอะไรแก่ฉันได้ นายแพทย์ที่สาปโมกข์ใหญ่ ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ได้ขเงินไปเป็นอันมาก.

จี. พ่อนายเฝ้าประตู ท่านจงไปกราบเรียนภรรยาเศรษฐีว่า นายขอรับ หมอสั่งมาอย่างนี้ว่า ขอนายอย่าเพิ่งให้อะไร ๆ ต่อเมื่อหายโรคแล้ว นายประสงค์จะให้สิ่งใด จึงค่อยให้สิ่งนั้นเถิด

นายประตุนั้นรับคำชีวิตโกมารภักจ์ว่า เป็นอย่างนั้น ขอรับอาจารย์ ดังนั้นแล้วเข้าไปหาภรรยาเศรษฐี ได้กราบเรียนว่า นายขอรับ หมอบอกข่าวมาอย่างนี้ว่า ขอนายอย่าเพิ่งให้อะไร ๆ ก่อน ต่อเมื่อนายหายโรคแล้วประสงค์จะให้สิ่งใด จึงค่อยให้สิ่งนั้นเถิด.

ภรรยาเศรษฐีสั่งว่า พ่อนายประตุนั้น ถ้าเช่นนั้นเชิญหมอมา.

นายประตุนั้นรับคำภรรยาเศรษฐีว่า อย่างนั้นขอรับ แล้วเข้าไปหาชีวิตโกมารภักจ์ แล้วได้แจ้งให้ทราบว่า ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีขอเชิญท่านเข้าไป.

เริ่มรักษาภรรยาเศรษฐี

ลำดับนั้นชีวิตโกมารภักจ์เข้าไปหาภรรยาเศรษฐี ครั้นแล้วตรวจดูความผิดปกติของภรรยาเศรษฐี แล้วได้กล่าวคำนี้แก่ภรรยาเศรษฐีว่า นายขอรับ ผมต้องการเนยใสหนึ่งชองมือ ครั้นภรรยาเศรษฐีสั่งให้หาเนยใสหนึ่งชองมือมาให้ชีวิตแล้ว ชีวิตโกมารภักจ์จึงหุงเนยใสหนึ่งชองมือนั้น กับยาต่าง ๆ ให้ภรรยาเศรษฐีนอนหงายบนเตียง แล้วให้นัตถุ์ ขณะนั้นเนยใสที่ให้นัตถุ์นั้นได้พุ่งออกจากปาก ภรรยาเศรษฐีจึงถ่มเนยใสนั้นลงในกระโถน สั่งทาสีว่า แม่

สาวใช้จึงเอาสำลีซับเนยใส่นี้ไว้ ชีวกโกมารภัจจ์จึงได้คิดว่า แปลกจริงพวกเรา
แม่บ้านคนนี้ช่างสกปรก เนยใส่นี้จำเป็นจะต้องทิ้ง ยังใช้ให้ทาสีเอาสำลีซับไว้
ส่วนขาของเรามีราคาแพงๆ มากกว่าปล่อยให้เสีย แม่บ้านคนนี้จักให้ขวัญข้าว
อะไรแก่เราบ้าง.

ขณะนั้นภรรยาเศรษฐีสังเกตเห็นอาการอันแปลกของชีวกโกมารภัจจ์ แล้ว
ได้ถามคำนี้แก่ชีวกโกมารภัจจ์ว่า อาจารย์ท่านแปลกใจอะไรหรือ ?

จี. เวลานั้นเรากำลังคิดอยู่ว่า แปลกจริงแม่บ้านคนนี้ช่างสกปรกเหลือ
เกิน เนยใส่นี้จำเป็นจะต้องทิ้ง ยังใช้ให้ทาสีเอาสำลีซับไว้ ส่วนขาของเรามี
ราคาแพงๆ มากกว่าปล่อยให้เสีย แม่บ้านคนนี้จักให้ขวัญข้าวอะไรแก่เราบ้าง

ภ. อาจารย์ พวกฉันนั้นเชื่อว่าเป็นคนมีเหย้าเรือน จำเป็นจะต้องรู้จัก
สิ่งที่ควรสงวน เนยใสนี้ยังคืออยู่จะใช้เป็นยาสำหรับทาเท้าพวกทาสหรือกรรมกร
ก็ได้ ใช้เป็นน้ำมันเติมตะเกียงก็ได้ อาจารย์ท่านอย่าได้คิดวิตกไปเลย ค่าขวัญ
ข้าวของท่านจักไม่ลดน้อย.

คราวนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้กำจัดโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐี ซึ่ง
เป็นมา ๗ ปีให้หาย โดยวิธีนี้ดังที่ ยาคราวเดิยวเท่านั้น ครั้นภรรยาเศรษฐีหาย
โรคแล้ว ได้ให้รางวัลชีวกโกมารภัจจ์เป็นเงิน ๔,๐๐๐ กษาปณ์ บุตรเศรษฐี
ได้ทราบว่ามีมารดาของเรหายโรคแล้ว ได้ให้รางวัลเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ กษาปณ์
บุตรสะใภ้ได้ทราบว่าแม่พี่ของเรหายโรคแล้ว ก็ได้ให้รางวัล ๔,๐๐๐ กษาปณ์
เศรษฐีคบคิดทราบว่าภรรยาของเรหายโรคแล้วได้เพิ่มรางวัลให้อีก ๔,๐๐๐
กษาปณ์ และให้ ทาส ทาสี รถม้าด้วย ชีวกโกมารภัจจ์จึงรับ เงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์
กับทาส ทาสี และรถม้าเดินทางมุ่งไปพระนครราชคฤห์ ถึงพระนครราชคฤห์
โดยลำดับ เข้าเฝ้าเจ้าชายอภัย ครั้นแล้วได้กราบทูลว่าเงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์

กับทาส ทาสี และธมมานี้เป็นการกระทำครั้งแรกของเกล้ากระหม่อม ขอให้
ฝ่าพระบาททรงพระกรุณาโปรดรับค่าเลี้ยงดูเกล้ากระหม่อมเถิด พระเจ้าข้า.

พระราชกุมารรับสั่งว่า อยู่เลย พ่อชิวก ทรัพย์สินนี้เป็นของเจ้า
คนเดียวเถิด และเจ้าจงสร้างบ้านอยู่ในวังของเราเถิด.

ชิวกโกมารภักจ์ทูลรับพระบัญชาเจ้าชายอภัยว่า เป็นพระกรุณายิ่งพระ
เจ้าข้า แล้วได้สร้างบ้านอยู่ในวังของเจ้าชายอภัย.

เรื่องพระเจ้าพิมพิสารทรงประหารโรคริตสีดวงอก

[๑๓๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคชราชทรง
ประหารโรคริตสีดวงอก พระญาติเป็นพระโลหิต พวกพระสนมเห็นแล้วพา
กันเย้ยหยันว่า บัดนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงมีโรค ดูต่อมพระโลหิตบังเกิดแก่พระองค์
แล้ว ไม่นานเท่าไรนัก พระองค์จักประสูติ พระราชาทรงเก้อเพราะคำเย้ยหยัน
ของพวกพระสนม นั้น ต่อมาท้าวเธอได้ตรัสเล่าความนั้นแก่เจ้าชายอภัยว่า พ่อ
อภัย พ่อป่วยเป็นโรคเช่นนั้นถึงกับญาติเป็นโลหิต พวกพระสนมเห็นแล้ว
พากันเย้ยหยันว่า บัดนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงมีโรค ย่อมพระโลหิตบังเกิดแก่พระ-
องค์แล้ว ไม่นานเท่าไรนัก พระองค์จักประสูติ เอาเถะ พ่ออภัย เจ้าช่วยหา
หมอชนิดที่พ่อจะรักษาพ่อได้ให้เถิด.

อ. ขอเดชะ นายชิวกผู้นี้เป็นหมอประจำข้าพระพุทธเจ้า ยังหนุ่ม
ทรงคุณวุฒิ เธอจักรักษาพระองค์ได้.

พ. พ่ออภัย ถ้าเช่นนั้นพ่อจงสั่งหมอชิวก เขาก็ได้รักษาพ่อ.

ครั้งนั้นเจ้าชายอภัย สั่งชิวกโกมารภักจ์ว่า พ่อชิวก เจ้าจงไป
รักษาพระเจ้าอยู่หัว ชิวกโกมารภักจ์รับสนองพระบัญชาว่าอย่างนั้นพระเจ้าข้า
แล้วเอาเลืงตั๊กยาเดินไปในราชสำนัก ครั้นถึงแล้วเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอม

เสนามาตราช แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาตราชว่า
พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าจักตรวจโรคของพระองค์ แล้วรักษาโร
กโรคีถวงของพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาตราช หายขาดด้วยทนายเพียง
ครั้งเดียวเท่านั้น.

ครั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาตราช ทรงหายประชวรจึงรับสั่ง
ให้สตรี ๕๐๐ นาง ตกแต่งเครื่องประดับทั้งปวง ให้เปลื้องออกทำเป็นห่อแล้ว
ได้มีพระราชโองการแก่ชีวกโกมารภัจจ์ว่า พ่อชีวก เครื่องประดับทั้งปวง
ของสตรี ๕๐๐ นางนี้จึงเป็นของเจ้า.

ชี. อย่างเลย พระพุทธเจ้าข้า ขอพระองค์ทรงโปรดระลึกว่าเป็น
หน้าที่ของข้าพระพุทธเจ้าเถิด.

พ. ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงบำรุงเรากับพวกฝ่ายใน และภิกษุสงฆ์มีพระ
พุทธเจ้าเป็นประมุข.

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นอย่างนั้น
พระพุทธเจ้าข้า.

เรื่องเศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์

[๑๓๒] ก็โดยสมัยนั้นแล เศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์ป่วยเป็นโร
กปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี นายแพทย์ทศปาโมกข์ใหญ่ ๆ หลายคน มารักษา ก็ไม่
สามารถรักษาให้หาย ขนเงินไปเป็นอันมาก อนึ่ง เศรษฐีนั้นถูกนายแพทย์
บอกคั้น นายแพทย์บางพวกได้ทำนายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคบคิดถึงอนิ
จกรรมในวันที่ ๕ บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า จักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗.

ครั้งนั้นพวกคนร้ายชาวพระนครราชคฤห์ได้มีความปริวิตกว่า
เศรษฐีคบคิดผู้นี้แล มีอุปการะมากแก่พระเจ้าอยู่หัวและชาวนิคม แต่ท่านถูก

นายแพทย์บอกคืนเสียแล้ว นายแพทย์บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดีจักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า จักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ ก็ชีวิตผู้นี้เป็นนายแพทย์หลวงที่หนุ่มทรงคุณวุฒิ ถ้าเช่นนั้นพวกเราพึงทูลขอนายแพทย์ชีวิตต่อพระเจ้าอยู่หัว เพื่อจะให้รักษาเศรษฐีคหบดีแล้วจึงพากันไปในราชสำนัก ครั้นถึงแล้วได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลแด่พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนาามาครราชว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม เศรษฐีคหบดีผู้นี้มีอุปการะมากแก่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและชาวนิคมน แต่ท่านถูกนายแพทย์บอกคืนเสียแล้ว นายแพทย์บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดี จักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า จักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ ขอพระราชทานพระบรมราชโองการ ขอได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงมีพระบรมราชโองการสั่งนายแพทย์ชีวิต เพื่อได้รักษาเศรษฐีคหบดี.

ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนาามาครราช ทรงมีพระราชดำรัสสั่งชีวิตโกมารภักจว่า พ่อชีวิต เจ้าจงไปรักษาเศรษฐีคหบดี.

ชีวิตโกมารภักจทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า อย่างนั้นขอเดชะแล้วไปหาเศรษฐีคหบดี สังเกตอาการที่ผิดปกติของเศรษฐีคหบดีแล้ว ได้ถามเศรษฐีคหบดีว่า ท่านคหบดี ถ้าฉันรักษาท่านหายโรค จะพึงมีรางวัลอะไรแก่ฉันบ้าง.

ศ. ท่านอาจารย์ ทรัพย์สมบัติทั้งปวงจงเป็นของท่าน และตัวข้าพเจ้าก็ยอมเป็นทาสของท่าน.

ซี. ท่านคหบดี ท่านอาจนอนข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้ไหม?

ศ. ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้.

จี. ท่านคหบดี ท่านอาจนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้ไหม ?

ศ. ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้.

จี. ท่านคหบดี ท่านอาจนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้ไหม ?

ศ. ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้.

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ให้เศรษฐีคหบดีนอนบนเตียง มัดไว้กับเตียง
ถลกหนังศีรษะ เปิดรอยประสานกระดูกโหลศีรษะ นำสัตว์มีชีวิตออกมาสองตัว
แล้วแสดงแก่ประชาชนว่า ท่านทั้งหลายจงดูสัตว์มีชีวิต ๒ ตัวนี้ เล็กตัวหนึ่ง
ใหญ่ตัวหนึ่ง พวกอาจารย์ที่ท่านายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดีจักถึงอนิจกรรม
ในวันที่ ๕ เพราะท่านได้เห็นสัตว์ตัวใหญ่นี้ มันจักเจาะกินมันสมองของเศรษฐี
คหบดีในวันที่ ๕ เศรษฐีคหบดีถูกมันเจาะกินมันสมองหมด ก็จักถึงอนิจกรรม
สัตว์ตัวใหญ่นี้ ชื่อว่าอันอาจารย์พวกนั้นเห็นถูกต้องแล้ว ส่วนพวกอาจารย์ที่
ท่านายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดีจักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ เพราะท่านได้เห็น
สัตว์ตัวเล็กนี้ มันจักเจาะกินมันสมองของเศรษฐีคหบดีในวันที่ ๗ เศรษฐี
คหบดีถูกมันเจาะกินมันสมองหมด ก็จักถึงอนิจกรรม สัตว์ตัวเล็กนี้ ชื่อว่า
อันอาจารย์พวกนั้นเห็นถูกต้องแล้ว ดังนี้ แล้วปิดแนวประสานกระดูกโหลศีรษะ
เย็บหนังศีรษะแล้วได้ทนายสมานแผล.

ครั้นล่วงสัปดาห์หนึ่ง เศรษฐีคหบดีได้กล่าวคำนี้ต่อชีวกโกมารภัจจ์ว่า
ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าไม่อาจนอนข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้

จี. ท่านคหบดี ท่านรับคำฉันว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนข้าง
เดียวตลอด ๗ เดือนได้ดังนี้ มิใช่หรือ ?

ศ. ข้าพเจ้ารับคำท่านจริง ท่านอาจารย์ แต่ข้าพเจ้าจักตายแน่
ข้าพเจ้าไม่อาจนอนข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้.

จี. ท่านคหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนเถิด.
ครั้นล่วงสัปดาห์หนึ่ง เศรษฐีคหบดี ได้กล่าวคำนี้ต่อชีวกโกมารภัจจ์ว่า
ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าไม่อาจนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้.

จี. ท่านคหบดี ท่านรับคำฉันว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนข้าง
ที่สองตลอด ๗ เดือนได้ ดังนี้ มิใช่หรือ ?

ศ. ข้าพเจ้ารับคำท่านจริง ท่านอาจารย์ แต่ข้าพเจ้าจักตายแน่
ข้าพเจ้าไม่อาจนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้.

จี. ท่านคหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงนอนหงายตลอด ๗ เดือนเถิด.
ครั้นล่วงสัปดาห์หนึ่ง เศรษฐีคหบดี ได้กล่าวคำนี้ต่อชีวกโกมารภัจจ์
ว่าท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าไม่อาจนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้.

จี. ท่านคหบดี ท่านรับคำฉันว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนหงาย
ตลอด ๗ เดือนได้ ดังนี้ มิใช่หรือ ?

ศ. ข้าพเจ้ารับคำท่านจริง ท่านอาจารย์ แต่ข้าพเจ้าจักตายแน่
ข้าพเจ้าไม่อาจนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้.

จี. ท่านคหบดี ถ้าฉันไม่บอกท่านไว้ ท่านก็นอนถึงเท่านั้นไม่ได้
แต่ฉันทราบอยู่ก่อนแล้ว เศรษฐีคหบดีจักหายโรคในสามสัปดาห์ ลูกขึ้นเถิด
ท่านหายป่วยแล้ว ท่านจงรู้ จะให้รางวัลอะไรแก่ฉัน ?

ศ. ท่านอาจารย์ ก็ทรัพย์สินสมบัติทั้งปวงจงเป็นของท่าน ตัวข้าพเจ้าก็
ยอมเป็นทาสของท่าน.

จี. อย่าเลย ท่านคหบดี ท่านอย่าได้ให้ทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดแก่ฉัน
เลย และท่านก็ไม่ต้องยอมเป็นทาสของฉัน ท่านจงทูลเกล้าถวายทรัพย์แก่
พระเจ้าอยู่หัวแสนกษาปณ์ ให้ฉันแสนกษาปณ์ก็พอแล้ว.

ครั้นเสร็จกิจหบดีหายป่วย ได้ทูลเกล้าถวายทรัพย์แด่พระเจ้าอยู่หัว
แสนกษาปณ์. ได้ให้แก่ชีวกโกมารภัจจ์ แสนกษาปณ์.

เรื่องบุตรเศรษฐีป่วยเป็นโรคเนืองอกที่ลำไส้

[๑๓๓] ก็โดยสมัยนั้นแล เศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสีผู้เล่นกีฬา
หกคะเมน ได้ป่วยเป็นโรคเนืองอกที่ลำไส้ ข้ำยาคุที่เธอดื่มเข้าไปก็ดี ข้ำสวย
ที่เธอรับประทานก็ดี ไม่ย่อย อุจจาระและปัสสาวะออกไม่สะดวก เพราะโรค
นั้นเธอจึงซุบผอม เสร้าหมอง มีผิวพรรณซุบซิด เหลืองขึ้น ๆ มีตัวสะพรั่ง
ด้วยเอ็น ครั้นนั้นเศรษฐีชาวพระนครพาราณสีได้มีความปริวิตกดังนี้ว่าบุตรของ
เราได้เจ็บป่วยเช่นนั้น ข้ำยาคุที่เธอดื่มก็ดี ข้ำสวยที่เธอรับประทานก็ดี ไม่
ย่อย อุจจาระและปัสสาวะออกไม่สะดวก บุตรของเรานั้นจึงซุบผอม เสร้าหมอง
มีผิวพรรณซุบซิดเหลืองขึ้น ๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเอ็นเพราะโรคนั้น ถ้ากระไร เรา
พึงไปพระนครราชคฤห์แล้วทูลขออนายแพทย์ชีวกต่อพระเจ้าอยู่หัว เพื่อจะได้
รักษานบุตรของเรา ต่อแต่นั้นเศรษฐีชาวพระนครพาราณสีไปพระนครราชคฤห์
แล้วเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนาภาคราช แล้วได้กราบทูลว่า ขอเดชะ.
บุตรของข้าพระพุทธเจ้าได้เจ็บป่วยเช่นนั้น ข้ำยาคุที่เธอดื่มก็ดี ข้ำสวยที่
เธอรับประทานก็ดี ไม่ย่อย อุจจาระและปัสสาวะออกไม่สะดวก เธอจึงซุบผอม
เสร้าหมอง มีผิวพรรณซุบซิดเหลืองขึ้น ๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเอ็น เพราะโรคนั้น
ขอพระราชทานพระราชวโรกาส ขอได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงมีพระราชโอง
การสั่งนายแพทย์ชีวก เพื่อจะได้รักษานบุตรของข้าพระพุทธเจ้า.

ลำดับนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนาภาคราช ได้ทรงมีพระราช
ดำรัสสั่งชีวกโกมารภัจจ์ว่า ไปเถิด พ่อชีวก เจ้าจงไปพระนครพาราณสี
แล้วรักษานบุตรของเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี.

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับสนองพระราชโองการว่า อย่างนั้นขอเดชะ ฯ
แล้วไปพระนครพาราณสี เข้าไปหาเศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสี สังเกต
อาการที่ผิดปกติของเศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสี เชิญประชาชนให้ออก
ไปเสีย จึงม้านมดเศรษฐีบุตรไว้กับเสา ให้ภรรยาอยู่ข้างหน้า ผ้าหนึ่งต้อง
นำเนื้ออกที่ล้าใส่ออกแสดงแก่ภรรยาว่า เธอจงดูความเจ็บป่วยของสามีเธอ
ข้าวยาकुที่สามีเธอค้มก็คดีย ข้าวสวยที่สามีเธอรับประทานก็คดีย ไม่ย่อย อุจจาระ
และปัสสาวะออกไม่สะดวก เพราะโรคนี้ สามีเธอจึงชুবผอม เศร้าหมอง
มีผิวพรรณชুবชืดเหลืองขึ้น ๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเอ็นดังนี้ แล้วตัดเนื้ออกใน
ล้าใส่ออก สอดใส่ล้าใส่กลับดังเดิม แล้วเย็บหนังท้องทาสยามานแผล ต่อมา
ไม่นานเท่าไรนัก เศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสี ได้หายโรคแล้ว.

ครั้งนั้น เศรษฐีชาวพระนครพาราณสีคิดว่า บุตรของเราหายโรคพ้น
อันตรายแล้ว จึงให้รางวัลแก่ชีวกโกมารภัจจ์เป็นเงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์ ชีวก
โกมารภัจจ์รับเงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์นั้นเดินทางกลับมาสู่พระนครราชคฤห์ตาม
เดิม.

เรื่องพระเจ้าจันทปัชโชตทรงประหารโรคผอมเหลือง

[๑๓๔] ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าจันทปัชโชตราชาในกรุงอุชเชนี
ทรงประหารโรคผอมเหลือง นายแพทย์ที่ใหญ่มาก มีชื่อเสียงโด่งดังหลายคน มา
รักษาก็ไม่อาจทำให้โรคหาย ได้ขเงินไปเป็นอันมาก ครั้งนั้น พระเจ้าจันทปัช-
โชตได้ส่งราชทูตถือพระราชสาสน์ ไปในพระราชสำนักพระเจ้าพิมพิสาร จอม
เสนามาครราชมีใจความว่า หม่อมฉันเจ็บป่วยเป็นอย่างนั้น ขอพระราชทาน
พระราชวโรกาสขอพระองค์โปรดสั่งหมอชีวก เขจกรักษาหม่อมฉัน พระ-
เจ้าพิมพิสารจอมเสนามาครราช จึงได้ดำรัสสั่งชีวกโกมารภัจจ์ว่า ไปเถิด
พ่อชีวก เจ้าจงไปเมืองอุชเชนีรักษาพระเจ้าจันทปัชโชต.

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับสนองพระราชโองการ แล้วเดินทางไปเมืองอุชเชนี เข้าไปในพระราชสำนัก แล้วเข้าเฝ้าพระเจ้าจันทรปัชโชต ได้ตรวจอาการที่ผิดปกติของพระเจ้าจันทรปัชโชต แล้วได้กราบทูลคำนี้แต่ท้าวเธอว่า ขอเดชะฯ ข้าพระพุทธเจ้าจักหุงเนยใส พระองค์จักเสวยเนยใสนั้น.

พระเจ้าจันทรปัชโชตรับสั่งห้ามว่า อย่าเลย นายชีวก ท่านเว้นเนยใสเสีย อาจรักษาเราให้หายโรคได้ด้วยวิธีใด ท่านจงทำวิธีนั้นเถิด เนยใสเป็นของน่าเกลียด น่าสะอิดสะเอียนสำหรับฉัน.

ขณะนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้มีความปริวิตกว่า พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้แลทรงประชวรเช่นนี้ เราเว้นเนยใสเสีย ไม่อาจรักษาพระองค์ให้หายโรคได้ เอละเราควรหุงเนยใสให้มีสี กลิ่น รส เหมือนน้ำฟาด ดังนี้ แล้วได้หุงเนยใสด้วยเกสรนาคชนิด ให้มีสี กลิ่น รส เหมือนน้ำฟาด ครั้นแล้วถูกคิดได้ว่า เนยใสที่พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้เสวยแล้ว เมื่อย่อย จักทำให้โรคพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงเรื้อยกราด จะพึงรับสั่งให้พิฆาตเราเสียก็ได้ ถ้ากระไรเราพึงทูลลาไว้ก่อน วันต่อมาจึงไปในพระราชสำนัก เข้าเฝ้าพระเจ้าจันทรปัชโชต แล้วได้กราบทูลคำนี้แต่ท้าวเธอว่า ขอเดชะฯ พวกข้าพระพุทธเจ้าเชื่อว่าเป็นนายแพทย์ จักถอนรากไม้มาผสมยาชั่วคราวครู่หนึ่งเช่นที่ประสงค်นั้น ขอประทานพระราชวโรกาส ขอฝ่าละอองธุลีพระบาท จงทรงมีพระราชโองการตรัสสั่งเจ้าพนักงานในโรงราชพาหนะและที่ประตูทั้งหลายว่า หมอชีวกต้องการไปด้วยพาหนะใด จงไปด้วยพาหนะนั้น บรรดาไปทางประตูใด จงไปทางประตุนั้น ต้องการไปเวลาใดจงไปเวลานั้น บรรดาจะเข้ามาเวลาใด จงเข้ามาเวลานั้น พระเจ้าจันทรปัชโชตจึงได้มีพระราชดำรัสสั่งเจ้าพนักงานในโรงราชพาหนะและที่ประตูทั้งหลาย ตามที่หมอชีวกกราบทูลขอพระราชทานุญาตไว้ทุกประการ.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าจันทปัชโชตมีช้างพังชื่อภัททวดี เดินทางได้วันละ ๕๐ โยชน์ หมอชีวกโกมารภัจจ์จึงได้ทูลถวายเนยใสแด่พระเจ้าจันทปัชโชตด้วยกราบทูลว่า ขอได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงเสวยน้ำฟาด ครั้นให้พระเจ้าจันทปัชโชตเสวยเนยใสแล้วก็ไปโรงช้างหนีออกจากพระนครไปโดยช้างพังภัททวดี. ขณะเดียวกันนั้น เนยใสที่พระเจ้าจันทปัชโชตเสวยนั้นย่อย ได้ทำให้ทรงเรอขึ้น พระเจ้าจันทปัชโชตจึงได้รับสั่งแก่พวกมหาดเล็กว่า พนายทั้งหลาย เราถูกหมอชีวกชาติชั่วลงให้ดื่มเนยใส พวกเจ้าจงค้นจับหมอชีวกมาเร็วไว.

พวกมหาดเล็กกราบทูลว่า หมอชีวกหนีออกจากพระนครไปโดยช้างพังภัททวดีแล้ว พระพุทธเจ้าข้า.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าจันทปัชโชตมีมหาดเล็กชื่อกากะ ซึ่งอาศัยเกิดกับอมมนุษย์ เดินทางได้วันละ ๖๐ โยชน์ พระเจ้าปัชโชตจึงดำรัสสั่งกากะมหาดเล็กว่า พ่อนายกากะ เจ้าจงไปเชิญหมอชีวกกลับมา ด้วยอ้างว่า ท่านอาจารย์พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้เชิญท่านกลับไป ขึ้นชื่อว่าหมอเหล่านี้แลมีมารยามาก เจ้าอย่ารับวัตถุอะไร ๆ ของเขา.

ครั้งนั้น กากะมหาดเล็กได้เดินไปทันชีวกโกมารภัจจ์ ผู้กำลังรับประทานอาหารมือเข้าในระหว่างทางเขตพระนครโกสัมพี จึงได้เรียนแก่ชีวกโกมารภัจจ์ว่าท่านอาจารย์ พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้เชิญท่านกลับไป.

จี. นายกากะ ท่านจงรออยู่เพียงชั่วเวลาที่เรารับประทานอาหารเชิญท่านรับประทานอาหารด้วยกันเถิด.

ก. ช่างเถิด ท่านอาจารย์ พระเจ้าอยู่หัวดำรัสสั่งข้าพเจ้าไว้ว่า นายกากะ ขึ้นชื่อว่าหมอเหล่านี้มีมารยามาก อย่ารับวัตถุอะไร ๆ ของเขา.

ทันใดนั้น ชิวโกมารักจี้ ได้แซกขาทางเล็บ พลางเคี้ยวมะขาม
ป้อมและดื่มน้ำรับประทาน แล้วได้ร้องเหอเชิญกากะมหาดเล็กว่า เชิญนาย
กากะมาเคี้ยวมะขามป้อมและดื่มน้ำรับประทานด้วยกัน กากะมหาดเล็กจึงคิดว่า
หมอคนนี้แกกำลังเคี้ยวมะขามป้อมและดื่มน้ำรับประทาน คงไม่มีอะไรจะให้
โทษ แล้วเคี้ยวมะขามป้อมครึ่งผล และดื่มน้ำรับประทาน มะขามป้อมครึ่ง
ผลที่เขาเคี้ยวนั้นได้ระบายอุจจาระออกมาในที่นั่นเอง.

ครั้งนั้น กากะมหาดเล็กได้เรียนถามชิวโกมารักจี้ว่า ท่านอาจารย์
ชีวิตของข้าพเจ้าจะรอดไปได้หรือ ?

ชิวโกมารักจี้ตอบว่า อย่างกล้วยเลย พ่อนายกากะ ท่านจักไม่มี
อันตราย แต่พระเจ้าอยู่หัวทรงเกรี้ยวกราด จะพึงรับสั่งให้พิฆาตเราเสียก็ได้
เพราะเหตุนี้เราไม่กลับละ แล้วมอบช้างพังภัททวดีแก่นายกากะ เดินทางไป
พระนครราชคฤห์ร้อนแรมไปโดยลำดับ ถึงพระนครราชคฤห์แล้วเข้าเฝ้าพระ
เจ้าพิมพิสารจอมเสนามามชราช กราบทูล เรื่องราวนั้นให้ทรงทราบทุก
ประการ.

พระเจ้าพิมพิสารรับสั่งว่า พ่อชิวก เจ้าไม่กลับไปนั้นชื่อว่าได้ทำ
ถูกแล้ว เพราะพระราชของคณั้นเหี้ยมโหด จะพึงสั่งให้สำเร็จโทษเจ้าเสียก็ได้.

ครั้นพระเจ้าจันทรปัชโชตทรงหายประชวร ทรงส่งราชทูตไปที่สำนัก
ชิวโกมารักจี้ว่า เชิญหมอชิวกมา เราจักให้พร.

ชิวกกราบทูลตอบไปว่า ไม่ต้องไปก็ได้ พระพุทธเจ้าข้า ขอได้ฝ่า
ละอองธุลีพระบาทจงทรงโปรดอนุสรณ์ถึงความดีของข้าพระพุทธเจ้า.

พระราชทานผ้าสีไวยกะ

ก็โดยสมัยนั้นแล ผ้าสีไวยกะคู่หนึ่งบังเกิดแก่พระเจ้าจันทปัชชิต เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเด่น อุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้งหลายเป็นอันมากตั้งหลายคู่ ทั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่

ครั้งนั้น พระเจ้าจันทปัชชิต ทรงส่งผ้าสีไวยกะคู่ นั้น ไปพระราชทานแก่ชีวกโกมารภัจจ์ ชีวกโกมารภัจจ์จึงได้มีความดำริว่าผ้าสีไวยกะนี้ พระเจ้าจันทปัชชิตส่งมาพระราชทาน เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเด่น อุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้งหลายเป็นอันมาก ดังหลายคู่ ตั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่ นอกจากพระผู้มีพระภาคเจ้าอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น หรือพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามหาราชแล้ว ใครอื่นไม่ควรอย่างยิ่งเพื่อใช้ผ้าสีไวยกะคู่นี้.

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยพระโสดถัย

[๓๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พระกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงรับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า คุณก่อนอานนท์ กายของตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ ตถาคตต้องการจะฉนินยาถ่าย.

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เดินไปหาชีวกโกมารภัจจ์ ครั้น ถึงแล้วได้กล่าวคำนี้กะชีวกโกมารภัจจ์ว่า ท่านชีวก พระกายของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ พระตถาคตต้องการจะเสวยพระโสดถัย ชีวกโกมารภัจจ์กล่าวว่าพระคุณเจ้า ถ้าอย่างนั้น ขอท่านจงโปรดทำพระกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ชุ่มชื้นสัก ๒ - ๓ วัน.

ครั้งนั้น ท่านพระอานนที่ได้ทำพระกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าให้
ชุ่มชื้น ๒ - ๓ วันแล้ว เดินไปหาชีวกโกมารภัจจ์ ครั้นถึงแล้วได้กล่าวคำนี้กะ
ชีวกโกมารภัจจ์ว่า.

ท่านชีวก พระกายของพระตถาคตชุ่มชื้นแล้ว บัดนี้ ท่านรู้กาลอัน
ควรเถิด.

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า การที่เราจะพึงทูล
ถวายพระโอสถถ่ายที่หยาบแด่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ไม่สมควรเลย ถ้ากระไร
เราพึงอบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยาต่าง ๆ แล้วทูลถวายพระตถาคต ครั้นแล้วได้
อบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยาต่าง ๆ แล้วเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นแล้วได้
ทูลถวายก้านอุบลก้านที่หนึ่งแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า
ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงสุุดก้านอุบลก้านที่ ๑ นี้ การทรงสุุดก้านอุบลนี้จัก
ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง แล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่ ๒ แด่
พระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรง
สุุดก้านอุบลก้านที่ ๒ นี้ การทรงสุุดก้านอุบลนี้จักยังพระผู้มีพระภาคเจ้าให้
ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง แล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่ ๓ แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า
กราบทูลว่าพระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงสุุดก้านอุบลก้านที่ ๓
นี้ การทรงสุุดก้านอุบลนี้จักยังพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง ด้วย
วิธีนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจักทรงถ่ายถึง ๓๐ ครั้ง.

ครั้นชีวกโกมารภัจจ์ ทูลถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า
เพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณ
กลับไป ขณะเมื่อชีวกโกมารภัจจ์เดินออกไปนอกชุมประตู่ แล้วได้มีความปริวิตก
ดังนี้ว่า เราทูลถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง

พระกายของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง จักให้ถ่ายเพียง ๒๕ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถ่ายแล้วจักทรงสรงพระกาย ครั้นสรงพระกายแล้ว จักถ่ายอีกครั้งหนึ่ง อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของชีวกโกมารภัจจ์ด้วยพระทัยแล้ว รับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ ชีวกโกมารภัจจ์ กำลังเดินออกไปนอกชุ้มประตูวิหารนี้ ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เราถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว พระกายของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง จักให้ถ่ายเพียง ๒๕ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถ่ายแล้วจักทรงสรงพระกาย ครั้นสรงพระกายแล้วจักถ่ายอีกครั้งหนึ่ง อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง อานนท์ ถ้าอย่างนั้น เธอจงจัดเตรียมน้ำร้อนไว้.

พระอานนท์ทุลรับสนองพระพุทธรพจน์แล้ว จัดเตรียมน้ำร้อนไว้ถวาย ต่อมา ชีวกโกมารภัจจ์ไปในพุทธรสำนัก ครั้นถึงแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้านั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถ่ายแล้วหรือ พระพุทธรเจ้าข้า.

ภ. เราถ่ายแล้ว ชีวก.

จี. พระพุทธรเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้ากำลังเดินออกไปนอกชุ้มประตูวิหารนี้ ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เราถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว พระกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง จักให้ถ่าย

เพียง ๒๕ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถ่ายแล้วจักทรงพระกาย ครั้นทรงพระกายแล้วจักถ่ายอีกครั้งหนึ่งอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงโปรดทรงพระกาย ขอพระ-
สุคตโปรดทรงพระกาย.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสงนน้ำอุ่น ครั้นทรงแล้ว ทรงถ่ายอีกครั้งหนึ่งอย่างนี้ เป็นอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง ลำดับนั้น ชิวโกโกมารภจจ์ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ควรเสวยพระกระยาหารที่ปรุงด้วยน้ำต้มผักต่าง ๆ จนกว่าจะมีพระกายเป็นปกติ.

ต่อมาไม่นานนัก พระกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เป็นปกติแล้ว.

กราบทูลขอพร

ครั้งนั้น ชิวโกโกมารภจจ์ ถือน้ำสาลีไวยกะคูล์นั้นไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ชิวโกโกมารภจจ์นั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะขอประทานพรต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าสักอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้าข้า

ภ. พระตถาคตทั้งหลายเลิกให้พรเสียแล้ว ชิวก.

จี. ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพรที่สมควรและไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. จงว่ามาเถิด ชิวก.

จี. พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระสงฆ์ทรงถือน้ำสาลีบังสุกุลเป็นปกติอยู่ สาลีไวยกะของข้าพระเจ้าคูล์นี้ พระเจ้าจันทปัชโชตทรงส่งมาพระราชทาน เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเสียงเด่นอุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้ง

หลายเป็นอันมาก ตั้งหลายคู่ ตั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่ ขอ
พระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงพระกรุณาโปรดรับผ้าคู่สี่ไวยกะของข้าพระพุทธเจ้า
และของทรงพระพุทธานุญาตหบดีจิ๋วแก่พระสงฆ์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับผ้าคู่สี่ไวยกะแล้ว ครั้นแล้ว ทรงชี้แจงให้
ชีวกโกมารภัจจ์ เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเรงด้วยธรรมิกถา ครั้น
ชีวกโกมารภัจจ์อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ
ร่ำเรงด้วยธรรมิกถา แล้วลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประ-
ทักขณิกกลับไป.

พระพุทธานุญาตหบดีจิ๋ว

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็น
เค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เราอนุญาตหบดีจิ๋ว รูปใดปรารถนา จงถือผ้าบังสุกุล รูปใด
ปรารถนา จงยินดีหบดีจิ๋ว แต่เราสรรเสริญการยินดี ด้วยปัจจัยตามมีตาม
ได้.

[๑๓๖] ประชาชนในพระนครราชคฤห์ได้ทราบข่าวว่า พระผู้มี
พระภาคเจ้าทรงอนุญาตหบดีจิ๋วแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่างพากันยินดีร่ำเรงว่า
บัดนี้แล พวกเราจักถวายทาน จักบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
อนุญาตหบดีจิ๋วแก่ภิกษุทั้งหลาย เพียงวันเดียวเท่านั้น จิ๋วหลายพันผืนได้
เกิดขึ้นในพระนครราชคฤห์ ประชาชนชาวชนบทได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าทรงอนุญาตหบดีจิ๋วแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่างพากันยินดีร่ำเรงว่า บัดนี้
แล พวกเราจักถวายทาน จักบำเพ็ญบุญเพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาต

กหบดีจิ๋วแก่ภิกษุทั้งหลาย เพียงวันเดียวเท่านั้น จิ๋วหลายพันผืนได้เกิดขึ้น
แม้ในชนบท.

พระพุทธานุญาตปาวารและผ้าโกเชาว์

[๑๓๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ผ้าปาวารเกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตผ้าปาวาร.

ผ้าปาวารแกมไหม เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูล
เรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลายเรา
อนุญาตผ้าปาวารแกมไหม.

ผ้าโกเชาว์เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แก่พระ
ผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าโกเชาว์

ปฐมภาณวาร จบ

พระพุทธานุญาตผ้ากัมพล

[๑๓๘] ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้ากาสิทรงพระกรุณาส่งผ้ากัมพล
มีราคาครึ่งกาสิ คือ ควรราคาถึงกาสิ มาพระราชทานแก่ชีวกโกมารภัจจ์ ครั้ง
นั้น ชีวกโกมารภัจจ์รับพระราชทานผ้ากัมพลราคาถึงกาสินั้นแล้ว เข้าไปใน
พุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้านั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ชีวกโกมารภัจจ์นั่งเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แก่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ผ้ากัมพลของข้าพระพุทธเจ้าผืนนี้ราคาครึ่งกาสิ คือ
ควรราคาถึงกาสิ พระเจ้ากาสิทรงพระกรุณาส่งมาพระราชทาน ขอพระผู้มีพระ-

ภาคเจ้าทรงพระกรุณาโปรดรับผ้ากัมพลของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้า ตลอดกาลนานด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับผ้ากัมพล ครั้นแล้วทรงชี้แจงให้ชวโกมารภักข์เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเริง ด้วยธรรมิกถา ครั้นชวโกมารภักข์ อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจง ให้เห็นแจ้งสมทาน อาจหาญ ร่ำเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณกลับไป.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ากัมพล.

พระพุทธาณุตคหบดีจิวร ๖ ชนิด

[๑๓๕] ก็โดยสมัยนั้นแล จิวรทั้งเนื้อดีและเลวเกิดขึ้นแก่สงฆ์ ครั้งนั้นภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า จิวรชนิดไหนขอแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาต ชนิดไหนไม่ทรงอนุญาต แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตจิวร ๖ ชนิด คือจิวรทำด้วยเปลือกไม้ ๑ ทำด้วยฝ้าย ๑ ทำด้วยไหม ๑ ทำด้วยขนสัตว์ ๑ ทำด้วยป่าน ๑ ทำด้วยของเจือกัน ๑.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายที่ยินดีคหบดีจิวรนั้นพากันรังเกียจ ไม่ยินดีผ้าบังสุกุลด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตจิวรอย่างเดียวนั้น ไม่ใช่ ๒ อย่าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ยินดีคหบดีจิวร ยินดีผ้าบังสุกุลได้ แต่เราสรรเสริญความสันโดษด้วยจิวรทั้งสองนั้น.

เรื่องขอส่วนแบ่ง

[๑๔๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปใน โกลชนบท บางพวกแวะเข้าสู่สถาน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกไม่รอคอย บรรดาภิกษุที่แวะเข้าสู่สถานเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุลนั้น ต่างก็ได้ผ้าบังสุกุล พวกที่ไม่รอคอยนั้นพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุพวกนั้นพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย เราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่ท่าน เพราะเหตุไรพวกท่านจึงไม่รอคอยเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่ปรารถนา ไม่ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่ไม่รอคอย.

สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปใน โกลชนบท บางพวกแวะเข้าสู่สถานเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกรอคอยอยู่ บรรดาพวกที่แวะเข้าสู่สถานเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุลนั้น ต่างก็ได้ผ้าบังสุกุล พวกภิกษุที่รอคอยอยู่นั้น พูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลายขอพวกท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุพวกนั้น พูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พวกข้าพเจ้าจักไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน เพราะเหตุไรพวกท่านจึงไม่แวะเข้าไปเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายผู้ไม่ปรารถนา ก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่รอคอย.

สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปใน โกลชนบท บางพวกแวะเข้าสู่สถานก่อน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกแวะเข้าทีหลัง ภิกษุที่แวะเข้าสู่สถานก่อนเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุลนั้น ต่างก็ได้ผ้าบังสุกุล พวกภิกษุที่แวะเข้าทีหลังไม่ได้จึงพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอพวกท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า พวกข้าพเจ้าจักไม่ให้

ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน เพราะเหตุไรพวกท่านจึงแวะเข้าไปที่หลังแล้ว กราบ
ทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา
อนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายผู้ไม่ปรารณาไม่ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่แวะเข้า
ไปที่หลัง.

สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปในโกศลชนบท ภิกษุ
เหล่านั้น แวะเข้าสู่สถาน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุลพร้อมกัน บางพวกได้ผ้าบังสุกุล
บางพวกไม่ได้ พวกที่ไม่ได้พูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอพวกท่านจงให้
ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุเหล่านั้น ตอบอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย
พวกข้าพเจ้าจักไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมพวกท่านจึงหาไม่ได้เล่า แล้ว
กราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายไม่ปรารณาก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุทั้งหลายที่แวะ
เข้าไปพร้อมกัน.

สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปในโกศลชนบท ภิกษุ
เหล่านั้นนัดแนะกันแล้วแวะเข้าสู่สถาน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกได้ผ้า
บังสุกุล บางพวกไม่ได้ พวกที่ไม่ได้พูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอพวก
ท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุเหล่านั้น พูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้ง
หลายพวกข้าพเจ้าจักไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมพวกท่านจึงหาไม่ได้เล่า
แล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้ง
หลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายไม่ปรารณาก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่
นัดแนะกันไว้แล้ว แวะเข้าไป.

องค์ของเจ้าหน้าที่ผู้รับจีวร

[๑๔๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ประชาชนถือจีวรมาสู่อาราม พวกเขาหา
ภิกษุ เจ้าหน้าที่รับไม่ได้จึงนำกลับไป จีวรเกิดขึ้นน้อย ภิกษุทั้งหลายกราบทูล

เรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา
อนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร คือ:-

๑. ไม่ถึงความล่าเอียงเพราะความชอบพอ.
๒. ไม่ถึงความล่าเอียงเพราะความเกลียดชัง.
๓. ไม่ถึงความล่าเอียงเพราะความมกมาย.
๔. ไม่ถึงความล่าเอียงเพราะความกลัว และ
๕. รู้จักจีวรจำนวนที่รับไว้ และยังมีได้รับ.

วิธีสมมติ

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แสดงพึงสมมติอย่างนี้.

สงฆ์พึงขอร้องภิกษุก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึง
ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยอุตติหุตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของ
สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร นี้
เป็นญัตติ.

ท่านเจ้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้
เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร
ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงเป็นผู้นั่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่าน
ผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวรแล้ว ชอบแก่
สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

องค์ของเจ้าหน้าที่ผู้เก็บจิวร

[๑๘๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเจ้าหน้าที่รับจิวร รับจิวรแล้วทิ้งไว้ในที่นั้นแหละ แล้วหลีกไป จิวรเสียหาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจิวร คือ:-

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ.
๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง.
๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมมงาย.
๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ.
๕. รู้จักจิวรจำนวนที่เก็บไว้ และยังมีได้เก็บ.

วิธีสมมติ

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้.

สงฆ์พึงขอร้องภิกษุก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยอุตติหุติกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจิวร นี้เป็นอุตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจิวร การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจิวรชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ชอบแก่
สงฆ์ เหตุนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

พระพุทธอนุญาตเรื่อนคลัง

[๑๔๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ได้
เก็บจีวรไว้ในมณฑปบ้าง ที่โคนไม้บ้าง ที่ชายคาบ้าง ที่กลางแจ้งบ้าง จีวร
ถูกหนูกัดบ้าง ถูกปลวกกินบ้าง ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี
พระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติ
วิหาร เเพง เรือนชั้น เรือนโล้น หรือถ้ำ ที่สงฆ์จำหมายให้เป็นเรื่อนคลัง.

วิธีสมมติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้
สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของ
สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นเรื่อนคลัง นี่เป็น
ญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้
ให้เป็นเรื่อนคลัง การสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นเรื่อนคลัง ชอบแก่
ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึง
พูด.

สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นเรื่อนคลังแล้ว ชอบแก่สงฆ์
เหตุนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

องค์ของเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัล

[๑๔๔] ก็โดยสมัยนั้นแล จีวรในเรือนคัลของสงฆ์ ไม่มีตนเฝ้า ภิษุทั้งหลายทราบเหตุเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อน ภิษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นเจ้าหน้าที่ รักษาเรือนคัล คือ:-

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ.
๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง.
๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมกมาย.
๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ
๕. รู้จักจีวรจำนวนที่รักษา และยังมีได้รักษา.

วิธีสมมติ

คุณก่อนภิษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้.
สงฆ์พึงขอร้องภิษุก่อน ครั้นแล้วภิษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศ ให้สงฆ์ทราบด้วยอุตติหุติกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของ สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิษุมีชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษา เรือนคัล นี่เป็นอุตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิษุมีชื่อนี้ให้ เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัล การสมมติภิษุมีชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่ รักษาเรือนคัล ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบ แก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติ ภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัลลัง
แล้วชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงมี ชำพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

พระพุทธบัญญัติห้ามย้ายเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัลลัง

[๑๔๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ย้ายเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัลลัง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสห้ามว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงย้ายเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัลลัง รูปใดย้าย
ต้องอาบัติทุกกฏ.

องค์ของเจ้าหน้าที่ผู้แจกจีวร

[๑๔๖] ก็โดยสมัยนั้นแล จีวรในเรือนคัลลังของสงฆ์มีมาก ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เราอนุญาตให้สงฆ์ผู้อยู่พร้อมหน้าแจก.

สมัยต่อมา สงฆ์ทั้งปวงกำลังแจกจีวรได้ส่งเสียงอื้ออึง ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร คือ:-

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ.
๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง.
๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมมงาย
๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ.
๕. รู้จักจีวรจำนวนที่แจกแล้ว และยังมีได้แจก.

วิธีสมมติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แะ สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้.

สงฆ์พึงขอร้องภิกษุก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยอุตติหุติกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมิชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวรนี้เป็นอุตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมิชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร การสมมติภิกษุมิชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุมิชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวรแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุอันหนึ่งนี้ ข้าพเจ้าทรงความนิไวด้วยอย่างนี้.

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็น เจ้าหน้าที่แจกจีวร ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่าควรแจกจีวรอย่างไรหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสแนะวิธีแจกว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คัดเลือกผ้าก่อน แล้วดีราคาติดัวกัน นับภิกษุ ผูกผ้าเป็นมัด ๆ แล้วตั้งส่วนจีวรไว้.

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร ได้มีความปริวิตกว่า พึงให้ส่วนจีวรแก่สามเณรอย่างไรหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้น แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนกึ่งหนึ่งให้แก่พวกสามเณร.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งปรารถนาจะรีบเดินทางไปกับส่วนของตน
ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนของตนแก่ภิกษุผู้รีบเดินทางไป.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่ง ปรารถนาจะรีบเดินทางไปกับส่วนพิเศษ
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนพิเศษในเมื่อให้สิ่งของทดแทนสมกัน.

ครั้งนั้น ภิกษุเจ้าหน้าทีแจกจีวรคิดว่า พึงให้ส่วนจีวรอย่างไรหนอ
ก็พึงให้ตามลำดับภิกษุผู้มา หรือพึงให้ตามลำดับภิกษุผู้แก่พรรษา จึงกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา
อนุญาตให้สมยอมส่วนที่บกพร่อง แล้วทำการจับสลาก.

พระพุทธานุญาตน้ำย้อมเป็นต้น

[๑๔๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายย้อมจีวรด้วยโคลมัยบ้าง ด้วย
ดินแดงบ้าง จีวรมีสีคล้ำ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ
ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำย้อม ๖ อย่าง คือ น้ำย้อม
เกิดแต่รากหรือเง่า ๑ น้ำย้อมเกิดแต่ต้นไม้ ๑ น้ำย้อมเกิดแต่เปลือกไม้ ๑ น้ำ
ย้อมเกิดแต่ใบไม้ ๑ น้ำย้อมเกิดแต่ดอกไม้ ๑ น้ำย้อมเกิดแต่ผลไม้ ๑.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายย้อมจีวรด้วยน้ำย้อมที่เย็น จีวรมีกลิ่นสาบ
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหม้อย้อมขนาดเล็กเพื่อต้มน้ำย้อม.

น้ำย้อมล้นหม้อ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ
ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผูกตะกร้อกันล้น.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายไม่รู้ว่าน้ำข้อมดื่มสุกแล้ว หรือยังไม่สุก จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หยดหยาดน้ำลงในน้ำ หรือหลังเล็บ.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายยกหม้อน้ำข้อมลง ทำหม้อกลิ้งไป หม้อแตก ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกระบายตักน้ำข้อมอันเป็นภาชนะมีด้าม.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายไม่มีภาชนะสำหรับข้อม จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอ่างสำหรับข้อม หม้อสำหรับข้อม.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายขยำจีวรในถาดบ้าง ในบาตรบ้าง จีวรฉีกขาด ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรางสำหรับข้อม.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายตากจีวรบนพื้นดิน จีวรเปื้อนฝุ่น ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเครื่องรองทำด้วยหญ้า.

เครื่องรองทำด้วยหญ้าถูกปลวกกัด ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวจีวร สายระเคียง.

ภิกษุทั้งหลายตากจีวรตอนกลาง น้ำข้อมหยดออกทั้งสองชาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผู้กุมมจีวรไว้.

มุนิจีวรชารุค ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ
ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตด้วยผุมุมจีวร.

น้ำข้อมหยดออกชายเดียว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มี-
พระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ข้อมจีวร
พลิกกลับไปกลับมา แต่เมื่อหยาดน้ำยังหยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไป.

สมัยต่อมา จีวรเป็นผ้าเนื้อแข็ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้จุ่ม
ลงในน้ำ

สมัยต่อมา จีวรเป็นผ้ากระ้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทุบ
ด้วยฝ่ามือ.

พระพุทธบัญญัติห้ามใช้จีวรที่ไม่ตัด

[๑๔๘] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด ใช้จีวร
ที่ข้อมน้ำฝน มีสีเหมือนงาช้าง ประชาชนจึงพากันเพ่งโทษติเตียน โพนทะนา
ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสห้ามว่า คุณก่อน
ภิกษุทั้งหลายภิกษุไม่พึงใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติให้แต่งจีวร

[๑๔๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์
ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางทักษิณาดิรัชนบท พระ-
องค์ทอดพระเนตรเห็นนาของชาวมคธ ซึ่งเขาพูนดินขึ้นเป็นคันนาสี่เหลี่ยม
พูนคันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง พูนคันนาคั่นในระหว่าง ๆ ด้วยคันนา

สั้น ๆ พุณกันนาเชื่อมกันดังทาง ๔ แพร่ง ตามที่ซึ่งกันนากับกันนาผ่านตัดกัน
ไป ครั้นแล้ว รับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า อานนท์เธอเห็นนาของชาวมคธ
ซึ่งเขาพูนดินขึ้นเป็นคันนาสี่เหลี่ยม พุณกันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง พุณ
กันนาค้นในระหว่าง ๆ ด้วยคันนาสั้น ๆ พุณกันนาเชื่อมกันดังทาง ๔ แพร่ง
ตามที่ซึ่งกันนากับกันนาผ่านตัดกันไปหรือไม่ ?

อา. เห็นตามพระพุทธรูปดำรัส พระพุทธรูปเจ้าข้า.

ภ. เธอสามารถแต่งจิ๋วของภิกษุทั้งหลายให้มีรูปร่างนั้นได้หรือไม่ ?

อา. สามารถ พระพุทธรูปเจ้าข้า.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ทักขิณาคิริชนบทตามพระ-
พุทธานุสสัย แล้วเสด็จกลับมาพระนครราชคฤห์อีก ครั้งนั้นท่านพระอานนท์
แต่งจิ๋วสำหรับภิกษุหลายรูป ครั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าได้กราบทูล
ว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงทอดพระเนตรจิ๋วที่ข้าพระพุทธเจ้าแต่งแล้ว
พระพุทธรูปเจ้าข้า.

ตรัสสรรเสริญท่านพระอานนท์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็น
เค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย อานนท์เป็นคนฉลาด อานนท์เป็นคนเจ้าปัญญา อานนท์ได้ซาบซึ่ง
ถึงเนื้อความแห่งถ้อยคำที่เรากล่าวย่อได้โดยกว้างขวาง อานนท์ทำผ้าช่อกุสก็ได้อ
ทำผ้าช่ออัทธกุสก็ได้อ ทำผ้าช่อมณฑลก็ได้อ ทำผ้าช่ออัทธมณฑลก็ได้อ ทำผ้าช่อ
วิวัฏฐะก็ได้อ ทำผ้าช่ออนุวิวัฏฐะก็ได้อ ทำผ้าช่อติเวยยะก็ได้อ ทำผ้าช่อขังเมย-
ยะก็ได้อ และทำผ้าช่อพาหุหัตถะก็ได้อจิ๋วจักเป็นผ้าที่ตัดแล้ว เสรา้หมองด้วย
ศัสตรา สมควรแก่สมณะและพวกศัสตราไม่ต้องการ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าสังฆาฏิตัด ผ้าอุตราสงค์ตัด ผ้า
อันตราสกตัด.

เสด็จพระพุทธดำเนินทางไกล

[๑๕๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระนครราชคฤห์
ตามพระพุทธานุชาตินัย แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครเวสาลี พระองค์
เสด็จพระพุทธดำเนินทางไกลระหว่างพระนครราชคฤห์ และระหว่างพระนคร
เวสาลีต่อกัน ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุหลายรูป หอบผ้าพระรุ่งพระรัง บ้างก็
ทวนห่อผ้าที่พับคั่งฟูขึ้นบนศีรษะ บ้างก็แบกขึ้นบ่า บ้างก็กระเดียดไว้ที่สะเอว
เดินมาอยู่ ครั้นแล้ว ได้ทรงดำริว่า โมฆบุรุษเหล่านี้ เวียนมาเพื่อความมักมาก
ในจีวรเร็วนัก เราจะพึงกั้นเขต ตั้งกฎในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย ครั้น พระผู้มี
พระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ ถึงพระนครเวสาลี
ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ โคตมกเจติยฺ์ เขตพระนครเวสาลีนั่น

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงผ้าจีวรผืนเดียว ประทับนั่ง
อยู่กลางแจ้งตอนกลางคืน ขณะน้ำค้างตก ในราตรีหมั่นตฤดู กำลังหนาว
ตั้งอยู่ระหว่างเดือน ๓ กับเดือน ๔ ต่อกัน ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มี
พระภาคเจ้า เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวจึงได้มีแก่พระผู้มี
พระภาคเจ้า ๆ จึงห่มจีวรผืนที่สอง ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า
เมื่อมัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวจึงได้มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ จึงทรง
ห่มจีวรผืนที่สาม ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อปัจจุณิมยามผ่าน
ไปแล้ว ขณะรุ่งอรุณแห่งราตรีอันเป็นเบื้องต้นแห่งความสดชื่น ความหนาว
ได้มีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ จึงทรงห่มจีวรผืนที่สี่ ความหนาวไม่ได้มีแก่

พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ได้ทรงพระดำริว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคน
จู้หนาว กลัวต่อความหนาว อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยผ้าสามผืน โฉนหนอเรา
เราจะพึงกันเขต ตั้งกฎ ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราพึงอนุญาตผ้าสามผืน.

พระพุทธอนุญาตไตรจีวร

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูล
นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้ง
หลายว่า เราเดินทางไกลในระหว่างพระนครราชคฤห์ และระหว่างพระนครเว-
สาลีต่อกัน ได้เห็นภิกษุหลายรูปในธรรมวินัยนี้ หอบผ้าพะรุงพรั่ง บ้างก็
ทูนห่อผ้าที่พับดั่งฟูกขึ้นบนศีรษะบ้างก็แบกขึ้นบ่า บ้างก็กระเดียดไว้ที่สะเอว
เดินมาอยู่ ครั้นแล้วเราได้ดำริว่าโมฆบุรุษเหล่านี้ เวียนมาเพื่อความมักมาก
ในจีวรเรื่อนัก โฉนหนอเราจะพึงกันเขต ตั้งกฎ ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราครองผ้าผืนเดียว นั่งอยู่กลางแจ้ง ณ ตำบล
นี้ตอนกลางคืน ขณะน้ำค้างตก ในราตรีหมันตฤคฺฐุ กำลังหนาว ตั้งอยู่
ระหว่างเดือน ๓ กับระหว่างเดือน ๔ ต่อกัน ความหนาวมิได้มีแก่เรา เมื่อ
ปฐมยามผ่านไปแล้วความหนาวจึงได้มีแก่เรา เราจึงห่มจีวรผืนที่สอง ความ
หนาวมิได้มีแก่เรา เมื่อมัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวได้มีแก่เรา เราจึง
ห่มจีวรผืนที่สาม ความหนาวมิได้มีแก่เรา เมื่อปัจจุณิมยามผ่านไปแล้ว ขณะ
รุ่งอรุณแห่งราตรีอันเป็นเบื้องต้น แห่งความสดชื่น ความหนาวจึงได้มีแก่เรา
เราจึงห่มจีวรผืนที่สี่ ความหนาวมิได้มีแก่เรา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้ดำริว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็น
คนขี้หนาว กลัวต่อความหนาว ก็อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยผ้าสามผืน โฉนหนอ
เราจะพึงกันเขต ตั้งกฎ ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราจะพึงอนุญาตไตรจีวร.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฏิ ๒ ชั้น
ผ้าอุตราสงค์ชั้นเดียว ผ้าอังตราสกชั้นเดียว.

พระพุทธบัญญัติอติเรกจีวร

[๑๕๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ทราบฯ พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงอนุญาตไตรจีวร จึงใช้จีวรสำหรับหนึ่งสำหรับเข้าบ้าน สำหรับหนึ่งสำหรับ
อยู่ในอาราม สำหรับหนึ่งสำหรับลงสรงน้ำ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย...
ต่างก็เพ่งโทษ ดิเสียน โพนทะนาว่า โฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้ทรงอติเรกจีวรแล้ว
แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูล
นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจีวร รูปใดทรง พึงปรับอาบัติตามธรรม.

สมัยต่อมา อติเรกจีวรบังเกิดขึ้นแก่ท่านพระอานนท์ และท่านประสงค์
จะถวายจีวรนั้นแก่ท่านพระสารีบุตร แต่ท่านพระสารีบุตรอยู่ถึงเมืองสาเกต
ท่านพระอานนท์จึงได้มีความปริวิตกว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า
ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจีวร ก็อติเรกจีวรนี้บังเกิดแก่เรา และเราก็ใคร่จะถวาย
จีวรผืนนี้แก่ท่านพระสารีบุตร แต่ท่านอยู่ถึงเมืองสาเกต เราพึงปฏิบัติอย่างไร
หนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า อานนท์ยังอีกนานเท่าไร สารีบุตรจึง
จะกลับมา.

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า ยังอีก ๕ วัน หรือ ๑๐ วัน พระพุทธเจ้าข้า.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นค้ำมุล
นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราอนุญาตให้ทรงอดิเรกจิรไว้ได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง.

พระพุทธาอนุญาตให้วิกปอดิเรกจิร

สมัยต่อมา อดิเรกจิรบังเกิดแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะนั้น ภิกษุทั้งหลาย
ได้มีความปริวิตกว่า พวกเราจะพึงปฏิบัติในอดิเรกจิรอย่างไรหนอ แล้วกราบ
ทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา
อนุญาตให้วิกปอดิเรกจิร.

พระพุทธาอนุญาตผ้าปะเป็นต้น

[๑๕๒] ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครเวสาลีตาม
พระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครพาราณสี เสด็จ
พระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ ถึงพระนครพาราณสี ทราบว่า พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ อสิปตนะมฤคทายวันเขตพระนครพาราณสีนั้น
สมัยนั้น ผ้าอันตราวาสกของภิกษุรูปหนึ่งขาดทะลุ และท่านได้มีความปริวิตกว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตผ้า ๓ ผืน คือ ผ้าสังฆาฏิสองชั้น ผ้าอุตราสงค์
ชั้นเดียว ผ้าอันตราวาสกชั้นเดียว ก็ผ้าอันตราวาสกของเรานี้ขาดทะลุ ไฉนหนอ
เราพึงคามผ้าปะ โดยรอบจักเป็นสองชั้นตรงกลางจักเป็นชั้นเดียว ดังนี้แล้ว
ถามผ้าปะทันที พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินไปตามเสนาสนะ ได้
ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้นกำลังคามผ้าปะ ครั้นแล้วเสด็จเข้าไปใกล้ภิกษุนั้น
ได้ตรัสถามว่า เธอกำลังทำอะไร ภิกษุ.

ก. กำลังปะผ้า พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คีละ คีละ ภิกษุ เป็นการชอบแท้ ภิกษุ ที่เชอตามผ้าปะ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับตั้งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตผ้าสังฆาฏิ ๒ ชั้น ผ้าอุตราสงค์ชั้นเดียว ผ้าอังตราสกชั้นเดียว สำหรับผ้าใหม่มีกัปปะใหม่ ผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้น ผ้าอุตราสงค์ ๒ ชั้น อังตราสก ๒ ชั้น สำหรับผ้าที่เก็บไว้ล่วงฤดู พึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลจนพอต้องการ หรือทำอุตสาหะในผ้าที่ตกจากร้านตลาด.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตผ้าปะ การชุน รังคุม ลูกคุม การทำให้มัน .

เรื่องนางวิสาขา มิคารมาตา

[๑๕๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระนครพาราณสี ตามพระพุทธานุสรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ ถึงพระนครสาวัตถี ทราบว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกะกะคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น ครั้งนั้น นางวิสาขา มิคารมาตา เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้นางผู้นั่งเรียบร้อยแล้ว เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเรงด้วยธรรมิกถา นางผู้นั่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเรงด้วยธรรมิกถาแล้ว จึงได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของหม่อม-

นั้นเพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาราธนาด้วยคุณิภาพ ครั้นนางทราบการรับ
อาราธนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
เจ้าทำประทักษิณกลับไป ครั้นผ่านราตรีนั้นไป ฝนตั้งเค้าขึ้นในทวีปทั้ง ๔ ตก
ลงมาทำใหญ่.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย ฝนตกในเขตวันฉัตรตกในทวีปทั้ง ๔ ก็ฉนั้น พวกเธอจงสร่ง
सनากายกันเถิด เพราะเป็นครั้งสุดท้ายที่ฝนทำใหญ่ตั้งเค้าขึ้นในทวีปทั้ง ๔.

ภิกษุเหล่านั้นรับสนองพระพุทธบัญชาว่า เป็นดังพระพุทธคำรัส
พระพุทธเจ้าข้า แล้วพากันเปลื้องผ้าสร่งसनากายอยู่.

ครั้งนั้น นางวิสาขา มิครมาตา สั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของบริโภคน
อันประณีต แล้วสั่งทาสีว่า ไปเถิดแม่ เจ้าจงไปอารามแล้วแจ้งภัตกาลว่า ถึง
เวลาแล้ว ภัตดาหารเสร็จแล้ว เจ้าข้า.

ทาสีนั้นรับคำว่า เป็นเช่นนั้น เจ้าข้า แล้วไปวัด ได้เห็นภิกษุเปลื้องผ้า
สร่งसनากาย ครั้นแล้วเข้าใจผิดคิดว่า ในอารามไม่มีภิกษุ มีแต่พวกอาชีวก
สร่งसनากายอยู่ จึงกลับไปบ้านได้แจ้งความแก่นางวิสาขา มิครมาตาว่า นาย
ภิกษุไม่มีในอาราม มีแต่พวกอาชีวกสร่งसनากายอยู่ เจ้าค่ะ.

นางวิสาขา มิครมาตา เป็นสตรีฉลาด เฉียบแหลม มีปัญญารู้ได้ทัน
ที่ว่า พระคุณเจ้าทั้งหลายคงเปลื้องผ้าพากันสร่งसनากายเป็นแน่ นางคนนี
เขลา จึงสำคัญว่า ไม่มีภิกษุในอาราม มีแต่พวกอาชีวกสร่งसनากายอยู่ จึง
สั่งสาวใช้ว่า ไปเถิดแม่ทาสี เจ้าจงไปอาราม แล้วแจ้งภัตกาลว่า ถึงเวลาแล้ว
ภัตดาหารเสร็จแล้วเจ้าข้า.

ครั้นเวลาต่อมา ภิกษุเหล่านั้น ทำตัวให้เย็น มีกายงาม ต่างถือจีวรเข้าไปสู่ที่อยู่ตามเดิม ทาสนั้นจึงไปวัดไม่เห็นภิกษุทั้งหลาย จึงเข้าใจผิดคิดว่าไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่า จึงกลับไปบ้านแล้วแจ้งความนั้นแก่นางวิสาขา มิคารมาตาว่า ไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่า เจ้าคะ.

นางวิสาขา มิคารมาตา เป็นสตรีฉลาด เกือบแหลม มีปัญญารู้ได้ทันทีว่าพระคุณเจ้าทั้งหลาย คงทำตัวให้เย็น มีกายงาม ต่างถือจีวรเข้าไปสู่ที่อยู่ตามเดิมเป็นแน่ นางคนนี้เขลาจึงสำคัญว่า ไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่า แล้วสั่งสาวใช้ชื่อว่า ไปเถิดแม่ทาสี เจ้าจงไปอาราม แล้วแจ้งกัณฑ์กาลว่า ถึงเวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว เจ้าข้า.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเตรียมบาตรจีวร ถึงเวลาภัตตาหารแล้ว.

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระพุทธบัญชาว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรจีวรเสด็จหายไปในพระเชตวัน มาปรากฏที่ซุ้มประตูบ้านนางวิสาขา มิคารมาตา อุบาสกรมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น พระองค์ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาปูลาดถวาย พร้อมด้วยพระสงฆ์.

ขณะนั้น นางวิสาขา มิคารมาตา กล่าวว่า ชาวเราผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริงหนอ ชาวเราผู้เจริญประหลาดจริงหนอ พระตถาคต ชื่อว่ามีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากเพราะเมื่อห้วงน้ำไหลนองไปเพียงเข้าบ้าง เพียงสะเอบบ้าง เท้าหรือจีวรของภิกษุแม้รูปหนึ่ง ก็ไม่ได้เปียกน้ำ ดังนี้แล้ว ร่ำเรง เบิกบานใจ อังคาสภิกษุสงฆ์แม้พระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยบาทนียโภชนียาหารอันประณีต

ด้วยมือของตน ยังพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เสวยเสร็จแล้ว จนทรงนำพระหัตถ์ออก จากบาตรให้ห้ามกัฏฐแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลแด่พระผู้มี พระภาคเจ้าว่า หม่อมฉันทูลขอประทานพร ๘ ประการต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ตถาคคเล็กให้พรเสียแล้ว วิสาขา.

วิ. หม่อมฉันทูลขอประทานพรที่สมควรและไม่มีโทษ พระพุทธ-
เจ้าข้า.

ภ. จงบอกมาเถิด วิสาขา.

วิ. พระพุทธเจ้าข้า ถ้ารับพระสงฆ์ หม่อมฉันปรารถนาจะถวายผ้า
วัสสิกสาฎก จะถวายภัตเพื่อพระอาคันตุกะ จะถวายภัตเพื่อพระที่เตรียมจะไป
จะถวายภัตเพื่อพระอาพาธ จะถวายภัตเพื่อพระที่พยาบาลพระอาพาธ จะ
ถวายเภสัชสำหรับพระอาพาธ จะถวายยาอุประจำ และสำหรับภิกษุณีสงฆ์
หม่อมฉัน ปรารถนาจะถวายอุทกสาฎก จนตลอดชีพ.

ภ. วิสาขา ก็เธอเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงขอพร ๘ ประการ
ต่อตถาคค.

วิ. พระพุทธเจ้าข้า วันนี้หม่อมฉันสั่งทาสีว่า ไปเถิด แม่ทาสี เจ้า
จงไปอาราม แล้วบอกภักตกาว่า ภักตกาหารเสร็จแล้ว เจ้าข้า และนางก็ไปวัด
ได้เห็นภิกษุทั้งหลายเปลื้องผ้าสรองสนานกายอยู่ เข้าใจผิดคิดว่า ไม่มีภิกษุใน
อาราม มีแต่พวกอาชีวกสรองสนานกายอยู่ จึงกลับมาบ้าน แล้วรายงานแก่
หม่อมฉันว่า นายไม่มีภิกษุในอาราม มีแต่พวกอาชีวกสรองสนานกายอยู่.

๑. พระพุทธเจ้าข้า ความเปลือยกายไม่งาม น่าเกลียด น่าชัง
หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายผ้าวัสสิกสาฎกแก่พระสงฆ์
จนตลอดชีพ.

๒. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า พระอาคันตุกะไม่ชำนาญหนทาง ไม่รู้จักที่โคจร ย่อมเที่ยวบิณฑบาตลำบาก ท่านฉันอาคันตุกัตถ์ของหม่อมฉันพอชำนาญหนทาง รู้จักที่โคจร จักเที่ยวบิณฑบาตได้ไม่ลำบาก หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายอาคันตุกัตถ์แก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๓. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า พระผู้เตรียมตัวจะไปมัวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตนอยู่ จักพลาดจากหมู่เกวียน หรือจักถึงสถานที่ที่ตนต้องการจะไปอยู่เมื่อพลบค่ำ จักเดินทางลำบาก ท่านฉันคมิกกัตถ์ของหม่อมฉันแล้ว จักไม่พลาดจากหมู่เกวียน หรือจักถึงสถานที่ที่ตนต้องการจะไปอยู่ไม่พลบค่ำ จักเดินทางไม่ลำบาก หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายคมิกกัตถ์แก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๔. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระอาพาธไม่ได้โภชนาหารที่เป็นสัปปายะ อาพาธกำเริบ หรือท่านจักถึงมรณภาพ เมื่อท่านฉันคิลานกัตถ์ของหม่อมฉัน อาพาธจักทุเลา ท่านจักไม่ถึงมรณภาพ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายคิลานกัตถ์แก่สงฆ์ จนตลอดชีพ.

๕. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า พระผู้พยาบาลพระอาพาธมัวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตน จักนำภัตตาหารไปถวายพระอาพาธจนสาย ตนเองจักอดอาหาร ท่านได้ฉันคิลานุปัฏฐากกัตถ์ของหม่อมฉันแล้ว จักนำภัตตาหารไปถวายพระอาพาธตามเวลา ตนเองก็จักไม่อดอาหาร หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้จึงปรารถนาจะถวายคิลานุปัฏฐากกัตถ์แก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๖. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระอาพาธไม่ได้เภสัชที่เป็นสัปปายะ อาพาธจักกำเริบ หรือจักถึงมรณภาพ เมื่อท่านฉันคิลานเภสัช

ของหม่อมฉันแล้ว อาพาธจักทุเลา ท่านจักไม่มรณภาพ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายคิลานเภสัชแก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๓. อนึ่ง ข้าอื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงเห็นอานิสงส์ ๑๐ ประการ ได้ทรงอนุญาตยาไว้แล้ว ที่เมืองอันธกวินทะ หม่อมฉันเห็นอานิสงส์ตามที่พระองค์ตรัสนั้น จึงปรารถนาจะถวายยาอุประจำแก่สงฆ์ จนตลอดชีพ.

๔. พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายเปลี่ยกายอาบน้ำร่วมทำกับหญิงแพศยา ณ แม่น้ำอจิรวดีนี้ หญิงแพศยาเหล่านั้นพากันเย้ยหยันภิกษุณีว่า แม่เจ้าพวกท่านกำลังสาวประพตติพรหมจรรย์จะได้ประโยชน์อะไร ควรบริโภคกามมิใช่หรือ พระพตติพรหมจรรย์ต่อเมื่อแก่เฒ่า อย่างนี้ จักเป็นอันพวกท่านยึดส่วนทั้งสองไว้ได้ ภิกษุณีเหล่านั้นถูกพวกหญิงแพศยาเย้ยหยันอยู่ ได้เป็นผู้ก่อ ความเปลี่ยกายของมตุคามไม่งาม น่าเกลียด น่าชิง หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้จึงปรารถนาจะถวายผ้าอุทกสาฎก แก่ภิกษุณีสงฆ์ จนตลอดชีพ.

ภ. วิสาขา ก็เธอเห็นอานิสงส์อะไร จึงขอพร ๔ ประการต่อตถาคต

วิ. พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้ จำพรรษาในทิศทั้งหลายแล้ว จักมาพระนครสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระองค์ แล้วจักทูลถามว่า ภิกษุมีชื่อนี้ถึงมรณภาพแล้ว ท่านมีคติดังไร มีภพหน้าอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า พระองค์จักทรงพยากรณ์ภิกษุนั้นในโศดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตผล หม่อมฉันจักเข้าไปหาภิกษุพวกนั้น แล้วเรียนถามว่า พระคุณเจ้ารูปนั้นเคยมาพระนครสาวัตถีไหมเจ้าข้า ถ้าท่านเหล่านั้นจักตอบแก่หม่อ-

ฉันว่า ภิกษุนั้นเคยมาพระนครสาวัตถี หม่อมฉันจักถึงความตกลงใจในการมา
ของพระคุณเจ้ารูปนั้นว่า พระคุณเจ้ารูปนั้นคงใช้สอยผ้าวัสสิกสาฎก คงฉัน
อาคันตุกภัต คมิกภัต คิลานภัต คิลานุปัฏฐากภัต คิลานเภสัช หรือยา
ประจำเป็นแน่ เมื่อหม่อมฉันระลึกถึงกุศลนั้นอยู่ ความปลื้มใจจักบังเกิด เมื่อ
หม่อมฉันปลื้มใจแล้ว ความอึดใจจักบังเกิด เมื่อมีใจอึดเอิบแล้ว กายจักสงบ
เมื่อมีกายสงบแล้ว จักเสวยสุข เมื่อมีความสุข จิตจักตั้งมั่น จักเป็นอันหม่อม
ฉันได้อบรมอินทรีย์ อบรมพละ อบรมโพชฌงค์นั้น หม่อมฉันเห็นอานิสงส์นี้
จึงขอประทานพร ประการต่อพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คีละ คีละ วิสาขา คีเทห์ วิสาขา เธอเห็นอานิสงส์นี้ จึงขอ
พร ๘ ประการต่อตถาคต เราอนุญาตพร ๘ ประการแก่เธอ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนานางวิสาขา มิครมาตา
ด้วยพระคาถาเหล่านี้ ว่าดังนี้:-

คาถาอนุโมทนา

[๑๕๔] สตรีใด ให้ข้าวและน้ำ มีใจ

เบิกบานแล้ว สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นสาวิกา
ของพระสุคต กรอบำความตระหนี่แล้ว
บริจาคทานอันเป็นเหตุแห่งสวรรค์ เป็น
เครื่องบรรเทาความโศก นำมาซึ่งความสะ
สตรีนั่น อาศัยมรรคปฏิบัติ ปราศจากฐลี
ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วใจ ย่อมได้กำลังและอายุ
เป็นทิพย์ สตรีผู้ประสงค์บุญนั้น เป็นคนมี
สุข สมบูรณ์ด้วยอนามัย ย่อมปลื้มใจใน
สวรรค์สันกาลนาน.

พระพุทธอนุญาตผ้าวัสสิกสาฎกเป็นต้น

[๑๕๕] ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุโมทนา นางวิสาขา
มิกคารมาตา ด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว เสด็จลุกจากที่ประทับกลับไป ครั้นแล้ว
ทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้ว
รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าวัสสิกสาฎก อาคัน-
ตุกัตถ์ คมิกัตถ์ คิลานกัตถ์ คิลานุปัฏฐากกัตถ์ คิลานเภสัช ยาคุประจำ
อนุญาตผ้าอุทกสาฎก สำหรับภิกษุณีสงฆ์.

วิสาขาภาณวาร จบ

พระนอนหลับลืมสติ

[๑๕๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายฉันโภชนาหารอันประณีตแล้ว
นอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว
น้ำอสุจikelื่อนเพราะความฝัน เสนาสนะเประเปื้อนน้ำอสุจิ ครั้นนั้น พระผู้มี
พระภาคเจ้ามีท่านพระอานนที่เป็นปัจฉาสมณะ เสด็จพระพุทธดำเนินไปตาม
เสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นเสนาสนะเประเปื้อนน้ำอสุจิ ครั้น แล้วรับสั่ง
ถามพระอานนทว่าอานนท เสนาสนะนั้นเประเปื้อนอะไร ?

อา. พระพุทธเจ้าข้า เดิวนีภิกษุทั้งหลายฉันโภชนาหารอันประณีต
แล้วนอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับ ลืมสติ ไม่
รู้สึกตัว น้ำอสุจikelื่อนเพราะความฝันเสนาสนะนี้นั้นจึงเประเปื้อนน้ำอสุจิพระ-
พุทธเจ้าข้า.

ก. ข้อที่กล่าวมานั้นย่อมเป็นอย่างนั้น อานนท์ ข้อที่กล่าวมานั้นย่อมเป็นอย่างนั้น อานนท์ ความจริง เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว น้ำอสุจิจึงเคลื่อนเพราะความฝัน ภิกษุเหล่าใดนอนหลับ มีสติตั้งมั่น รู้สึกตัว น้ำอสุจิของภิกษุเหล่านั้นไม่เคลื่อน อนึ่ง น้ำอสุจิของภิกษุปุถุชน ผู้ปราศจากความกำหนดในกาม ก็ไม่เคลื่อน ข้อที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะพึงเคลื่อนนั้นไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วันนี้เรามีอานนท์เป็นปัจฉาสมณะเที่ยวเดินไปตามเสนาสนะ ได้เห็นเสนาสนะประอะเปื่อนน้ำอสุจิ จึงได้ถามอานนท์ว่า เสนาสนะนั้นประอะเปื่อนอะไร อานนท์ชี้แจงว่า พระพุทธเจ้าข้า เดียวนี้ภิกษุทั้งหลายฉันโภชนาหารอันประณีตแล้ว นอนหลับลืมสติ ไม่รู้สึกตัว เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับลืมสติ ไม่รู้สึกตัว น้ำอสุจิเคลื่อนเพราะความฝัน เสนาสนะนั้นนั้นจึงได้ประอะเปื่อนน้ำอสุจิ เราได้กล่าวรับรองว่าข้อที่กล่าวมานั้นย่อมเป็นอย่างนั้น อานนท์ ข้อที่กล่าวมานั้นย่อมเป็นอย่างนั้น อานนท์ ความจริง เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับลืมสติ ไม่รู้สึกตัว น้ำอสุจิเคลื่อนเพราะความฝัน ภิกษุเหล่าใดนอนหลับ มีสติตั้งมั่น รู้สึกตัว น้ำอสุจิของภิกษุเหล่านั้นไม่เคลื่อน อนึ่ง น้ำอสุจิของภิกษุปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนดในกาม ก็ไม่เคลื่อน ข้อที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะพึงเคลื่อนนั้น ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส.

นอนหลับลืมสติมีโทษ ๕ ประการ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่นอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว มีโทษ ๕ ประการนี้ คือ หลับเป็นทุกข์ ๑ ตื่นเป็นทุกข์ ๑ เห็นความฝันอันลามก ๑ เทพดาไม่รักษา ๑ อสุจิเคลื่อน ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่นอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว มีโทษ ๕ ประการนี้แล.

นอนหลับคุมสติมีคุณ ๕ ประการ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่นอนหลับ มีสติตั้งมั่น รู้สึกตัวอยู่ มีคุณ ๕ ประการนี้ คือ หลับเป็นสุข ๑ ตื่นเป็นสุข ๑ ไม่เห็นความฝันอันลามก ๑ เทพดารักษา ๑ อสุจิไม่เคลื่อน ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่นอนหลับ มีสติตั้งมั่น รู้สึกตัว มีคุณ ๕ ประการนี้แล

พระพุทธธานุญาตผ่านีสีทนะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ่านีสีทนะ เพื่อรักษากาย รักษาจิวร รักษาเสนาสนะ.

พระพุทธธานุญาตผ้าปัจจัตถณะ

สมัยต่อมา ผ่านีสีทนะเล็กลงไป ป้องกันเสนาสนะได้ไม่หมด ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุต้องการผ้าปูนอนใหญ่เพียงใด เราอนุญาตให้ทำผ้าปูนอนใหญ่เพียงนั้น.

พระพุทธธานุญาตผ้าปิดฝี

[๑๕๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเวฬุสีสะพระอุปัชฌาย์ของท่าน พระอานนท์ อาพาธเป็นโรคฝีดาษหรืออีสุกสีโส ฟ้านุ่งผ้าห่มกรังอยู่ที่ตัวเพราะ น้ำหนองของโรคนั้น ภิกษุทั้งหลายเอน้ำชุบ ๆ ผ้าเหล่านั้น แล้วค่อย ๆ ดึง

ออกมา ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินไปตามเสนาสนะ
ทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้นกำลังเอนน้ำชুব ๆ ผ่านไปแล้วค่อย ๆ ดึงออกมา
กรันแล้ว จึงเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางภิกษุเหล่านั้น ได้ตรัสว่า คุณก่อน
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธเป็นโรคอะไร ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านรูปนี้อาพาธเป็นโรค
ฝีดาษหรืออีสุกอีใส ผ้ำกรังอยู่ที่ตัว เพราะน้ำหนอง พวกข้าพระพุทธเจ้าเอน
น้ำชুব ๆ ผ้ำเหล่านั้นแล้วค่อย ๆ ดึงออกไป.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็น
เค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ำปิดฝีแก่ภิกษุที่อาพาธ เป็นฝีที่ดี เป็นพุพองก็ดี
เป็นสิวก็ดี เป็นโรคฝีดาษ หรือ อีสุกอีใสก็ดี.

พระพุทธาอนุญาต ผ้ำเช็ดหน้า ผ้ำเช็ดปาก

[๑๕๘] ครั้งนั้น นางวิสาขา มิครามตา ถือผ้ำเช็ดหน้า ผ้ำเช็ดปาก
เข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มี
พระภาคเจ้าจงทรงพระกรุณาโปรดรับผ้ำเช็ดหน้า ผ้ำเช็ดปากของหม่อมฉัน ซึ่ง
จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่หม่อมฉัน ตลอดกาลนานด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับผ้ำเช็ดหน้า ผ้ำเช็ดปาก ครั้นแล้วได้ทรง
ชี้แจง ให้นางวิสาขา มิครามตา เห็นแจ้ง สมათาน อาจหาญ ร่าเริงด้วย
ธรรมิกถา ครั้นนางวิสาขา มิครามตา อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงให้
สมათาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมิกถาแล้ว ลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มี
พระภาคเจ้า ทำประทักษิณกลับไป.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นค้ำมุล
นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้ง
หลาย เรานุญาตผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปาก.

องค์ของการถือวิสาสะ ๕ ประการ

[๑๕๕] ก็โดยสมัยนั้นแล เจ้าโรหะมัลลกะศรัย เป็นพระสหายของ
ท่านพระอานนท์ ได้ฝากผ้าไหมพัสตร์ผืนเก่า ๆ ไว้กับท่านพระอานนท์ และ
ท่านพระอานนท์ก็มีความต้องการด้วยผ้าไหมพัสตร์ผืนเก่า ๆ ภิกษุทั้งหลายจึง
กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตให้ถือวิสาสะแก่บุคคลผู้
ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ เคยเห็นกันมา ๑ เคยคบกันมา ๑ เคยบอกอนุญาต
กันไว้ ๑ เขายังมีชีวิตอยู่ ๑ รู้ว่าเมื่อเราถือเอาแล้ว เขาจักพอใจ ๑ คุณก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เรานุญาตให้ถือวิสาสะแก่บุคคลที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้.

พระพุทธานุญาตผ้าบริวาร

[๑๖๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายมีไตรจีวรบริบูรณ์แต่ยังต้อง
การผ้ากรองน้ำบ้าง ถูบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส
อนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตผ้าบริวาร.

พระพุทธานุญาตผ้าที่ต้องอธิฐานและวิกัป

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
อนุญาตไตรจีวรบ้าง ผ้าอาบน้ำฝนบ้าง ผ้าปูนงบ้าง ผ้าปูนอนบ้าง ผ้าปิดฝึ
บ้าง ผ้าเช็ดหน้าบ้าง ผ้าเช็ดปากบ้าง ผ้าบริวารบ้าง ผ้าทั้งหมดนั้น ต้องอธิษ
ฐานหรือวิกัปหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาต
ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ผ้าไตรจีวร เรานุญาตให้อธิฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป
ผ้าวัสสิกสาฎกให้อธิฐานตลอด ๔ เดือนแห่งฤดูฝน พ้นจากนั้น ให้วิกัป

ผ่านีสัทนะ ให้อริยฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป ผ้าปัจจัตถณะ ให้อริยฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป ผ้าปิตฺถิ ให้อริยฐานตลอดเวลาที่อาพาธ พ้นจากนั้นให้วิกัป ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปาก ให้อริยฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป ผ้าบริขาร ให้อริยฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป.

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความสงสัยว่า ผ้าขนาดเล็กเพียงเท่าไรหนอ ต้องวิกัป จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อน ภิกษุทั้งหลาย ผ้าขนาดเล็กยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว โดยนิ้วพระสุคต เราอนุญาตให้วิกัป.

สมัยต่อมา ผ้าอุตราสงค์ที่ทำด้วยผ้าบังสุกุล ของท่านพระมหากัสสป เป็นของหนัก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำการเย็บด้วยด้าย.

มুমสังฆาฏิไม่เสมอกัน ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เจียนมุมที่ไม่เสมออกเสีย.

ด้ายลွ่ยออก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ติดผ้าอนุวต ผ้าหุ้มขอบ.

สมัยต่อมา แผ่นผ้าสังฆาฏิลွ่ยออก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เย็บตะเข็บดังดาหมากรุก.

พระพุทธาอนุญาตผ้าที่ตัดและไม่ตัด

[๑๖๑] ก็โดยสมัยนั้นแล เมื่อสงฆ์กำลังทำจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่ง ผ้าตัดทั้งหมดไม่พอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส

อนุญาตว่า ลูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าที่ต้องตัด ๒ ผืน ไม่ต้องตัด ๑ ผืน.

ผ้าต้องตัด ๒ ผืน ไม่ต้องผืนหนึ่ง ผ้าก็ยังไม่พอ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ลูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้า ๒ ผืน ไม่ต้องตัด ผืนหนึ่งต้องตัด.

ผ้า ๒ ผืนไม่ต้องตัด ผืนหนึ่งต้องตัด ผ้าก็ยังไม่พอ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ลูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้เพิ่มผ้าเพลาะ แต่ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัด ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระให้ผ้าแกโยมมารดาบิดาได้

[๑๖๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่งหลายผืนและท่านปรารณาจะให้ผ้านั้นแกโยมมารดาบิดา ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตว่า ลูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุให้ด้วย รู้ว่ามารดาบิดา เราจะพึงว่าอะไร เราอนุญาตให้สละแก่มารดาบิดา แต่ภิกษุไม่พึงทำศรัทธาไทยให้ตกไป รูปใดทำให้ตกไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติให้ครองผ้า ๒ ผืนเข้าบ้าน

[๑๖๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเก็บสังฆาฏิไว้ในวิหารอันชวนแล้วครองผ้าอุตราสงค์กับผ้าอันตราสกเข้าบ้านบิณฑบาตคนร้ายขโมยผ้าสังฆาฏินั้นไป ภิกษุนั้นจึงใช้ผ้าเก่า ครองจีวรคร่ำคร่า.

ภิกษุทั้งหลายพูดอย่างนี้ว่า อาวุโส เพราะเหตุไร จึงใช้ผ้าเก่าครอง จีวรคร่ำคร่าเล่า.

ภิกษุนั้นตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมเก็บผ้าสังฆาฏิไว้ในวิหารอันวันนี้แล้วครองอุตราสงค์กับผ้าอังตราสกเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต คนร้ายขโมยผ้าสังฆาฏินั้นไป เพราะเหตุนั้น ผมจึงใช้ผ้าเก่า ครองจีวรคร่ำคร่า.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสห้ามว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอังตราสกไม่พึงเข้าบ้านรูปใดเข้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

สมัยต่อมา ท่านพระอานนท์ ลืมสติครองแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอังตราสกเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายได้กล่าวคำนี้แก่ท่านพระอานนท์ว่า อาวุโสพระอานนท์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติห้ามไว้แล้ว มิใช่หรือว่า ภิกษุมีแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอังตราสก ไม่พึงเข้าบ้าน ดังนี้ โฉนพระคุณเจ้า จึงมีแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอังตราสกเข้าบ้านเล่า.

พระอานนท์ตอบว่าจริง ขอรับ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติห้ามไว้แล้วว่า ภิกษุมีแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอังตราสกไม่พึงเข้าบ้าน ก็แต่ว่า ผมเข้าบ้านด้วยลืมสติ.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า

เหตุที่เก็บผ้าไตรจีวรไว้ได้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าสังฆาฏิไว้ได้ มี ๕ อย่างนี้ คือ เจ็บไข้ ๑ สังเกตเห็นว่าฝนจะตก ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ้มได้ด้วยดาล ๑ ได้กรานกฐิน ๑ คุณก่อนภิกษุทั้งหลายเหตุที่เก็บผ้าสังฆาฏิไว้ได้มี ๕ อย่างนี้แล.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอุตราสงค์ไว้ได้มี ๕ อย่างนี้ คือ
เจ็บไข้ ๑ สังเกตเห็นว่าฝนจะตก ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ้มได้ด้วยตาล ๑ ได้
กรานกฐิน ๑ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอุตราสงค์ไว้ได้มี ๕ อย่างนี้แล.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอังตราสงค์ไว้ได้มี ๕ อย่างนี้ คือ
เจ็บไข้ ๑ สังเกตเห็นว่าฝนจะตก ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ้มได้ด้วยตาล ๑ ได้
กรานกฐิน ๑ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอังตราสงค์ไว้ได้มี ๕ อย่างนี้
แล.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอาบน้ำฝนไว้ได้มี ๕ อย่างนี้ คือ
เจ็บไข้ ๑ ไปนอกสีมา ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ้มได้ด้วยตาล ๑ ผ้าอาบน้ำฝน
ยังไม่ได้ทำหรือทำค้างไว้ ๑ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอาบน้ำฝนไว้ได้
มี ๕ อย่างนี้แล.

ถวายเป็นขอสงฆ์

[๑๖๔] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งจะพรรษาอยู่แต่ผู้เดียว คน
ทั้งหลายในถิ่นนั้นได้ถวายเป็นขอสงฆ์ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายเป็นขอสงฆ์
ภิกษุรูปนั้นจึงได้มีความปริวิตกว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่าภิกษุ ๔
รูปเป็นอย่างน้อยชื่อว่าสงฆ์ แต่เรารูปเดียว และคนเหล่านั้นได้ถวายเป็นขอสงฆ์ด้วย
เปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายเป็นขอสงฆ์ ดังนี้ ถ้าไหนเราจะพึงนำจิตรของ
สงฆ์เหล่านั้นไปพระนครสาวัตถิ กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัส
ว่า คู่ก่อนภิกษุ จิตรเหล่านั้นเป็นของเธอผู้เดียว จนถึงเวลาเคาะกฐิน.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในข้อนี้ ภิกษุจำพรรษารูปเดียว ประชาชน
ในถิ่นนั้นถวายเป็นขอสงฆ์ด้วยเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายเป็นขอสงฆ์ คู่ก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย เราอนุญาตจิตรเหล่านั้นแก่เธอรูปเดียว จนถึงเวลาเคาะกฐิน.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอยู่รูปเดียวตลอดฤดูกาล ประชาชนในถิ่นนั้น ได้ถวายจีวรเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ภิกษุรูปนั้นจึงได้ดำริดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุ ๔ รูปเป็นอย่างน้อยชื่อว่าสงฆ์ แต่เราอยู่ผู้เดียว และคนเหล่านั้นได้ถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ถ้าไหนเราจะพืงนำจีวรของสงฆ์เหล่านี้ไปพระนครสาวัตถิ ครั้นแล้วได้นำจีวรเหล่านั้นไปพระนครสาวัตถิ แจ้งความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ๕ กราบพูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๕ ตรัสอนุญาตว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้สงฆ์ผู้อยู่พร้อมหน้ากันแจก.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในข้อนี้ ภิกษุอยู่ผู้เดียวตลอดฤดูกาล ประชาชนในถิ่นนั้นได้ถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่าพวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ภิกษุรูปนั้นอธิษฐานจีวรเหล่านั้นว่า จีวรเหล่านี้ของเรา ถ้าเมื่อภิกษุรูปนั้นยังไม่ได้อธิษฐานจีวรนั้น มีภิกษุรูปอื่นมา พืงให้ส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน ถ้าเมื่อภิกษุ ๒ รูปกำลังแบ่งจีวรนั้น แต่ยังมิได้จับสลาก มีภิกษุรูปอื่นมา พืงให้ส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน ถ้าเมื่อภิกษุ ๓ รูปกำลังแบ่งจีวรนั้น และจับสลากเสร็จแล้วมีภิกษุรูปอื่นมา พวกเธอไม่ปรารณาก็ไม่ต้องให้ส่วนแบ่ง.

สมัยต่อมา มีพระเถระ ๒ พี่น้อง คือ ท่านพระอิสิทาส ๑ ท่านพระอิสิภตตะ ๑ จำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถิ ได้ไปอาวาสไกลบ้านแห่งหนึ่ง-คนทั้งหลายกล่าวกันว่า นาน ๆ พระเถระทั้งสองจะได้มา จึงได้ถวายภัตตาหารพร้อมทั้งจีวร.

พวกภิกษุประจำถิ่นถามพระเถระทั้งสองว่า ท่านเจ้าข้า จีวรของสงฆ์เหล่านั้น เกิดขึ้นเพราะอาศัยพระคุณเจ้าทั้งสอง พระคุณเจ้าทั้งสองจักยินดีรับส่วนแบ่งไหม.

พระเถระทั้งสองตอบอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงแล้ว โดยประการที่จิวรเหล่านั้นเป็นของพวกท่านเท่านั้น จนถึงเวลาเคาะกลุณ.

สมัยต่อมา ภิกษุ ๓ รูป จำพรรษาอยู่ในพระนครราชคฤห์ ประชาชนในเมืองนั้นถวายจิวรด้วยเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ภิกษุเหล่านั้นจึงได้ดำริดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่าภิกษุ รูปเป็นอย่างน้อยชื่อว่าสงฆ์ แต่เรามี ๓ รูปด้วยกัน และคนเหล่านั้นถวายจิวรด้วยเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ พวกเราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ สมัยนั้นพระเถระหลายรูป คือ ท่านพระนิลวาสี ท่านพระสาณวาสี ท่านพระโคปกะ ท่านพระภุ และท่านพระผลิกสันทานะ อยู่ ณ วัดกุกกุฏาราม เขตนครปาตลีบุตร ภิกษุเหล่านั้นจึงเดินทางไปนครปาตลีบุตร แล้วเรียนถามพระเถระทั้งหลายว่า กล่าวอย่างนี้ว่า พวกเรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว โดยประการที่จิวรเหล่านั้นเป็นของพวกท่านเท่านั้น จนถึงเวลาเคาะกลุณ.

เรื่องพระอุพนันท์

[๑๖๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระอุพนันท์สากยบุตร จำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถี ได้ไปอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายในวัดนั้นปรารธนาจะแบ่งจิวร จึงประชุมกัน ภิกษุเหล่านั้น พูดยังนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจิวรของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ท่านพระอุพนันท์ ตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับส่วนจิวรแต่อาวาสนั้นไปวัดอื่น แม้ภิกษุทั้งหลายในวัดนั้นก็ปรารธนาจะแบ่งจิวร จึงประชุมกัน และพูดยังนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจิวรของสงฆ์

เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ท่านพระอุปัชฌาย์ตอบว่า
อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับส่วนจิ๋วแต่อาวาสนั้นไปวัดอื่น
แม้ภิกษุทั้งหลายในวัดนั้นก็ปรารถนาจะแบ่งจิ๋วจึงประชุมกัน แลก็พูดอย่างนี้
ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจิ๋วของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่ง
ไหม ขอรับ ท่านพระอุปัชฌาย์ตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ
แล้วได้รับจิ๋วแต่อาวาสเท่านั้น ถือจิ๋วห่อใหญ่กลับมาพระนครสาวัตถิตตามเดิม.

ภิกษุทั้งหลายชมเชยอย่างนี้ว่า พระคุณเจ้าอุปัชฌาย์ ท่านเป็นผู้มีบุญ
มากจิ๋วจึงเกิดขึ้นแก่ท่านมากมาย.

อุป. อาวุโสทั้งหลาย บุญของผมที่ไหน ผมจำพรรษาอยู่ในพระนคร
สาวัตถิตีนี้ ได้ไปอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง พวกภิกษุในวัดนั้น ปรารถนาจะ
แบ่งจิ๋ว จึงประชุมกัน พวกเขากล่าวกะผมอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลาย
จักแบ่งจิ๋วของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ผมตอบว่า
อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับส่วนจิ๋วแต่อาวาสนั้นไปวัดอื่น
แม้ภิกษุในวัดนั้น ก็ปรารถนาจะแบ่งจิ๋ว จึงประชุมกันและพวกเขาก็ได้
กล่าวกะผมอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจิ๋วของสงฆ์เหล่านี้แล ท่าน
จักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ผมตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ
แล้วได้รับส่วนจิ๋วแต่อาวาสนั้น ไปวัดอื่น แม้ภิกษุในวัดนั้น ก็ปรารถนาจะ
แบ่งจิ๋ว จึงประชุมกันและกล่าวกะผมอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่ง
จิ๋วของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ผมตอบว่า อาวุโส
ทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับเอาส่วนจิ๋วแต่อาวาสเท่านั้น เพราะ
อย่างนี้ จิ๋วจึงเกิดขึ้นแก่ผมมากมาย.

ก. พระคุณเจ้าอุปนันท ท่านจำพรรษาในวัดหนึ่ง แล้วยังยินดีส่วนจิวรในอีกวัดหนึ่งหรือ ?

อุป. อย่างนั้น ขอรับ.

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย .. ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า โฉน ท่านพระอุปนันทสากยบุตร จำพรรษาในวัดหนึ่งแล้ว จึงได้ยินดีส่วนจิวรในอีกวัดหนึ่งเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามท่านพระอุปนันทว่า คุณก่อนอุปนันท ข่าว่าเธอจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้ว ยินดีส่วนจิวรในอีกวัดหนึ่ง จริงหรือ ?

ท่านพระอุปนันททูลรับว่า จริงพระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คุณก่อนโมฆบุรุษ เธอจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้ว โฉนจึงได้ยินดีส่วนจิวรในอีกวัดหนึ่งเล่า การกระทำของเธอ นั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้ว ทรงทำธรรมิกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้วไม่พึงยินดีส่วนจิวรในวัดอื่น รูปใดยินดี ต้องอาบัติทุกกฏ.

สมัยต่อมา ท่านพระอุปนันทสากยบุตร รูปเดียวจำพรรษาอยู่สองวัด ด้วยคิดว่าโดยวิธีอย่างนี้ จิวรจักเกิดขึ้นแก่เรามาก ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความสงสัยว่า พวกเราจักให้ส่วนจิวรแก่ท่านพระอุปนันทสากยบุตรอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแนะว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงให้ส่วนแบ่งแก่โมฆบุรุษส่วนเดียว.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ในข้อนี้ภิกษุรูปเดียว จำพรรษาอยู่ ๒ วัด ด้วยคิดว่า โดยวิธีอย่างนี้ จิวรจักเกิดขึ้นแก่เรามาก ถ้าภิกษุจำพรรษาในวัดโน้นถึง

หนึ่ง วัดโน้น กิ่งหนึ่ง ฟังให้ส่วนจิรวในวัดโน้นกิ่งหนึ่ง วัดโน้นกิ่งหนึ่ง หรือ
จำพรรษาในวัดใดมากกว่า ฟังให้ส่วนจิรวในวัดนั้น.

เรื่องพระอาพาธโรคท้องร่วง

[๑๖๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง นอน
จมกองมูลรกองคูของตนอยู่ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ามีท่านอานนท์เป็น
ปัจฉาสมณะ เสด็จพระพุทธดำเนินไปตามเสนาสนะ ได้เสด็จเข้าไปทางที่อยู่
ของภิกษุรูปนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปนั้น นอนจมกองมูลรกองคู
ของตนอยู่ครั้นแล้วเสด็จเข้าไปใกล้ภิกษุรูปนั้น แล้วตรัสถามว่า เธออาพาธ
เป็นโรคอะไรภิกษุ ?

ภ. ข้าพระพุทธเจ้าอาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า.

พ. เธอมีผู้พยาบาลไหมเล่า ภิกษุ ?

ภ. ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุไร ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลเธอ ?

ภ. เพราะข้าพระพุทธเจ้ามิได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นภิกษุ
ทั้งหลายจึงไม่พยาบาลข้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงรับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ เธอไปตัก
น้ำมาเราจักสรนน้ำภิกษุรูปนี้.

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระพุทธบัญชาว่า เป็นดั่งนั้น พระ-
พุทธเจ้าข้าดังนี้แล้ว ตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรดน้ำ ท่านพระ
อานนท์จัดสี พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกศีรษะ ท่านพระอานนท์ยกเท้าแล้ว วาง
บนเตียง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นค้ำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ในวิหารหลังโน้น มีภิกษุอาพาธหรือ ภิกษุทั้งหลาย ?

ภ. มี พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ภิกษุรูปนั้นอาพาธเป็นโรคอะไร ภิกษุทั้งหลาย ?

ภ. ท่านรูปนั้น อาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ภิกษุรูปนั้น มีผู้พยาบาลไหมเล่า ภิกษุทั้งหลาย ?

ภ. ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า.

พ. เพราะเหตุไร ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลเธอ ?

ภ. เพราะท่านรูปนั้นมิได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลท่านรูปนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดาไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพึงพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอจักไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา ผู้นั้นพึงพยาบาลภิกษุอาพาธ ถ้ามีอุปัชฌายะฯ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีอาจารย์ฯ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีสัทธวิहारิกฯ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีอันตวาสิกฯ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌายะ ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌายะพึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌายะ อาจารย์ สัทธวิहारิก อันตวาสิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌายะ หรือภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาล ถ้าไม่พยาบาลต้องอาบัติทุกกฏ.

องค์ของภิกษุอาพาธที่พยาบาลได้ยาก ๕ อย่าง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้พยาบาลได้ยาก คือ ไม่ทำความสบาย ๑ ไม่รู้ประมาณในความสบาย ๑ ไม่ฉันยา ๑ ไม่บอกอาการไข้ตามจริงแก่ผู้พยาบาลที่มุ่งประโยชน์ คือ ไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ ๑ มีนิสัยเป็นคนไม่อดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดปรากฏในร่างกาย อ่อนล้าแข็ง รุนแรง ไม่เป็นที่ยินดี ไม่เป็นที่พอใจ อันจะพำชีวิตเสีย ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล เป็นผู้พยาบาลได้ยาก.

องค์ของภิกษุอาพาธที่พยาบาลได้ง่าย ๕ อย่าง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้พยาบาลได้ง่าย คือทำความสบาย ๑ รู้ประมาณในความสบาย ๑ ฉันยา ๑ บอกอาการป่วยไข้ตามจริงแก่ผู้พยาบาลที่มุ่งประโยชน์ คือบอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ ๑ มีนิสัยเป็นคนอดทนต่อทุกขเวทนา อ่อนล้าแข็ง รุนแรง ไม่เป็นที่ยินดี ไม่เป็นที่พอใจ อันจะพำชีวิตเสีย ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล เป็นผู้พยาบาลได้ง่าย.

องค์ของภิกษุผู้ไม่เข้าใจพยาบาล ๕ อย่าง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่ควรพยาบาลไข้ คือเป็นผู้ไม่สามารถเพื่อประกอบยา ๑ ไม่รู้จักของแสดงและไม่แสดง คือนำของแสดงเข้าไปให้ กันของไม่แสดงออกเสีย ๑ พยาบาลไข้เห็นแก่อำมิสไม่มีจิตเมตตา ๑ เป็นผู้เกลียดที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ เขฬะ หรือ

ของที่อาเจียนออกไป ๑ เป็นผู้ไม่สามารถจะชี้แจงให้คนไข้เห็นแจ้ง สมาทาน
อาหาณ รำเริง ด้วยกรรมกถาในกาลทุกเมื่อ ๑ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้
พยายามใช้ที่ประกอบตัวของ ๕ นี้แล ไม่ควรพยายามใช้.

องค์ของภิกษุผู้เข้าใจพยายาม ๕ อย่าง

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยายามใช้ที่ประกอบองค์ ๕ ควร
พยายามใช้ คือเป็นผู้สามารถประกอบบยา ๑ รู้จักของแสดง และไม่แสดง คือ
กันของแสดงออก นำของไม่แสดงเข้าไปให้ ๑ มีจิตเมตตาพยายามใช้ ไม่เห็น
แก่อาภิส ๑ เป็นผู้ไม่เกลียดที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ เขฬะ หรือของที่อาเจียน
ออกไปเสีย ๑ เป็นผู้สามารถที่จะชี้แจงให้คนไข้ เห็นแจ้ง สมาทาน อาหาณ
รำเริง ด้วยกรรมกถา ในกาลทุกเมื่อ ๑ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพยายามใช้
ที่ประกอบตัวของ ๕ นี้แล ควรพยายามใช้.

เรื่องให้บาตรจีวรของผู้ถึงมรณะภาพแก่ภิกษุผู้ปฏิบัติ

[๑๖๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุ ๒ รูปเดินทางไกลไปในโกศลชนบท
ได้เข้าไปอยู่ในอาวาสแห่งหนึ่ง บรรดาภิกษุ ๒ รูปนั้น รูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุ
เหล่านั้นจึงได้ปรึกษากันดั่งนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
สรรเสริญการพยาบาลภิกษุอาพาธ ฉะนั้น พวกเราจงพยาบาลภิกษุรูปนี้เถิด
แล้วพากันพยาบาลภิกษุอาพาธนั้น เธออันภิกษุเหล่านั้นพยายามอยู่ได้ถึงมรณะ-
ภาพ ภิกษุเหล่านั้นจึงถือบาตรจีวรของเธอไปพระนครสาวัตถี แล้วกราบทูล
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุถึง
มรณะภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรจีวร แต่ภิกษุผู้พยายามใช้มีอุปการะมาก
เราอนุญาตให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตร แก่ภิกษุผู้พยายามใช้.

วิธีให้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แสดงซึ่งให้ไตรจีวรและบาตรอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้พยาบาลใช้นั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า:-

ท่านเจ้าข้า ภิกษุมีชื่อนี้ถึงมรณภาพ นี้จีวรและบาตรของท่าน.

ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยอุத்தัตถุติกรรมวาจา ว่าดังนี้ :-

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้ถึงมรณภาพนี้ไตรจีวร และบาตร ของเธอ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ไตรจีวรและบาตรนี้ แก่ภิกษุพยาบาลใช้ นี่เป็นอุத்தติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้มรณภาพนี้ไตรจีวรและบาตรของเธอ สงฆ์ให้ไตรจีวรและบาตรนั้นแก่ภิกษุพยาบาลใช้ การให้ไตรจีวรและบาตรนี้ แก่ภิกษุผู้พยาบาลใช้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้ฟังเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์ให้จีวรและบาตรนั้นแก่ภิกษุผู้พยาบาลใช้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงหนึ่ง ข้าเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้.

สามเณรถึงมรณภาพ

สมัยต่อมา สามเณรรูปหนึ่งถึงมรณภาพ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อสามเณรถึงมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรจีวร แก่ภิกษุผู้พยาบาลใช้มีอุปการะมาก เราอนุญาตให้สงฆ์มอบจีวรและบาตรให้ภิกษุผู้พยาบาลใช้.

วิธีให้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แสดงซึ่งพึงให้จีวรและบาตรอย่างนี้ คือภิกษุผู้
พยาบาลใช้นั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าข้า สามเณร
มีชื่อนี้ถึงมรณภาพ นี่จีวรและบาตรของเธอ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึง
ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยอุตติหุตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาให้จีวรและบาตร

ท่านเจ้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าสามเณรมีชื่อนี้ถึงมรณภาพ
นี่จีวรและบาตรของเธอ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์
พึงให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลใช้ นี่เป็นอุตติ
ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สามเณรมีชื่อนี้ถึงมรณภาพ
นี่จีวรและบาตรของเธอ สงฆ์ให้จีวรและบาตรนี้ แก่ภิกษุผู้พยาบาล
ใช้ การให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลใช้ ชอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.
สงฆ์ให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลใช้แล้ว ชอบแก่
สงฆ์ เหตุฉะนั้นจึงนี้ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้

ภิกษุและสามเณรช่วยกันพยาบาลใช้

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่ง สามเณรรูปหนึ่ง ช่วยกันพยาบาลภิกษุอาพาธ
เธออันภิกษุและสามเณรนั้นพยาบาลอยู่ ได้ถึงมรณภาพ ภิกษุผู้พยาบาลใช้นั้น
จึงได้มีความปริวิตกว่า เราพึงให้ส่วนจีวรแก่สามเณรผู้พยาบาลใช้อย่างไรหนอ
ภิกษุทั้งหลายทราบเหตุเรื่องนั้นแล้วพระผู้มีพระภาคเจ้า ฯ ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้มอบส่วนแก่สามเณรผู้พยาบาลใช้เท่า ๆ กัน.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งมีของใช้มาก มีบริขารมาก ได้ถึงมรณภาพ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ครีเสว! คุณก่อนภิกษุทั้งหลายเมื่อภิกษุถึงมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาล ใช้มีอุปการะมากเราอนุญาตให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตรให้แก่ภิกษุผู้พยาบาล ใช้ บรรดาสิ่งของเหล่านั้น สิ่งใดเป็นลหุภณฺฑ์ ลหุบริขาร สิ่งนั้นเราอนุญาตให้สงฆ์พร้อมเพรียงกันแบ่ง บรรดาสิ่งของเหล่านั้น สิ่งใดเป็นครุภณฺฑ์ ครุบริขาร สิ่งนั้นเป็นของสงฆ์อยู่ในจตุรทิศ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่ว่าง ไม่ควรแบ่ง ไม่ควรแจก.

เรื่องสมาทานศีลัตถิวัตรมีเปลื้องกายเป็นต้น

[๑๖๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเปลื้องกายเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพรณาคณแห่งความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดอาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย การเปลื้องกายนี้ ย่อมเป็น ไปเพื่อความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดอาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตการเปลื้องกายแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คุณก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้นไม่สมควร... คุณก่อนโมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงได้สมาทานการเปลื้องกายที่พวกเดียรฉัตรสมาทานแล้ว การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใส ของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้วทรงทำธรรมิกถารับสั่ง

กะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสมათานการเปลี่ยกายที่พวกเดียรธีย์สมათาน รูปใดสมათานต้องอาบัติอุลลัจจัย.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งนุ่งผ้าคารอง... รูปหนึ่งนุ่งผ้าเปลือกไม้กรอง... รูปหนึ่งนุ่งผ้าผลไม้กรอง... รูปหนึ่งนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยผมคน... รูปหนึ่งนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์... รูปหนึ่งนุ่งผ้าทำด้วยปีกนกเค้า... รูปหนึ่งนุ่งหนังเสือ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพรรณนาคุณแห่งความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยอนกปริยาย หนังเสือนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัดอาการที่น่าเลื่อมใส ความไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตหนังเสือแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิดพระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเขานั้นไม่สมควร... ดูก่อนโมฆบุรุษ ไฉนเขोजึงได้ทรงหนังเสืออันเป็นธงชัยของเดียรธีย์เล่า การกระทำของเขานั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงหนังเสืออันเป็นธงชัยของเดียรธีย์ รูปใดทรง ต้องอาบัติอุลลัจจัย.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกกรัก... รูปหนึ่งนุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพรรณนาคุณแห่งความมกน้อย ความ

สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ผ้าทำด้วยเปลือกปอนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความมกน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียรโดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตผ้าทำด้วยเปลือกปอแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า คู่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเขานั้นไม่สมควร... คู่อนโมฆบุรุษ โฉนเธอจึงได้นุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอเล่า การกระทำของเขานั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คู่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอ รูปใดนุ่ง ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระฉัพพัคคีย์ทรงจีวรสีครามล้วนเป็นต้น

[๑๖๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ทรงจีวรสีครามล้วน ทรงจีวรสีเหลืองล้วน ทรงจีวรสีแดงล้วน ทรงจีวรสีบานเย็นล้วน ทรงจีวรสีดำล้วน ทรงจีวรสีแสดล้วน ทรงจีวรสีชมพูล้วน ทรงจีวรที่ไม่ตัดชาย ทรงจีวรมีชายยาว ทรงจีวรมีชายเป็นลายดอกไม้ ทรงจีวรมีชายเป็นแผ่น สวมเสื้อ สวมหมวก ทรงผ้าโพก ประชาชนพากันเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามว่า คู่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงจีวรสีครามล้วน ไม่พึงทรงจีวรสีเหลืองล้วน ไม่พึงทรงจีวรสีบานเย็นล้วน

ไม่พึงทรงจิวรสีดำล้วน ไม่พึงทรงจิวรสีแสดล้วน ไม่พึงทรงจิวรสีชมพูล้วน
ไม่พึงทรงจิวรที่ไม่ตัดชาย ไม่พึงทรงจิวรมีชายยาว ไม่พึงทรงจิวรมีชายเป็น
ลายดอกไม้ ไม่พึงทรงจิวรมีชายเป็นแผ่น ไม่พึงสวมเสื้อ ไม่พึงสวมหมวก
ไม่พึงทรงผ้าโพก รูปใดทรง ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องจิวรยังไม่เกิดแก่ผู้จำพรรษา

[๑๓๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิวรยังไม่
เกิดขึ้น หลีกไปเสียบ้าง สีกเสียบ้าง ถึงมรณภาพบ้าง ปฏิญาณเป็นสามเณร
บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้บวกลาสิกขาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ต้องอันเดิมวัตถุบ้าง ปฏิ
ญาณเป็นผู้วิกลจริตบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้มีจิตฟุ้งสร้างบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้กระ
สับกระส่ายเพราะเวทนาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียดฐานไม่เห็นอาบัติบ้าง
ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียดฐานไม่ทำคินอาบัติบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยก
เสียดฐานไม่สละคินทิฐิอันลามกบ้าง ปฏิญาณเป็นบัณฑิตบ้าง ปฏิญาณเป็นคน
ลักเพศบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้เข้ารีตเดียรถย์บ้าง ปฏิญาณเป็นสัตว์ดิรัจฉานบ้าง
ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่ามารดาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่าบิดาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่า
พระอรหันต์บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ประทุษร้ายภิกษุณีบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ทำลาย
สงฆ์บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ทำร้ายพระศาสนาจนถึงหื้อพระโลหิตบ้าง ปฏิญาณเป็น
อุกโตพญชนกบ้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแนะนำ ดังต่อไปนี้:-

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิวรยังไม่
เกิดขึ้นหลีกไปเสียบ้าง เมื่อผู้รับแทนที่สมควรมีอยู่ สงฆ์พึงให้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิรว
ยังไม่เกิดขึ้น ลีกละ ถึงมรรณภาพ ปฏิญาณเป็นสามเณร ปฏิญาณเป็นผู้บอก
ลาสิกขา ปฏิญาณเป็นผู้ต้องอันเดิมวัดอุ สงฆ์เป็นเจ้าของ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิรว
ยังไม่เกิดขึ้น ปฏิญาณเป็นผู้วิกลจริต ปฏิญาณเป็นผู้มีจิตฟุ้งสร้าง ปฏิญาณ
เป็นผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่เห็น
อาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่ทำคินอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์
ยกเลิขฐานไม่สละคินทิกขุอันลามก เมื่อผู้รับแทนที่สมควรมีอยู่ สงฆ์พึงให้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิรว
ยังไม่เกิดขึ้น ปฏิญาณเป็นบ้นเพะเก็ก... ปฏิญาณเป็นอุกโตพยัญชนก สงฆ์เป็น
เจ้าของ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิรว
เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ทันได้แบ่งกัน หลีกไปเลิข เมื่อผู้รับแทนที่สมควรมีอยู่
สงฆ์พึงให้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิรว
เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ทันได้แบ่งกัน ลีกละ ถึงมรรณภาพ ปฏิญาณเป็น
สามเณร ปฏิญาณเป็นผู้บอกลาสิกขา ปฏิญาณเป็นผู้ต้องอันเดิมวัดอุ สงฆ์เป็น
เจ้าของ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิรว
เกิดขึ้นแต่ยังไม่ทันได้แบ่งกัน ปฏิญาณเป็นผู้วิกลจริต ปฏิญาณเป็นผู้มีจิตฟุ้ง
สร้าง ปฏิญาณเป็นผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเลิข-
ฐานไม่เห็นอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่ทำคินอาบัติ ปฏิญาณ
เป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่สละคินทิกขุอันลามก เมื่อผู้รับแทนที่สมควรมีอยู่
สงฆ์พึงให้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจิรวเกิดขึ้นแล้ว แต่ยังมิทันได้แบ่งกัน ปฏิญาณเป็นบัณฑิต ... ปฏิญาณเป็นอุกโตพญชนก สงฆ์เป็นเจ้าของ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจิรวยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้น ถวายนํ้าในฝ่ายหนึ่ง ถวายจิรวในฝ่ายหนึ่ง ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ นั้นเป็นของสงฆ์ฝ่ายเดียว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจิรวยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้น ถวายนํ้าในฝ่ายหนึ่ง ถวายจิรวในฝ่ายนั้นเหมือนกัน ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ นั้นเป็นของสงฆ์ฝ่ายเดียว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจิรวยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน ท่านทั้งหลายในถิ่นนั้น ถวายนํ้าในฝ่ายหนึ่ง ถวายจิรวในฝ่ายหนึ่ง ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายฝ่ายหนึ่ง นั้นเป็นของเฉพาะฝ่ายหนึ่ง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจิรวยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษา สงฆ์แตกกัน ในทั้งหลายในถิ่นนั้น ถวายนํ้าในฝ่ายหนึ่ง ถวายจิรวในฝ่ายนั้นเหมือนกัน ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายแก่ฝ่ายหนึ่ง นั้นเป็นของเฉพาะฝ่ายหนึ่ง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจิรวเกิดขึ้นแล้วแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษา แต่ยังมิทันได้แบ่ง สงฆ์แตกกัน พึงแบ่งส่วนให้ภิกษุทุกรูปเท่า ๆ กัน.

เรื่องพระเรวตะเถระฝากจิ๋ว

[๑๗๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเรวตะฝากจิ๋วแก่ภิกษุรูปหนึ่งไป ถวายท่านพระสารีบุตร ด้วยสั่งว่า จงถวายจิ๋วผืนนี้แก่พระเถระ ในระหว่างทางภิกษุรูปนั้นจึงได้ถือเอาจิ๋วผืนนั้นเสีย เพราะวิสาสะต่อท่านพระเรวตะ.

กาลต่อมา ท่านพระเรวตะมาพบท่านพระสารีบุตร จึงเรียนถามว่า ผมฝากจิ๋วมาถวายพระเถระ ๆ ได้รับจิ๋วผืนนั้นแล้วหรือ ขอรับ ?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ผมยังไม่เห็นจิ๋วผืนนั้นเลย.

ท่านพระเรวตะจึงได้ถามภิกษุรูปนั้นว่า อาวุโส ผมฝากจิ๋วมาแก่ท่าน ให้ถวายพระเถระ ไหนจิ๋วผืนนั้น ?

ภิกษุนั้นตอบว่า ผมได้ถือเอาจิ๋วผืนนั้นเสีย เพราะวิสาสะต่อท่าน ขอรับ.

ภิกษุทั้งหลายกราบทุกเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแนะนำ ดังต่อไปนี้:-

เรื่องถือวิสาสะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จิ๋วผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเสียในระหว่างทางเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จิ๋วผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเสียในระหว่างทางเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จิ๋วพินนี้แก่ภิกษุมิข้อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ผู้ฝากถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นจิ๋วมรดกของภิกษุผู้ฝาก ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้องแล้ว ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จิ๋วพินนี้แก่ภิกษุมิข้อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ผู้รับถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นจิ๋วมรดกของผู้รับ ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จิ๋วพินนี้แก่ภิกษุมิข้อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ทั้งสองรูปถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นมรดกของผู้ฝาก ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้อง อธิษฐานเป็นจิ๋วมรดกของผู้รับ ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จิ๋วพินนี้แก่ภิกษุมิข้อนี้ ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเสียในระหว่างทาง เพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จิ๋วพินนี้แก่ภิกษุมิข้อนี้ ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเสียในระหว่างทาง เพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จิ๋วพินนี้แก่ภิกษุมิข้อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ผู้ฝากถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นจิ๋วมรดกของผู้ฝาก ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า
ฉันให้จิ๋วผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ผู้รับ
ถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิฐานเป็นจิ๋วมรดกของผู้รับ ชื่อว่าอธิฐานถูกต้อง
ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจิ๋วแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า
ฉันให้จิ๋วผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ทั้ง
สองรูปถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิฐานเป็นจิ๋วมรดกของผู้ฝากชื่อว่าอธิฐาน
ไม่ถูกต้อง อธิฐานเป็นจิ๋วมรดกของผู้รับ ชื่อว่าอธิฐานถูกต้อง.

จิ๋วที่เกิดขึ้นมี ๘ มาติกา

[๑๗๒] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มาติกาเพื่อจิ๋วเกิดขึ้นนี้ มี ๘ คือ:-

๑. ถวายแก่สีมา.
๒. ถวายตามกติกา.
๓. ถวายในสถานที่จัดภิกษา.
๔. ถวายแก่สงฆ์.
๕. ถวายแก่อุภโตสงฆ์
๖. ถวายแก่สงฆ์เจ้าพรรษาแล้ว.
๗. ถวายเจาะจง.
๘. ถวายแก่บุคคล.

ที่ชื่อว่า ถวายแก่สีมา คือ ภิกษุมีจำนวนเท่าใดอยู่ภายในสีมา ภิกษุ
เหล่านั้นพึงแบ่งกัน.

ที่ชื่อว่า ถวายตามกติกา คือ วัดมีหลายแห่ง ขอมให้มีลากเสมอกัน
เมื่อทายกถวายในวัดหนึ่ง ชื่อว่าเป็นอันถวายทุกวัด.

ที่ชื่อว่า ถวายเป็นสถานที่จัดศึกษา คือถวายเป็นสถานที่ๆ ทายกทำ
สักการะประจำแก่สงฆ์.

ที่ชื่อว่า ถวายเป็นสงฆ์ คือ สงฆ์อยู่พร้อมหน้ากันแบ่ง.

ที่ชื่อว่า ถวายเป็นอุทฺตมสังฆ คือ แม้มีภิกษุมากมีภิกษุณีรูปเดียว ก็
พึงให้ฝ่ายละครึ่ง แม้มีภิกษุณีมาก มีภิกษุรูปเดียว ก็พึงให้ฝ่ายละครึ่ง.

ที่ชื่อว่า ถวายเป็นผู้จำพรรษาแล้ว คือภิกษุมีจำนวนเท่าใด จำ
พรรษาอยู่ในอาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นพึงแบ่งกัน.

ที่ชื่อว่า ถวายเป็นเจาจง คือ ถวายเป็นพระยา ภัตตาหารของควรเคี้ยว
จิวร เสนาสนะ หรือเกตุข.

ที่ชื่อว่า ถวายเป็นบุคคล คือ ถวายเป็นวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายเป็นนี้
แก่ภิกษุมีชื่อนี้.

จิวรขันธกะที่ ๘ จบ

ในขันธกะ มี ๘๖ เรื่อง

หัวข้อประจำขันธกะ

[๑๗๓] ๑. เรื่องคนมั่งมีชาวพระนครราชคฤห์ เห็นหญิงงามในเมืองใน
พระนครเวสาลี กลับมาพระนครราชคฤห์ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นให้พระราชา
ทรงทราบ ๒. เรื่องบุตรชายของนางสาธวาตี ซึ่งภายหลังเป็นโอรสของเจ้าชาย
อภัยเพราะเหตุที่ยังมีชีวิต เจ้าชายจึงประทานชื่อว่าชีวก ๓. เรื่องชีวกเดินทาง
ไปเมืองคัคคสิลา เรียนวิชาแพทย์สำเร็จเป็นหมอใหญ่ได้รักษาโรค ซึ่งเป็นอยู่
ถึง ๗ ปี หายด้วยการให้สัตถุยา ๔. เรื่องรักษาโรคโรคสีดวงของพระเจ้าพิมพิ-

สารหาด้วยการทथा ๕. เรื่องพระราชทานตำแหน่งแพทย์หลวงประจำพระองค์
 พระสนม นางกำนัล พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ ๖. เรื่องรักษาเศรษฐีชาวพระนคร
 ราชฤทธิ์ ๗. เรื่องรักษาเนืองอกในลำไส้ ๘. เรื่องรักษาโรคสำคัญของพระเจ้า
 จันทปักษีชิตหาด้วยให้เสวยพระโอสถผสมเปรียงได้รับพระราชทานผ้าคู่สีไวย-
 กะเป็นรางวัล ๙. เรื่องทรงพระกายของพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งหมักหมมด้วยสิ่ง
 อันเป็นโทษให้สดชื่น ๑๐. หมอชีวกทูลถวายพระโอสถ ๓๐. ครั้ง โดยอบก้าน
 อุบล ๓ ก้านด้วยยา ๑๐. เมื่อพระตถาคตมีพระกายเป็นปกติแล้ว หมอชีวกทูล
 ขอประทานพร ๑๒. ทรงรับผ้าคู่สีไวยกะ ๑๓. พระพุทธานุญาตจีวรที่กฤหัสถ์
 ถวาย ๑๔. เรื่องจีวรบังเกิดมากในพระนครราชฤทธิ์ ๑๕. เรื่องพระพุทธานุญาต
 ผ้าขาว ผ้าไหม ผ้าโกเชาว์ ๑๖. เรื่องผ้ากัมพลมีราคากิ่งกาฬี ๑๗. เรื่องผ้า
 ชนิดดี ชนิดเลว ทรงสรรเสริญความสันโดษ ๑๘. เรื่องคอยและไม่คอย และ
 ก่อนและหลังและพร้อมกันทำติดากันไว้ ๑๙. เรื่องทายกนำจีวรกลับคืนไป ๒๐.
 เรื่องสมมติเรือนคลัง ๒๑. เรื่องรักษาผ้าในเรือนคลัง ๒๒. เรื่องส่งย้ายเจ้าหน้าที่
 รักษาเรือนคลัง ๒๓. เรื่องจีวรบังเกิดมาก ๒๔. เรื่องแจกกันส่งเสด็จโกลาหล
 ๒๕. เรื่องจะแบ่งกันอย่างไร ๒๖. เรื่องจะให้แบ่งกันอย่างไร ๒๗. เรื่องแลกส่วน
 ของตน ๒๘. เรื่องให้ส่วนพิเศษ ๒๙. เรื่องจะให้ส่วนจีวรอย่างไร ๓๐. เรื่องข้อม
 จีวรด้วยคัมภี ๓๑. เรื่องข้อมด้วยน้ำเย็นและน้ำร้อน ๓๒. เรื่องน้ำข้อมล้น ๓๓.
 เรื่องไม่รู้ว่าน้ำข้อมสุกหรือไม่สุก ๓๔. เรื่องยกหมอน้ำข้อมลง ๓๕. เรื่องไม่มี
 ภาชนะข้อม ๓๖. เรื่องขยำจีวรในถาด ๓๗. เรื่องตากจีวรบนพื้นดิน ๓๘. เรื่อง
 ปลวกกัด ๓๙. เรื่องตากจีวรตรงกลาง ๔๐. ชายจีวรชำรุด ๔๑. เรื่องน้ำข้อมหยด
 ออกชายเดียว ๔๒. เรื่องจีวรแข็ง ๔๓. เรื่องจีวรกระด้าง ๔๔. เรื่องใช้จีวรไม่ได้ตัด
 ๔๕. เรื่องตัดจีวรตามแบบคันทนา ๔๖. เรื่องพระผู้มีพระภาคเจ้าทอดพระเนตร

เห็นพวกภิกษุแบกห่อจีวร ๔๗. เรื่องพระศากยมนิทรงทูตลงอนุญาตผ้า ๓ ผืน ๔๘. เรื่องพระฉัพพัคคีย์ทรงอดิเรกจีวรสำหรับอื่นเข้าบ้าน ๔๙. เรื่องอดิเรกจีวรเกิดขึ้น ๕๐. เรื่องอันตราสกขาดทะเล ๕๑. เรื่องฝนตกพร้อมกัน ทวีป ๕๒. เรื่องนางวิสาขาขอประทานพร เพื่อถวายผ้าอาบน้ำฝน อาคันตุกัตถ์ คมิกกัตถ์ คิลานกัตถ์ คิลานุปัฏฐากกัตถ์ เกสัช ยาคุประจํา และถวายอุทกสาฎกแก่ภิกษุณีสงฆ์ ๕๓. เรื่องฉันทโกชนะประณีต ๕๔. เรื่องผ้าปูนั่งเล็กเกินไป ๕๕. เรื่องฝิฉายหรืออิสุกอิโส ๕๖. เรื่องผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก ๕๗. เรื่องผ้าเปลือกไม้ ๕๘. เรื่องไตรจีวรบริบูรณ์ ๕๙. เรื่องอธิษฐาน ๖๐. เรื่องจีวรขนาดเล็กเท่าไรควรวิกัป ๖๑. เรื่องผ้าอุตราสงค์ที่ทำด้วยผ้าบังสุกุลหนัก ๖๒. เรื่องชายสังฆาฏิไม่เสมอกัน ๖๓. เรื่องค่ายลุ่ม ๖๔. เรื่องแผ่นผ้าสังฆาฏิลุ่ม ๖๕. เรื่องผ้าไม่พอ ๖๖. เรื่องผ้าตาม ๖๗. เรื่องจีวรเกิดขึ้นมาก ๖๘. เรื่องเก็บจีวรไว้ในวิหารอันธวัน ๖๙. เรื่องผลอสติ ๗๐. ภิกษุรูปเดียวจำพรรษา ๗๑. เรื่องภิกษุอยู่รูปเดียวตลอดฤดูกาล ๗๒. เรื่องพระเถระสองพี่น้อง ๗๓. เรื่องภิกษุ ๓ รูป จำพรรษาในพระนครราชคฤห์ ๗๔. เรื่องพระอุปนันทะจำพรรษาแล้วไปวัดใกล้บ้าน ได้รับส่วนแบ่งแล้วกลับมาพระนครสาวัตถิตตามเดิม ๗๕. เรื่องพระอุปนันทะจำพรรษา ๒ วัด ๗๖. เรื่องภิกษุอาพาธเป็นโรคท้องร่วง ๗๗. เรื่องภิกษุอาพาธ ๗๘. เรื่องภิกษุและ ๖ สามเณร ๒ รูป อาพาธ ๗๙. เรื่องเปลือยกาย ๘๐. เรื่องนุ่งผ้าคากรอง ๘๑. เรื่องนุ่งผ้าเปลือกไม้กรอง ๘๒. เรื่องนุ่งผ้าผลไม้กรอง ๘๓. เรื่องนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยผมคน ๘๔. เรื่องนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์ ๘๕. เรื่องนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยขนปีนกเกล้า ๘๖. เรื่องนุ่งหนังเสือ ๘๗. เรื่องนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรัก ๘๘. เรื่องนุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอ ๘๙. เรื่องทรงจีวรสีล้วน ๆ คือ สีคราม สีแดง สีบานเย็น สีสด สีชมพู ทรงจีวรไม่ตัดชาย มีชายยาว มีชายเป็น

ลายดอกไม้ มีชายเป็นแผ่น สวมเสื้อ สวมหมวก ใช้ผ้าโพกศีรษะ ๕๐. เรื่อง
จิวรยังไม่เกิดขึ้น ภิกษุหลีกไปเสีย ๕๑. เรื่องสงฆ์แตกกัน ๕๒. เรื่องถวายจิวร
แก่สงฆ์ในฝ่ายหนึ่ง ๕๓. เรื่องท่านพระเรวตะฝากจิวร ๕๔. เรื่องถือวิสาสะ
๕๕. เรื่องอธิษฐาน ๕๖. เรื่องมาติกาของจิวร ๘ ข้อ.

อรรถกถาจิวรขันธกะ

เรื่องหมอชิว

วินิจฉัยในจิวรขันธกะ ฟังทราบดังนี้:-

บทว่า ปทกฺขา ได้แก่ เฉียบแหลม คือ ฉลาด.

บทว่า อภิสฺสา ได้แก่ ไปหา.

ถามว่า ชนเหล่าไรไปหา?

ตอบว่า พวกมนุษย์ผู้มีความต้องการ.

ก็พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อตุลิกานํ อตุลิกานํ มนุสฺसानํ ดังนี้
เพราะทรงใช้บัญญัติวิภัตติ ในอรรถแห่งตติยาวิภัตติ.

หลายบทว่า ปญฺญาสย จ รตุตฺติ คจฺจติ มีความว่า นางอัมพปาลี
ฉกัณฐิกาถือเอาทรัพย์ ๕๐ กหาปณะแล้วไปคืนหนึ่ง ๆ.

บทว่า เนคโม ได้แก่ หมูกุฎุมพี.

ข้อว่า สาลวติ กุมาริ คณิกํ วุฏฺฐาเปติ มีความว่า ทวยนาครให้
ทรัพย์สองแสน พระราชาพระราชทานสามแสน และแดงกำหนดอารามอุทยาน
และพาหนะเป็นต้นอื่นแล้ว ให้นางสาลวดีรับรอง อธิบายว่า ทรงตั้งไว้
ในตำแหน่งนางนครโสภินี.

หลายบทว่า ปฏิสเสน จ รตุติ คจฺจติ มีความว่า ไปอยู่ร่วมกัน
กันละ ๑๐๐ กหาปณะ.

สองบทว่า คิลานํ ปฏิเวทยํ มีความว่า เราพึงให้ทราบความ
ที่เราเป็นคนเจ็บ.

บทว่า กตุตรสฺสเป ได้แก่ กระดังเกา.

บทว่า ทิสปาโมกุโฆ มีความว่า เป็นคนที่มีชื่อเสียง ถือเป็น
ใหญ่ มีคนรู้จักทั่วทุกทิศ.

เพราะเหตุไร ? ชิวกจึงถามว่า ข้าแต่สมมติเทพ ใครเป็นมารดาของ
หม่อมฉัน ?

ได้ยินว่า เด็กหลวงเหล่าอื่น ซึ่งเล่นอยู่ด้วยกัน เมื่อเกิดทะเลาะกัน
ขึ้น ย่อมกล่าวกะชีวิตกันว่า เจ้าลูกไม่มีแม่ ไม่มีพ่อ.

เหมือนอย่างว่า ในงานมหรสพเป็นต้น ญาติทั้งหลายมีน้ำและป้า
เป็นต้น ย่อมส่งของขวัญบางสิ่งบางอย่าง ไปให้แก่เด็กเหล่าอื่นฉันใด ใครจะ
ส่งของขวัญไร ๆ ไปให้แก่ชีวิตนั้น ฉะนั้น หามิได้เพราะเหตุนั้น เขาคำนึงถึง
เหตุทั้งปวงนั้นแล้ว เพื่อทราบว่ เราเป็นผู้ไม่มีแม่แน่หรือหนอ ? จึงทูลถามว่า
ข้าแต่สมมติเทพ ใครเป็นมารดา ใครเป็นบิดาของหม่อมฉัน ?

สองบทว่า ยนฺนุนาหํ ลิปฺปํ มีความว่า ชิวกคิดว่า อย่างกระนั้น
เลย เราพึงศึกษาศิลปะทางแพทย์เถิด.

ได้ยินว่า เขาได้มีความรำพึงอย่างนี้ว่า หัตถิศิลปะและอัสวศิลปะ
เป็นต้นเหล่านี้แล เนื่องด้วยเบียดเบียนผู้อื่น. ศิลปะทางแพทย์มีเมตตาเป็น
ส่วนเบื้องต้น เนื่องด้วยประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เขา
จึงหมายเอาเฉพาะศิลปะทางแพทย์ คิดว่า อย่างกระนั้นเลย เราพึงศึกษาศิลปะเถิด.

อีกอย่างหนึ่ง นับแต่กลับนี้ไปแสนกลับ ชีวกนี้ได้เห็นแพทย์ผู้เป็น
อุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระนามว่าปทุมุตตระ ซึ่งมีคุณแผ่ไปใน
ภายในบริษัททั้งสี่ว่า หมอนี้เป็นพุทธอุปัฏฐาก จึงคิดว่า ทำอย่างไรหนอ เรา
จะพึงถึงฐานันดรเช่นนี้บ้าง? แล้วถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น
ประมุขตลอด ๗ วัน ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้กระทำความ
ปรารถนาว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ในอนาคตกาล ข้าพระองค์พึงเป็น
พุทธอุปัฏฐากบ้าง เหมือนอย่างหมอกคนโน้น เป็นอุปัฏฐากของพระองค์เกิด.

ชีวกนั้น ผู้เมื่อนความปรารถนาเดิมนั้นเตือนใจอยู่ จึงหมายเอา
เฉพาะศิลปะทางแพทย์ คิดว่า อย่ากระนั้นเลย เราพึงศึกษาศิลปะเกิด.

ก็ในสมัยนั้น พวกพ่อค้าชาวเมืองตักกสิลา ได้ไปเพื่อเฝ้าอภัยราชกุมาร
ชีวกถามพ่อค้าเหล่านั้นว่า พวกท่านมาจากไหน?

เขาได้ตอบว่า มาจากเมืองตักกสิลา.

จึงถามว่า ในเมืองนั้นมีอาจารย์ผู้สอนศิลปะทางแพทย์ไหม?

ได้ฟังว่า เออ กุมาร แพทย์ผู้เป็นทศปาโมกษ์ อาศัยอยู่ในเมือง
ตักกสิลา.

จึงสั่งว่า ถ้ากระนั้น เวลาที่ท่านจะไป ท่านพึงบอกเราด้วย.

พ่อค้าเหล่านั้น ได้กระทำตามสั่ง. เขาไม่ทูลลาพระบิดา ได้ไปเมือง
ตักกสิลา กับพ่อค้าเหล่านั้น. ด้วยเหตุนี้ พระธรรมสังคหอาจารย์จึงกล่าว
ไม่ทูลลาอภัยราชกุมาร เป็นอาทิ.

หลายบทว่า **อิฉามหิ อจริย สิปปิ ลิกขิตู** มีความว่า ได้ยิน
ว่า แพทย์นั้นเห็นเขาเข้าไปหาอยู่.

จึงถามว่า พ่อ เป็นใครกัน?

เขาตอบว่า ผมเป็นนั้ดดาของพระเจ้าพิมพิสารมหาราช เป็นบุตร
ของอภัยราชกุมาร

แพทย์ถามว่า ก็เหตุไรเล่า พ่อจึงมาที่นี่ ?

ลำดับนั้น เขาจึงตอบว่า เพื่อศึกษาศิลปะในสำนักของท่าน. แล้ว
กล่าวว่า ท่านอาจารย์ ผมอยากศึกษาศิลปะ.

ชื่อว่า พหุลจ คุณหาติ มีความว่า ศิษย์เหล่านี้มีชาติราชกุมาร
เป็นต้น ให้ทรัพย์แก่อาจารย์แล้ว ไม่กระทำการงานไร ๆ ศึกษาแต่ศิลปะเท่านั้นฉันใด, ชีวิตนั้นหาได้กระทำฉันนั้นไม่. ส่วนเขาไม่ให้ทรัพย์ไร ๆ เป็น
อย่างธัมมัตถวาสิก กระทำการงานของอุปัชฌาย์ ในเวลาหนึ่ง ศึกษาในเวลา
หนึ่งเท่านั้น แม้เมื่อเป็นอย่างนั้น คุลบุตรผู้สมบูรณ์ด้วยอภินิหาร เพราะตน
เป็นผู้มีปัญญา ย่อมเรียนได้มาก เรียนได้เร็ว ย่อมจำทรงไว้ดี ทั้งศิลปะที่
เขาเรียนแล้ว ย่อมไม่หลงลืม.

วินิจัยยินดีว่า สุตต จ เม วสุธานี อธิยบุตรสุต นยิมสุต
ลিপปสุต อนุโต ปณณายติ นี้ พึงทราบดังนี้:-

ได้ยินว่า เพียง ๑ ปี ชีวิตนี้เรียนแพทย์ศิลปะจบเท่าที่อาจารย์รู้ทั้ง
หมด ซึ่งศิษย์เหล่านี้เรียนถึง ๑๖ ปี.

ฝ่ายท้าวสักกเทวราชได้มีพระราพิงอย่างนี้ว่า ชีวิตนี้จักเป็นอุปัฏฐาก
มีความคุ้นเคยอย่างยอดของพระพุทธเจ้า เอาเถิด เราจะให้เขาศึกษาการประ-
กอบยา. จึงเข้าถึงในสรีระของอาจารย์ ให้ชีวิตนั้นศึกษาการประกอบยา โดย
วิธีที่แพทย์สามารถรักษาโรคไม่มีส่วนเหลือยกเว้นวิบากของกรรมเสีย ให้หาย
ด้วยการประกอบยาขนานเดียวเท่านั้น.

ส่วนเขาสำนึกว่า เราเรียนในสำนักอาจารย์ เพราะฉะนั้น พอท้าว
สุกกะปล่อยด้วยทรงดำริว่า บัดนี้ชีวิตสามารถเพื่อเหยียวย้าได้ เขาก็คิดอย่างนั้น
แล้วถามอาจารย์.

ส่วนอาจารย์ทราบดีว่า ชีวิตนี้ไม่ได้เรียนศิลปะด้วยอาณูภาพของเรา
เรียนด้วยอาณูภาพของเทวดา จึงกล่าวคำเป็นต้นว่า **เตนหิ ภณ.**

สามบทว่า **สมนุตา โยชน อหิณฺชนโต** มีความว่า ออกทาง
ประตูด้านหนึ่ง ๆ วันละประตู เทียวไปตลอด ๔ วัน.

สามบทว่า **ปริตฺต ปาเลยฺย อทาสิ** มีความว่า ได้ให้เสียบึงมีประ-
มาณน้อย.

เพราะเหตุไร ?

ได้ยิ่นว่า แพทย์จารย์นั้น ได้มีความวิตกอย่างนี้ว่า ชีวิตนี้เป็นบุตร
ของมหาสกุล พอไปถึงเท่านั้น จักได้สักการะใหญ่ จากสำนักบิดาและปู่
เหตุนี้ เขาก็ไม่รู้คุณของเราหรือของศิลปะ แต่เขาสิ้นเสียบึงในกลางทางแล้ว
จักต้องใช้ศิลป แล้วจักรู้คุณของเราและของศิลปะแน่แท้ เพราะเหตุนี้ จึง
ให้เสียบึงแต่น้อย.

บทว่า **ปสฺสเทน** คือ ฟายมือหนึ่ง.

บทว่า **ปิจฺจน** คือ ปุยฝ้าย.

บทว่า **ยตุร หิ นาม** คือ ชื่อใด ?

บทว่า **กิมฺปิมายํ ตคฺคต** เป็น กิมฺปิ เม อัย .

สามบทว่า **สพฺพาลงการํ ตฺยหํ โหตุ** มีความว่า ได้ยิ่นว่าพระ
ราชาทรงดำริว่า หากว่า หมอชีวิตจักถือเอาเครื่องประดับทั้งปวงนี้ไซ้ เรา
จักตั้งเขาในตำแหน่งพอประมาณ หากว่า เขาก็ไม่รับเอาไซ้ เราจักตั้งเขา
ให้เป็นคนสนิทภายในวัง ดังนี้ จึงตรัสอย่างนั้น.

อภัยราชกุมารก็ดี พวกนางระบำทั้งหลายก็ดี บังเกิดความคิดว่า ไฉนหนอ ชิวจะไม่ฟังถ้อยเรา ? ถึงเขาก็เหมือนจะทราบความคิดของชนเหล่านั้น จึงกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ นี่เป็นเครื่องประดับของอัยยิกาหม่อมฉัน อันเครื่องประดับนี้ ไม่สมควรที่หม่อมฉันจะรับไว้ ดังนี้แล้ว กราบทูลว่า อลั เทวเป็นอาทิ.

พระราชาทรงเลื่อมใส พระราชทานเรือนอันพร้อมสรรพด้วยเครื่องประดับทั้งปวง สวนอัมพวัน บ้านมีสวนแสนหนึ่งประจำปี และสักการะใหญ่ แล้วตรัสคำเป็นต้นว่า เตนหิ ภณ.

หลายบทว่า อธิการี เม เทโว สรรตุ มีความว่า ของทรงระลึกถึงอุปการะแห่งกิจการที่หม่อมฉันได้ทำไว้.

สองบทว่า สีตจฺฉวี อุปฺปาฏฺเตว ได้แก่ ถลกหนังศีรษะ.

สองบทว่า สิพฺพิณี วินาเมตฺวา ได้แก่ เปิดรอยประสาน.

ถามว่า เพราะเหตุไร หมอชีวกจึงกล่าวว่า คฤหบดี ท่านอาจหรือ ?

ตอบว่า หมอชีวกทราบว่า ได้ยินว่า สมองศีรษะย่อมไม่อยู่ที่ได้ เพราะการพลัดเปลี่ยนอิริยาบถ, แต่เมื่อเสร็จธุณินนอนนิ่ง ไม่กระเทือน ๓ สัปดาหะ สองศีรษะจักอยู่ที่ได้ ดังนี้ แล้วคิดว่า อย่ากระนั้นเลย เศรษฐีพึงปฏิบัติข้างละ ๑ เดือน ๆ แต่ฟังนอนเพียงข้างละ ๑ วัน ๆ จึงกล่าวอย่างนั้น.

ด้วยเหตุนี้แล หมอชีวกจึงกล่าวข้างหน้าว่า ก็แต่ว่า ท่านอันเรารู้แล้ว โดยทันทีทีเดียว.

หลายบทว่า นาหิ อจฺริย สกฺโกมิ มีความว่า ได้ยินว่า ความเร่าร้อนใหญ่ บังเกิดขึ้นในสรีระของเศรษฐีนั้น, เพราะเหตุนี้ เขาจึงกล่าวอย่างนั้น .

สองบทว่า **ติหิ สตฺตา** เหน คือ ๓ ข้าง ๆ ละสัปดาหะหนึ่ง.

สองบทว่า **ชนํ อุตฺตารา** คือ ให้ไล่คนออกไปเสีย.

เรื่องพระเจ้าจันทรปัชโชต

สามบทว่า **เชตุจฺฉิ เม สปิ** มีความว่า ได้ยินว่า พระราชานี้ มีกำเนิดแห่งแมลงป่อง, เนยใสเป็นยาและเป็นของปฏิกุลของแสงป่องทั้งหลาย เพราะกำจัดพิษแมลงป่องเสีย; เพราะฉะนั้น ท้าวเธอจึงรับสั่งอย่างนั้น.

สองบทว่า **อุทฺทกํ ทสฺสุติ** คือ จักให้อาเจียน.

สองบทว่า **ปญฺญาสโยชนิกา โหติ** มีความว่า ช้างพังชื่อภักทวตฺติกา เป็นพาหนะสามารถเดินทางได้ ๕๐ โยชน์.

แต่พระราชานั้นจะมีแต่ช้างพังอย่างเดียวเท่านั้นหาไม่ได้, ถึงช้างพลาย ชื่อว่านาพาติริ ย่อมเดินทางได้ ๑๐๐ โยชน์. ม้า ๒ ตัว คือเวลุกัณณะตัวหนึ่ง มุญชเกสะตัวหนึ่ง ย่อมเดินทางได้ ๑๒๐ โยชน์. ทาสชื่อกาละ ย่อมเดินทางได้ ๖๐ โยชน์.

ได้ยินว่า เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่บังเกิดขึ้น วันหนึ่งเมื่อกุลบุตร ผู้หนึ่งนั่งเพื่อจะบริโภค พระปัจเจกพุทธเจ้ายืนอยู่ที่ประตูแล้วได้ไปเสีย. บุรุษคนหนึ่ง บอกแก่กุลบุตรนั้นว่า พระปัจเจกพระพุทธเจ้ามาแล้วไปเสียแล้ว. กุลบุตรนั้นได้ฟังจึงบอกว่า ท่านจงไป, จงนำบาตรมาโดยเร็ว ดังนี้ ให้นำบาตรมาแล้ว ให้ภักที่เตรียมไว้สำหรับตนทั้งหมดส่งไป.

บุรุษนอกนี้ นำบาตรนั้นส่งไปถึงมือของพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วได้กระทำความปรารภว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ด้วยประกอบความขวนขวายทางกาย ที่ข้าพเจ้ากระทำแก่ท่านนี้ ข้าพเจ้าเกิดในที่ใด ๆ ขอจงเป็นผู้พร้อมมูล

ด้วยพาหนะเถิด. บุรุษนั้นเกิดเป็นพระราชา ทรงพระนามว่าจันทปัชชิตนี้^๑
ในบัดนี้, ความสมบูรณ์ด้วยพาหนะนี้ มีด้วยความปรารถนานั้น.

สามบทว่า นเคน เกสขุ โอลุมเปตฺวา คือ แทรกขาลงด้วยเล็บ,
อธิบายว่า ไล่.

สองบทว่า สปิ ปายตฺวา คือ ให้ดื่มเนยใสด้วย บอกวิธีจัด
อาหารแก่นางบำเรอทั้งหลายด้วย.

บทว่า นิจนฺเรติ ได้แก่ ถ่ายแล้ว.

ผ้าอวมงคลซึ่งเขาทิ้งเสียที่ป่าช้าในอุตตรกุรุทวีป ชื่อผ้าสเวยยกะ. ได้ยิน
ว่า มนุษย์ทั้งหลายในทวีปนั้น เอาผ้านั้นนั้นแลห่อหุ้มคนตายแล้วทิ้งเสีย. นก
หัตถิลิณค์ทั้งหลาย กำหนดห่อคนตายนั้นว่า ชันเนื้อ แล้วเลี้ยวนำไปวางที่ยอด
เขาหิมพานต์ เปลื้องผ้าออกแล้วกิน. ครั้นนั้นพวกพรานไพรพบผ้าเข้าแล้วนำ
มาถวายพระราชา. ผ้าสเวยยกะเป็นของที่พระเจ้าจันทปัชชิตทรงได้แล้วด้วย
ประการอย่างนี้.

อาจารย์บางเหล่ากล่าวว่า หญิงผู้ฉลาดในแคว้นสิวิ พันด้วยด้วยขน
สัตว์ ๓ เส้น, ผ้าสเวยยกะนั้น เป็นผ้าที่ทอดด้วยด้ายนั้น ดังนี้

ว่าด้วยทรงอนุญาตผ้าปาวารเป็นต้น

บทว่า ลินฺເທລ မိကမ္မာว่า ก็พระกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าเศร้า
หมองหรือไม่เศร้าหมอง. เพราะว่า เทวดาทั้งหลาย ย่อมแทรกทิพยโอชาใน
อาหารของพระผู้มีพระภาคเจ้าทุกเมื่อ, ก็แต่ว่า น้ำยางย่อมยังโทษทั้งหลายให้
ชุ่มแช่อยู่ในพระสรีระทั้งสิ้น. ย่อมกระทำเส้นเอ็นทั้งหลายให้เพื่อย; ด้วยเหตุ
นั้น หมอชีวกนี้ จึงกล่าวอย่างนั้น.

๑. ดูเรื่องในสามาวตวัตถุ อุปปมาทวคฺค ฆมฺมปทญฺจกถา.

สองบทว่า **ติณิ อุปลหตุถาณิ** มีความว่า อุปลก่าหนึ่ง เพื่อ
บำบัดโทษอย่างหยาบ ก่าหนึ่งเพื่อบำบัดโทษอย่างปานกลาง ก่าหนึ่งเพื่อบำบัด
โทษอย่างละเอียด.

หลายบทว่า **น จิรสเสว ปกตตุโต อโหสิ** มีความว่า ก็เมื่อพระ
กายเป็นปกติแล้วอย่างนั้น ชาวเมืองทั้งหลายได้เตรียมทานไว้. หมอชีวกมา
แล้ว ได้กราบทูลความขื่อนี้กะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
วันนี้ พวกชาวเมืองประสงค์จะถวายทานแด่พระองค์ ขอพระองค์เสด็จเข้าสู่
ละแวกบ้าน เพื่อบิณฑบาตเถิด. พระมหาโมคคัลลานเถระคิดว่า วันนี้ พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าสมควรได้ปฐมบิณฑบาตจากที่ไหนหนอและ ? ลำดับนั้น ท่านคิด
ว่า โสณเศรษฐีบุตร จำเดิมแต่ทำนามะ ย่อมบริโภคน้ำสุกแห่งข้าวสาลีหอม
ซึ่งทำนุบำรุงด้วยรดน้ำนมสด ไม่สาธยายด้วยชนเหล่าอื่น เราจักนำบิณฑบาต
จากโสณเศรษฐีบุตรนั้น มาเพื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านไปด้วยฤทธิ์ แสดงตน
บนพื้นปราสาทของโสณเศรษฐีบุตรนั้น.

เขาได้รับบาตรของพระเถระแล้ว ถวายบิณฑบาตอย่างประณีต. และ
ได้เห็นอาการจะไปของพระเถระ จึงกล่าวว่า นิมนต์ฉันเถิด ขอรับ. พระเถระ
บอกเนื้อความนั้น. เขากล่าวว่า นิมนต์ฉันเถิด ขอรับ, กระผมจักถวายส่วน
อื่นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ให้พระเถระฉันแล้ว ได้อบบาตรด้วยของหอมแล้ว
ถวายบิณฑบาต. พระเถระได้นำบาตรนั้นมาถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า. ถึงพระ
เจ้าพิมพิสารก็ทรงดำริว่า วันนี้พระผู้มีพระภาคจักเสวยอะไร ? จึงเสด็จมาวิหาร
พอเสด็จเข้าไป ก็ทรงได้กลิ่นบิณฑบาต ได้เป็นผู้มีพรุประโยชน์สงฆ์จะเสวย. ก็
เทวดาทั้งหลาย แทรกโอชาในบิณฑบาตของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่ยังอยู่ในภา.
ชนะ ๒ ครั้งเท่านั้น คือ บิณฑบาตที่นางสุชาดาถวาย ๑ ที่นายจุนกัมมารบุตร
ไว้ถวาย ในคราวปริณิพพาน ๑, ในบิณฑบาตอื่น ๆ ได้แทรกที่ละคำ.

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงทราบความอยากของพระราชา จึงรับสั่งให้ถวาย빈ฑบาตหน้อยหนึ่ง ซึ่งเทวดายังมิได้แทรกโอสถลง แก่ พระราชา. ท้าวเธอเสวยแล้วทูลถามว่า โภชนะนำมาจากอุตตกุรุทวีปหรือ พระเจ้าข้า? พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า มหาบพิตร ไม่ได้นำมาจากอุตต- กุรุทวีป, โดยที่เห็นเป็นโภชนะของคฤหบดีบุตร ชาวแคว้นของพระองค์ นั้นเอง ดังนี้แล้ว ทรงบอกสมบัติของโสณะ. พระราชาทรงฟังเนื้อความ นั้นแล้ว มีพระประสงค์จะทอดพระเนตรโสณะ ได้ทรงกระทำความมาของ โสณะพร้อมด้วยกุลบุตรแปดหมื่นคน ตามนัยที่กล่าวแล้วในจัมมจันธกะ. กุลบุตรเหล่านั้นฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว เป็นพระ- โสดาบัน. ฝ่ายโสณะบวชแล้วทั้งอยู่ในพระอรหันต์. ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้ารับ สั่งให้ถวาย빈ฑบาตแก่พระราชาเพื่อประโยชน์แล.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทำภักติกเสร็จแล้วอย่างนั้น, ลำดับนั้น แล หมอชีวกโกมารภัจจ์ ถือกู่ฝ้ายสเวยยกะนั้นแล้ว ฯลฯ ได้กราบทูลเนื้อความ นั้น.

วินิจฉัยในคำว่า อติกุณฑลวรา นี้ ฟังทราบตามนัยที่กล่าวแล้วใน มหาจันธกะนั้นและ.

ชื่อว่า ภควา ภนุเต ปิ สุกฺกิลโก ภิกฺขุสงฺฆโม จ มีความว่า จริง อยู่ ในระหว่างนี้ คือ ตั้งแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าถึงความเป็นพระพุทธรเจ้า จน ถึงเรื่องนี้เกิดขึ้น เป็นเวลา ๒๐ ปี, ภิกษุใด ๆ ไม่ยินดีคฤหบดีจิวร, ภิกษุทั้ง ปวงได้เป็นผู้ถือผ้าบังสุกุลเท่านั้น: ด้วยเหตุนั้น หมอชีวกนี้ จึงกราบทูล อย่างนั้น.

บทว่า คหปติจิ๋ว ได้แก่ จีวรอันคหบดีทั้งหลายถวาย.

สองบทว่า ฐมฺมียา กถาย คือ ถ้อยคำอันประกอบพร้อมด้วย
อานิสงส์แห่งการถวายผ้า

บทว่า อิตริตเรนนาปี คือ มีค่าน้อยก็ตาม มีค่ามากก็ตาม, ความว่า
อย่างใดอย่างหนึ่ง. ผ้าห่มที่ทำด้วยฝ้ายชนิดที่มีขน ชื่อผ้าปาวาร.

ในคำว่า อนุชานมิ ภิกฺขเว โกชวํ นี้ มีความว่า ผ้าโกเชาว์
คือ ผ้าลาด ตามปกติเท่านั้น จึงควร, ผ้าโกเชาว์ผืนใหญ่ ไม่ควร. ผ้าโกเชาว์
นั้น ทำด้วยขนสัตว์คล้ายผ้าปาวาร.

ว่าด้วยทรงอนุญาตจีวร ๖ ชนิด

พระเจ้ากาสินั่น คือพระราชาแห่งชนชาวกาสิ, ท้าวเธอเป็นน้องร่วม
พระบิดาเดียวกับพระเจ้าปเสนทิ.

วินิจฉัยในบทว่า อฑฺฒกาสิยํ นี้ พึงทราบดังนี้:-

หนึ่งพันเรียกว่ากาสิหนึ่ง ผ้ากัมพลมีราคาพันหนึ่ง ชื่อมีค่ากาสิหนึ่ง,
แต่ผ้ากัมพลผืนนี้ มีราคา ๕๐, เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า มีค่ากึ่งกาสิ,
ด้วยเหตุนี้แล พระอุบาลีเถระจึงกล่าวว่า ควรแก่ราคากึ่งกาสิ.

บทว่า อุจฺจาวจานิ คือ ดีและไม่ดี. ผ้าที่ทำเจือกันด้วยด้ายห้าชนิด
มีด้ายเปลือกไม้เป็นต้น ชื่อผ้ากังคะ บางอาจารย์กล่าวว่า ผ้าที่ทำด้วยปอเท่านั้น
ดังนี้บ้าง.

ชื่อว่า เอกํ ยเว ภควตา จีวรํ อนุญฺญาตํ น เทว มีความว่า
ได้ยินว่า ภิกษุเหล่านั้น กำหนดเนื้อความแห่งบทอันหนึ่งว่า ด้วยจีวรตามมี
ตามได้ อย่างนี้ว่า ด้วยจีวรเป็นของคหบดีหรือด้วยผ้าบังสุกุล.

บทว่า นาคเมธู มีความว่า ภิกษุเหล่านั้น ไม่ร่อยุ่ จนกว่าพวก
เธอจะมาจากป่าช้า, คือหลีกไปเสียก่อน.

สามบทว่า นากามา ภาค ทาตุ มีความว่า ไม่ปรารถนาจะให้
อย่าให้, แต่ถ้าปรารถนาจะให้ไซ้, ควรให้.

บทว่า อากเมธู คือ ร่อยุ่ในที่ใกล้. ด้วยเหตุนี้ พระผู้มี-
พระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่อยากจะ ต้องให้
ส่วนแบ่งแก่ภิกษุทั้งหลายผู้คอย. ก็ถ้าว่า มนุษย์ทั้งหลายถวายว่า ท่านผู้มีอายุ
ทั้งหลาย ผู้มาที่นี้เท่านั้น จงถือเอา, หรือกระทำเครื่องหมายไว้ว่า ท่านผู้มี
อายุทั้งหลาย ผู้มาถึงแล้ว จงถือเอา ดังนี้แล้วไปเสีย, จีวรย่อมถึงแก่ภิกษุแม้
ทุกรูป ผู้มาถึงแล้ว. ถ้าเขาทิ้งไว้แล้วไปเสีย, ภิกษุผู้ถือเอาเท่านั้นเป็นเจ้าของ.

สองบทว่า สทิส โอกุกมสิ มีความว่า เข้าไปทุกรูป, หรือเข้า
ไปโดยทิศเดียวกัน.

หลายบทว่า เต กติก กตุวา มีความว่า ภิกษุเหล่านั้น ทำกติกา
กันไว้แต่ภายนอกว่า เราจักแบ่งผ้าบังสุกุลที่ได้แล้วถือเอาทั่วกัน

ว่าด้วยเจ้าหน้าที่รับจีวรเป็นต้น

วินิจฉัยในข้อว่า โย น จนุทาคติ จจุติ เป็นอาทิ พึงทราบ
ดังนี้.

ในภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร ภิกษุผู้รับของปิชนทั้งหลายมีญาติ
เป็นต้นของตน แม้มาที่หลัง ก่อนกว่า, หรือรับแสดงความพอใจในทายกบ้าง
คน. หรือน้อมมาเพื่อคน ด้วยความเป็นผู้มีโลกเป็นปกติ, เชื่อว่าถึงความลำเอียง
เพราะความชอบพอ. ภิกษุใดรับของทายกแม้มาก่อนกว่า ที่หลังด้วยอำนาจ
ความโกรธ, หรือรับทำอาการดูหมิ่นในคนจน. หรือทำลายกันตรายแก่สงฆ์

อย่างนี้ว่า ที่เก็บในเรือนของท่านไม่มีหรือ, ท่านจงถือเอาของ ๆ ท่านไปเถิด. ภิกษุนี้ชื่อว่าถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง. ฝ่ายภิกษุใดหลงลืมสติ ไม่รู้ตัว ภิกษุนี้ ชื่อถึงความลำเอียงเพราะงมงาย ภิกษุผู้รับของอิสรชนทั้งหลาย แม้มาที่หลัง ก่อนกว่า เพราะความกลัว, หรือหวาดหวั่นอยู่ว่า ตำแหน่งผู้รับจีวรนี้หนักนัก, ชื่อถึงความลำเอียงเพราะกลัว. ภิกษุผู้รู้ชื่อว่า จีวรนี้ด้วย นี้ด้วยเรารับแล้ว. และส่วนนี้ เราไม่ได้รับ ชื่อรู้จักจีวรที่รับแล้วและไม่ได้รับ เพราะเหตุนั้น ภิกษุใด ไม่ลำเอียงด้วยอำนาจแห่งจันทาคติเป็นต้น, รับตามลำดับผู้มา ไม่ทำให้แปลกกันเป็นคนที่เป็นญาติ และมีไชยญาติ คนมั่งมีและคนจน, เป็นผู้ประกอบด้วยศีลาจารปฏิบัติ มีสติ มีปัญญา เป็นพหูสูต สามารถเพื่อกระทำอนุโมทนาด้วยบทและพยัญชนะอันเรียบร้อย ด้วยวาจาอันสละสลวย ยังความเลื่อมใสให้เกิดแก่ทายกทั้งหลาย; ภิกษุเห็นปานนี้สงฆ์ควรสมมติ.

กัวินิจัยในชื่อว่า เอมฺวจ ปน ภิกฺขเว สมฺมณฺณิตฺตํ พุ นี พิงฺทราบดังนี้:-

สมควรแท้ที่จะสมมติในท่ามกลางสงฆ์ทั้งปวง ภายในวัดก็ได้ ในขันฑาสีมาก็ได้ ด้วยกรรมวาจาตามที่ตรัสนั้นก็ได้ ด้วยขอปโลกนาก็ได้ ก็อันภิกษุซึ่งสงฆ์สมมติแล้ว อย่างนั้น ไม่พึงอยู่ในกุฏิที่อยู่หลังสุดท้ายหรือในที่ทำความเพียร. ก็แต่ว่า ชนทั้งหลายผู้มาแล้ว จะพบได้ง่าย ในที่ใด พึงวางพุดไว้ข้างตัว นุ่งห่มเรียบร้อยนั่งในที่แห่งกุฏิอยู่ใกล้เช่นนั้น.

สองบทว่า ตตฺถ เอมฺวจ หมายความว่า ภิกษุเจ้าหน้าที่รับจีวรกล่าวว่า การรับเท่านั้น เป็นธุระของพวกข้าพเจ้า แล้วทั้งไว้ในที่ซึ่งตนรับนั้นเองแล้วไปเสีย.

บทว่า จีวรปฏิคฺคาหกั ได้แก่ ภิกษุรับจีวรซึ่งคบหิตทั้งหลาย ถวายแก่สงฆ์.

บทว่า จีวรนิทาหกั ได้แก่ ภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร.

ในคำว่า โย น ฉนฺทาคฺคิ เป็นอาทิ ในอธิการว่าด้วยสมมติ เจ้าหน้าที่เก็บจีวรนี้ และในอธิการทั้งปวงนอกจากนี้ พึงทราบวินิจฉัยตามนัย ที่กล่าวนั้นนั่นแล. ถึงวินิจฉัยในการสมมติ ก็พึงทราบโดยท่านเองดังกล่าวแล้ว เหมือนกัน.

วินิจฉัยในคำว่า วหาร วา เป็นอาทิ พึงทราบดังนี้:-

ที่อยู่อันใดพลุกพล่านด้วยชนทั้งหลาย มีคนวัดและสามเณร เป็นต้น ในท่ามกลางวัด เป็นกุฎีที่อยู่ก็ตาม เป็นเพิงก็ตาม อยู่ในสถานเป็นที่ประชุม ของชนทั้งปวง ที่อยู่อันนั้น ไม่พึงสมมติ. อนึ่งเสนาสนะปลายแดน ก็ไม่ควร สมมติ. อันการที่ภิกษุทั้งหลายไปสู่ชัณทสีมานั่งในชัณทสีมา สมมติภณทาคาร นี้ ย่อมไม่ควร ต้องสมมติในท่ามกลางวัดเท่านั้น.

วินิจฉัยในชื่อว่า กุตุตฺตกุตุตฺตยจฺ ชาเนยฺย นี้ พึงทราบดังนี้:-

โทษไร ๆ ในสัมภาระทั้งหลายมีหลังคาเป็นต้น แห่งเรือนคั้งใดไม่มี ก่อน เรือนหลังนั้น ชื่อว่าคุ้มได้ ฝ่ายเรือนคั้งใด มีหญ้าสำหรับมุง หรือ กระเบื้องสำหรับมุง พังไป ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง หรือมีช่องในที่บางแห่ง มีฝา เป็นต้น ที่มีฝนรั่วได้ หรือมีทางเข้าแห่งสัตว์ทั้งหลายมีหนู เป็นต้น หรือปลวก ขึ้นได้ เรือนคั้งนั้นทั้งหมดชื่อว่าคุ้มไม่ได้ พึงตรวจดูเรือนคั้งนั้นแล้วซ่อม-แซม. ในฤดูหนาวพึงปิดประตูและหน้าต่างให้ดี เพราะว่จีวรย่อมตกหนาว^๑ เพราะความหนาว. ในฤดูร้อน ประตูและหน้าต่าง ควรเปิดเพื่อให้ลมเข้าใน ระหว่าง ๆ. ด้วยว่า เมื่อทำอย่างนั้น ชื่อว่ารู้จักเรือนคั้งที่คุ้มได้และคุ้มไม่ได้.

๑. สัตว์ที่ละลายออกหรืออาจไปในเวลาชัคหรือถูกแดดเป็นต้น สัตก เรียกว่า ตกหนาว.

ก็เจ้าหน้าที่ทั้ง ๓ นี้ มีเจ้าหน้าที่รับจีวรเป็นต้น ต้องรู้จักวัตรของ

ตน.

บรรดาเจ้าหน้าที่ทั้ง ๓ นั้น ฝ่ายทุกชนิดที่ชนทั้งหลายถวายว่า กาลจีวร ก็ดี ว่า อกาลจีวร ก็ดี ว่า อัจเจกจีวร ก็ดี ว่า วัสสิกสาฎิกา ก็ดี ว่า ฟ่านีสีทนะ ก็ดี ว่า ผ้าปูลาด ก็ดี ว่า ผ้าเช็ดหน้า ก็ดี อันเจ้าหน้าที่รับจีวรไม่ควรรับปน รวมเป็นกองเดียวกัน; พึงรับจัดไว้เป็นแผนก ๆ แล้วบอกอย่างนั้นแล มอบ แก่เจ้าหน้าที่เก็บจีวร เจ้าหน้าที่เก็บจีวรเล่า เมื่อจะมอบแก่เจ้าหน้าที่ผู้รักษา เรือนคลัง พึงบอกมอบหมายว่า นี่กาลจีวร ฯลฯ นี่ผ้าเช็ดหน้า. ฝ่ายเจ้าหน้าที่ ผู้รักษาเรือนคลัง ทำเครื่องหมายเก็บไว้เป็นแผนก ๆ อย่างนั้นเหมือนกัน. ภายหลังเมื่อสงฆ์สั่งว่า จงนำกาลจีวรมา พึงถวายเฉพาะกาลจีวร ; ฯลฯ เมื่อ สงฆ์สั่งว่า จงนำผ้าเช็ดหน้ามา พึงถวายเฉพาะผ้าเช็ดหน้าเท่านั้น. เจ้าหน้าที่ รับจีวร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตแล้ว เจ้าหน้าที่เก็บจีวร ทรงอนุญาต แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้รักษาเรือนคลัง ก็ทรงอนุญาตแล้ว เพื่อความเป็นผู้มักมาก หามิได้ เพื่อความไม่สันโดษหามิได้ โดยที่แท้ ทรงอนุญาตแล้ว เพื่อ อนุเคราะห์สงฆ์ ด้วยประการฉะนี้.

ก็ถ้าว่า ภิกษุทั้งหลาย จะพึงถือเอาจีวรที่ทายกนำมาแล้ว ๆ แบ่งกัน ไซ้เธอทั้งหลาย จะไม่ทราบจีวรที่ทายกนำมาแล้ว ไม่พึงทราบจีวรที่ทายก ยังมีได้นำมา ไม่พึงทราบจีวรที่ตนให้แล้ว ไม่พึงทราบจีวรที่ตนยังไม่ได้ให้ ไม่พึงทราบจีวรที่ภิกษุได้แล้ว ไม่พึงทราบจีวรที่ภิกษุยังไม่ได้; จะพึงถวาย จีวรที่ทายกนำมาแล้ว ๆ ในเณรอาสน์ หรือจะพึงตัดเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ถือเอา; เมื่อเป็นเช่นนี้ การใช้สอยจีวรไม่เหมาะ ย่อมมิได้; ทั้งไม่เป็นอันได้ ทำความสงเคราะห์ทั่วถึงกัน. ก็แต่ว่า ภิกษุทั้งหลายเก็บจีวรไว้ในเรือนคลัง

แล้ว ในคราวมีจีวรมาก จักให้จีวรแก่ภิกษุรูปละไตรบ้าง รูปละ ๒ ผืน ๆ บ้าง รูปละผืน ๆ บ้าง เธอทั้งหลายจักทราบจีวรที่ภิกษุได้แล้วและยังไม่ได้ ครั้นทราบความที่จีวรซึ่งภิกษุยังไม่ได้ จักสำคัญเพื่อทำความสงเคราะห์กันดังนี้.

ว่าด้วยบุคคลที่ไม่ควรให้ย่าย

วินิจฉันในชื่อว่า น ภิกขเว ภณฺฑาคาริกอ วุฏฺฐาเปตพุโท นี้
พึงทราบดังนี้:-

พึงรู้จักภิกษุที่ไม่ควรให้ย่ายแม้คนอื่นอีก จริงอยู่ ไม่ควรให้ย่ายภิกษุ ๔ พวก คือ ภิกษุผู้แก่กว่า ๑ ภิกษุเจ้าหน้าทีรักษาเรือนคัล ๑ ภิกษุผู้อาพาธ ๑ ภิกษุได้เสนาสนะจากสงฆ์ ๑ ในภิกษุ พวกนั้น ภิกษุผู้แก่กว่า อันภิกษุผู้อ่อนกว่า ไม่พึงให้ย่าย เพราะท่านเป็นผู้แก่กว่าตน, ภิกษุเจ้าหน้าทีรักษาเรือนคัล ไม่พึงให้ย่าย เพราะเรือนคัลอันสงฆ์สมมติมอบให้ ภิกษุผู้อาพาธ ไม่พึงให้ย่าย เพราะค่าที่เธอเป็นผู้อาพาธ, แต่ว่า สงฆ์มอบที่อยู่อันสำราญกระทำให้เป็นสถานที่ไม่ต้องให้ย่าย แก่ภิกษุผู้เป็นพหูสูต มีอุปการะมาก ด้วยอุทเทศ และปริจาคาเป็นต้น ผู้ช่วยภาระ เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้เป็นพหูสูต นั้น ไม่พึงให้ย่าย เพราะค่าที่เธอเป็นผู้มีอุปการะ และเพราะค่าที่เสนาสนะเป็นของอันเธอได้จากสงฆ์ ดังนี้แล.

ว่าด้วยเจ้าหน้าที่แจกจีวร

สองบทว่า อุตฺตสนฺนํ โหติ มีความว่า จีวรมีมากต้องจัดกองไว้คือ เรือนคัลไม่จุพอ.

บทว่า สมมุจฺจิตฺเตน คือ ยืนอยู่ภายในอุปจารสีมา.

บทว่า ภาเชตุ มีความว่า เพื่อให้ประกาศเวลา แจกกันตามลำดับ.

สองบทว่า โกลาหล อากาสิ คือ ได้ทำเสียงดังอย่างนี้ว่า ท่านจง
ให้แก่อาจารย์ของเรา ท่านจงให้แก่อุปัชฌาย์ของเรา.

วินิจฉัยในองค์ของเจ้าหน้าที่แจกจีวร พึงทราบดังนี้:-

เมื่อให้จีวรที่มีราคามาก แม้ยังไม่ถึง (ลำดับ) แก่ภิกษุทั้งหลายผู้ชอบ
พอกัน ชื่อถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ. ไม่ให้จีวรที่มีราคามาก แม้ถึง
แก่ภิกษุผู้แก่กว่าเหล่านี้ แต่กลับเอาจีวรมีราคาน้อยให้ชื่อถึงความลำเอียง
เพราะความเกลียดชัง. ภิกษุผู้มั่งงายด้วยความเขลา ไม่รู้จักธรรมเนียมการให้
จีวร ชื่อถึงความลำเอียงเพราะงมงาย เพราะกลัวแม้แต่ภิกษุอ่อนผู้มีปากกล้า
จึงให้จีวรมีราคามากที่ยังไม่ทันถึง (ลำดับ) ชื่อถึงความลำเอียงเพราะกลัว.
ภิกษุใดไม่ถึงความลำเอียงอย่างนั้น คือ เป็นผู้เที่ยงตรง เป็นผู้พอดี วางเป็น
กลางต่อภิกษุทั้งปวง ภิกษุเห็นปานนี้สงฆ์ควรสมมติ.

บทว่า ภาชิตาภาชิต์ มีความว่า ภิกษุผู้ทราบอยู่ว่า ผ้าแจกไป
แล้วเท่านั้น ยังมีได้แจกเท่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ทราบผ้าที่แจกแล้ว
และยังมีได้แจก.

บทว่า อุจฺจุฉินฺตุวา มีความว่า คัดเลือกผ้าทั้งหลายอย่างนี้ ว่าเนื้อ
หยาบ เนื้อละเอียด เนื้อแน่น เนื้อบาง เนื้อใช้แล้ว เนื้อยังไม่ได้ใช้ เนื้อยาว
เท่านั้น เนื้อกว้างเท่านั้น.

บทว่า ตฺลุยิตฺตวา มีความว่า ทำการกำหนดราคาอย่างนี้ว่า ผืนนี้ดี
ราคาเท่านั้น ผืนนี้ราคาเท่านั้น.

สองบทว่า วณฺณวณฺณณ กตฺตวา มีความว่า ถ้าเฉพาะผืนหนึ่งๆ
ซึ่งมีราคาผืนละ ๑๐ กหาปณะๆ พอทั่วกัน อย่างนั้น นั่นเป็นการดี; ถ้าไม่พอ
ผืนใด ดีราคา ๕ หรือ ๘ กหาปณะ ผืนนั้นควบกับผืนอื่น ซึ่งมีราคา ๑

กหาปณะ และมีราคา ๒ กหาปณะจัดส่วนเท่าๆ กัน โดยอุบายนี้แล.

ชื่อว่า ภิกษุ คณะตวา วคฺคิ พนฺธิตวา มีความว่า หากว่าเมื่อแจกทีละรูป ๆ วันไม่พอ เรานุญาตให้นับภิกษุพวกละ ๑๐ รูป ๆ จัดส่วนจิวรเป็นหมวด ๆ หมวดละ ๑๐ ส่วน ๆ ทำเป็นมัดอันเดียวกันตั้งเป็นส่วนจิวรอันหนึ่ง เมื่อส่วนจิวรได้จัดตั้งไว้อย่างนี้แล้วพึงให้จับสลาก แม้ภิกษุเหล่านั้น ก็พึงจับสลากแจกกันอีก.

วินิจฉัยในชื่อว่า สามเณรान् อุทฺตมปฏิวิธํ นี้ พึงทราบดังนี้:-

สามเณรเหล่าใด เป็นอิสระแก่ตน ไม่ทำการทำงานที่ควรทำของภิกษุสงฆ์ ขวนขวายในอุทฺตมและปริจฺจหา ทำวัตรปฏิบัติแก่อาจารย์และอุปัชฌาย์เท่านั้น ไม่ทำแก่ภิกษุเหล่านั้น เฉพาะสามเณรเหล่านั้น พึงให้ถึงส่วน ฝ่ายสามเณรเหล่าใด ทำกิจที่ควรทำของภิกษุสงฆ์เท่านั้น ทั้งปุเรกตและปัจฉากต พึงให้ส่วนเท่ากัน แก่สามเณรเหล่านั้น. แต่คํานี้กล่าวเฉพาะด้วยอกาลจิวรซึ่งเกิดขึ้นหลังสมัย ได้เก็บไว้ในเรือนคลัง ส่วนกาลจิวรต้องให้เท่า ๆ กันแท้.

ผ้าจํานาพรรยา ซึ่งเกิดในที่นั้น ภิกษุและสามเณรพึงทำผาติกรรม แก่สงฆ์มีผู้กไม่กวาดเป็นต้น แล้วถือเอา. จริงอยู่ การทำหัตถกรรมมีผู้กไม่กวาดเป็นต้น เป็นวัตรของภิกษุสามเณรทั้งปวง ในการถือเอาผ้าจํานาพรรยา นี้ ทั้งใน (อกาล) จิวรที่เก็บไว้ในเรือนคลัง (ตามปกติ). ถ้าว่า สามเณรทั้งหลาย มากระทำการร้องขึ้นว่า ท่านผู้เจริญ พวกผมดั้นข้าวดั้น พวกผมหุงข้าวสวย พวกผมปิ้งของควรเคี้ยว พวกผมถางหญ้า พวกผมหาไม้สีฟันมา พวกผมทำสะเก็ดน้ำข้อมให้ควรวาย ก็อะไรเล่า ที่ชื่อว่าพวกผมไม่ได้ทำ พึงให้ส่วนเท่ากันแก่สามเณรเหล่านั้นเทียว. การให้ส่วนเท่ากัน เมื่อพวก

สามเณรทำการร้องขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายเอาสามเณรผู้กระทำผิด และสามเณรผู้มีความกระทำไม่ปรากฏ. แต่ในภุมมที่แก้วว่า หากว่า สามเณรทั้งหลายวิงวอนว่า ท่านผู้เจริญ พวกผมไม่ทำงานของสงฆ์ เพราะเหตุอะไร พวกผมจักทำ ฟังให้ส่วนเท่ากัน.

บทว่า อุตฺตริตุกาโม มีความว่า ผู้ประสงคฺจะข้ามแม่น้ำหรือทางกัณดาร คือ ผู้ได้พวกแล้วประสงคฺจะหลีกไปสู่ทิศ.

คำว่า สกฺ ภาคํ ทาตุํ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายเอาเนื้อความนี้ว่า เมื่อขณจิรวออกจากเรือนคลังจัดกองไว้แล้ว ตีระฆังแล้ว ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว. ภิกษุผู้ได้พวกแล้วประสงคฺจะไป อย่าต้องพลัดพรากจากพวก. เพราะฉะนั้น เมื่อจิรวยังมีได้ขนออกก็ดี ระฆังยังมีได้ก็ดี สงฆ์ยังมีได้ประชุมกันก็ดี ไม่ควรให้. แต่เมื่อจิรวขนออกแล้ว ตีระฆังแล้ว ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว ภิกษุผู้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจิรว ฟังคะเนดูว่า ส่วนของภิกษุนี้พึงมีเท่านี้แล้วให้จิรวตามความคาดคะเน; เพราะว่าไม่อาจให้เท่า ๆ กัน เหมือนชั่งด้วยตราชั่งได้ เพราะฉะนั้น จะหย่อนไปหรือเกินไปก็ตามที จิรวที่ให้แล้ว โดยคาดคะเนโดยนัยอย่างนี้ เป็นอันให้ด้วยดีแท้; หย่อนไปก็ไม่ต้องแถมให้อีก เกินไปก็ไม่ต้องเอาคืนละนี้แล.

ข้อว่า อติเรกภาเคน มีความว่า ภิกษุมี ๑๐ รูป ทั้งผู้ก็มี ๑๐ ผืนเหมือนกัน ในผ้าเหล่านั้น ผืนหนึ่งตีราคา ๑๒ กหาปณะ ผืนที่เหลือตีราคา ผืนละ ๑๐ กหาปณะ; เมื่อได้จับสลากในผ้าทั้งปวงด้วยอำนาจ ตีราคาผืนละ ๑๐ กหาปณะเท่ากัน สลากในผ้ามีราคา ๑๒ กหาปณะ ให้ตกแก่ภิกษุใด ภิกษุนั้นเป็นผู้ประสงคฺจะไปทั้งส่วนที่เกินนั้น ด้วยกล่าวว่า จิรวของเราย่อมพอเพียงด้วยส่วนเท่านี้ ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า ผู้มีอายุ ส่วนที่เกิน ต้องเป็นของสงฆ์;

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสดับคำนั้น จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต เพื่อให้ส่วนที่เกิน ในเมื่อเธอให้สิ่งของสำหรับทดแทนแล้ว ดังนี้ เพื่อแสดง เนื้อความนั้นว่า ชื่อว่าน้อยย่อมไม่มีในของสงฆ์และของคณะ ภิกษุพึงทำความ ตำรวมในของสงฆ์และของคณะทั้งปวง ถึงภิกษุผู้จะถือเอาที่พึงรังเกียจ.

ในบทว่า อนุกุเขเป ทิณฺहे นั้น มีความว่า ขึ้นชื่อว่าสิ่งของสำหรับ ทดแทน ได้แก่กับปียกัณห์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะพึงทดแทน คือพึงใช้แทน ให้ ในส่วนของภิกษุนั้น ที่เกินไปเท่าใด เมื่อกับปียกัณห์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีราคาเท่านั้น อันเธอให้แล้ว.

ความบกพร่องในคำว่า วิกลเก โทเสตุวา นี้ มี ๒ คือ:- บกพร่อง จีวร ๑ บกพร่องบุคคล ๑.

ที่ชื่อว่าความบกพร่องจีวร พึงทราบดังนี้:-

ผ้าถึงภิกษุรูปละ ๕ ผืน ๆ ทั่วกัน, ทั้งยังมีผ้าเหลือ. แต่ไม่พอรูปละ ผืน ๆ, พึงตัดให้; ก็แล เมื่อจะตัด พึงทำให้เป็นท่อนให้พอแก่จีวร มี อัทธมณฑลเป็นต้น หรือบริวารอื่นมิควรใส่รองเท้าเป็นต้น; โดยกำหนดอย่างต่ำที่สุด สมควรตัดท่อนให้กว้างเพียง ๔ นิ้ว ยาวพอแก่อนุวาด. แต่ไม่พึงทำ เป็นท่อนจนใช้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นข้อที่จีวรไม่เพียงพอ ชื่อว่าความบกพร่อง จีวร ในคำว่า วิกลเก โทเสตุวา นี้ ด้วยประการฉะนี้.

อนึ่ง เมื่อตัดจีวรให้แล้ว จีวรนั้นเป็นของแถมให้ภิกษุทั้งหลายพอใจ ลำดับนั้นพึงทำการจับสลาก; ในอันชกอรรถกตาแก้วว่า ถึงหากว่า ในส่วนของ ภิกษุรูปหนึ่ง ผ้าจะไม่พอผืน ๑ หรือ ๒ ผืน, พึงแถมสมณบริวารอย่างอื่นใน ส่วนนั้น ภิกษุใดพอใจด้วยส่วนนั้น พึงให้ส่วนนั้นแก่ภิกษุนั้นแล้ว พึงทำการ จับสลากในภายหลัง; แม้นี้ก็ชื่อว่า ความบกพร่องจีวร.

ที่ชื่อว่า ความบกพร่องบุคคล ฟังทราบดังนี้:-

เมื่อนับภิกษุจัดเป็นหมวด ๆ ละ ๑๐ รูป หมวดหนึ่งไม่ครบ มีภิกษุอยู่ ๘ รูปหรือ ๙ รูป ฟังให้แก่ภิกษุเหล่านั้น ๘ ส่วน หรือ ๙ ส่วนว่า ท่านทั้งหลาย จงนับส่วนเหล่านี้แบ่งแจกกันเถิด. ข้อที่บุคคลไม่เพียงพอนี้ ชื่อความบกพร่องบุคคล ตัวประการจะนี้. ก็เมื่อให้เป็นแผนกแล้ว จีวรนั้นย่อมเป็นของที่ให้ภิกษุทั้งหลายพอใจได้, ครั้นให้พอใจได้อย่างนั้นแล้ว ฟังทำการจับสลาก.

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า วิกลเท โทเสตฺวา มีความว่า ส่วนจีวรใดบกพร่อง, ฟังเอาบริวารอื่นแถมส่วนจีวรนั้นให้เท่ากันแล้วฟังทำการจับสลาก

ว่าด้วยน้ำย้อม

บทว่า จกฺเขณ ได้แก่ โคมัย.

บทว่า ปญฺฑมฺมตฺติกาย ได้แก่ ดินแดง.

วินิจฉัยในน้ำย้อมเกิดแต่หัวเป็นอาทิ ฟังทราบดังนี้:-

เว้นขมิ้นเสีย น้ำย้อมเกิดแต่หัว ควรทุกอย่าง. เว้นฝางกับแกลเลเสีย น้ำย้อมเกิดแต่ลำต้น ควรทุกอย่าง. ต้นไม้มีหนามชนิดหนึ่ง ชื่อแกลเล, น้ำย้อมเกิดแต่ลำต้น แห้งแกลเลนั้น เป็นของมีสีก้ายหรดาล เว้นโศดกับมะพูดเสีย น้ำย้อมเกิดแต่เปลือก ควรทุกอย่าง. เว้นใบมะเกลือกับใบครามเสีย น้ำย้อมเกิดแต่ใบไม้ ควรทุกอย่าง. แต่ผ้าที่คฤหัสถ์ใช้แล้ว สมควรย้อมด้วยใบมะเกลือครั้งหนึ่ง. เว้นดอกทองกวาวกับดอกคำเสีย น้ำย้อมเกิดแต่ดอก ควรทุกอย่าง. ส่วนในน้ำย้อมเกิดแต่ผล ผลอะไร ๆ จะไม่ควรหามิได้.

น้ำย้อมที่ไม่ได้ต้ม เรียกว่าน้ำเย็น.

ตะกร้อสำหรับกันล้นนั้น ได้แก่ เครื่องสำหรับกันกลม ๆ. ความว่า
เราอนุญาตให้ใส่เครื่องกันนั้นตั้งไว้กลางหมอน้ำข้อมแล้ว จึงใส่น้ำข้อม. ด้วยว่า
เมื่อทำอย่างนั้นแล้ว น้ำข้อมย่อมไม่ละ

สองบทว่า อุทเท วา นขปิฎกิกาย วา มีความว่า ก็ถ้าว่า น้ำ
ข้อมเป็นของสุกแล้ว, หยาดน้ำที่ใส่ในถาดน้ำ ข้อมไม่ชันไปเร็ว. แม้หยดลง
บนหลังเล็บ ข้อมค้างอยู่ ไม่ชันออก.

บทว่า รชนรุณํ ได้แก่ ระบายตักน้ำข้อม.

บทว่า ทนฺตทถาลิก ได้แก่ ระบายนั่นเอง พร้อมทั้งด้าม.

บทว่า รชนโกลมพ ได้แก่ หม้อสำหรับข้อม.

บทว่า มทุทฺตติ ได้แก่ ขยำกดลง.

หลายบทว่า น จ อจฺจนฺเน ธเว ปกฺกมฺตุ มีความว่า หยาด
น้ำข้อมยังไหลไม่ขาดเพียงใด, ก็ขยำไม่ควรไปในที่อื่นเพียงนั้น.

บทว่า ปตฺถินํ คือจิวรเป็นของกระด้าง เพราะข้อมเกินไป,
อธิบายว่า น้ำข้อมจับเกินไป.

สองบทว่า อุทเท โอสาทตุ มีความว่า เพื่อแช่ไว้ในน้ำ. ก็แล
เมื่อน้ำข้อมออกแล้วพึงเทน้ำนั้นทิ้งแล้วพึงบีบจิวร

บทว่า ทนฺตทสาวนิ ความว่า ภิภุญฺพพัคฺคิย ข้อมจิวรครั้งเดียว
หรือสองครั้งใช้จิวรมีสัตถ์สิ่งข้าง.

ว่าด้วยจิวรตัด

บทว่า อจฺจิพฺพหุํ คือ มีกระตังยเนื่องกันเป็นสี่เหลี่ยม.

บทว่า ปาลิพฺพหุํ คือ พุนคันทายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง.

บทว่า มริยาทพฺพหุํ คือ พุนคันทาค้นในระหว่างๆ ด้วยคันทาสั้นๆ.

บทว่า **สิงฆาณุกพฺพชฺ** คือ พุณคันนาเชื่อมกันดังทาง ๔ แพร่ง
ตามที่ซึ่งคันนากับคันนาผ่านตัดกันไป, อธิบายว่า มีสัณฐานดังทาง ๔ แพร่ง
สองบทว่า **อุสุสฺสหาสิ** **ตุวํ** **อานนฺท** มีความว่า อานนท์ เธอ
อาจหรือ ?

บทว่า **อํ วิทฺธิ** **ตุ** ได้แก่ เพื่อทำ.

สองบทว่า **อุสุสฺสหาสิ** **ภควา** มีความว่า ท่านอานนท์แสดงว่า
ข้าพระองค์ อาจตามนัยที่พระองค์ประทาน.

บทว่า **ยตุร** **หิ** **นาม** คือ โย นาม

วินิจฉัยในคำว่า **กุสิมฺปิ** **นาม** เป็นอาทิ พึงทราบดังนี้:-

คำว่า **กุสิ** **นี** เป็นชื่อแห่งผ้ายาว มีอนุวาดด้านยาวและด้านกว้าง
เป็นต้นต้น.

คำว่า **อฑฺฒกุสิ** เป็นชื่อแห่งผ้าสั้นในระหว่าง ๆ.

มณฺทล **นํ** ได้แก่ กระทงใหญ่ ในชั้นที่อันหนึ่ง ๆ แห่งจีวรมี
๕ ชั้น.

อฑฺทมณฺทล **นํ** ได้แก่ กระทงเล็ก.

วิวัฏฺฐะ **นํ** ได้แก่ ชั้นที่ตรงกลางที่เย็บมณฺทลกับอฑฺทมณฺทล
ติดกัน.

อนุวิวัฏฺฐะ **นํ** ได้แก่ ๒ ชั้นที่สองข้างแห่งวิวัฏฺฐะนั้น.

สิเวยยกะ **นํ** ได้แก่ ผ้าตามอื่นที่เย็บด้วยด้าย เพื่อให้ทนทาน
ในที่ ๆ พันคอ.

ชงฺฆเมยยกะ **นํ** ได้แก่ ผ้าที่เย็บอย่างนั้นเหมือนกัน ในที่ ๆ ปก
แข้ง.

อาจารย์บางพวกกล่าวว่า คำว่า คีเวยยกะ และ ชังเมยยกะ นั้น เป็นชื่อแห่งผ้าที่ตั้งอยู่ในที่แห่งค่อและในที่แห่งแข็ง.

พาทันตะ นั้น ได้แก่ ขันต์อันหนึ่งๆ นอกอนุวิวัฏฐะ

คำว่า กุลิมปิ นาม เป็นอาทินี้ พระอาจารย์ทั้งหลายวิจารณ์แล้ว ด้วยจิวรมี ๕ ขันต์ ด้วยประการฉะนี้แล.

อีกประการหนึ่ง คำว่า อนุวิวัฏฐะ นี้ เป็นชื่อแห่ง ๒ ขันต์ โดยข้างอันหนึ่ง แห่งวิวัฏฐะ เป็นชื่อแห่ง ๓ ขันต์ข้าง ๔ ขันต์ข้างโดยข้างอันหนึ่งแห่งวิวัฏฐะ.

คำว่า พาทันตะ นี้ เป็นชื่อแห่งชายทั้งสอง (แห่งจิวร) ที่ ภิกษุ ห่มจิวรได้ขนาดพอดี ม้วนพาดไว้บนแขน มีด้านหน้าอยู่นอก.

จริงอยู่ ฉะนี้แล ท่านกล่าวในมหาอรรถกถา.

ว่าด้วยไตรจิวร

สองบทว่า จีวรเห อญฺญตฺตํ มีความว่า ผู้อันจิวรทั้งหลาย ทำให้เป็นผู้มีสิ่งของอันตนต้องยกขึ้นแล้ว คือ ทำให้เป็นเหมือนชนทั้งหลายผู้ ขนของ, อธิบายว่า ผู้อันจิวรทั้งหลายให้มาถึงความเป็นผู้มีสิ่งของอันตนต้อง ขน.

จิวร ๒-๓ ผืน ที่ภิกษุซ้อนกันเข้าแล้ว พับโดยท่วงทีอย่างฟูกเรียกว่า ฟูก ในบทว่า จีวรภิสฺส นี้.

ได้ยิ่นว่า ภิกษุเหล่านั้นทำในใจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า จักเสด็จ กลับจากทักษิณาคิริชนบทเร็ว เมื่อจะไปในชนบทนั้น จึงได้เก็บจิวรที่ได้ใน เรื่องหมอชีวกไว้แล้วจึงไป.

ก็บัดนี้พวกเธอสำคัญว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า จักเสด็จมาพร้อมด้วย
จิวร จึงถือเอา (จิวร) หลีกไป.

บทว่า อนฺตรฏฺฐกาสุ มีความว่า (ความหนาว) ได้ตั้งอยู่ในระหว่าง
เดือน ๓ เดือน ๔.

หลายบทว่า น ภควนฺตํ สิตํ อโหสิ มีความว่า ความหนาวไม่
ได้มีแล้ว แก่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

บทว่า สิตาลูกา ได้แก่ กุลบุตรผู้มีความหนาวเป็นปกติ คือผู้
ลำบากด้วยความหนาว โดยปกติเทียว.

หลายบทว่า เอตทโหสิ ยปิ โข เต กุลปฺปุตฺตา มีความว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ได้ประทับนั่งในกลางแจ้ง จะไม่ทรงทราบเนื้อความนี้หา
มิได้ แต่ได้ทรงทำอย่างนั้น เพื่อให้มหาชนยินยอม.

สองบทว่า ทฺวิคฺฌํ สงฺฆาญฺญิ ได้แก่ สังฆาญ ๒ ชั้น.

บทว่า เอกจฺจฺยิ ได้แก่ ชั้นเดียว.

เพื่อตัดโอกาสแห่งถ้อยคำที่ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยังพระอัฐภาพ
ให้เป็นไป ด้วยจิวร ๔ ผืน ด้วยพระองค์เอง, แต่ทรงอนุญาตไตรจิวรแก่เราทั้ง
หลาย ดังนี้ จึงทรงอนุญาตสังฆาญ ๒ ชั้น, ทรงอนุญาตจิวรนอกนี้ชั้นเดียว,
จริงอยู่ เมื่อเป็นเช่นนั้น จิวรของภิกษุเหล่านั้นจักเป็น ๔ ผืน ด้วยประการฉะนี้แล

สองบทว่า อคฺคฬิ อจฺจุเปยฺยิ มีความว่า เราพึงคามท่อนผ้าเก่า
ในที่ซึ่งทะเล.

บทว่า อหตฺกปฺปานํ ได้แก่ ชักแล้วครั้งเดียว.

บทว่า อุตฺตฺตฺตานํ ได้แก่ เก็บไว้โดยถุ คือโดยกาลนาน, มีคำ
อธิบายว่า ผ้าเก่าที่มีสีตกแล้ว.

บทว่า ปาปณฺเฑ ได้แก่ จิวรที่เก่า ที่ตกจากร้านตลาด.

สองบทว่า อุตสาโห กรณียो ได้แก่ พึงทำการแสวงหา. แต่เขตกำหนดไม่มี, จะแสวงหามาแต่ตั้งร้อยผืนก็ควร. จีวรนี้ทั้งหมด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสำหรับภิกษุผู้ยินดี.

วินิจฉัยในข้อว่า อกุลพฺ คุนฺนํ นี้ พึงทราบดังนี้:-

ท่อนผ้าที่ภิกษุยกขึ้นทาบให้ติดกัน ชื่อผ้าปะ, การเย็บเชื่อมด้วยด้ายชื่อการชุน.

ห้วงเป็นที่ร้อยกลัดไว้ ชื่อรังคุม. ลูกสำหรับกลัด เรียกลูกคุม.

ทัพหิภมมะ นั้น ได้แก่ ท่อนผ้าที่ประทับลง ไม่รื้อ (ผ้าเก่า) ทำให้เป็นชั้นรอง.

เรื่องนางวิสาขา มีเนื้อความสั้น. เรื่องอื่นจากเรื่องนางวิสาขานั้น ได้วินิจฉัยแล้วในหนหลังแล.

บทว่า โสวคฺคิโก ได้แก่ ทำให้เป็นเหตุแห่งสวรรค์. ด้วยเหตุนี้แล พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เป็นไปเพื่อเกิดในสวรรค์.

ทานใด ย่อมกำจัดความโศกเสีย เหตุนี้ ทานนั้น ชื่อโศกนุทบรรเทาความโศกเสีย.

บทว่า อนามยา คือ ผู้ไม่มีโรค.

สองบทว่า สกฺคมฺหิ กายมฺหิ ได้แก่ ผู้เกิดในสวรรค์

ว่าด้วยถ้อยสาธะเป็นต้น

สามบทว่า ปุณฺณชฺชา ถาเมสุ วิตราคา ได้แก่ ปุณฺณผู้ได้ฉาน.

บทว่า สนฺทิกฺโข ได้แก่ เพื่อนที่สัปดาห์เคยเห็นกัน.

บทว่า สมฺภตฺโต ได้แก่ เพื่อนผู้ร่วมสมโภช คือเพื่อนสนิท.

บทว่า อาลปิโต ได้แก่ ผู้อันเพื่อนสั่งไว้อย่างนี้ว่า ท่านต้องการ
สิ่งใดซึ่งเป็นของเรา. ท่านพึงถือเอาสิ่งนั้นเถิด.

วิสาสะย่อมขึ้นด้วยองค์ ๓ เหล่านี้ คือ ยังเป็นอยู่ ๑ เมื่อของนั้นอันตน
ถือเอาแล้ว เจ้าของเป็นผู้พอใจ ๑ กับองค์อันใดอันหนึ่งใน ๓ องค์เหล่านั้น.

บทว่า ปิ สุกฺกิลิตो คือ ผ้าอุตราสงค์ที่ทำด้วยผ้าบังสุกุล

สองบทว่า กรุโก โหติ คือ เป็นของหนัก เพราะทาบผ้าปะในที่
ซึ่งชำรุดแล้ว ๆ.

สองบทว่า สุตฺตลฺลํ กาคู มีความว่า เพื่อทำการเย็บตรึงด้วยด้าย
เท่านั้น.

บทว่า วิกฺกฺโข คือ เมื่อชักด้ายเย็บ มุมสังฆาฏิข้างหนึ่งเป็นของ
ยาวไป.

สองบทว่า วิกฺกฺณฺ อุตฺตริตู คือ เพื่อเจียนมุมที่ยาวเสีย.

บทว่า โอถิริยนฺติ คือ ดึงออกจากมุมที่ตัด.

สองบทว่า อนุวตํ ปริณฺทํ ได้แก่ อนุวตและผ้าหุ้มขอบ.

สองบทว่า ปตฺตา ลขฺชนฺติ คือ ด้ายทั้งหลายที่เย็บในหน้าผ้าใหญ่
ย่อมหลุดออก คือ ผ้าด้ายออกจากผ้าผืนเท่านั้น .

สองบทว่า อฏฺฐปทํ กาคู คือ เพื่อเย็บหน้าผ้าด้วยตะเข็บอย่าง
รอยในกระดานหมากรุก.

สองบทว่า อนุวธกํ ปิ อาโรเจตุ คือ เพื่อเพิ่มผ้าตาม. แต่ผ้าตาม
นี้ พึงเพิ่มในเมื่อผ้าไม่พอ, ถ้าผ้าพอ ไม่ควรเพิ่มผ้าตาม พึงตัดเท่านั้น.

ว่าด้วยทำสหชาติไทยให้ตกเป็นต้น

วินิจนัยในคำว่า น ภิกขเว สหชาติไทยนี้ พึงทราบดังนี้:-

เมื่อให้แก่ญาติที่เหลือทั้งหลาย ซึ่งยังสหชาติไทยให้ตกไปแท้, ส่วนมารดาบิดาแม่ตั้งอยู่ในความเป็นพระราชา ถ้าปรารถนา พึงให้.

บทว่า คิลาน ได้แก่ ผู้ไม่สามารถจะถือเอาไปได้ เพราะเป็นผู้อาพาธ.

บทว่า วสฺสสิกฺสงฺเกต ได้แก่ ๔ เดือนในฤดูฝน.

บทว่า นทีปาริ ได้แก่ ภัตเป็นของอันภิกษุพึงฉันที่ฝั่งแม่น้ำ.

บทว่า อคฺคพฺพคฺคตฺติวหาโร มีความว่า กัฏฐิที่อยู่มีลิมเป็นเครื่องคุ้มครองเท่านั้น เป็นประมาณในความเป็นผู้อาพาธ ความกำหนด หมายความว่า เป็นเดือนมิถุนายน ความไปสู่ฝั่งแม่น้ำ และความมีกฐินอันกรานแล้ว เหล่านั้นทั้งหมดทีเดียว. จจริงอยู่ ภิกษุเก็บไว้ในกัฏฐิที่อยู่ที่คุ้มครองเท่านั้น จึงควรไปในภายนอก เก็บไว้ในกัฏฐิที่อยู่ที่ไม่ได้คุ้มครองไม่ควรไป. แต่กัฏฐิที่อยู่ของภิกษุผู้อยู่ป่า. ย่อมไม่เป็นกัฏฐิที่อยู่คุ้มครองด้วยดี อันภิกษุผู้อยู่ป่านั้น พึงเก็บไว้ในหม้อสำหรับเก็บของแล้วซ่อมไว้ในที่อันมิดชิดดี มีโพรงศิลา และโพรงไม้เป็นต้นแล้วจึงไป.

ว่าด้วยผ้าที่เกิดขึ้นในจีวรกาล

ชื่อว่า ตฺยฺเหว ภิกฺขุ ตาหิ จีวรานิ มีความว่า จีวรเหล่านั้นแม่ที่เธอได้นำไปแล้วในที่อื่น ย่อมเป็นของเธอเท่านั้น, ใคร ๆ อันไม่เป็นใหญ่แห่งจีวรเหล่านั้น.

ก็แล ครั้นตรัสอย่างนั้นแล้ว จึงตรัสคำว่า อิธ ปน เป็นอาทิ เพื่อแสดงว่า แม้ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้ไม่มีความรังเกียจถือเอา.

ชื่อว่า ตสุเสว ตานิ จีวรานิ ยาว กจินฺตฺส อุพฺภาราย มีความ
ว่า หากว่า ได้ภิกษุครบคณะ กฐินเป็นอันกรานแล้ว จีวรเหล่านั้น เป็น
ของเรตลอด ๕ เดือน; ถ้าไม่ได้กรานกฐิน ตลอดจีวรมาสเดือนเดียวเท่านั้น.
จีวรใด ๆ อันพวกทายกถวายว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ก็ดี ถวายว่า ข้าพเจ้า
ถวายเฉพาะสงฆ์ ก็ดี ถวายว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว ก็ดี
ถวายว่า ข้าพเจ้าถวายผ้าจำนำพรรษา ก็ดี ถึงแม้ว่า จีวรมรดกยังมีได้แจก
ภิกษุทั้งหลายเข้าไปสู่วัดนั้น ๆ จีวรทั้งปวงนั้น ย่อมเป็นของภิกษุผู้กรานกฐินนั้น
เท่านั้น ภิกษุนั้น ถือเอาผ้าจำนำพรรษาแม้ใด จากทุนทรัพย์ไวยาวัจกร
ตั้งไว้ประกอบดอกเบ็ญ เพื่อประโยชน์แก่ผ้าจำนำพรรษา หรือจากกัลปนา
สงฆ์อันเกิดในวัดนั้น ผ้าจำนำพรรษานั้นทั้งหมดเป็นอันเธอถือนำด้วยดีแท้.

จริงอยู่ในคำว่า ตสุเสว ตานิ จีวรานิ ยาว กจินฺตฺส อุพฺภาราย
นี้ มีลักษณะดังนี้:-

ผ้าที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ด้วยอาการใด ๆ ก็ตาม ย่อมถึงแก่ภิกษุผู้กราน
กฐินแล้วตลอด แก่ภิกษุไม่ได้กรานกฐิน ตลอดจีวรมาสเดือนหนึ่ง.
ส่วนผ้านี้ใดที่ทายกบอกถวายว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาในวัดนี้ หรือ
ว่า ข้าพเจ้าถวายผ้าจำนำพรรษา ผ้านั้นย่อมถึงแม้แก่ภิกษุผู้มีได้กรานกฐิน
ตลอด ๕ เดือน. ผ้าจำนำพรรษาที่เกิดขึ้น นอกจากผ้าที่กล่าวแล้วนั้น ภิกษุ
พึงถามดูว่า นี่เป็นผ้าจำนำพรรษาสำหรับพรรษาที่ล่วงไปแล้วหรือ? หรือว่า
สำหรับพรรษาที่ยังไม่มา เหตุไรจึงต้องถาม? เพราะผ้านั้นเกิดขึ้นหลังสมัย

ว่าด้วยผ้าที่เกิดขึ้นในฤดูกาล

บทว่า อุตฺถกาลี ได้แก่ กาลอื่นจากฤดูฝน.

วินิจฉัยในคำว่า ตานิ จีวรานิ อาทาย สวตฺถลี คนฺตุวา นี้ พึง
ทราบดังนี้:-

จิ๋วเหล่านั้น ย่อมเป็นของสงฆ์ในที่ๆ เธอไปถึงแล้วๆ เท่านั้น ผ้า
สักว่าอันภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วเท่านั้น เป็นประมาณในการถือเอาจิ๋วนี้: เพราะ
เหตุนี้ หากภิกษุบางพวกเดินสวนทางนา ถามว่า ไปไหนคุณ ได้ฟังเนื้อ
ความนั้นแล้วกล่าวว่า เราทั้งหลายไม่เป็นสงฆ์หรือคุณ? แล้วแบ่งกันถือเอา
ในที่นั้นทีเดียว เป็นอันถือเอาด้วยดี. แม้ถ้าว่า ภิกษุนั้นและออกจากทาง เข้า
สู่วัดหรืออาสนศาลาบางแห่งก็ดี เมื่อเที่ยววิณทนาต เข้าสู่เฉพาะเรือนหลัง
หนึ่งก็ดี ก็แล ภิกษุทั้งหลายในที่นั้น เห็นเธอแล้วถามเนื้อความนั้นแล้วแบ่ง
กันถือเอา เป็นอันถือเอาด้วยดีเหมือนกัน.

วินิจฉัยในข้อว่า **อริยฐาน** นี้ ฟังทราบดังนี้:-

อันภิกษุผู้จะอธิฐาน ฟังรู้จักรัตริ ความพิสดารว่า ภิกษุนั้นฟังที่
ระฆังประกาศเวลาแล้ว คอยหน้อยหนึ่ง ถ้าภิกษุทั้งหลายมาตามสัญญาระฆัง
หรือตามกำหนดเวลา ฟังแบ่งกับภิกษุเหล่านั้น; ถ้าไม่มา ฟังอธิฐานว่า จิ๋ว
เหล่านี้ ถึงแก่เรา เมื่ออธิฐานแล้วอย่างนั้น จิ๋วทั้งปวงเป็นของเธอเท่านั้น.
ส่วนลำดับไม่คงอยู่. ถ้ายกขึ้นที่ละผืนๆ ถือเอาอย่างนี้ว่า นี่ส่วนที่ ๑ ถึง
แก่เรา นี่ส่วนที่ ๒, อันจิ๋วที่เธอถือเอาแล้ว เป็นอันถือเอาแล้วด้วยดี; แต่
ลำดับคงตั้งอยู่. จิ๋วเป็นอันภิกษุผู้แม้ให้ถึงถือเอาอยู่อย่างนั้น อธิฐานแล้ว
เหมือนกัน แต่ถ้าภิกษุกระฆังหรือไม่ดีก็ตาม ประกาศเวลาหรือไม่ประกาศก็
ตาม ถือเอาด้วยทำในใจว่า ที่นี้มีแต่เราเท่านั้น จิ๋วเหล่านี้ย่อมเป็นของเฉพาะ
เรา จิ๋วเหล่านั้น เป็นอันถือเอาไม่ชอบ. หากเธอถือเอาด้วยทำในใจว่า ที่นี้
ไม่มีใครๆ อื่น จิ๋วเหล่านี้ย่อมถึงแก่เรา เป็นอันถือเอาด้วยดี.

สองบทว่า **ปาติเต กุเส** มีความว่า เมื่อสลาภในส่วนอันหนึ่งสักว่า
ให้จับแล้ว แม้ถ้ามีภิกษุดังพันรูป จิ๋วชื่อว่าอันภิกษุทั้งปวงถือเอาแล้วแท้.

ชื่อว่า นากามา ภาค ทาตพุโพ มีความว่า ก็ถ้าว่า ภิกษุทั้งหลาย เป็นผู้ประสงค์จะให้ตามชอบใจของตนไซ้ จงให้เกิด. แม้ในอนุภาคก็มีนัย อย่างนี้เหมือนกัน.

บทว่า สจิวรานิ มีความว่า ชนทั้งหลายพูดกันว่า เราทั้งหลายจัก ถวาย แม้ซึ่งกาลจิ๋วแก่สงฆ์ จากส่วนอันจะพึงถวายแก่พระเถระนี้เทียว เมื่อ กาลจิ๋วานั้น อันเราทั้งหลายจัดไว้แผนกหนึ่ง จะชำเกินไป ดังนี้แล้ว ได้ทำกัณฑ์ทั้งหลายพร้อมทั้งจิ๋วโดยทันทีทีเดียว.

หลายบทว่า เถระ อคัมม อุปปยุหนานิ มีความว่า จิ๋วเหล่านี้ พลันเกิดขึ้นเพราะความเลื่อมใสในท่านทั้งหลาย.

ชื่อว่า สงฺฆสุส เทมาติ จิ๋วรานิ เทนุติ มีความว่า ชนทั้งหลาย ถวายล่าช้าจนตลอดจิ๋วรกาลทั้งสิ้นทีเดียว. ส่วนใน ๒ เรื่องก่อน พระธรรม สังคหาคารยักกล่าวว่า อทำ สุ เพราะชนทั้งหลายมีการถวายอันกำหนดแล้ว

สองบทว่า สมุพสุลา เถรา ได้แก่ พระเถระผู้เป็นหัวหน้าแห่ง พระวินัยธรทั้งหลาย. ก็แล เรื่องนี้กับเรื่องพระเถระสองพี่น้องก่อนเกิดขึ้นเมื่อ พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ส่วนพระเถระเหล่านี้เป็นผู้เคยเห็นพระตถาคต เพราะเหตุฉะนั้น ในเรื่องก่อน ๆ พระธรรมสังคหาคารยักทั้งหลายได้กล่าวแล้ว ตามนัยที่พระตถาคตทรงบัญญัติไว้นั้นแล.

สองบทว่า คมากาวลั อคมาสิ มีความว่า พระอุปนันทสากย- บุตรนั้น กำหนดแล้วเทียว ซึ่งกาลเป็นที่แบ่งจิ๋วว่า แม้ในภิกษุทั้งหลาย เมื่อแบ่งจิ๋วกัน พึงทำความสงเคราะห์แก่เราบ้าง ? ดังนี้ จึงได้ไป.

บพว่า **สาทิยิสฺส** คือ จักถือเอาหรือ? จริงอยู่ ในเรื่องนี้ส่วน
ย่อมไม่ถึงแก่พระอุปัชฌาย์บุตรนั้น แม้โดยแท้ ถึงกระนั้นภิกษุเหล่านั้น
ได้กล่าวว่า ท่านจักรับหรือ? ดังนี้ ก็ด้วยทำในใจว่า พระเถระนี้ เป็น
ชาวกรุง เป็นธรรมกถึก มีปากกล้า.

ก็วินิจัยในข้อว่า โย **สาทิเยยุย, อาปตฺติ ทุกฺกฺกุสฺส** นี้ พึงทราบ
ดังนี้.

เป็นลหุกาบัติก็จริงอยู่ ถึงกระนั้น จีวรที่ถือเอาแล้ว ก็ควรคืนให้ใน
ที่ซึ่งคนถือเอา; แม้หากว่า จีวรเหล่านั้นเป็นของเสียหายไปก็ดี เก่าไปก็ดี
ย่อมเป็นสินใช้แก่ภิกษุนั้นแท้. ครั้นเมื่อภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า ท่านจงให้ เมื่อ
เธอไม่ให้ พึงให้ปรับตามราคาของในเมื่อทอดธุระ.

บพว่า **เอกาธิปฺปาย** มีความว่า ท่านทั้งหลาย จงให้ส่วนเป็นที่
ประสงค์อันเดียว คือ ส่วนแห่งบุคคลผู้เดียวเท่านั้น. บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า
จะทรงวางแบบ จึงตรัสคำว่า **อิธ ปน** เป็นอาทิ เพื่อแสดงอาการสำหรับ
ภิกษุจะพึงให้ส่วนเฉพาะบุคคลผู้เดียวนั้น.

บรรดาบทเหล่านั้น หลายบทว่า **สเจ อมฺตร อุปฺปตฺต อมฺตร**
อุปฺปตฺต มีความว่า หากว่า ภิกษุนั้น อยู่ในวัดตำบลวันหนึ่งบ้าง ๗ วัน
บ้าง บุคคลผู้เดียว ย่อมได้ส่วนใด ในวัดตำบลหนึ่ง ๆ พึงให้วัดละกี่ส่วน ๆ.
จากส่วนนั้น ๆ. ส่วนเป็นที่ประสงค์อันเดียว ชื่อเป็นอันภิกษุทั้งหลายให้แล้ว
ด้วยประการฉะนี้.

ชื่อว่า **ยตุถ วา ปน พหุตร** มีความว่า ถ้าภิกษุอยู่ในวัดหนึ่งรับ
แต่อรุณเท่านั้น โดยวาระ ๗ วันในวัดนอกนี้ ด้วยประการอย่างนี้เขยื้อนอยู่มากกว่า
ในวัดก่อน; เพราะฉะนั้น พึงให้ส่วนจากวัดที่อยู่มากกว่านั้นแก่เธอ:

ส่วนเป็นที่ประสงค์อันเดียว เป็นอันภิกษุทั้งหลายให้แล้ว ด้วยประการอย่างนี้ บ้าง. ก็การให้ส่วนเป็นที่ประสงค์อันเดียวนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยหลาย วัดมีสีมาเดียวกัน แต่ต่างลาภ ต่างอุปจาระกัน. ส่วนในวัดที่ต่างสีมากัน การ ถือนีเสนาสนะย่อมระงับ. เพราะเหตุนี้ สิ้นแห่งจิรวในวัดนั้น ย่อมไม่ถึง (แก่เธอ). แต่สิ่งของที่เหลือทั้งหมด มีอามิสและเภสัชเป็นต้น ย่อมถึงแก่ ภิกษุผู้อยู่ภายในสีมา ในวัดที่มีสีมาเดียวกัน และวัดที่มีสีมาต่าง ๆ กันทั้งปวง.

ว่าด้วยคิลานุปัฏฐาก

สองบทว่า มนุจเก นิปาเตตุ มีความว่า ครั้นล้างแล้วอย่างนั้น นุ่งผ้ากาสาวะผืนอื่นให้แล้ว จึงให้นอนบนเตียง; ก็แลพอให้นอนแล้ว พระ- อานนทผู้มีอายุ ได้ชักผ้ากาสาวะที่เป็นอมุตรและกฐินแล้วได้ทำการชำระล้าง ที่พื้น.

ชื่อว่า โย ภิกขเว มํ อุปฐากเหยุ โส คิลานํ อุปฐากเหยุ มีความว่า ภิกษุใด พึงอุปัฏฐากเราด้วยทำตามโอวาทานุศาสนี, ภิกษุนั้น พึง อุปัฏฐากภิกษุผู้อพาธเกิด.

ในข้อนี้ มีเนื้อความดังนี้ว่า ภิกษุผู้ทำตามโอวาทของเรา พึงอุปัฏฐากภิกษุผู้อพาธ และในข้อนี้ ไม่ควรถือเอาเนื้อความอย่างนี้ว่า การอุปัฏฐาก พระผู้มีพระภาคเจ้า กับอุปัฏฐากภิกษุผู้อพาธเป็นเช่นเดียวกัน.

ชื่อว่า สงฺเขม อุปฐากเปตพฺโพ มีความว่า ภิกษุเหล่านี้อุปัชฌาย์เป็นต้น ของภิกษุใด ไม่มีในวัดนั้น ภิกษุใดเป็นอาคันตุกะเที่ยวไปรูป เดียว, ภิกษุนั้น เป็นภาระของภิกษุสงฆ์ เพราะเหตุนี้ เธออันสงฆ์พึงอุปัฏฐาก ถ้าไม่อุปัฏฐาก เป็นอาบัติแก่สงฆ์ทั้งสิ้น.

ก็แล ในภิกษุทั้งหลายผู้ตั้งวาระพยาบาล ภิกษุใด ไม่พยาบาลในวาระ ของตน เป็นอาบัติแก่ภิกษุนั้นเท่านั้น. แม้พระสังฆเถระก็ไม่พ้นจากวาระ.

ถ้าสงฆ์ทั้งสิ้นไว้ภาระแก่ภิกษุรูปหนึ่ง หรือภิกษุผู้บริบูรณ์ด้วยวัตรรูปหนึ่ง รับรองว่า ข้าพเจ้าจักพยาบาลเอง แล้วปฏิบัติอยู่ สงฆ์พ้นจากอาบัติ.

ในชื่อว่า อภิกกนฺตํ วา อภิกกมฺติ เป็นอาทิ พึงเห็นใจความอย่างนี้ว่า:-

ภิกษุผู้อาพาธไม่แข็งแรงอาพาธอันกำเริบอยู่ตามจริงว่า เมื่อข้าพเจ้าบริโภคนยาชื่อนี้ อาพาธกำเริบ เมื่อข้าพเจ้าบริโภคนยาชื่อนี้ อาพาธค่อยทุเลา เมื่อข้าพเจ้าบริโภคนยาชื่อนี้ อาพาธทรงอยู่.

บทว่า นาลํ มีความว่าผู้ไม่เหมาะ คือไม่สมควรเพื่อพยาบาล.

สองบทว่า เกสขฺหํ ตํ วิธาคู มีความว่า เป็นผู้ไม่สามารถเพื่อประกอบยา.

บทว่า อามิสฺสนฺตโร มีวิเคราะหฺว่า อามิสเป็นเหตุของภิกษุนั้น เพราะฉะนั้น ภิกษุนั้นชื่อผู้มีอามิสเป็นเหตุ. เหตุท่านเรียกว่า อนฺตรํ ความว่า ภิกษุผู้มีอามิสเป็นเหตุ บรรณายาคู ภัต บาตร และจีวร จึงพยาบาล.

บทว่า กาลกเต คือ เพราะทำกาลกิริยา.

วินิจฉัยในชื่อว่า คิลานุปฏฺฐาณํ ทาคู นี้ พึงทราบดังนี้:-

บาตรและจีวร ของภิกษุผู้ทำกาลกิริยานั้น อันสงฆ์ให้แก่ภิกษุผู้พยาบาล ด้วยกรรมวาจาที่ตรัสเป็นลำดับไปก็ดี อุปโลกน์ให้ก็ดี ย่อมเป็นอันให้เหมือนกัน, ควรทั้งสองอย่าง.

ในชื่อว่า ยํ ตตฺถ ลหุภณฺฑํ ยํ ตตฺถ ครุภณฺฑํ ข้าพเจ้าจักพรรณนาความกระทำต่างกันแห่งลหุภณฺฑ์และครุภณฺฑ์ข้างหน้า.

วินิจฉัยในลาภของภิกษุผู้พยาบาลไข้

ส่วนในลาภของภิกษุผู้พยาบาลไข้ มีวินัยตั้งแต่ต้น ดังต่อไปนี้:-
หากภิกษุสงฆ์ทั้งสี่พยาบาล ภิกษุไข้ทำกาลกิริยา, เป็นเจ้าของ
ทั้งหมด.

หากว่า บางพวกทำเวร. บางพวกไม่ทำเวรเลย, ภิกษุไข้ทำกาลกิริยา,
ในกาลกิริยาอย่างนั้นของภิกษุนั้น อาจารย์บางพวกกล่าวว่าภิกษุแม่ทั้งปวง พึง
ทำในวาระที่ถึงคน, เพราะฉะนั้นภิกษุแม่ทั้งปวงเป็นเจ้าของ

บางพวกกล่าวว่า ภิกษุไข้นั้น อันภิกษุเหล่าใดพยาบาล ภิกษุเหล่า
นั้นเท่านั้น ย่อมได้, ภิกษุนอกจากนั้น ไม่ได้.

ถ้าว่า เมื่อสามเณรแม่ทำกาลกิริยา จีวรของเขามีอยู่. พึงให้แก่ผู้
พยาบาลไข้, ถ้าจีวรไม่มี, สิ่งใดมี พึงให้สิ่งนั้น. เมื่อบริวารอื่นมีอยู่ พึงทำ
ให้เป็นส่วนแห่งจีวรให้.

ทั้งภิกษุและสามเณร ถ้าว่าพยาบาลเท่ากัน, พึงให้ส่วนเท่ากัน

หากว่า สามเณรเท่านั้นพยาบาล, กิจสักว่าช่วยจัดแจงเท่านั้นเป็นของ
ภิกษุ พึงให้ส่วนใหญ่แก่สามเณร.

ถ้าว่า สามเณรดื่มยาคุด้วยน้ำที่ภิกษุนำมา ทำกิจสักว่าให้รับประเคน
เท่านั้น, ภิกษุพยาบาล, พึงให้ส่วนใหญ่แก่ภิกษุ.

ภิกษุหลายรูป เป็นผู้พร้อมเพรียงช่วยกันพยาบาลทั้งหมด, พึงให้ส่วน
เท่ากัน แก่เธอทุกคน.

ก็ในภิกษุเหล่านี้ รูปใดพยาบาลโดยพิเศษ, พึงให้ส่วนพิเศษแก่ภิกษุ
นั้น.

อนึ่ง ผู้ใดหุงต้มยาคุและภัดให้ หรือจัดแจงอาบน้ำ โดยเนื่องด้วยผู้
พยาบาลไข้ วันหนึ่ง, แม้ผู้นั้น ก็จัดว่า ผู้พยาบาลไข้เหมือนกัน.

ภิกษุใดไม่เข้าใกล้ ส่งแต่ยาและข้าวสารเป็นต้นบ้าง, ภิกษุนี้ไม่จัดว่าผู้พยาบาลไข้.

ฝ่ายภิกษุใด แสวงหาให้อนุปลัมบันถือมา, ภิกษุนี้จัดเป็นผู้พยาบาลไข้แท้, พึงให้ส่วนแม่แก่ภิกษุนั้น.

รูปหนึ่งพยาบาลด้วยเพ่งวัตรเป็นใหญ่, รูปหนึ่งพยาบาลด้วยหวังลาภ ในเวลาที่ภิกษุไข้มรณภาพ เธอทั้งสองจ้านง, พึงให้แก่เธอทั้งสองรูป

รูปหนึ่งพยาบาลแล้ว ไปในที่ไหน ๆ เสีย ด้วยธุระของภิกษุไข้ หรือ ด้วยธุระของตน คิดว่า เราจักมาพยาบาลอีก แม่ภิกษุนี้ก็ควรให้.

รูปหนึ่งพยาบาลอยู่นานแล้ว ทอดธุระไปเสียว่า บัดนี้ เราไม่สามารถ แม้ถ้าว่า ภิกษุไข้มรณภาพในวันนั้นเอง ไม่พึงให้ส่วนแห่งผู้พยาบาล.

ขึ้นชื่อว่า ผู้พยาบาลไข้ เป็นคฤหัสถ์ หรือเป็นบรรพชิต หรือโดยที่สุด แม้เป็นมาตุคามก็ตามที ทุกคนย่อมได้ส่วน. หากว่าของภิกษุนั้น มีแต่สักว่าบาตรและจีวรเท่านั้น, ของอื่นไม่มี. บาตรและจีวรทั้งหมด พึงให้แก่ผู้พยาบาลไข้เท่านั้น, แม้หากว่า จะตีราคาตั้งพัน.

แต่ผู้พยาบาลเหล่านั้น ย่อมไม่ได้บริวารแม้มากอย่างอื่น บริหารอย่างอื่น ย่อมเป็นของสงฆ์เท่านั้น. สิ่งของที่เหลือมากและมีราคามาก ไตรจีวรมีราคาน้อย, บริวารคือไตรจีวรพึงถือเอาจากสิ่งของที่เหลือนั้นให้. ก็บาตรไตรจีวรนั้นทั้งหมดอันผู้พยาบาลไข้ ย่อมได้จากของสงฆ์เที่ยว

ก็ถ้าว่า ภิกษุไ้้นั้น ยังเป็นอยู่ที่เดียว ได้ปลงบริวารของตนทั้งหมด ให้แก่ใคร ๆ เสีย, หรือว่าใคร ๆ ได้ถือวิสาสะเอาเสีย, ของนั้นเธอให้แล้วแก่ผู้ใด, และอันผู้ใดถือเอาแล้ว, ย่อมเป็นของผู้นั้น เท่านั้น, ผู้พยาบาลไ้้้ยอมได้ด้วยความพอใจของผู้นั้นเท่านั้น.

ฝ่ายบริวารทั้งหลายที่ภิกษุใช้ไม่ได้ให้แก่บุคคลเหล่านี้ เก็บไว้ในที่ไกล ย่อมเป็นของสงฆ์ในที่นั้น ๆ เท่านั้น.

ถ้าเป็นของ ๒ เจ้าของมิได้แบ่งกัน, เมื่อฝ่ายหนึ่งทำกาลกิริยา อีกฝ่ายหนึ่งย่อมเป็นเจ้าของ, ในของแม้มากเจ้าของ ก็นัยนี้แล.

เมื่อเจ้าของมรณภาพ ทั้งหมด ย่อมเป็นของสงฆ์.

ถึงหากว่า ภิกษุผู้เป็นเจ้าของเหล่านั้น ไม่แบ่งกัน ให้แก่นิสิตทั้งหลาย มีสัททวิหาริกเป็นต้น, ไม่เป็นอันให้เลย, ต่อสละให้แล้วจึงเป็นอันให้ด้วยดี, เมื่อภิกษุผู้เป็นเจ้าของเหล่านั้น แม้มรณภาพแล้วย่อมเป็นของนิสิตทั้งหลาย มีสัททวิหาริกเป็นต้น เท่านั้น, ไม่เป็นของสงฆ์.

ว่าด้วยจีวรที่ไม่ควร

วินิจฉัยในจีวรการองเป็นอาทิ. พึงทราบดังนี้:-

บทว่า อุกุณฺณํ ได้แก่ จีวรที่ทำด้วยกำนรัก.

ผ้าที่ทำด้วยปอ เรียกว่าผ้าเปลือกไม้. ผ้าที่เหลือ ได้กล่าวไว้แล้วในอรรถกถาแห่งปฐมปาราชิก.^๑

ในผ้าเหล่านั้น เฉพาะผ้าเปลือกไม้ ปรับทุกกฎ ในผ้าที่เหลือปรับอุลลัจจัย.

ส่วนผ้าเปลือกกรัก ผ้ากาบกล้วยและผ้าเปลือกละหุ่ง มีคติดอย่างผ้าเปลือกไม้เหมือนกัน.

จีวรมีสีเขียวล้วนเป็นต้น พึงสํารอกสีเสีย ย้อมใหม่แล้วจึงใช้ ถ้าเป็นของที่ไม่อาจสํารอกสีได้, พึงให้กระทำเป็นผ้าปูลาดหรือพึงแทรกไว้ในท่ามกลางจีวรสองชั้น.

ความเป็นต่าง ๆ กันแห่งสีของจีวรเหล่านั้น มินัยดังกล่าวไว้ใน
รองเท่านั้นแล.

ผ้าทั้งหลายที่มีชายไม่ได้ตัดและมีชายยาว ฟังตัดชายเสียแล้ว จึงใช้.
ภิกษุได้เสื้อแล้วเอาออกข้อมใส่ ข้อมควร. แม้ในผ้าโพกศีรษะนี้แล.
ส่วนห่มวกเป็นของที่ทำได้ด้วยเปลือกไม้ จะทำห่มวกนั้น ให้เป็นของ
สำหรับเช็ดเท้าก็ควร.

ว่าด้วยผู้ควรรับจีวรเป็นต้น

สองบทว่า ปฐวีรเป คาหเก มีความว่า ถ้าภิกษุบางรูปรับเอาด้วย
กล่าวว่า เรารับแทนภิกษุนั้น ฟังให้. ด้วยประการอย่างนี้แล บรรดาบุคคล
๒๓ คน เหล่านั้น ไม่ได้ ๑๖ คน ได้ ๗ คน ฉะนี้แล.

สองบทว่า สจฺจโม ภิชฺชติ มีความว่า ภิกษุทั้งหลายแตกต่างกันเป็น
๒ ฝ่าย เหมือนภิกษุชาวเมืองโกสัมพี.

สองบทว่า เอกสุมี ปกฺขะ มีความว่า ชนทั้งหลายถวายนํ้าทักษิณาทก
และวัตถุมีของหอมเป็นต้นในฝ่ายหนึ่ง. ถวายจีวรในฝ่ายหนึ่ง.

บทว่า สจฺจสุเสวติ มีความว่า จีวรนั้น ข้อมเป็นของสงฆ์ทั้งสิ้น
คือ ของทั้งสองฝ่าย, ทั้งสองฝ่ายพึงตีระฆังแล้วแบ่งด้วยกัน.

บทว่า ปกฺขสุเสวติ มีความว่า เมื่อชนทั้งหลายถวายเป็นนํ้า-
อันเขาถวายแล้วแก่ฝ่ายใด, นํ้านั้นแลข้อมเป็นของฝ่ายนั้น จีวรอันถวายแล้ว
แก่ฝ่ายใด จีวรข้อมเป็นของฝ่ายนั้นเท่านั้น.

ในมหาอรรคถาแก้วว่า ถิ่นที่ใด นํ้าทักษิณาทกเป็นประมาณ ในที่
นั้น ฝ่ายหนึ่งข้อมได้จีวร เพราะคนได้นํ้าทักษิณาทก ฝ่ายหนึ่งก็ข้อมได้

เพราะคำที่จิวนั้นแลคนได้แล้ว, เพราะฉะนั้น สองฝ่ายพึงเป็นผู้พร้อมกัน
แจกกันตามลำดับผู้แก่.

ได้ยินว่า นี่เป็นลักษณะในสมุทธรอื่น* (คือชมพูทวีป)

ส่วนในข้อว่า ตสฺมีเยว ปกุเข นี้ มีความว่า ฝ่ายนอกนี้ไม่เป็น
ใหญ่เลยทีเดียว.

เรื่องส่งจิวรไปชัดเจนแล้วแล.

มัตติกา ๘ แห่งความเกิดขึ้นแห่งจิวร

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคำเป็นต้นว่า อฏฺฐจิมภิกฺขเว
มัตติกา เพื่อแสดงเขตเป็นที่ได้จิวรที่ตรัสแล้ว จำเดิมแต่ต้น.

คำว่า สีมาย เทติ เป็นอาทิ ตรัสโดยนัยปุคคลลาธิฐาน.

ก็บรรดามัตติกาเหล่านี้ การถวายแก่สีมา เป็นมัตติกาที่ ๑. การถวาย
ตามกติกา เป็นมัตติกาที่ ๒, การถวายในที่ซึ่งตักแต่งภิกษา เป็นมัตติกาที่ ๓,
การถวายแก่สงฆ์ เป็นมัตติกาที่ ๔, การถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย เป็นมัตติกาที่ ๕,
การถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษา เป็นมัตติกาที่ ๖, การถวายจำเพาะ เป็นมัตติกาที่
๗, การถวายแก่บุคคลเป็นมัตติกาที่ ๘.

วินิจฉัยในมัตติกาเหล่านั้น พึงทราบดังนี้:-

เมื่อทักถวายพาดพึงถึงสีมาอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สีมา ชื่อถวาย
แก่สีมา. ในมัตติกาทั้งปวงก็นัยนี้แล.

ถวายแก่สีมา

ก็ในมัตติกาที่ ๑ นี้ว่า ถวายแก่สีมา ในมัตติกานิทเทศต้นที่ว่า ทัก
ถวายแก่สีมา, ภิกษุมีจำนวนเท่าใดอยู่ภายในสีมา ภิกษุเหล่านั้นพึงแจกกัน
ดังนี้ พึงทราบสีมา ๑๕ ชนิดก่อน คือ:-

๑. ประสมทุเทติ ชมพูทีเปติ สารตุถ จ วิมติ จ.

ฉันทสีมา อุปจารสีมา สมานสังวาสสีมา อวิปวาตสีมา ลากสีมา
คามสีมา นิคมสีมา นครสีมา อัพกันตรสีมา อุทกุกเขปสีมา ชนปทสีมา รัฐสีมา
รัชสีมา ทิปสีมา จักกวาฬสีมา.

บรรดาสีมาเหล่านั้น ฉันทสีมา ได้กล่าวแล้วในสีมาเถา. อุปจารสีมา
เป็นแดนที่กำหนดด้วยเครื่องล้อมแห่งวัดที่ล้อม ด้วยที่ควรแก่การล้อมแห่งวัด
ที่ไม่ได้ล้อม.

อีกอย่างหนึ่ง จากสถานที่ที่ภิกษุประชุมกันเป็นนิตย หรือจากโรงฉัน
อันตั้งอยู่ริมเขตวัด หรือจากอาวาสที่อยู่ประจำ ภายใน ๒ ชั่วโมงของ
บุรุษผู้มีแรงปานกลางเข้ามา ฟังทราบว่าเป็นอุปจารสีมา. ก็อุปจารสีมานั้น
เมื่ออาวาสขยายกว้างออกไป ย่อมขยายออก เมื่ออาวาสร่นแคบเข้า ย่อม
แคบเข้า.

แต่ในมหาปิฎกชี้ว่า อุปจารสีมานั้น เมื่อภิกษุเพิ่มขึ้น ย่อมกว้าง
ออก เนื่องด้วยลาก, ถ้าภิกษุทั้งหลายนั่งเต็ม ๑๐๐ โยชน์ติดเนื่องเป็นหมู่เดียว
กับพวกภิกษุผู้ประชุมในวัด. แม้ที่ตั้ง ๑๐๐ โยชน์ ย่อมเป็นอุปจารสีมาด้วย,
ลากย่อมถึงแก่ภิกษุทั่วกัน. แม้สมานสังวาสสีมาและอวิปวาตสีมาทั้ง ๒ มีนัย
ดังกล่าวแล้วนั้น และ.

ชนชื่อว่า ลากสีมา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าหาได้ทรงอนุญาตไม่, พระ
ธรรมสังคหะเถระทั้งหลายก็ไม่ได้ตั้งไว้, ก็แต่ว่าพระราชและมหาอมตย์ของ
พระราชให้สร้างวัดแล้ว กำหนดพื้นที่โดยรอบคาวุตหนึ่งบ้าง กึ่งโยชน์บ้าง
โยชน์หนึ่งบ้าง ปักเสาจารึกชื่อว่า นี่เป็นลากสีมาสำหรับวัดของเรา แล้วปัก
แดนไว้ว่า สิ่งใดเกิดขึ้นภายในเขตนี้, สิ่งนั้นทั้งหมด เราถวายแก่วัดของเรา
นี้ชื่อว่า ลากสีมา. ถึงคามสีมา นิคมสีมา นครสีมา อัพกันตรสีมา และ
อุทกุกเขปสีมา ก็ได้กล่าวแล้วเหมือนกัน.

ชนปทสีมา นั้น ชนบทเป็นอันมาก มีภายในแคว้นกาสิและโกศล เป็นต้น, ในชนบทเหล่านั้น แดนกำหนดแห่งชนบทอันหนึ่ง ๆ ชื่อชนปทสีมา.

แดนกำหนดแห่งแคว้นกาสิและโกศล เป็นต้น ชื่อรัชสีมา.^๑

สถานเป็นที่เป็นไปแห่งอาณานิคมของพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ๆ อย่างนี้ คือ พหิโลก โฉลโลก เกรฏฐโลก ชื่อรัช สีมา.

เกาะใหญ่ และเกาะเล็ก ซึ่งกำหนดด้วยสมุทรเป็นที่สุด ชื่อทปสีมา

แดนที่กำหนดด้วยภูเขาจักรวาลเท่านั้น ชื่อจกกวาสีมา.

ในสีมาเหล่านั้น ที่กล่าวแล้วด้วยประการอย่างนี้ เมื่อทนายเห็นสงฆ์ ประชุมกันในฉันทสีมา ด้วยกรรมบางอย่าง จึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ในสีมานี้เท่านั้น ดังนี้. ภิกษุมีจำนวนเท่าใดอยู่ภายในฉันทสีมา ภิกษุเหล่านั้น พึงแบ่งกัน. เพราะว่าจิวรนั้นย่อมถึงแก่ภิกษุเหล่านั้นเท่านั้น, ไม่ถึงแก่ภิกษุเหล่านั้น แม้ผู้ตั้งอยู่ที่สิมณตริก หรือที่อุปจารสีมา. แลย่อมถึงแก่ภิกษุผู้ตั้งอยู่บนต้นไม้หรือบนภูเขา ซึ่งขึ้นอยู่ในฉันทสีมา หรือผู้อยู่ท่ามกลางแผ่นดินภายในฉันทสีมา เป็นแท้.

อนึ่ง จิวรที่ทนายถวายว่า ถวายแก่สงฆ์ในอุปจารสีมานี้ ย่อมถึงแม้แก่ภิกษุทั้งหลายผู้ตั้งอยู่ในฉันทสีมาและสิมณตริก.

ส่วนจิวรที่ทนายถวายว่า ถวายแก่สมานสังฆาสสีมา ย่อมไม่ถึงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ตั้งอยู่ในฉันทสีมาและสิมณตริก.

จิวรที่ทนายถวายในอวิปวาสิโน และลาภสีมา ย่อมถึงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้ร่วมในสีมาเหล่านั้น.

๑. สทฺธมฺมปฺปชฺชโชติกา ปฐม ๑๖ ว่า รฏฺฐนฺติ ชนปทกเทสฺ ๑ ชนปโทติ กาสิโกสลาทิสชนปโท ?

ถือเอาความว่า รัฐ เล็กกว่าชนบท ชนบทคือประเทศ. แต่ตามที่แก้ในที่นี้ กลับตรงกันข้าม จึง

ขอฝากนักศึกษาไว้ด้วย.

ส่วนจิวกที่ตายถวายในคามสีมาเป็นต้น ย่อมถึงแม่แก่ภิกษุผู้ตั้งอยู่ใน
พัทธสีมา ภายในแห่งสีมาเหล่านั้น.

จิวกที่ถวายในอัปกันตรสีมา และอุทกุกเขปสีมา ย่อมถึงแก่ภิกษุผู้อยู่
ภายในสีมาเหล่านั้นเท่านั้น.

ในชนบทสีมา รัฐสีมา รัชสีมา ทิปสีมา และจักกวาฬสีมา มีวินิจัย
เช่นดังกล่าวแล้วในคามสีมาเป็นต้นนั้นแล.

ก็ถ้าว่าตายอยู่ในชมพูทวีป กล่าวว่า ข้าพเจ้าถวายสงฆ์ในตามพ-
ปณณทวิป ภิกษุแม่รูปหนึ่ง ไปจากตามพปณณทวิป ย่อมได้เพื่อรับแทนภิกษุ
ทั้งปวง. แม้หากว่า ภิกษุผู้ชอบพอกันรูปหนึ่งในชมพูทวีปนั่นเอง จะรับส่วน
แทนภิกษุทั้งหลายที่ชอบพอกันไซ้, ไม่พึงห้ามเธอ. ในการถวายของตาย
ผู้ถวายของพาดพิงถึงสีมา พึงทราบวินิจัยอย่างนี้ก่อน.

ฝ่ายทายกใด ไม่เข้าใจที่จะพูดว่า ในสีมาโน้น รู้แต่เพียงคำว่า สีมา
อย่างเดียวเท่านั้น มาวัดกล่าวว่า ถวายแก่สีมา หรือว่า ถวายสงฆ์ผู้ตั้งอยู่ใน
สีมา ดังนี้.

พึงถามทายกนั้นว่า จินชื่อวาสีมา มีหลายอย่าง, ท่านพูดหมายเอา
สีมาอย่างไร ?

ถ้าเขากล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่รู้จักว่า สีมาชนิดโน้น ๆ สงฆ์ผู้ตั้งอยู่ในสีมา
จงแบ่งกันถือเอาเถิด ดังนี้.

สงฆ์ในสีมาไหน จะพึงแบ่งกัน ?

ได้ยินว่า พระมหาสิวัตเถระกล่าวว่า สงฆ์ในอวิปवासสีมาพึงแบ่ง
กัน.

ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายกล่าวกะท่านว่า ธรรมคาวิปวาสสีมา
ประมาณตั้ง ๓ โยชน์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุผู้ตั้งอยู่ใน ๓ โยชน์จักรับลากได้.
ผู้ตั้งอยู่ใน ๓ โยชน์ จักพึงบำเพ็ญอาคันตุกวัตรเข้าสู่อาราม, ผู้เตรียมจะไปจัก
เดินทาง ๓ โยชน์ จึงจักบอกมอบเสนาสนะ, สำหรับผู้ปฏิบัตินิสัย ๆ จักระงับ
ต่อเมื่อล่วง ๓ โยชน์ไป, ผู้อยู่ปรินิพพาน จักพึงก้าวล่วง ๓ โยชน์แล้ว รับอรุณ.
ภิกษุผู้ตั้งอยู่ในระยะ ๓ โยชน์ จักพึงบอกเล่าการที่จะเข้าสู่อาราม กิจนี้ทั้ง
หมดสมควรทำด้วยอำนาจแดนกำหนดแห่งอุปัชฌาย์ท่านนั้น, เพราะเหตุนี้
สงฆ์ตั้งอยู่ในอุปัชฌาย์ท่านนั้นพึงแบ่งกัน.

ถวายเป็นกติกาก

บทว่า กติกา ได้แก่ กติกา มีลากเสมอกัน. ด้วยเหตุนี้แล
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อาวาสมากหลายมีลากเสมอกัน
ในหลายอาวาสมีลากเสมอกันนั้น พึงตั้งกติกาดังนี้:-
ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในวิหารหนึ่ง ระบุชื่อวัดที่ตนมีประสงค์จะ
สงเคราะห์ ประณามจะทำให้เป็นแดนมีลากเสมอกัน กล่าวเหตุอย่างใดอย่าง
หนึ่งว่า วัดโน้น เป็นวัดเก่า หรือว่า วัดโน้น เป็นที่พระพุทธเจ้าเคยอยู่
หรือว่า วัดโน้น มีลาคน้อย แล้วประกาศ ๓ ครั้งว่า การที่ทำวัดนั้นกับวัด
แม่นี้ ให้เป็นแดนมีลากอันเดียวกัน พอใจสงฆ์ ดังนี้.
ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ภิกษุเมื่อนั่งแล้วในวัดนั้น เขาย่อมเป็นเหมือน
นั่งแล้วในวัดนี้, อันสงฆ์แม้นในวัดนั้น พึงทำอย่างนั้นเหมือนกัน. ด้วยเหตุ
เพียงเท่านี้ ภิกษุเมื่อนั่งแล้วในวัดนี้, เขาย่อมเป็นเหมือนผู้นั่งแล้วในวัดนั้น.
เมื่อแบ่งลากกันอยู่ในวัดหนึ่ง, อันภิกษุผู้ตั้งอยู่ในอีกวัดหนึ่ง สมควรได้รับส่วน
แบ่งด้วย. วัดแม้นมาก ก็พึงกระทำให้เป็นที่มีลากอันเดียวกันกับวัดอันหนึ่ง
โดยอุบายอย่างนั้น.

ถวายนที่ซึ่งตักแต่งภิกษา

บพว่ ภิกขาปญฺญตฺติยา ได้แก่ ในสถานเป็นที่ตักแต่งทานบริจาค
ของตน. ด้วยเหตุนี้แล พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ทานบริจาคที่ประจำ
อันตนทำแก่สงฆ์ในวัดใด.

พึงทราบเนื้อความแห่งคํานี้ ดังนี้:-

ภักตทานของสงฆ์ ซึ่งเป็นของทายกผู้ถวายจีวรนี้ เป็นไปในวัดใดก็ดี,
ทายกทำภิกษุทั้งหลายในวัดใด ให้เป็นภาระของตน นิมนต์ให้ฉันในเรือนทุก
เมื่อก็ดี, ในวัดใดเขาสร้างที่อยู่ไว้ก็ดี, ในวัดใดเขาถวายสลากภัตเป็นคันเป็น
นิตยภัตก็ดี, แต่วัดแม้ทั้งสิ้นอันทายกใดสร้าง, ในวัดนั้น ของทายกนั้น ไม่มีคำ
ที่จะพึงกล่าวเลย. ภักตบริจาคเหล่านี้ จัดเป็นภักตบริจาคประจำ, เพราะเหตุนี้
ถ้าหากกล่าวว่าภักตบริจาคประจำของข้าพเจ้ากระทำอยู่ในวัดใด, ข้าพเจ้าถวายใน
วัดนั้น หรือว่า ท่านจงให้ในวัดนั้น แม้หากว่า มีภักตบริจาคประจำในที่หลาย
แห่ง, จีวรนั้นเป็นอันเขาถวายทั่วทุกแห่งทีเดียว.

ก็ถ้าว่า ในวัดหนึ่งมีภิกษุมากกว่า, ภิกษุเหล่านั้น พึงบอกว่า ในวัด
ที่มีภักตบริจาคเป็นประจำของพวกท่าน วัดหนึ่งมีภิกษุมาก วัดหนึ่งมีภิกษุน้อย.
ถ้าหากเขากล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงถือเอาตามจำนวนภิกษุเถิด สมควรแบ่งถือ
เอาตามนั้น.

ก็ในคำว่า ท่านทั้งหลายจงถือเอาตามจำนวนภิกษุเถิด นี้ ผ้าและเภสัช
เป็นคัน แม้น้อย ย่อมแบ่งกันได้โดยง่าย, แต่ถ้าว่าเตียงหรือตั่งมีตัวเดียวเท่านั้น,
พึงถามเขาแล้ว พึงให้สำหรับวัดหรือเสนาสนะแม้ในวัดหนึ่งที่เขาตั้ง ถ้าเขา
กล่าวว่า ภิกษุโน้นจงถือเอา ดังนี้ควรอยู่.

หากว่าเขาบอกว่า ท่านจงให้สำหรับวัดที่มีกัฏฐบริจาคนั้นเป็นประจำของข้าพเจ้า ดังนี้แล้ว ไม่ทันได้สั่งการไปเสีย, แม้สงฆ์จะส่งการก็ควร.

ก็แล สงฆ์พึงสั่งการอย่างนี้:-

พึงสั่งว่า ท่านจงให้ในสถานเป็นที่อยู่ของพระสังฆเถระ. ถ้าในที่นั้น. มีเสนาสนะบริบูรณ์ ในที่ใดเสนาสนะไม่เพียงพอ, พึงให้ในที่นั้น. ถ้าว่า ภิกษุรูปหนึ่งกล่าวว่า ในที่อยู่ของข้าพเจ้า ไม่มีของใช้สำหรับเสนาสนะพึงให้ในที่นั้น.

ถวายแก่สงฆ์

ชื่อว่า **สงฆสุต** เทติ มีความว่า ทายกเข้าไปยังวัดกล่าวว่า ข้าพเจ้าถวายจีวรเหล่านั้นแก่สงฆ์.

ชื่อว่า **สมมุติญเณ** มีความว่า สงฆ์ผู้ทั้งอยู่ในอุปัชฌายา พึงติระนัง ให้ประกาศเวลาแล้วแจกกัน. ภิกษุผู้จะรับส่วนแทนภิกษุผู้ตั้งอยู่ในสีมาแต่มาไม่ทัน ไม่ควรห้าม. วัดใหญ่, เมื่อถวายผ้าตั้งแต่เถรอาสน์ลงมา, พระมหาเถระผู้เฒ่าชื่อย่อมมาภายหลัง, อย่าพึงกล่าวกะท่านว่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าถวายถึงภิกษุมิพรรษา ๒๐ ลำดับของท่าน เลยไปเสียแล้ว, พึงเว้นลำดับไว้ถวายแก่พระมหาเถระเหล่านั้น เสร็จแล้วจึงถวายตามลำดับภายหลัง. ภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังข่าวว่า ได้ยินว่า ที่วัดโน้น จีวรเกิดขึ้นมาก จึงพากันมาจากวัดซึ่งตั้งอยู่ในระยะโยชน์หนึ่งบ้าง, พึงให้จำเดิมแต่ที่ซึ่งเธอทั้งหลายมาทันแล้ว ๆ เข้าลำดับ. เฉพาะที่เธอมาไม่ทันเข้าอุปัชฌายาแล้ว เมื่ออันเตวาสิกเป็นต้นจะรับแทน ก็ควรให้แท้. อันเตวาสิกเป็นต้น กล่าวว่า ท่านจงให้แก่ภิกษุผู้ตั้งอยู่ภายนอกอุปัชฌายาดังนี้ ไม่พึงให้.

ก็ถ้าว่า ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ที่ประตูวัดของตน หรืออยู่ภายในวัด ของตนที่เดียว เป็นผู้เนื่องเป็นอันเดียวกับภิกษุทั้งหลายผู้เข้าอุปัชฌายาไซ้, สีมาชื่อว่า

ขยายออกด้วยอำนาจบริพัตร, เพราะฉะนั้น ควรให้. แม้เมื่อให้จิวรแก่สังฆนวกะแล้ว, ก็ควรถวายแก่พระเถระทั้งหลายผู้มาภายหลังเหมือนกัน.

อนึ่ง เมื่อส่วนที่สองได้ยกขึ้นสู่เถรอาสน์แล้ว ส่วนที่หนึ่ง ย่อมไม่ถึงแก่ภิกษุทั้งหลายที่มาแล้ว, พึงให้ตามลำดับพรรษา ตั้งแต่ส่วนที่สองไป. ถ้าในวัดหนึ่ง มีภิกษุ ๑๐ รูป ทายกถวายผ้า ๑๐ ผืนว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์; ผ้าเหล่านั้น พึงแจกกันรูปละผืน. ถ้าภิกษุเหล่านั้น ถือเอาไปทั้งหมดทีเดียว ด้วยคิดว่า ผ้าเหล่านั้น ถึงแก่พวกเรา ดังนี้ไซ้, เป็นอันให้ถึง (แก่ตน) ไม่ดี; ทั้งเป็นอันถือเอาไม่ดี; ผ้าเหล่านั้น ย่อมเป็นของสงฆ์ในที่ซึ่งเธอไปถึงเข้าแล้วนั้นแล.

อนึ่ง จะชักออกผืนหนึ่ง ถวายแก่สังฆเถระว่า ผืนนี้ถึงแก่ท่าน ดังนี้แล้ว ถือเอาผ้าที่เหลือออกด้วยคิดว่า ผ้าเหล่านี้ ถึงแก่พวกเรา ดังนี้ ควรอยู่. ทายกนำผ้ามาผืนเดียว ถวายว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายไม่แบ่งกัน ถือเอาด้วยคิดว่า ผืนนี้ถึงแก่พวกเรา; ผืนนั้นเป็นอันเธอทั้งหลายให้ถึงแก่ตน ไม่ชอบ ทั้งเป็นอันถือเอาไม่ชอบ. ควรเอามีดหรือขมิ้นเป็นคัน ทำให้เป็นรอย ให้ส่วนหนึ่งแก่พระสังฆเถระว่า ตอนนี้ถึงแก่ท่าน แล้วถือเอาส่วนที่เหลือว่า ตอนนี้ถึงแก่พวกเรา. จะทำการกำหนดปันกัน ด้วยลายดอกไม้ หรือผลไม้ หรือเครื่องวัชระแห่งผ้านั้นเอง ไม่ควร. ถ้าชักเส้นด้ายออกเส้นหนึ่ง ถวายแก่พระเถระว่า ตอนนี้ ถึงแก่ท่าน แล้วถือเอาว่า ส่วนที่เหลือถึงแก่พวกเรา ควรอยู่. ผ้าที่ภิกษุตัดเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่แบ่งกัน ควรแท้.

เมื่อจิวรทั้งหลายเกิดขึ้นแก่สงฆ์ในวัด ซึ่งมีภิกษุรูปเดียว หากภิกษุนั้น ถือเอาว่า จิวรทั้งหมดย่อมถึงแก่เรา ตามนัยดังกล่าวแล้วในหนหลังนั้นเอง, เป็นอันเธอถือเอาชอบ, ส่วนลำดับไม่ดังอยู่. หากเธอยกขึ้นทีละผืน ๆ

ถือเอาว่า ผ้านี้ถึงแก่เรา. ลำดับย่อมตั้งอยู่. บรรดาลำดับที่ไม่ตั้งอยู่ และตั้งอยู่ ทั้งสองนี้ เมื่อลำดับไม่ตั้งอยู่ครั้งจิรวอื่นเกิดขึ้นอีก ถ้าภิกษุรูปหนึ่งมา, เธอ ทั้งสองพึงตัดตรงกลางถือเอา. เมื่อลำดับตั้งอยู่ ครั้งจิรวอื่นเกิดขึ้นอีก ถ้าภิกษุ อ่อนกว่ามา, ลำดับย่อมถึงภายหลัง, ถ้าภิกษุผู้แก่กว่ามา, ลำดับย่อมถึงก่อน. ถ้าไม่มีภิกษุอื่น, พึงให้ถึงแก่ในถือเอาอีก.

แต่จิรวที่เขาถวายพาดพึงถึงสงฆ์ ด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ก็ดี ว่า ข้าพเจ้าถวายแก่ภิกษุสงฆ์ ก็ดี ไม่ควรแก่ ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุล, เพราะเหตุที่เธอกล่าวคำว่า ข้าพเจ้าจงคบหาดีจิรวเสีย, สมาทานองค์ของผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร แต่ไม่ควรแก่ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุล เพราะเหตุที่จิรวนั้น เป็นอภัยปิยะหามิได้, แม้ภิกษุสงฆ์อุปโลภณ์ให้แล้วก็ ไม่ควรรับ. ก็และภิกษุให้จิรวใดซึ่งเป็นของตน, จิรวนั้นชื่อของที่ภิกษุให้ ควรอยู่ แต่ว่าจิรวนั้นไม่เป็นผ้าบังสุกุล. แม้เนื้อเป็นเช่นนั้น, ชุวงศ์ย่อม ไม่เสีย.

อนึ่ง เมื่อทายกถวายว่า ข้าพเจ้าถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย, ข้าพเจ้าถวาย แก่พระเถระทั้งหลาย ดังนี้ ย่อมควรแม้แก่ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุล. แม้จิรวที่ทายก ถวายว่า ข้าพเจ้าถวายผ้านี้ แก่สงฆ์ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงทำถุงใส่รองเท้า ถึงบาตร ผ้ารัดเข่าและสายสะพายเป็นต้นด้วยผ้านี้ ดังนี้ ย่อมควร. ผ้าที่ทายก ถวายเพื่อประโยชน์แก่อุ้งบาตรเป็นต้น มีมาก, เป็นของเพียงพอแม้เพื่อประ โยชน์แก่จิรวจะกระทำจิรวจากผ้านั้นห่ม ก็ควร. ก็หากว่าสงฆ์ตัดผ้าที่เหลือ จากแจกกันแล้ว แจกให้เพื่อประโยชน์แก่อุ้งรองเท้าเป็นต้น, จะถือเอาจากผ้า นั้นไม่ควร. แต่ผ้านั้นพวกเจ้าของจัดการเองนั้นแลควรอยู่ นอกนั้นไม่ควร.

แม้เมื่อทนายกล่าวว่ ข้าพเจ้าถวายเพื่อประโยชน์แก่ผ้าผูกกระบอกกรองเป็นต้น แก่สงฆ์ผู้ถือผ้าบังสุกุล ดังนี้ สมควรถือเอา. ขึ้นชื่อว่าบริวารแม้ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุล ก็พึงปรารถนา ในผ้าที่เขาถวายเพื่อให้เป็นผ้าผูกกระบอกกรองเป็นต้นเหล่านั้น ผ้าใดเป็นของเหลือเพื่อ จะน้อมผ้านั้นเข้าในจีวรบ้าง ก็ควร. ทนายถวายด้วยแก่สงฆ์ ด้วยนั้น แม้ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุล ก็ควรรับ.

วินิจฉัยในผ้าที่ทนายเข้าไปสู่วัดแล้วถวายว่า ข้าพเจ้าถวายจีวรเหล่านี้แก่สงฆ์ เท่านั้นก่อน. ก็ถ้าว่า ทนายเห็นภิกษุทั้งหลายผู้เดินทางไปภายนอกอุปจารสีมาแล้ว บอกแก่พระสังฆเถระ หรือพระสังฆนวกะว่า ข้าพเจ้าถวายสงฆ์ แม้ถ้าบริษัทตั้งแผ่ไปโยชน์หนึ่ง เนื่องเป็นอัน เดียวกัน ย่อมถึงแก่ภิกษุทั่วกัน; ฝ่ายภิกษุเหล่าใดไม่ทันบริษัทเพียง ๑๐ ศอก ไม่ถึงแก่ภิกษุเหล่านั้น .

ถวายแก่สงฆ์สองฝ่าย

วินิจฉัยในมาติกาว่า ถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย นี้ พึงทราบดังนี้:-

เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย ก็ดี ถวายแก่สงฆ์โดยส่วน ๒ ก็ดี ถวายแก่สงฆ์ ๒ พวก ก็ดี กล่าวว่ ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ด้วย แก่ภิกษุณีสงฆ์ด้วย ก็ดี ผ้านั้นเป็นอันเขาถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่ายแท้.

ชื่อว่า **อุปทูต ทาตทูต** มีความว่า พึงทำเป็นสองส่วนเท่า ๆ กัน ให้ส่วนหนึ่ง. เมื่อเขากล่าวว่ ถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่ายด้วยแก่ท่านด้วย ถ้ามีภิกษุ ๑๐ รูป ภิกษุณี ๑๐ รูป พึงทำให้เป็น ๒๑ ส่วน; ให้แก่บุคคลส่วนหนึ่ง ให้แก่สงฆ์ ๑๐ ส่วน ให้แก่ภิกษุณีสงฆ์ ๑๐ ส่วน; ส่วนเฉพาะบุคคลอันภิกษุใดได้แล้ว ภิกษุนั้น ย่อมได้เพื่อถือเอาตามลำดับพรรษาของตนจากสงฆ์อีก. เพราะเหตุไร ? เพราะเหตุที่เธออันเขารวมเข้าด้วยศัพท์ว่า อุภโตสงฆ์. แม้

ในผ้าที่เขาบอกถวายว่า ถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่ายด้วย แก่เจติยด้วย ก็มีนัยเหมือนกัน. แต่ในคำถวายนี้ ไม่มีส่วนที่จะถึงแก่เจติยจากสงฆ์ มีแต่ส่วนที่เท่ากับส่วนที่ถึงแก่บุคคลผู้หนึ่งเท่านั้น.

อนึ่ง เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่ายด้วย แก่ท่านด้วย แก่เจติยด้วย ฟังทำให้เป็น ๒๒ ส่วน ให้ภิกษุ ๑๐ ส่วน ให้แก่ภิกษุณี ๑๐ ส่วน. ให้แก่บุคคลส่วนหนึ่ง ให้แก่เจติยส่วนหนึ่ง; ในบุคคลและเจติยนั้น บุคคลย่อมได้เพื่อถือเอาอีกตามลำดับพรรษาของตน จากสงฆ์ด้วย, สำหรับเจติยฟังได้ส่วนเดียวเท่านั้น.

อนึ่ง เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ด้วย แก่ภิกษุณีทั้งหลายด้วย อย่าแบ่งกลางให้ ฟังนับภิกษุและภิกษุณีแล้วให้.

อนึ่ง เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ด้วย แก่ภิกษุณีทั้งหลายด้วย แก่ท่านด้วย บุคคลไม่ได้ส่วนอีกแผนกหนึ่ง; ย่อมได้เฉพาะส่วนเดียว จากลำดับที่ถึงเท่านั้น เพราะเหตุไร? เพราะเหตุที่บุคคลอันเขารวมเข้าด้วยศัพท์ว่าภิกษุสงฆ์ แม้เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ด้วย แก่ภิกษุทั้งหลายด้วย แก่ท่านด้วย แก่เจติยด้วย เจติยได้ส่วนเท่าบุคคลผู้หนึ่ง บุคคลไม่ได้ส่วนอีกแผนกหนึ่ง เพราะฉะนั้น ฟังให้แก่เจติยส่วนหนึ่ง ที่เหลือฟังนับภิกษุและภิกษุณีแจกกัน. แม้เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุด้วย แก่ภิกษุณีด้วย อย่าแบ่งกลางให้ ฟังแบ่งตามจำนวนบุคคลเท่านั้น เมื่อเขากล่าวอย่างนี้ว่า ถวายแก่ภิกษุด้วย แก่ภิกษุณีด้วย แก่ท่านด้วย ดังนี้ก็ดี, กล่าวอย่างนี้ว่า ถวายแก่ภิกษุด้วย แก่ภิกษุณีด้วย แก่เจติยด้วย ดังนี้ก็ดี, กล่าวอย่างนี้ว่า ถวายแก่ภิกษุด้วย แก่ภิกษุณีด้วย แก่ท่านด้วย แก่เจติยด้วย ดังนี้ก็ดี, เจติยได้ส่วนเดียว บุคคลไม่มีส่วนอีกแผนกหนึ่ง ฟังนับภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายเท่านั้น แจกกัน. เหมือนอย่างว่า ข้าพเจ้ายก ภิกษุสงฆ์ให้เป็นต้น อธิบายความ

ฉันใด บัณฑิตพึงยกภิกษุณีสงฆ์ให้เป็นต้นบ้าง อธิบายความ ฉะนั้น. เมื่อ
เขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ด้วย แก่ท่านด้วย, บุคคลไม่ได้ส่วนอีกแผนก
หนึ่ง พึงถือเอาตามลำดับพรรษาเท่านั้น.

อนึ่ง เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ด้วย แก่เจดีย์ด้วย, เจดีย์
ได้ส่วนอีกแผนกหนึ่ง, แม้เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ด้วย แก่ท่านด้วย
แก่เจดีย์ด้วย, เจดีย์เท่านั้น ได้ส่วนอีกแผนกหนึ่ง บุคคลไม่ได้. แก่เมื่อเขา
กล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายด้วย แก่ท่านด้วย บุคคลไม่ได้ส่วนอีกแผนก
หนึ่ง. แต่เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายด้วย แก่เจดีย์ด้วย เจดีย์ย่อม
ได้ส่วนอีกแผนกหนึ่ง แม้เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายด้วย แก่ท่าน
ด้วย แก่เจดีย์ด้วย เจดีย์เท่านั้น ย่อมได้ส่วนอีกแผนกหนึ่ง บุคคลไม่ได้.
พึงยกภิกษุณีสงฆ์ให้เป็นต้นบ้าง ประกอบเนื้อความอย่างนี้เหมือนกัน

ถามว่า เฉพาะในกาลก่อน ทายกทั้งหลายถวายทานแก่สงฆ์สองฝ่าย
มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งตรงกลาง ภิกษุหนึ่ง
ข้างขวา ภิกษุหนึ่งข้างซ้าย พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นพระสังฆเถระแห่งสงฆ์
๒ ฝ่าย ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบริโภคน้ำจืดที่พระองค์ได้ด้วยพระ-
องค์เองบ้าง รับสั่งให้แก่ภิกษุทั้งหลายบ้าง. ส่วนในบัดนี้ คนผู้ฉลาดทั้งหลาย
ตั้งพระปฏิมาหรือพระเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุ แล้วถวายทานแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย มี
พระพุทธเจ้าเป็นประมุข ตั้งบาตรบนเชิงข้างหน้าแห่งพระปฏิมาหรือพระเจดีย์
แล้วถวายทักษิณาทกกล่าวว่า ขอถวายแด่พระพุทธเจ้า ดังนี้แล้ว ใส่ของควร
เคี้ยว ของควรบริโภคนั้นใดเป็นที่หนึ่งไปบาตรนั้น หรือนำมายังวัด ถวาย
บิณฑบาตและวัตถุมีระเบียบและของหอมเป็นต้น กล่าวว่า นี่ถวายพระเจดีย์,
จะพึงปฏิบัติอย่างไร ในของควรเคี้ยวและของควรบริโภคนั้น ?

ตอบว่า วัตถุมีระเบียบและของหอมเป็นต้น ควรยกวางไว้ที่พระเจดีย์
ก่อน ผ้าพึงใช้ทำธงแผ่นผ้า น้ำมันพึงใช้ตามประทีป ส่วนบิณฑบาตและ
เกสขมิ้นน้ำผึ้งและน้ำอ้อยเป็นต้น พึงให้แก่บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่
ผู้รักษาพระเจดีย์เป็นประจำ เมื่อไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้รักษาเป็นประจำ สनกวรจะ
ตั้งไว้ดังภักที่ตนเองนำมากระทำวัตรแล้วฉัน. ในเวลากระชั้น ฉันเสียแล้ว
จึงทำวัตรต่อภายหลัง ก็ควรเหมือนกัน. ก็เมื่อเขากล่าว ขอท่านทั้งหลายจง
นำสิ่งนี้ไปทำการบูชาพระเจดีย์ ดังนี้. บรรดาวัตถุมีระเบียบและของหอมเป็นต้น
อย่างใดอย่างหนึ่ง แม้ในที่ไกล ก็ควรนำไปบูชา แม้เมื่อเขากล่าวว่า ของ
นำไปเพื่อภิกษุสงฆ์ ควรนำไป. ก็หากว่าเมื่อภิกษุกล่าวว่า เราจักเที่ยวบิณฑ-
บาต ที่อาสนศาลามีภิกษุ เธอทั้งหลายจักนำไป เขากล่าวว่า ท่านผู้เจริญ
ข้าพเจ้าถวายท่านนั้นแล สมควรฉัน. ก็ถ้าว่า เมื่อภิกษุกำลังนำไปตั้งใจว่า
จักถวายภิกษุสงฆ์ เวลาจนเสียในระหว่างทางเที่ยว สมควรให้ถึงแก่ตนแล้ว
ฉันเกิด.

ถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษา

ชื่อว่า ถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษา มีความว่า ทายกเข้าไปยังวิหารแล้ว
ถวายว่า ข้าพเจ้าถวายจีวรเหล่านี้ แก่สงฆ์ผู้จำพรรษา.

ชื่อว่า ยาวติกา ภิกษุ ตสุมี อาวาเส วสุตฺต วสุตฺตา มีความว่า
ภิกษุมีจำนวนเท่าไร จำพรรษาแรก ไม่ทำให้ขาดพรรษา ภิกษุเหล่านั้น พึง
แจกกัน; จีวรนั้นไม่ถึงแก่ภิกษุเหล่าอื่น. เมื่อผู้รับแทนมี พึงให้แม้แก่ภิกษุ
ผู้เล็กไปสู่ทิศจนกว่าจะรื้ออกฐิน. พระอาจารย์ทั้งหลายผู้เข้าใจลักษณะกล่าวว่า
แต่เมื่อไม่ได้กรานกฐิน ก็แลจีวรที่เขาบอกถวายอย่างนั้น ในภายใน همینตฤดู
ย่อมถึงแม้แก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้จำพรรษาหลัง. ส่วนในอรรถกถาทั้งหลาย หา

ได้สอดส่องข้อนี้ไว้ไหม. ก็ถ้าว่า ทายกตั้งอยู่ภายนอกอุปัชฌายาถามว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษา, จีวรนั้น ย่อมถึงแก่ภิกษุทั้งปวงผู้มาถึงเข้า. ถ้าเขากล่าวว่า ถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาในวัดโน้น. ย่อมถึงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาในวัดนั้นเท่านั้น จนกว่าจะรื้อกลืน. ก็ถ้าว่าเขากล่าวอย่างนั้น จำเดิมแต่วันต้นแห่งคิมหฤดูไป ย่อมถึงแก่ภิกษุทั้งปวงผู้พร้อมหน้ากันในวัดนั้น. เพราะเหตุไร? เพราะจีวรนั้นเกิดขึ้นภายหลังสมัย. เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษา ดังนี้ ในภายในพรรษาทีเดียว ภิกษุผู้ขาดพรรษาย่อมไม่ได้ เฉพาะภิกษุผู้จำพรรษาคงได้. ส่วนในจิรวมาส เมื่อเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษา. ย่อมถึงแก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้จำพรรษาในปัจฉิมพรรษาเท่านั้น ไม่ถึงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาในปฐมพรรษาและผู้ขาดพรรษา. จำเดิมแต่จิรวมาสไปจนถึงวันสุดท้ายแห่งคิมหฤดู เมื่อเขากล่าวว่า ถวายผ้าจำนำพรรษา, กลืนจะได้กรานหรือไม่ได้กรานก็ตามที่ผ้านั้นย่อมถึงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาที่ล่วงไปแล้วเท่านั้น.

อนึ่ง เมื่อเขากล่าวจำเดิมแต่วันต้นแห่งคิมหฤดูไป. พึงขมวดิกากขึ้นว่า สำหรับกาลจำพรรษาที่เป็นอดีต ล่วงไปแล้ว ๕ เดือน กาลจำพรรษาที่เป็นอนาคต ต่อล่วงไป ๔ เดือน จึงจักมี ท่านให้แก่สงฆ์ผู้จำพรรษาไหน. ถ้าเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาที่ล่วงไปแล้ว ย่อมถึงแก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ตลอดภายในพรรษานั้น เท่านั้น. ภิกษุผู้ชอบกัน ย่อมได้เพื่อรับแทนภิกษุผู้หนีไปสู่อุต. ถ้าเขากล่าวว่า ถวายแก่ภิกษุผู้จำพรรษาในพรรษาที่จะมาข้างหน้า พึงเก็บผ้านั้นไว้ ถือเอาในวันเข้าพรรษา หากว่าที่อยู่คุ้มครองไม่ได้ ทั้งมิโจรภัย; เมื่อภิกษุกล่าวว่า ไม่อาจเก็บไว้ หรือไม่อาจถือนี้อะไรไป เขายกกว่า ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้พร้อมแล้ว พึงแจกกันถือนะ. หากว่าเขาบอกว่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าไม่ได้ถวายผ้าใด แก่ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษา

ในพรรษาที่ ๓ แต่พรรษานี้ไป ข้าพเจ้าถวายฝ้านั้น ย่อมถึงแก่ภิกษุทั้งหลาย
ผู้จำพรรษาภายในพรรษานั้น. ถ้าภิกษุเหล่านั้นหลีกไปสู่ทิศเสียแล้ว ภิกษุอื่น
ผู้คุ้นเคยกัน จะรับแทน; พึงให้. ถ้าเหลืออยู่รูปเดียวเท่านั้น นอกจากนั้น
มรณภาพหมด ย่อมถึงแก่ภิกษุรูปเดียวนั้นแลทั้งหมด. ถ้าว่า แม้รูปเดียวก็
ไม่มี ย่อมเป็นของสงฆ์; ฝ้านั้นภิกษุผู้พร้อมหน้ากัน พึงแจกกัน

ถวายจำเพาะ

ชื่อว่า ถวายจำเพาะ มีความว่า เขาเจ้าจง ถือกำหนดหมายถวาย.

ในบทว่า ยาคูยา เป็นอาทิ มีเนื้อความดังนี้.

เขาจะจงถวายในข้าวต้ม หรือข้าวสวย หรือของควรเคี้ยวหรือจืด
หรือเสนาสนะ หรือเภสัช.

ในบทเหล่านั้น มีโยชนาดังนี้:-

ทายกนิมนต์ภิกษุด้วยข้าวต้มประจำวันนี้ หรือประจำวันพรุ่ง แล้วถวาย
ข้าวต้มแก่พวกเธอผู้เข้าสู่เรือนแล้ว ครั้นถวายเสร็จแล้ว เมื่อภิกษุทั้งหลายฉัน
ข้าวต้มแล้วจึงถวายว่า ข้าพเจ้าถวายจิวรเหล่านี้ แก่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายผู้ฉัน
ข้าวต้มของข้าพเจ้า. จิวนั้น ย่อมถึงแก่ภิกษุผู้ได้รับนิมนต์ ได้ฉันข้าวต้มแล้ว
เท่านั้น ส่วนข้าวต้มอันภิกษุเหล่าใดผู้ผ่านไปทางประตูเรือน หรือผู้เข้าไปสู่เรือน
ด้วยภิกขาจารวัตรจึงได้ หรือข้าวต้มที่ชนทั้งหลายนำบาตรของภิกษุเหล่าใดมา
จากอาสนศาลาแล้วนำไปถวาย, หรือข้าวต้มอันพระเถระทั้งหลายส่งไป เพื่อ
ภิกษุเหล่าใด ย่อมไม่ถึงแก่ภิกษุเหล่านั้น. แต่ถ้าว่าภิกษุแม้เหล่าอื่น กับภิกษุที่
ได้รับนิมนต์มากันมาก นั่งเต็มทั้งภายในเรือนและนอกเรือน หากทายกกล่าว
อย่างนี้ว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จะเป็นผู้ได้รับนิมนต์ หรือไม่ได้รับนิมนต์
ก็ตาม ข้าวต้มข้าพเจ้าได้ถวายแล้ว แก่พระผู้เป็นเจ้าเหล่าใด ฝ่าเหล่านี้ จง

เป็นของพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงเหล่านั้น ดังนี้ ย่อมถึงทั่วกัน. ฝ่ายภิกษุเหล่าใด ได้ข้าวต้ม จากมือพระเถระ ย่อมไม่ถึงแก่ภิกษุเหล่านั้น. ถ้าเขากล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้าเหล่าใดฉันข้าวต้มของข้าพเจ้า ผ้าเหล่านี้ จึงเป็นของพระผู้เป็นเจ้าเหล่านั้นจนทั่วกัน ดังนี้ ย่อมถึงทั่วกัน. แม้ในข้าวสวดยและของควรเคี้ยว ก็ ใช้นั้น แล.

บทว่า จิวเร วา มีความว่า ถ้าทายกผู้เคยถวายจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งตนนิมนต์ให้จำพรรษาแม้ในกาลก่อน ให้ภิกษุฉันแล้วกล่าวว่า ในกาลก่อน ข้าพเจ้าได้ถวายจีวรแก่พระผู้เป็นเจ้าเหล่าใด จีวรนี้ก็ดี เนยใส น้ำผึ้งและน้ำ อ้อยเป็นต้นก็ดี จึงเป็นของพระผู้เป็นเจ้าเหล่านั้นแล ทุกอย่างย่อมถึงแก่ภิกษุเหล่านั้น เท่านั้น.

บทว่า เสนาสนเณ วา มีความว่า เมื่อเขากล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้าใด อยู่ในที่อยู่หรือในบริเวณที่ข้าพเจ้าสร้าง ผ้านี้จึงเป็นของพระผู้เป็นเจ้านั้น ย่อม เป็นของภิกษุนั้นเท่านั้น.

บทว่า เกสขุเข วา มีความว่า เมื่อเขากล่าวว่า พวกข้าพเจ้าถวาย เกสขมีเนยใสเป็นต้น แก่พระเถระทั้งหลายทุกเวลา เกสขเหล่านั้น อันพระเถระเหล่าใดได้แล้ว; ผ้านี้จึงเป็นของพระเถระเหล่านั้นเท่านั้น ดังนี้, ย่อมเป็นของพระเถระเหล่านั้นเท่านั้น.

ถวายแก่บุคคล

ข้อว่า ถวายแก่บุคคล มีความว่า เขาถวายลับหลังอย่างนี้ว่าข้าพเจ้า ถวายจีวรนี้แก่ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ หรือวางไว้แทบบาทมูลถวายต่อหน้าอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าถวายจีวรนี้ แก่ท่านดังนี้ก็ดี. ก็ถ้าว่าเขาถวายเป็นว่า ข้าพเจ้าถวายจีวรนี้แก่ท่านด้วย แก่อันเตวาสิกทั้งหลายของท่านด้วย ดังนี้. ย่อมถึงแก่พระเถระและเหล่าอันเตวาสิก. ภิกษุมาเพื่อเรียนอุทเทส และผู้เรียน

แล้วจะไปมีอยู่, ย่อมถึงแม่แก่เธอ. เมื่อเขากล่าวว่า ข้าพเจ้าถวายแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวอยู่เป็นนิตยกับท่าน ย่อมถึงแก่อุทเทสันเตวาสิกทั้งปวง ผู้กระทำวัตรเรียนอุทเทสและปริปัจจาเป็นต้นเที่ยวไปอยู่. นี่เป็นวินิจัยในบทนี้ว่า ถวายแก่บุคคล. คำที่เหลือในบททั้งปวง ต้นทั้งนั้น ฉะนั้นแล.

อรรถกถาจีวรขันธกะ จบ

จัมเปยยขันธกะ

เรื่องพระกัสสปโคตร

[๑๗๔] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ริมฝั่งสระโบกขรณีชื่อกัคลรา เขตจัมปานคร ครั้งนั้น บ้านวาสกคามตั้งอยู่ในกาสิชนบท พระชื่อกัสสปโคตรเป็นเจ้าอาวาส ในวาสกคามนั้นฝึกฝนการก่อสร้างถึงความชวนชวายเป็นทำนอง ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ที่ยังไม่มา พึงมา ที่มาแล้ว พึงอยู่เป็นผาสุก และอาวาสนี้พึงถึงความเจริญรุ่งเรืองไพบูรณ์ สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูป เทียวจาริกในกาสิชนบท ได้ไปถึงวาสกคาม พระกัสสปโคตรได้เห็นภิกษุเหล่านั้นมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วจึงปูอาสนะ ดั่งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ลูกไปรับบาตรจีวร นิมนต์ให้ฉันน้ำ ได้จัดแจงการสงฆ์น้ำ ได้จัดแจงกระถางยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร พระอาคันตุกะเหล่านั้น จงได้หรือกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พระเจ้าอาวาสรูปนี้ดีมาก ได้จัดแจงการสงฆ์น้ำ ได้จัดแจงกระถางยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร ฉะนั้น พวกเราจงพักอยู่ในวาสกคามนี้แหละ ครั้นแล้วได้พักอยู่ในวาสกคามนั้นนั่นเอง พระกัสสปโคตรจึงได้มีความปริวิตกว่า ความลำบากโดยฐานเป็นอาคันตุกะของพระอาคันตุกะเหล่านี้ สงบหายแล้ว พระอาคันตุกะที่ไม่ชำนาญในที่โจจรเหล่านี้ บัดนี้ชำนาญในที่โจจรแล้ว อันการทำความชวนชวายเป็นสกุลคนอื่นจนตลอดชีวิต ทำได้ยากมาก และการขอที่ไม่เป็นที่พอใจของคนทั้งหลาย ถ้ากระไรเราพึงเลิกทำความชวนชวายเป็นยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร ดังนี้แล้ว ได้เลิกทำความชวนชวายเป็นยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร.

พระอัครคันตุกะเหล่านั้นจึงได้หารือกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย เมื่อ
ก่อนแล พระเจ้าอาวาสรูปนี้ จัดแจงการสงฆ์ จัดแจงกระตักยาคุ ของควรว
เคี้ยว ภัตตาหาร บัดนี้เรอเล็กทำความชวนชวยในยาคุ ของควรวเคี้ยว
ภัตตาหาร อาวุโสทั้งหลาย เดียวนี้พระเจ้าอาวาสรูปนี้ชั่วเสียแล้ว ฉะนั้น
พวกเราจงยกพระเจ้าอาวาสนี้เสีย ต่อมาพระอัครคันตุกะเหล่านั้นประชุมกันแล้ว
ได้กล่าวคำนี้ต่อพระกัสสปโคตรว่า อาวุโส เมื่อก่อนแล ท่านได้จัดแจงการ
สงฆ์ ได้จัดแจงกระตักยาคุ ของควรวเคี้ยว ภัตตาหาร บัดนี้ ท่านนั้นเลิกจัด
แจงยาคุ ของควรวเคี้ยว ภัตตาหารเสียแล้ว ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็น
อาบัตินั้นไหม

พระกัสสปโคตรกล่าวว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึงเห็น

พระอัครคันตุกะเหล่านั้น จึงได้ยกพระกัสสปโคตรเสียฐานไม่เห็นอาบัติ
ทันที พระกัสสปโคตรจึงได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เราไม่รู้ข้อนั้นว่า นั้นอาบัติ
หรือมิใช่อาบัติ เราต้องอาบัติแล้วหรือไม่ต้อง ถูกยกเสียแล้วหรือไม่ถูกยกเสีย
โดยธรรมหรือไม่เป็นธรรม กำเริบหรือไม่กำเริบ ควรแก้ฐานะหรือไม่ควร
แก้ฐานะ ถ้ากระไรเราพึงไปจำปานครแล้วทูลถามเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า ครั้นแล้วเก็บเสนาสนะถือบาตรจีวรเดินทางไปจำปานคร บทจรไป
โดยลำดับถึงจำปานครเข้าไปในพระพุทธรูปสำนัถ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า
แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พุทธรูปประเพณี

ก็การที่พระผู้มีพระภาคพุทธรูปเจ้าทั้งหลาย ทรงปราศรัยกับพระอ
ัครคันตุกะทั้งหลาย นั้นเป็นพุทธรูปประเพณี.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสปฏิสันถารต่อพระกัสสปโคตรว่า ภิคุชเชยังพอนทนได้หรือ ยังพอให้อัฏภาพเป็นไปได้หรือ เธอเดินทางมา มีความลำบากน้อยหรือ และเธอมาจากไหน ?

พระกัสสปโคตรกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้ายังพอนทนอยู่ได้ ยังพอให้อัฏภาพเป็นไปได้ พระพุทธเจ้าข้า และข้าพระพุทธเจ้าเดินทางมาไม่สู้ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า วาสกคามตั้งอยู่ในกาลิชนบท ข้าพระพุทธเจ้าเป็นเจ้าอาวาส ในวาสกคามนั้น ฝักใฝ่ในการก่อสร้าง ถึงความชวนชวนว่า ทำไหน ภิคุชเชผู้มีศีลเป็นที่รัก ที่ยังไม่มา พึงมา ที่มาแล้วพึงอยู่เป็นผาสุก และอาวาสนี้พึงถึงความเจริญรุ่งเรืองไพบูลย์

ครั้งนั้น ภิคุชเชหลายรูปเที่ยวจาริกในกาลิชนบทได้ไปถึงวาสกคาม ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นภิคุชเชเหล่านั้นกำลังมาแต่ไกลเที่ยว จึงปูอาสนะตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ได้ลูกไปปรับบาตรจีวร นิมนต์ให้น้ำ ได้จัดแจงการสงฆ์ ได้จัดแจงกระตังยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร พระอาคันตุกะเหล่านั้นจึงได้หรือกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พระเจ้าอาวาสรูปนี้ดีมาก ได้จัดแจงการสงฆ์ ได้จัดแจงกระตังยาคุของควรเคี้ยว ภัตตาหาร ผิฉะนั้น พวกเราจงพักอยู่ในวาสกคามนี้แหละ. ครั้นแล้วได้พักอยู่ในวาสกคามนั้นนั่นเอง ข้าพระพุทธเจ้านั้นได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า ความลำบากโดยฐานะเป็นอาคันตุกะของพระอาคันตุกะเหล่านี้ สงบหายแล้ว ท่านพระอาคันตุกะที่ไม่ชำนาญในที่โคจรเหล่านี้ บัดนี้เป็นผู้ชำนาญในที่โคจรแล้ว อันการทำความชวนชวนในสกุลคนอื่นจนตลอดชีวิต ทำได้ยากมาก และการขอก็ไม่เป็นที่พอใจของคนทั้งหลาย ถ้ากระไร เราพึงเลิกทำความชวนชวนในยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร ข้าพระพุทธเจ้านั้นได้เลิกทำความชวนชวนในยาคุของควรเคี้ยว ภัตตาหารแล้ว.

พระอัครคันคุดะเหล่านั้น จึงได้หารือกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย เมื่อ
ก่อนแลพระเจ้าอาวาสรูปนี้จัดแจงการสงฆ์ จัดแจงกระทั้งยาคุ ของควรเคี้ยว
ภัตตาหาร บัดนี้ เธอเลิกจัดแจงยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร อาวุโสทั้ง
หลาย เดียวนี้พระเจ้าอาวาสรูปนี้ชั่วเสียแล้ว ฉะนั้น พวกเราจงยกพระเจ้า
อาวาสรูปนี้เสีย ต่อมาจึงประชุมกัน ได้กล่าวคำนี้กะข้าพระพุทธเจ้าว่า เมื่อ
ก่อนแล ท่านได้จัดแจงการสงฆ์ ได้จัดแจงกระทั้งยาคุ ของควรเคี้ยว
ภัตตาหาร บัดนี้ ท่านนั้นเลิกจัดแจงยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตตาหารเสียแล้ว
อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม ข้าพระพุทธเจ้าตอบว่า
อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึงเห็น พระอัครคันคุดะเหล่านั้น จึงยกข้าพระ-
พุทธเจ้าเสียฐานไม่เห็นอาบัติทันที ข้าพระพุทธเจ้าได้มีความปริวิตกว่า เราไม่
รู้ชื่อนั้นว่า นั้นอาบัติ หรือมิใช่อาบัติ เราต้องอาบัติแล้วหรือไม่ต้อง ถูกยก
เสียแล้วหรือไม่ถูกยก โดยธรรมหรือไม่เป็นธรรม กำริบหรือไม่กำริบ
ควรแก้ฐานะหรือไม่ควรแก้ฐานะ ถ้ากระไร เราพึงไปจัมปานคร แล้วทูลถาม
เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระพุทธเจ้ามาจากวาสกคามนั้น พระพุทธ-
เจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ภิกษุ นั้นไม่เป็นอาบัติ นั้นเป็นอาบัติหา
มิได้ เธอไม่ต้องอาบัติ เธอต้องอาบัติหามิได้ เธอไม่ถูกยกเสีย เธอถูกยกเสีย
หามิได้ เธอถูกยกเสียโดยกรรมไม่เป็นธรรม กำริบ ไม่ควรแก้ฐานะ ไปเกิด
ภิกษุ เธอจงอาศัยอยู่ในวาสกคามนั้นแหละ.

พระกัสสปโคตรทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้นพระพุทธ-
เจ้าข้า แล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า ทำประทักษิณแล้ว
กลับไปวาสกคาม.

ครั้งนั้น ความรำคาญ ความเดือดร้อน ได้มีแก่พระอาคันตุกะเหล่านั้นว่า มิใช่ลาภของพวกเราหนอ ลาภของพวกเราไม่มีหนอ พวกเราได้ชั่วแล้วหนอ พวกเราไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะพวกเรายกภิกษุผู้บริสุทธืหาอาบัติมิได้เสีย เพราะเรื่องไม่ควร เพราะเหตุไม่ควร อาวุโสทั้งหลาย ฉะนั้น พวกเราจงไปจัมปานครแล้วแสดงโทษที่ล่วงเกิน โดยความเป็นโทษล่วงเกินในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า ต่อมาพระอาคันตุกะเหล่านั้น ก็บังเสนาสนะ ถือบาตรจีวรเดินไปทางจัมปานครบทจรไปโดยลำดับ ถึงจัมปานคร เข้าไปในพระพุทธร้านกถาวยบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พุทธประเพณี

ก็การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงปราศรัยกับพระอาคันตุกะทั้งหลาย นั้นเป็นพุทธประเพณี.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสปฏิสันถารแก่ภิกษุเหล่านั้นว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้อัดภาพเป็นไปได้หรือ พวกเธอเดินทางมาด้วยความลำบากน้อยหรือ และพวกเธอมาแต่ไหน ?

อา. พวกข้าพระพุทธเจ้ายังพอทนได้ยังพอให้อัดภาพเป็นไปได้ พระพุทธเจ้าข้า และพวกข้าพระพุทธเจ้าเดินทางมาไม่สู้ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า วาสกคามตั้งอยู่ในกาฬิชนบท พวกข้าพระพุทธเจ้ามาแต่वासกคามนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอใช่ไหมที่ยกภิกษุเจ้าอาวาสเสีย ?

อา. ใช่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยกภิกษุเจ้าอาวาสเสีย เพราะเรื่องอะไร เพราะเหตุอะไร ?

อา. เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่ควร พระพุทธเจ้าข้า.

ทรงติเตียนแล้วบัญญัติห้าม

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่สมควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ คุณก่อนโมฆบุรุษ โฉนพวกเธอจึงได้ยกภิกษุผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติเสีย เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควรเล่า การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส... ครั้น แล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ อันภิกษุไม่พึงยกเสีย เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไรสมควร รูปใดยกเสีย ต้องอาบัติทุกกฏ.

ทันใดภิกษุเหล่านั้นลุกจากที่นั่ง ทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงปะชายเสียดลงที่พระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า โทษที่ล่วงเกินได้ล่วงพวกข้าพระพุทธเจ้าผู้เขลา ผู้หลง ไม่ฉลาด เพราะพวกข้าพระพุทธเจ้าได้ยกโทษภิกษุที่บริสุทธิ์ หาอาบัติมิได้เสีย เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงพระกรุณารับโทษที่ล่วงเกินของข้าพระพุทธเจ้าเหล่านั้น โดยความเป็นโทษล่วงเกิน เพื่อความสำรวมต่อไป พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เอาเถิด โทษที่ล่วงเกินได้ล่วงพวกเธอผู้เขลา ผู้หลง ไม่ฉลาด เพราะพวกเธอได้ยกภิกษุที่บริสุทธิ์ หาอาบัติมิได้เสีย เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร แต่เพราะพวกเธอเห็นโทษล่วงเกิน โดยความเป็นโทษล่วงเกิน แล้วทำคืบตามธรรม เรา รับโทษนั้นของพวกเธอละ แท้จริง ข้อที่ภิกษุเห็นโทษล่วงเกิน โดยความเป็นโทษล่วงเกิน แล้วทำคืบตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป นั่นเป็นความเจริญในอารยะวินัย.

อุกเขปนียกรรม

[๑๗๕] ก็สมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายในเมืองจัมปา ทำกรรมเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ทำกรรมเป็นวรรคโดยธรรม ทำกรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ภิกษุรูปเดียวกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง รูปเดียวกภิกษุ ๒ รูปเสียบ้าง รูปเดียวกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง รูปเดียวกสงฆ์เสียบ้าง ๒ รูปยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง ๒ รูปยกภิกษุ ๒ รูปเสียบ้าง ๒ รูปยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง ๒ รูปยกสงฆ์เสียบ้าง หลายรูปยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง หลายรูปยกภิกษุ ๒ รูปเสียบ้าง หลายรูปยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง หลายรูปยกสงฆ์เสียบ้าง สงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันเสียบ้าง บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย...ต่างก็เพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุทั้งหลายในเมืองจัมปา จึงได้กระทำความเห็นปานนี้เล่า คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม... สงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันเสียบ้าง แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข่าว่าภิกษุทั้งหลายในเมืองจัมปาทำความเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม สงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันเสียบ้าง จริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน... ครั้นแล้ว ทรงธรรมีกถารับสั่งถึงภิกษุทั้งหลาย ว่าดังนี้:-

กรรมที่ใช้ได้และใช้ไม่ได้

[๑๗๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยธรรมใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ถ้ากรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ถ้ากรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุ ๒ รูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุรูปเดียวยกสงฆ์เสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุ ๒ รูปยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ. .

ภิกษุ ๒ รูปยกภิกษุ ๒ รูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุ ๒ รูปยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุ ๒ รูปยกสงฆ์เสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุหลายรูปยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุหลายรูปยกภิกษุ ๒ รูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุหลายรูปยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ภิกษุหลายรูปยกสงฆ์เสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

สงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันเสียบ้าง ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

กรรม ๔ ประเภท

[๑๗๗] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กรรมนี้มี ๔ ประเภท คือกรรมเป็น
วรรคโดยไม่เป็นธรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ๑ กรรมเป็น
วรรคโดยธรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม ๑.

อธิบายกรรม ๔ ประเภท

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภานั้น กรรมที่เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมนี้ ชื่อว่ากำเริบ ไม่ควรแก้ฐานะ เพราะไม่เป็นธรรม เพราะเป็นวรรค กรรมเห็นปานนี้ ไม่ควรทำ และเราก็ไม่อนุญาต.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภานั้น กรรมที่พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรมนี้ ชื่อว่ากำเริบ ไม่ควรแก้ฐานะ เพราะไม่เป็นธรรม กรรมเห็นปานนี้ ไม่ควรทำ และเราก็ไม่อนุญาต.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภานั้น กรรมที่เป็นวรรคโดยธรรมนี้ ชื่อว่ากำเริบ ไม่ควรแก้ฐานะ เพราะเป็นวรรค กรรมเห็นปานนี้ ไม่ควรทำ และเราก็ไม่อนุญาต.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภานั้น กรรมที่พร้อมเพรียงโดยธรรมนี้ ชื่อว่าไม่กำเริบ ควรแก้ฐานะ เพราะเป็นธรรม เพราะพร้อมเพรียง กรรมเห็นปานนี้ควรทำ และเราก่อนุญาต.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุดังกล่าวมานั้นแล พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แหละว่า พวกเราจักทำกรรมที่พร้อมเพรียงโดยธรรม.

พระฉัพพัคคีย์ทำกรรมหลายอย่าง

[๑๗๘] โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ทำกรรมเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ทำกรรมเป็นวรรคโดยธรรม ทำกรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ทำกรรมบกพร่องด้วยญัตติแต่สมบูรณ์ด้วยอนุสาวนาบ้าง ทำกรรมบกพร่องด้วยอนุสาวนาแต่สมบูรณ์ด้วยญัตติบ้าง ทำกรรมบกพร่อง

ทั้งอุตติบภพร่องทั้งอนุสาวนาบ้าง ทำกรรมเว้นจากกรรมบ้าง ทำกรรมเว้นจากวินัยบ้าง ทำกรรมเว้นจากสัตตสุตสนบ้าง ทำกรรมที่ถูกค้านแล้วและขึ้นทำ ไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก้ฐานะบ้าง.

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย...ต่างก็เพ่งโทษ ดิเสียน โพนทะนาว่า โฉนพระฉัพพัคคีย์ จึงได้ทำกรรมเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม... ทำกรรมที่ถูกคัดค้านแล้วและขึ้นทำ ไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก้ฐานะบ้างเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ข่าว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ทำกรรมเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม...ทำกรรมที่ถูกคัดค้านแล้วและขึ้นทำ ไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก้ฐานะบ้างจริงหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดิเสียน...ครั้นแล้ว ทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่าดังนี้:-

กรรมที่ใช้ไม่ได้

[๑๗๕] คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ถ้ากรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ถ้ากรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ถ้ากรรมบกพร่องด้วยญัตติ สนบูรณ์ด้วยอนุสาวนา ใช้ไม่ได้ และไม่
ควรทำ.

ถ้ากรรมบกพร่องด้วยอนุสาวนา สมบูรณ์ด้วยญัตติ ใช้ไม่ได้ และไม่
ควรทำ.

ถ้ากรรมบกพร่องทั้งญัตติ บกพร่องทั้งอนุสาวนา ใช้ไม่ได้ และไม่
ควรทำ.

กรรมแม้แยกจากกรรม ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

กรรมแม้แยกจากวินัย ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

กรรมแม้แยกจากสัตตสุสาน ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ถ้ากรรมที่ถูกคัดค้านแล้ว และขึ้นทำ ไม่เป็นกรรม กำเริบ ไม่ควร
แก้ฐานะ ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

กรรม ๖ ประเภท

[๑๘๐] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กรรมนี้มี ๖ ประเภทคือ กรรมไม่เป็น
กรรม ๑ กรรมเป็นวรรค ๑ กรรมพร้อมเพรียง ๑ กรรมเป็นวรรคโดยเทียม
กรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมกรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยกรรม ๑.

อธิบายกรรมไม่เป็นกรรม

[๑๘๑] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธุกรรมไม่เป็นกรรม เป็นไฉน ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ภิกษุทำกรรมด้วยตั้งญัตติอย่าง
เดียว และไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยญัตติ ๒ ครั้ง และไม่สวด
กรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

ในอุตติหุติกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาอย่างเดียว และ
ไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

ในอุตติหุติกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจา ๒ ครั้ง และ
ไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

ในอุตติหุตถกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยตั้งญัตติอย่างเดียว และไม่
สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

ในอุตติหุตถกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยตั้งญัตติ ๒ ครั้ง ด้วยตั้ง
ญัตติ ๓ ครั้ง ด้วยตั้งญัตติ ๔ ครั้ง และไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่
เป็นธรรม.

ในอุตติหุตถกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาอย่างเดียว
และไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

ในอุตติหุตถกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจา ๒ ครั้ง ด้วย
สวดกรรมวาจา ๓ ครั้ง ด้วยสวดกรรมวาจา ครั้ง และไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่า
กรรมไม่เป็นธรรม.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

อธิบายกรรมเป็นวรรค

[๑๘๒] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมเป็นวรรค เป็นไฉน ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในอุตติหุติกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวน
เท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มาประชุม ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่
พร้อมหน้ากันคัดค้าน ซึ่งว่ากรรมเป็นวรรค.

ในอุตติหุติกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้น มาประชุม แต่ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค.

ในอุตติหุติกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้น มาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค.

ในอุตติหุตถกรรม ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้น ไม่ มาประชุม ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค

ในอุตติหุตถกรรมถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้น มาประชุม แต่ไม่นำฉันทะของภิกษุที่ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค.

ในอุตติหุตถกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้น มาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมเป็นวรรค.

อธิบายกรรมพร้อมเพรียง

[๑๘๓] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมพร้อมเพรียง เป็นไฉน ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในอุตติหุติกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวน เท่าใด ภิกษุเหล่านั้น มาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อม หน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียง.

ในอุตติหตุตถกรรม ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้น
มาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากัน ไม่คัดค้าน ชื่อว่า
กรรมพร้อมเพรียง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่ากรรมพร้อมเพรียง.

อธิบายกรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

[๑๘๔] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่งกรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม
เป็นไฉน ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในอุตติหตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาทีก่อน
ตั้งอุตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มาประชุม
ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็น
วรรคโดยเทียมธรรม.

ในอุตติหตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาทีก่อน ตั้งอุตติภายหลัง ภิกษุ
ผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม แต่ไม่นำฉันทะของภิกษุ
ผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากัน คัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม.

ในอุตติหตุตถกรรมถ้าภิกษุสวดกรรมวาทีก่อน ตั้งอุตติภายหลัง ภิกษุ
ผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควร
ฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

ในอุตติหตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาทีก่อน ตั้งอุตติภายหลัง ภิกษุ
ผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มาประชุม ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควร
ฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม.

ในอุตติหตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาทีก่อน ตั้งอุตติภายหลัง
ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มาประชุม ไม่นำฉันทะของ

ภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียม
ธรรม.

ในบัญญัติตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุ
ผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควร
ฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม.
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม.

อธิบายกรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม

[๑๘๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม
เป็นไฉน ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในบัญญัติทุติยกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาจาก่อน
ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้น มาประชุม นำ
ฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อม
เพรียงโดยเทียมธรรม.

ในบัญญัติตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุ
ผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควร
ฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า กรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม

อธิบายกรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม

[๑๘๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมพร้อมเพรียงโดยธรรมเป็น
ไฉน ?

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในบัญญัติทุติยกรรม ถ้าภิกษุตั้งบัญญัติก่อน ทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาหนึ่งเดียวภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพียงโดยธรรม.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในบัญญัติตติยกรรม ถ้าภิกษุตั้งบัญญัติก่อน ทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจา ๓ ครั้งภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพียงโดยธรรม.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมพร้อมเพียงโดยธรรม.

สงฆ์ ๕ ประเภท

[๑๘๗] สงฆ์มี ๕ คือ ภิกษุสงฆ์จตุรกร ๑. ภิกษุสงฆ์ปัญจกร ๑. ภิกษุสงฆ์ทศกร ๑. ภิกษุสงฆ์วิสตติกร ๑. และภิกษุสงฆ์อติเรกวิสตติกร ๑.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในภิกษุสงฆ์เหล่านั้น ภิกษุสงฆ์จตุรกรพร้อมเพียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง เว้นกรรม ๓ อย่าง คือ อุปสมบท ปวารณา อัมภาน.

ภิกษุสงฆ์ปัญจกร พร้อมเพียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง เว้น กรรม ๒ อย่าง คือ อุปสมบทในมัชฌิมชนบท และอัมภาน.

ภิกษุสงฆ์ทศกร พร้อมเพียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง เว้นอัมภานกรรมอย่างเดียว.

ภิกษุสงฆ์วิสตติกร พร้อมเพียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง.

ภิกษุสงฆ์อธิเรกวิสติวรรค พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง.

กรรมที่สงฆ์จตุวรรคทำ

[๑๘๘] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์จตุวรรคจะทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๔ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ถ้ากรรมที่สงฆ์จตุวรรคจะทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๔...มีสามเณรเป็นที่ ๔...มีสามเณรีเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้บอกลาสิกขาเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ต้องอันติมัตถุเป็นที่ ๔...มีภิกษุถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๔...มีบัณฑิตเป็นที่ ๔...มีภิกษุลักเพศเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรัถยเป็นที่ ๔...มีสัตว์ศิรัจจานเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ทำมาตุฆาตเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ทำปิตุฆาตเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ทำอรหันตฆาตเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ทำสังฆเภทเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาทเป็นที่ ๔...มีอุกโตพยัญชนกเป็นที่ ๔...มีภิกษุนานาสังวาสเป็นที่ ๔...มีภิกษุผู้อยู่ในสีมาต่างกันเป็นที่ ๔...มีภิกษุอยู่ในเวหาสดด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๔...สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด มีผู้นั้นเป็นที่ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

กรรมที่สงฆ์จตุวรรคทำ จบ

กรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำ

[๘๙] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๕ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๕... มีสามเณรเป็นที่ ๕... มีสามเณรเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขาเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ต้องอันตมวัตตเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่เห็นอาบัติเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่ทำคินอาบัติเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่สละทฎฐิปปเป็นที่ ๕... มีบัณเฑาะก์เป็นที่ ๕... มีภิกษุลักเพศเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์เป็นที่ ๕... มีสัตว์คิริจฉานเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ทำมาตุมาตเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ทำปิตุมาตเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ทำอรหันตมาเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ทำสังฆเภทเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้ทำโลหิตูปบาทเป็นที่ ๕... มีอุกโตพญชนกเป็นที่ ๕... มีภิกษุนานาสังวาสเป็นที่ ๕... มีภิกษุอยู่ในสี่มาต่างกันเป็นที่ ๕... มีภิกษุผู้อยู่ในเวหาสดด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๕... สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด มีผู้นั้นเป็นที่ ๕ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

กรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำ จบ

กรรมที่สงฆ์ทศวรรคทำ

[๑๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ทศวรรคทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๑๐ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ทศวรรคทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๑๐... มีสามเณรเป็นที่ ๑๐... มีสามเณรเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขาเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ต้องอันตมวัตตเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่เห็นอาบัติเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่ทำคินอาบัติเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่สละทฎฐิปปเป็นที่ ๑... มีบัณเฑาะก์เป็นที่ ๑๐... มีภิกษุลักเพศเป็นที่ ๑๐ มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์เป็นที่ ๑๐... มี

สัตว์ดิรัจฉานเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ทำมาตุจฉาเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ทำ
ปิตุจฉาเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ทำอรหันตมาตุจฉาเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ประทุษร้าย
ภิกษุณีเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ทำสังฆเภทเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาท
เป็นที่ ๑๐... มีอุกโตพญชนกเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุนานาสังวาสเป็นที่ ๑๐...
มีภิกษุอยู่ในสีมาต่างกันเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้อยู่ในเวหาสดด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๑๐
... สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด มีผู้นั้น เป็นที่ ๑๐ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และ
ไม่ควรทำ.

กรรมที่สงฆ์ทสวรคทำ จบ

กรรมที่สงฆ์วิสติวรคทำ

[๑๕๑] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์วิสติวรคทำ สงฆ์มี
ภิกษุณี เป็นที่ ๒๐ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์วิสติวรคทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็น
ที่ ๒๐... มีสามเณรเป็นที่ ๒๐... มีสามเณรีเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุผู้บอก
ลาสิกขาเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์
ยกเสียฐานไม่เห็นยาบัตติเป็นที่ ๑๐... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่ทำคินอาบัติ
เป็นที่ ๒๐... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละทกฺกฐิปาปเป็นที่ ๒๐... มี
บัณเฑาะก์เป็นที่ ๒๐... มีภิกษุลักเพศเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุผู้เข้าริศเดียรถีย์
เป็นที่ ๒๐... มีสัตว์ดิรัจฉานเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุผู้ทำมาตุจฉาเป็นที่ ๒๐...
มีภิกษุผู้ทำปิตุจฉาเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุผู้ทำอรหันตมาตุจฉาเป็นที่ ๒๐... มี
ภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุผู้ทำสังฆเภทเป็นที่ ๒๐... มี
ภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาทเป็นที่ ๒๐... มีอุกโตพญชนกเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุ

นานาสังวาสเป็นที่ ๒๐... มีภิกษุอยู่ในสีมาต่างกันเป็นที่ ๒๐...[๑] สงฆ์ทำ
กรรมแก่ผู้ใด ผู้นั้นเป็นที่ ๒๐ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.
กรรมที่สงฆ์วิสัตว์รรคทำ จบ

กรรมที่สงฆ์จตุรรคเป็นต้นทำ

[๑๕๒] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นที่ ๔ พึง
ให้ปริวาส พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสนั้นเป็นที่
๒๐ พึงอัphan กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมเป็นที่ ๔
พึงให้ปริวาส พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติ
เดิมนั้นเป็นที่ ๒๐ พึงอัphan กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรมานัตเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส
พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้ควรมานัตนั้นเป็นที่ ๒๐ พึง
อัphan กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ประพฤติมานัตเป็นที่ ๔ พึงให้
ปริวาส พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้ประพฤติมานัตเป็นที่ ๒๐
พึงอัphan กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรอัphanเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส
พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้ควรอัphanนั้นเป็นที่ ๒๐ พึง
อัphan กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรรทำ.

๑. โบราณ,พม่าเพิ่มมีภิกษุผู้อยู่ในเวฬุด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๒๐.

ปฏิกโกสนา ๒ อย่าง

[๑๕๓] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น
บางคนคัดค้านไม่ขึ้น.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ใครเล่าคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ไม่ขึ้น.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณี คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ไม่ขึ้น.

สิกขมานา...

สามเณร...

สามเณรี...

ภิกษุผู้บอกลาสิกขา...

ภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุ...

ภิกษุวิกุลจริต...

ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน...

ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา...

ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่เห็นอาบัติ...

ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่ทำคืนอาบัติ...

ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเลิขฐานไม่สละทิฏฐิบาป...

บัณเฑาะก์...

ภิกษุลักเพศ...

ภิกษุเข้ารีตเดียรฉัตร...

สัตว์ดิรัจฉาน...

ภิกษุผู้ฆ่ามารดา...

ภิกษุผู้ฆ่าบิดา...

ภิกษุผู้มาพระอรหันต์...

ภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณี...

ภิกษุผู้ทำสังฆเภท...

ภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาท...

อุกโตพญชนก...

ภิกษุนานาสังวาส...

ภิกษุผู้อยู่ในสีมาต่างกัน...

ภิกษุผู้อยู่ในเวหาสด้วยฤทธิ์...

สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด ผู้นั้นคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ไม่ขึ้น.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้แล คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ไม่ขึ้น.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ใครเล่าคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุปกติตัดจะมีสังวาสเสมอกัน อยู่ในสีมาเดียวกัน.

โดยที่สุดแม้ภิกษุผู้นั่งอยู่บนอาสนะติดกันบอกให้รู้ คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น.

นิสสรณา ๒ อย่าง

[๑๕๔] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นิสสรณาการขับออกนี้มี ๒ อย่าง คือ มีบุคคลที่ยังไม่ถึงการขับออก ถ้าสงฆ์ขับเธอออก บางคนเป็นอันสงฆ์ขับออกดีแล้ว บางคนเป็นอันสงฆ์ขับออกไม่ดี.

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลชนิดใดที่ยังไม่ถึงการขับออก ถ้าสงฆ์ขับเธอออก เป็นอันขับออกไม่ดี.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ ถ้าสงฆ์จับเธอออก เป็นอันจับออกไม่ดี.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้ เรากล่าวว่ายังไม่ถึงการจับออก ถ้าสงฆ์จับเธอออกเป็นอันจับออกไม่ดี.

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลชนิดใดที่ยังไม่ถึงการจับออก ถ้าสงฆ์จับเธอออก เป็นอันจับออกดีแล้ว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพาล ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ถ้าสงฆ์จับเธอออก เป็นอันจับออกดีแล้ว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้ เรากล่าวว่ายังไม่ถึงการจับออก ถ้าสงฆ์จับเธอออก เป็นอันจับออกดีแล้ว.

โอสาร์ณา ๒ อย่าง

[๑๕๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โอสาร์ณาการรับเข้าห่มนี้มี ๒ อย่าง คือมีบุคคลที่ยังไม่ถึงการรับเข้าห่ม ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าห่ม บางคนเป็นอันรับเข้าดี บางคนเป็นอันรับเข้าไม่ดี.

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลชนิดใดที่ยังไม่ถึงการรับเข้าห่ม ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าห่ม เป็นอันรับเข้าไม่ดี.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัณเฑาะก์ยังไม่ถึงการรับเข้าห่ม ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าห่มเป็นอันรับ เข้าไม่ดี.

คนลักเพศ...

คนเข้ารีตเดียรถีย์...

สัตว์ดิรัจฉาน...

คนผู้มามีมารดา...

คนผู้มามีบิดา...

คนผู้มามีพระอรหันต์...

คนผู้ประทุษร้ายภิกษุณี

คนผู้ทำสังฆเภท...

คนผู้ทำโลหิตุปบาท...

อุกโตพญานก ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ได้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรากล่าวว่ายังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ได้.

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลชนิดใดที่ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าได้แล้ว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนมือด้วน ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าได้แล้ว.

คนเท้าด้วน...

คนทั้งมือและเท้าด้วน...

คนหูขาด...

คนจมูกแหว่ง...

คนทั้งหูขาดจมูกแหว่ง...

คนนิ้วมือนิ้วเท้าขาด...

คนมีง่ามมือมีง่ามเท้าขาด...

คนเอ็นขาด

คนมือเป็นแผ่น...
คนค่อม...
คนเตี้ย...
คนคอพอก...
คนมีเครื่องหมายติดตัว...
คนมีรอยเขี้ยวด้วยหวาย...
คนถูกประกาศให้จับ...
คนเท้าปุก...
คนมีโรคเรื้อรัง...
คนแปลกเพื่อน...
คนตาบอดข้างเดียว...
คนง่อย...
คนกระจอก...
คนเป็นโรคอัมพาต...
คนมีอิริยาบถขาด...
คนชราทุพพลภาพ...
คนตาบอดสองข้าง...
คนใบ้...
คนหูหนวก...
คนทั้งบอดและใบ้...
คนทั้งบอดและหนวก...
คนทั้งใบ้และหนวก...

คนทั้งบอด ไข้ และหนวกยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่
เป็นอันรับ เข้าดีแล้ว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้ เรากล่าวว่ายังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้า
สงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดีแล้ว.

วาทกามภณวาร ที่ ๑ จบ

อุกเขปนียกรรมที่ไม่เป็นกรรม

[๑๕๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เห็น
อาบัติ สงฆ์หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธอว่า อาวุโส ท่านต้อง
อาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม?

เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลายผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น สงฆ์ยกเธอเสีย
ฐานไม่เห็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ทำคืนอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุ
หลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืน
อาบัตินั้นเสียเธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะทำคืน สงฆ์
ยกเธอเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่สละทิฏฐิลามก สงฆ์หรือภิกษุ
หลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธอว่า อาวุโส ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามก
นั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยก
เธอเสียฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เห็นอาบัติ และไม่ทำคืนอาบัติ
สงฆ์หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว

ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม จงทำคืนอาบัตินั้น เสียเธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น ไม่มีอาบัติที่จะทำคืน สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ และฐานไม่ทำคืน ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เห็นอาบัติ และไม่สละทิฏฐิลามก สงฆ์หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น ไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ และฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ทำคืนอาบัติ และไม่สละทิฏฐิ-ลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้นเสีย ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะทำคืน ไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ และฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เห็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ ไม่สละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธอว่า อาวุโส ท่าน ต้องอาบัติแล้วท่านเห็นอาบัตินั้นไหม จงทำคืนอาบัตินั้นเสีย ท่านมีทิฏฐิ-ลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น ไม่มีอาบัติที่จะทำคืน ไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ฐานไม่ทำคืนอาบัติ และฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

[๑๕๗] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เห็นอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม เธอล่าอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมเห็นขอรับ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำคืนอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมจักทำคืนขอรับ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธว่า อาวุโส ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมจักสละ ขอรับ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เห็นอาบัติ และทำคืนอาบัติ...

เป็นผู้เห็นอาบัติ และสละทิฏฐิลามก...

เป็นผู้ทำคืนอาบัติ และสละทิฏฐิลามก...

เป็นผู้เห็นอาบัติ ทำคืนอาบัติ และสละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม จงทำคืนอาบัตินั้น ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมเห็นขอรับ ผมจักทำคืนขอรับ ผมจักสละขอรับ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ฐานไม่ทำคืนอาบัติ และฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นกรรม.

อุกเขปนียกรรมที่เป็นธรรม

[๑๕๘] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เห็นอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติ แล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้น ไหม เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น สงฆ์ยกเธอเสียดฐานไม่เห็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำคืนอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้น เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะทำคืน สงฆ์ยกเธอเสียดฐานไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธว่า อาวุโส ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้น เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียดฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เห็นอาบัติ ทำคืนอาบัติ...

เป็นผู้เห็นอาบัติ และสละทิฏฐิลามก...

เป็นผู้ทำคืนอาบัติ และสละทิฏฐิลามก...

เป็นผู้เห็นอาบัติ ทำคืนอาบัติ และสละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือ ภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทเธว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม จงทำคืนอาบัตินั้น ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้น เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น ไม่มีอาบัติที่จะทำคืน ไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียดฐานไม่เห็นอาบัติ ฐานไม่คืนอาบัติ และฐานไม่สละคืนทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม.

พระอุบาลีทูลถามปัพพาชนียกรรมเป็นต้น

[๑๕๕] ครั้งนั้น ท่านพระอุบาลีเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า กรรมที่ควรทำในที่พร้อมหน้า แต่สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันกลับทำในที่ลับหลัง การกระทำนั้น ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย หรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมไม่เป็นธรรมไม่เป็นวินัย.

อุ. สงฆ์พร้อมเพรียงกัน ทำกรรมที่ควรสอบถาม แต่ทำโดยไม่สอบถาม... ทำกรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ โดยมีได้ปฏิญาณ... ให้อุมพหวินัย แก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย... ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย... ทำตัสชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยการม... ทำนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสชนียกรรม... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนียสกรรม... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม... อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภาน ให้อุปสมบทกุลบุตร การกระทำนั้น ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย กรรมที่ควรทำในที่พร้อมหน้า แต่สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันกลับทำเสียในที่ลับหลัง อย่างนี้แลอุบาลี ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

อุบาลี สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำกรรมที่ควรสอบถาม แต่ทำโดยไม่
สอบถาม... ทำกรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ โดยมีได้ปฏิญาณ... ให้มูพห-
วินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย... ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุผู้ควรอมูพหวินัย
ทำตัสชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำนียสการมแก่ภิกษุ
ผู้ควรตัสชนียการม... ทำปัพพาชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรนียสการม... ทำ
ปฎิสารณียการมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียการม... ทำอุกเขปนียการมแก่ภิกษุ
ผู้ควรปฎิสารณียการม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียการม... ชก
ภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชกเข้าหาอาบัติ
เดิม... อพทานภิกษุผู้ควรมานัต... ให้ภิกษุผู้ควรอพทานให้อุปสมบทกุลบุตร
อย่างนี้แลอุบาลี ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้
สงฆ์ย่อมมิโทษ.

[๒๐๐] อุ. กรรมที่ควรทำในที่พร้อมหน้า สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน
ทำในที่พร้อมหน้า การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรมเป็นวินัยหรือหนอ
พระพุทธเจ้าข้า ?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรม เป็นวินัย.

อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำกรรมที่ควรสอบถามแล้วทำโดยการ
สอบถาม... ทำกรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ โดยการปฏิญาณ... ให้สติวินัย
แก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย... ให้มูพหวินัย แก่ภิกษุผู้ควรอมูพหวินัย... ทำ
ตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำตัสชนียการมแก่
ภิกษุผู้ควรตัสชนียการม... ทำนียสการมแก่ภิกษุผู้ควรนียสการม... ทำ
ปัพพาชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียการม... ทำปฎิสารณียการมแก่ภิกษุ
ผู้ควรปฎิสารณียการม... ทำอุกเขปนียการมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียการม...

ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส... ชักเข้าหาอาบัติเดิมซึ่งภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต... อphanภิกษุผู้ควรอphan... อุปสมบทกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรม เป็นวินัย หรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า ?

ภ. อุบาสิ การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรม เป็นวินัย กรรมที่ควรทำในที่พร้อมหน้า สงฆ์ผู้พร้อมเพียงกันทำในที่พร้อมหน้า อย่างนี้แล อุบาสิ ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมไม่มีโทษ.

อุบาสิ สงฆ์ผู้พร้อมเพียงกันทำกรรมที่ควรสอบถามแล้วทำโดยสอบถาม... ทำกรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ โดยการปฏิญาณ... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย... ให้อมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย... ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำตชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตชชนียกรรม... ทำนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนียสกรรม... ทำปัพพชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพชชนียกรรม... ทำปฐิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฐิสารณียกรรม... ทำอุกเขปณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปณียกรรม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส... ชักเข้าหาอาบัติเดิมซึ่งภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต... อphanภิกษุผู้ควรอphan... อุปสมบทกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อย่างนี้แล อุบาสิ ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมไม่มีโทษ.

[๒๐๑] อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพียงกัน ให้อมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย การกระทำนั้น ชื่อว่า กรรมเป็นธรรม เป็นวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า ?

ก. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย.

อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุผู้ควรอมุพห-
วินัย...ให้อมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำตชชนียกรรม
แก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุ
ตชชนียกรรม... ทำนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตชชนียกรรม... ทำตชชนียกรรม
แก่ภิกษุผู้ควรนียสกรรม... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนียสกรรม...
ทำนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม... ทำปฎิสารณียกรรมแก่ภิกษุ
ผู้ควรปัพพาชนียกรรม... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฎิสารณียกรรม...
ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ปฎิสารณียกรรม... ทำปฎิสารณียกรรมแก่ภิกษุ
ผู้ควรอุกเขปนียกรรม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม... ทำอุกเข-
ปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส... ชกภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติ... ให้
ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรชกเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชกเข้าหา
อาบัติเดิม... ชกภิกษุผู้ควรมานัตเข้าหาอาบัติเดิม... อพทานภิกษุผู้ควร
มานัต... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอพทาน... ให้ภิกษุผู้ควรอพทานให้อุปสม-
บทกุลบุตร... อพทานกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมเป็น
ธรรม เป็นวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ก. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย อุบาลี
สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้อมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตติวินัย... ให้ตติวินัยแก่ภิกษุ
ผู้ควรอมุพหวินัย อย่างนี้แล อุบาลี ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย
และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุ ผู้ควรอมุพห-
วินัย...ให้อมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำตชชนียกรรมแก่

ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียการม... ทำนียสการมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียการม... ทำตัชชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรนียสการม... ทำปัพพาชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรนียสการม... ทำนียสการมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียการม... ทำปฐิสารณียการมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียการม... ทำปัพพาชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรปฐิสารณียการม... ทำอุกเขปนียการมแก่ภิกษุผู้ควรปฐิสารณียการม... ทำปฐิสารณียการมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียการม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียการม... ทำอุกเขปนียการมแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส... ชกภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติ... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรชกเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชกเข้าหาอาบัติเดิม... ชกภิกษุผู้ควรมานัตเข้าหาอาบัติเดิม... อphanภิกษุผู้ควรมานัต... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอphan... ให้ภิกษุผู้ควรอphanอุปสมบทกุลบุตร... อphanกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อย่างนี้แลอุบาลีชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมิโทษ.

[๒๐๒] อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้สตวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสตวินัย... ให้อมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย การกระทำนั้น ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย หรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้น ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย.

อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้อมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย... ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำตัชชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียการม... ทำนียสการมแก่ภิกษุผู้ควรนียสการม... ทำปัพพาชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียการม... ทำปฐิสารณียการมแก่ภิกษุผู้ควรปฐิสารณียการม... ทำอุกเขปนียการมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียการม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส... ชกเข้าหาอาบัติเดิมซึ่งภิกษุผู้ควรชก

เข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต... อphanภิกษุผู้ควร
อphan... อุปสมบทกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท การกระทำนั้นชื่อว่ากรรม
เป็นธรรม เป็นวินัย หรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาสิ การกระทำนั้น ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย อุบาสิ
สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย... ให้อุมุพหวินัยแก่
ภิกษุผู้ควรอุมุพหวินัย อย่างนี้แล อุบาสิ ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย
และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมไม่มีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้อุมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอุมุพหวินัย...
ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำตชชนียการม
แก่ภิกษุผู้ควรตชชนียการม... ทำนียสการมแก่ภิกษุผู้ควรนียสการม... ทำ
ปัพพาชนียการมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียการม... ทำปฐิสารณียการมแก่
ภิกษุผู้ควรปฐิสารณียการม... ทำอุกเขปนียการมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนีย
การม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส... ชักเข้าหาอาบัติเดิมซึ่งภิกษุผู้
ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต... อphanภิกษุผู้
ควรอphan... อุปสมบทกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อย่างนี้แลอุบาสิ ชื่อว่า
กรรมเป็นธรรม เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมไม่มีโทษ.

[๒๐๓] ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้ารับ สั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดู
ก่อนภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้อุมุพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย
อย่างนี้แลภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการ
กระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัสสปาปิยสิกการณแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย...
ทำตัสชฌนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย.. ทำนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย...
ทำปัพพาชฌนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควร
สติวินัย... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้
ควรสติวินัย... ชักภิกษุผู้ควรสติวินัยเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควร
สติวินัย... อพทานภิกษุผู้ควรสติวินัย... ให้ภิกษุผู้ควรสติวินัยให้อุปสมบท
กุลบุตร อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย
และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัสสปาปิยสิกการณแก่ภิกษุผู้ควรอมุพห-
วินัยอย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการ
กระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัสชฌนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย...
ทำนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย... ทำปัพพาชฌนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควร
อมุพหวินัย... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย... ทำอุกเขปนีย-
กรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย...
ชักภิกษุผู้ควรอมุพหวินัยเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย
... อพทานภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย... ให้ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัยให้อุปสมบท-
กุลบุตร... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลายชื่อ
ว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัสชฌนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิย-
สิกการณ... ทำนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการณ... ทำปัพพา-
ชฌนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการณ... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้

ควรตัสสปาปิยสิกการม... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... ให้อัมพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกการม... อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสชนียกรรม... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนียสกรรม... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม... อัมพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรมานัต... ให้ภิกษุผู้ควรอัมพหวินัยให้อุปสมบทกุลบุตร... ให้สติวินัยแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ให้อัมพหวินัยแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ทำตัสสปาปิยสิกการมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ทำตัสชนียกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ทำนียสกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ทำปัพพาชนียกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ทำปฏิสารณียกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ทำอุกเขปนียกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ให้ปริวาสแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... ชักกุลบุตรผู้ควรอุปสมบทเข้าหาอาบัติเดิม... ให้มานัตแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท... อัมพหวินัยแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ

อุบาลีปุจฉาภาณวาร ที่ ๒ จบ

ดัชนีกรรม

[๒๐๔] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความ
บาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์
ในเรื่องนั้นถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุ
รูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว
ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็น
วรรคโดยไม่เป็นธรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้น
สู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ไปปริกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่า
อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงดัชนี
กรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกัน
โดยไม่เป็นธรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้น
สู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า
อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลง
ดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรค
โดยธรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาส
แม่อื่น แม้นอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโส
ทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรค โดยธรรมลงดัชนีกรรม เอาละ
พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลง
ดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้
ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย
ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวก
เราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรมลง
ดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

[๒๐๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นกรรม ลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปริกษาคงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นกรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยกรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปริกษาคงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยกรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมกรรม ลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลาย ก็ได้ปริกษาคงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยเทียมกรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมกรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปริกษาคงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลายภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยเทียมกรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นกรรม ลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

[๒๐๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาดกกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดกกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยธรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดกกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดกกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดกกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .

[๒๐๗] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาดตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุนั้น ไปจากอาวาสนั้น สู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตักขณียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรมลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้น สู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตักขณียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นธรรมลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตักขณียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตักขณียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรม ลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

[๒๐๘] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาดกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตักขณียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตักขณียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้น สู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตักขณียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรมลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้น สู่อาวาสแม่อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาดกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยธรรมลงตักขณียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตักขณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตักขณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

นียสกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมเป็นต้น

[๒๐๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรินิพพานด้วยกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร เอาละ พวกเราจะลงนียสกรรมแก่เธอดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงนียสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลาย ก็ได้ปรินิพพานด้วยกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงนียสกรรม เอาละ พวกเราจะลงนียสกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงนียสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... ฟังแต่จักรเหมือนหนหลัง.

ปัพพาชนียกรรม

[๒๑๐] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประทุษร้าย ทรชนมีมารยาทเลวทรามในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรินิพพานด้วยกันอย่างนี้ว่าอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ประทุษร้ายทรชน มีมารยาทเลวทราม เอาละพวกเราจะลงปัพพาชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้น ไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรินิพพานด้วยกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงปัพพาชนีย-

กรรม เอาละ พวกเราจะลงปีพพานิยกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงปีพพานิยกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... เป็นวรรคโดยธรรม เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม... ฟังแต่จกัรเหมือนหนหลัง.

ปฎิสารณิยกรรม

[๒๑๑] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมคำ ย่อมบริภาษพวกคฤหัสถ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ย่อมคำ ย่อมบริภาษพวกคฤหัสถ์ เอาละ พวกเราจะลงปฎิสารณิยกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงปฎิสารณิยกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม. . ฟังแต่จกัรเหมือนหนหลัง.

อุกเขปนียกรรม

[๒๑๒] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติและไม่ปรารธนาจะเห็นอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่าอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารธนาจะเห็นอาบัติ เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม... ฟังแต่จกัรเหมือนหนหลัง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาคถาด้วยกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่เธอ ดังนี้แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นกรรม ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นกรรม... เป็นวรรคโดยกรรม... เป็นวรรคโดยเทียมกรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมกรรม... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาปในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาคถาด้วยกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาป เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่เธอ ดังนี้แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นกรรม ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นกรรม... เป็นวรรคโดยกรรม... เป็นวรรคโดยเทียมกรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมกรรม... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ขอรบับดัชฌนียกรรม

[๒๐๓] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงดัชฌนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอรบับดัชฌนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาคถาด้วยกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงดัชฌนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอรบับดัชฌนียกรรม เอาละ

พวกเราจะระงับตัชฌนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเป็นธรรมระงับ
ตัชฌนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม่อื่น แม้
ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย
สงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมระงับตัชฌนียกรรมแก่ภิกษุรูปนี้แล้ว เอาละ
พวกเราจะระงับตัชฌนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเป็นธรรม
ระงับตัชฌนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดย
เทียมธรรมะ... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชฌนีย-
กรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับ
ตัชฌนียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโส
ทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชฌนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หาย
เย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชฌนียกรรม เอาละ พวกเราจะ
ระงับตัชฌนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ระงับ
ตัชฌนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... เป็นวรรคโดยธรรมะ... เป็นวรรคโดยเทียม
ธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชฌนีย-
กรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับ
ตัชฌนียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโส
ทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชฌนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หาย
เย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชฌนียกรรม เอาละ พวกเราจะ
ระงับตัชฌนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรมระงับตัชฌนียกรรม
แก่ภิกษุรูปนั้น... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม
... เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงดัชนีกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับดัชนีกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงดัชนีกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะระงับดัชนีกรรมแก่เธอดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรม ระงับดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... จึงพร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม... เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม... พร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงดัชนีกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ ขอระงับดัชนีกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงดัชนีกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับดัชนีกรรม เอาละ พวกเราจะระงับดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม ระงับดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม... พร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม...

ขอระงับนิยสกรรม

[๒๑๔] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงนิยสกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับนิยสกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงนิยสกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับนิยสกรรม เอาละ พวกเราจะระงับนิยสกรรมแก่เธอ

ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระบุนิสยกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ...
พร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม ... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดย
เทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... ฟังแต่จกรเหมือนหนหลัง.

ขอรุ้งบปีพพาชนียกรรม

[๒๑๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลง
ปีพพาชนียกรรม แล้วประพฤติดุขชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึง
ขอรุ้งบปีพพาชนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่าง
นี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงปีพพาชนียกรรมแล้ว ประพฤติ
ดุขชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอรุ้งบปีพพาชนียกรรม
เอาละ พวกเราจะระบุปีพพาชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดย
ไม่เป็นธรรม ระบุปีพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่
เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อม
เพรียงกันโดยเทียมธรรม... ฟังแต่จกรเหมือนหนหลัง

ขอรุ้งบปฏิสารณียกรรม

[๒๑๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงปฏิสาร-
ณียกรรมแล้ว ประพฤติดุขชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอ
ระบุปฏิสารณียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้
ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้ว ประพฤติ
ดุขชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอรุ้งบปฏิสารณียกรรม
เอาละ พวกเราจะระบุปฏิสารณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่
เป็นธรรม ระบุปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่

เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทิยมธรรม... พร้อม
เพรียงกัน โดยเทิยมธรรม... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ขอระงับอุกเขปนิยกรรม

[๒๑๗] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลง
อุกเขปนิยกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง
ประพฤติกั้ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติ ในเรื่องนั้น
ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล
ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อ
หยิ่ง ประพฤติกั้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนิยกรรมฐานไม่เห็นอาบัติ เอา
ละ พวกเราจะระงับอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็น
วรรคโดยธรรมระงับอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อม
เพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทิยม
ธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทิยมธรรม... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนิย-
กรรม ฐานไม่ทำคิณอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติกั้
ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนิยกรรมฐานไม่ทำคิณอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุ
ทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์
ลงอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่ทำคิณอาบัติแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง
ประพฤติกั้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่ทำคิณอาบัติ เอาละ
พวกเราจะระงับอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่ทำคิณอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็น
วรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุกเขปนิยกรรมฐานไม่ทำคิณอาบัติแก่ภิกษุรูป

นั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็น
วรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม... ฟังแต่จก
เหมือนหนหลัง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนีย-
กรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้
ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุ
ทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์
ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง
ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป เอาละ
พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่เธอ ดังนี้ แล้ว
ได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิแก้ภิกษุรูป
นั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็น
วรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... ฟังแต่จก
เหมือนหนหลัง.

ตัชชนียกรรม

[๒๑๘] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความ
บาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์
ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุ
รูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว
ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้
เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก้ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่
ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียง

กันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน
โดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้อง
ทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่าง
นี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่
เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่
ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๑๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ข่มก่อ
ความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์
ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรินิพพานอย่างนี้ว่า อาวุโส
ทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำ
ความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตั้งขณิกกรรมแก่เธอ
ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตั้งขณิกกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น
สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น กล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม
กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็น
วรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอัน
ทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดา
ภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็น
ธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ
กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๐] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ข่มก่อ
ความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ใน
สงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรินิพพานอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย

ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรม ลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น กล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๑] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปริยาศกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรม ลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๒] คู่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปริกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงดัชนีกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม ลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุม นั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ คู่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

นิยสกรรม

[๒๒๓] คู่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นคนเขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปริกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลเป็นคนเขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควรอยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร เอาละ พวกเราจะลงนิยสกรรมแก่เธอ ดังนี้แล้ว เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ใน

ที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรม
พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรค
โดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ
กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุใน
ที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม
และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรม
ต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๑๕ วาระนี้
ท่านย่อไว้.

ปัพพาชนียกรรม

[๒๒๔] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมประทุษร้าย
สกุล มีความประพฤติเลวทราม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาคถาตกลงกัน
อย่างนี้ว่าอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติ
เลวทราม เอาละ พวกเราจะลงปัพพาชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรค
โดยไม่เป็นธรรม ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ... พร้อมเพรียงกัน โดย
ไม่เป็นธรรม ... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม...
พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า
กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม กรรม
เป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน โดย
เทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่
คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรม
พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ

กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ปฏิสารณียกรรม

[๒๒๔] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมดำ ย่อมบริภาษพวกคฤหัสถ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาคถงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ย่อมดำ ย่อมบริภาษพวกคฤหัสถ์ เอาละ พวกเราจะลงปฏิสารณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม. ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น กล่าวคัดค้านว่ากรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

อุกเขปนียกรรม

[๒๒๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารธนาจะเห็นอาบัติ ในเรื่องนั้นถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาคถงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารธนาจะเห็นอาบัติ เอาละ

พวกเราจะลงอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็น
วรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น...
พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดย
เทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น
กล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน โดย
ไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรม
พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ
กรรมต้องทำใหม่ คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่
กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้
ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดา
ภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัย ต้องอาบัติแล้วไม่
ปรารณจะทำคืนอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาคถงกันอย่างนี้ว่า
อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารณจะทำคืนอาบัติ... เอาละ
พวกเราจะลงอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่เรา ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรค
โดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น ...
พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียม
ธรรม...พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าว
คัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็น
ธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรม
พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ

กรรมต้องทำใหม่ คุณก่อนิกขุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอัน ทำกรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

คุณก่อนิกขุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารธนาจะสละ ติฎฐิบาปในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปริกษาดกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ไม่ปรารธนาจะสละติฎฐิบาป เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนิยกรรม ฐานไม่สละติฎฐิบาปแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุก-เขปนิยกรรม ฐานไม่สละติฎฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น . . พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็น ธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม ... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุม นั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรค โดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดย ธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ คุณก่อนิกขุ ทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียง กันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็น อันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น สองพวกนี้เป็น ธรรมวาที ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ขอรังับตัชชนิยกรรม

[๒๒๗] คุณก่อนิกขุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลง ตัชชนิยกรรมแล้วประพฤติโดยชอบ หายเข่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอ

ระจับตัชชณียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาดกลงกัน อย่างนี้ว่า
 อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชณียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ
 หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระจับตัชชณียกรรม เอาละ พวก
 เราจะระจับตัชชณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระจับ
 ตัชชณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุม นั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรม
 เป็นวรรคโดยไม่เป็นกรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็น
 วรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดย
 เทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่
 คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า
 กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่ากรรมไม่เป็นอันทำ
 กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น สอง
 พวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๘] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลง
 ตัชชณียกรรมแล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอ
 ระจับตัชชณียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาดกลงกันอย่างนี้ ว่า
 อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชณียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ
 หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระจับตัชชณียกรรม เอาละ พวก
 เราจะระจับตัชชณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม
 ระจับตัชชณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุม นั้นกล่าวคัดค้านว่า
 กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรม
 เป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน
 โดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำ

ใหม่ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมไม่เป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนี้ สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๕] คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลง-
ตฺชนนียกรรมแล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอ
ระงับ ตฺชนนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาคถาตกลงกันอย่างนี้ว่า
อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตฺชนนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ
หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตฺชนนียกรรม เอาละ พวก
เราจะระงับตฺชนนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรม ระงับ
ตฺชนนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนี้กล่าวคัดค้านว่า กรรม
เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็น
เป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดย
เทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่
คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนี้ พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่ากรรม
เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ
กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนี้ สอง
พวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๓๐] คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลง-
ตฺชนนียกรรมแล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอ
ระงับตฺชนนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาคถาตกลงกันอย่างนี้ว่า
อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตฺชนนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ

หายเยื่อหุ้ม ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอร้องรับตั้งชณียกรรม เอาละ พวกเราจะรับตั้งชณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรม รับตั้งชณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๓๑] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตั้งชณียกรรมแล้วประพฤติโดยชอบ หายเยื่อหุ้ม ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอร้องรับตั้งชณียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริยาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตั้งชณียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยื่อหุ้ม ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอร้องรับตั้งชณียกรรม เอาละ พวกเราจะรับตั้งชณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม รับตั้งชณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกัน โดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็น

อันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุม
นั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที

ขอรังงับนียสกรรม

[๒๓๒] คู่อ่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลง-
นียสกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้ง
หลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงนียสกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยื่อหุ้ม
ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอรังงับนียสกรรม เอาละ พวกเราจะระงับ
นียสกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับนียสกรรม
แก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม
... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์
ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรม
พร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรค
โดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรม
เป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ คู่อ่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่
ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และ
พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอัน ทำไม่ชอบ กรรมต้อง
ทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นเป็นธรรมวาที ฯ ๕ วาระนี้
ท่านย่อไว้.

ขอรังงับปัพพนียกรรม

[๒๓๓] คู่อ่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงปัพ-
พนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยื่อหุ้ม ประพฤติแก้ตัวไป จึงขอ

ระจับปีพพานิยกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงปีพพานิยกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระจับปีพพานิยกรรมเอาละ พวกเราจะระจับปีพพานิยกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระจับปีพพานิยกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น กล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๑ ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ขอระจับปฏิสารณิยกรรม

[๒๓๔] คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณิยกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระจับปฏิสารณิกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณิกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระจับปฏิสารณิกรรมเอาละ พวกเราจะระจับปฏิสารณิกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระจับปฏิสารณิกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น... พร้อมเพรียงกันโดย

ไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม...
พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุม นั้น กล่าวคัดค้านว่า
กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม กรรม
เป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน โดย
เทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมไม่เป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่
คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรม
พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอัน ทำ
กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น
สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๑ ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ขอรະจับอุกเขปนียกรรม

[๒๓๕] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุก-
เขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤติ
แก้ตัวได้ จึงขอรະจับอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุ
ทั้งหลายได้ปริกษาคถงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์
ลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยิ่ง
ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอรະจับอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติ เอาละ
พวกเราจะระจับอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็น
วรรคโดยไม่เป็นธรรม ระจับ อุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น
... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็นวรรค
โดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุม
นั้น กล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกัน
โดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทยฆกรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทยฆกรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๑๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่ทำคินอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนียกรรม ฐานไม่ทำคินอาบัติ ในเรื่องนี้ ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคถงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่ทำคินอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนียกรรม ฐานไม่ทำคินอาบัติ เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรม ฐานไม่ทำคินอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุกเขปนียกรรม ฐานไม่ทำคินอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น

พร้อมเพรียงกัน โดยไม่เป็นธรรม . . . เป็นวรรคโดยธรรม . . . พร้อมเพรียงกันโดยเทยฆกรรม . . . สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุม นั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรค โดยไม่เป็นธรรม การพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทยฆกรรม การพร้อมเพรียงกันโดยเทยฆกรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทยฆกรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุม นั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที ๑๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

[๒๓๖] คู่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุ-
เขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยิ่ง ประ-
พฤติแก้ตัวได้ จึงขอร้องรับอุเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปในเรื่องนั้น ถ้า
ภิกษุทั้งหลายได้ปริกษาคกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์
ลงอุเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป แล้วประพฤติโดยชอบ หายเยอหยิ่ง
ประพฤติแก้ตัวได้บัดนี้ ขอร้องรับอุเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป เอาละ
พวกเราจะระงับอุเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็น
วรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูป
นั้น... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม... เป็นวรรคโดยธรรม... เป็น
วรรคโดยเทียมธรรม... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม... สงฆ์ผู้อยู่ในที่
ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียง
กันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม
กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่
ชอบ กรรมต้องทำใหม่ คู่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น
พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าว
อย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่
บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้ เป็นธรรมวาที ๕ วาระแม่น้ำท่านย่อไว้.

จัมเบปยยขันธกะ ที่ ๘ จบ

ในขันธกะนี้มี ๓๖ เรื่อง

หัวข้อประจำชั้นกะ

[๒๓๗] ๑. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระนครจัมปา ภิกษุผู้อยู่ในวาสภคามได้ทำความชวนชวายในสิ่งจำปรารถนาแก่พวกพระอาคันตุกะ ครั้นทราบว่าพวกท่านชานาญในสถานที่โคจรดีแล้ว จึงเลิกทำความชวนชวายในกาลนั้น แต่ต้องถูกพวกพระอาคันตุกะขกเสียเพราะเหตุที่ไม่ทำ จึงได้ไปเฝ้าพระชินเจ้า ๒. ภิกษุทั้งหลายในนครจัมปาทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรคโดยธรรม เป็นวรรคโดยเทียมธรรม พร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุรูปเดียว ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุ ๒ รูป หลายรูปที่เป็นสงฆ์ก็มี ภิกษุ ๒ รูป ภิกษุหลายรูปยกกันก็มี และสงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันก็มี ๓. พระสัพพัญญูผู้ประเสริฐทรงทราบแล้ว ตรัสห้ามว่าไม่เป็นธรรม ๔. กรรมใดวิบัติโดยญัตติ อนุสาวนาสมบุรณ์ วิบัติโดยอนุสาวนาสมบุรณ์ด้วยญัตติ วิบัติทั้งสองอย่าง ทำกรรมแยกจากกรรม แยกจากวินัย แยกจากสัตตสุสาน์ กรรมที่ถูกคัดค้านกำเริบ ไม่ควรแก้ฐานะ ๕. กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรคโดยเทียมธรรม พร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม พระตถาคตทรงอนุญาตกรรม พร้อมเพรียงโดยธรรมเท่านั้น ๖. สงฆ์มี ๕ ประเภท คือสงฆ์จตุวรรค สงฆ์ปัญจวรรค สงฆ์ทศวรรค สงฆ์วิสตติวรรค และสงฆ์อติเรกวิสตติวรรค ๗. ยกอุปสมบทกรรม ปวารณากรรม กับอัพภานกรรม นอกนั้น สงฆ์จตุวรรคทำได้ ๘. ยกกรรม ๒ อย่าง คือ อุปสมบทในมัชฌิมประเทศและอัพภานกรรม นอกนั้นสงฆ์ปัญจวรรคทำได้ทั้งสิ้น ๙. ยกอัพภานกรรม อย่างเดียวนอกนั้นสงฆ์ทศวรรคทำได้ ๑๐. กรรมทุกอย่าง สงฆ์วิสตติวรรคทำได้ทั้งสิ้น ๑๑. ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกลาสิกขา ภิกษุผู้ต้องอันติมัตถุ ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกฐานไม่เห็นอาบัติ ฐานไม่ทำคินอาบัติ ฐานไม่สละทิฏฐิอันเป็นบาป บัณเฑาะก์ คนลักเพศ ภิกษุเข้ารีตเดียรัถีย์

สัตว์ดิรัจฉาน คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี
 คนทำลายสงฆ์ คนทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้องพระโลหิต อุกโตพญชนก
 ภิกษุนานาสังวาส ภิกษุอยู่ต่างสีமாகัน ภิกษุอยู่ในเวหาสด้วยฤทธิ์ สงฆ์ทำกรรม
 แก่ผู้ใด มีผู้นั้นเป็นที่ครบจำนวนสงฆ์ รวม ๒๔ จำพวก พระสัมมาสัมพุทธ
 เจ้าทรงห้าม เพราะพวกนั้น เป็นคณะปุโรกะไม่ได้ ๑๒. สงฆ์มีปาวาสสิกภิกษุ
 เป็นที่ ให้ปาวาสชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต หรือพึงอัปทาน เป็นกรรมใช้
 ไม่ได้ และไม่ควรทำ มีมูลายปฏิกัสนารหิกษุเป็นที่ ๔ มีมานัตนารหิกษุ
 เป็นที่ ๔ มี มานัตจาริกภิกษุเป็นที่ ๔ มีอัปทานารหิกษุเป็นที่ ๔ รวม ๕ จำ
 พวก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศว่าทำสังฆกรรมใช้ไม่ได้ ๑๓. ภิกษุณี
 ลิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกลาสิกขา ภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุ
 วิกลจริต ภิกษุมิจิตพึงชาน ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ภิกษุถูกยกเพราะ
 ไม่เห็นอาบัติ เพราะไม่ทำคั่นอาบัติ เพราะไม่สละทิฏฐิอื่น เป็นบาป บัณเฑาะก์
 คนลักเพศ ภิกษุเข้ารีตเดียระถีย์ สัตว์ดิรัจฉาน คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คน
 ฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี ภิกษุผู้ทำสังฆเภท คนทำโลหิตุปบาท
 อุกโตพญชนก ภิกษุนานาสังวาสะ ภิกษุอยู่ต่างสีமாகัน ภิกษุอยู่ในเวหาสด้วย
 ฤทธิ์ และภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงกรรม รวม ๒๗ จำพวกนี้ค้ำไม้จัน ๑๔. ภิกษุ
 ผู้เป็นปกติตัดะค้ำขึ้น ๑๕. ภิกษุผู้บริสุทธิ์ถ้าสงฆ์ไล่ออก เป็นอันไล่ออก
 ไม่ได้ ๑๖. ภิกษุพาล ถ้าสงฆ์ไล่ออก เป็นอัน ไล่ออกดี ๑๗. บัณเฑาะก์
 คนลักเพศ ภิกษุเข้ารีตเดียระถีย์ สัตว์ดิรัจฉาน คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่า
 พระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี ภิกษุทำสังฆเภท คนทำโลหิตุปบาท อุกโต
 พญชนกรวม ๑๑ จำพวกนี้รับเข้าหมู่ไม่ควร ๑๘. คนมือด้วน คนเท้าด้วน
 คนทั้งมือและเท้าด้วนทั้งสอง คนหูขาด คนจมูกแหว่ง คนทั้งหูขาดและจมูก
 แหว่งทั้งสอง คนนิ้วมือนิ้วเท้าขาด คนมีง่ามมือ ง่ามเท้าขาด คนเอ็นขาด

คนมือเป็นแผ่น คนค่อม คนเตี้ย คนคอพอก คนมีเครื่องหมายติดตัว คนมี
รอยเขียนด้วยหาวาย คนถูกหมายประกาศจับตัว คนเท้าปุก คนมีโรคเรื้อรัง
คนแปลกเพื่อน คนตาบอดข้างเดียว คนง่อย คนกระจอก คนเป็นโรคอัมพา
คนมีอิริยาบถขาด คนชราทุพพลภาพ คนตาบอด ๒ ข้าง คนใบ้ คนหูหนวก
คนทั้งบอดและใบ้ คนทั้งบอดและหนวก คนทั้งใบ้และหนวก คนทั้งบอดใบ้
และหนวก เหล่านี้ รวม ๒๓ จำพวกพอดี รับคนเหล่านั้น เข้าหมู่ได้ พระสัมมา
สัมพุทธเจ้าทรงประกาศไว้แล้ว ๑๕. กรรม ๗ อย่าง คือการยกภิกษุผู้ไม่
เห็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ ๑ ไม่สละทิฐฐิอันเป็นบาป ๑ ไม่เห็นไม่ทำคืน
อาบัติ ๑ ไม่เห็นอาบัติ ไม่สละทิฐฐิอันเป็นบาป ๑ ไม่ทำคืนอาบัติ ไม่สละทิฐฐิ
อันเป็นบาป ๑ ไม่เห็น ไม่ทำคืน ไม่สละทิฐฐิอันเป็นบาป ๑ เป็นกรรม ไม่
เป็นธรรม ๒๐. กรรม ๗ อย่างนั้น แม้ที่อนุวัตรตามภิกษุผู้ต้องอาบัติ
ก็เป็นกรรมไม่เป็นธรรม ๒๑. กรรมอีก ๗ อย่าง ที่อนุวัตรตามภิกษุผู้ต้อง
อาบัติ เป็นกรรมที่ชอบธรรม ๒๒. กรรมที่ควรทำต่อหน้ากลับทำลับหลัง ๑
กรรมที่ควรทำด้วยชักถาม กลับทำโดยไม่ชักถาม ๑ กรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ
กลับทำโดยไม่ปฏิญาณ ๑ ให้อุมพหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ๑ ทำตัสสปาปิย-
สิกการณแก่ ภิกษุผู้ควรอมุพหวินัย ๑ ลงตชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิย-
สิกการณ ๑ ลงนียสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตชชนียกรรม ๑ ลงปัพพาชนียกรรม
แก่ภิกษุผู้ควรนียสกรรม ๑ ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ๑
ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ๑ ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควร
อุกเขปนียกรรม ๑ ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม ๑ ให้มานัตแก่ภิกษุ
ผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ๑ อพทานภิกษุผู้ควรมานัต ๑ ให้ภิกษุผู้ควรอพทาน
ให้อุปสมบทกุลบุตร ๑ ทำกรรมอย่างอื่นแก่ภิกษุอื่น ๑ รวม ๑๖ อย่างนี้ เป็น
กรรมใช้ไม่ได้ ๒๓. ทำกรรมนั้น ๆ แก่ภิกษุนั้น ๆ รวม ๑๖ อย่างนี้ เป็น

กรรมใช้ได้ ๒๔. ภิกษุอื่นยกภิกษุอื่นเสียรวม ๑๖ อย่างนี้เป็นกรรมใช้ไม่ได้ ๒๕. ทำกรรมมีมูลอย่างละ ๒ แก่ภิกษุนั้น รวม ๑๖ อย่างแม้เหล่านั้นเป็นกรรมใช้ได้ ๒๖. จักรมีมูลอย่างละหนึ่ง พระชินเจ้าตรัสว่า ใช้ไม่ได้ ๒๗. ภิกษุก่อความบาดหมางสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ได้ลงดัชนีกรรม ๒๘. ภิกษุนั้นไปอารามอื่นภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้นได้พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ลงดัชนีกรรมแก่เธอ ๒๙. ภิกษุทั้งหลายในอาวาสอื่นเป็นวรรคโดยธรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรมก็มี พร้อมเพรียงโดยเทียมธรรมก็มี ไม่ลงดัชนีกรรมแก่ภิกษุนั้น ๓๐. บทเหล่านั้น คือ พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรคโดยธรรม เป็นวรรคโดยเทียมธรรม และพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ปราชญ์ผู้มีปัญญาพึงผูกให้เป็นจักรทำให้มีมูลอย่างละหนึ่ง ๓๑. สงฆ์ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้พาล ไม่ฉลาด ๓๒. สงฆ์ลงปีพพานิยกรรมแก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล ๓๓. สงฆ์ลงปฏิสารณิยกรรมแก่ภิกษุผู้ด่าอุทิสต์ ๓๔.. พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้นำหมู่ทรงภายิตอกเขปนนิยกรรมแก่ภิกษุผู้ไม่เห็นอาบัติ ไม่ทำคินอาบัติ และไม่สละทักขณินเป็นบาป ๓๕. ภิกษุมิปัญญาพึงทำดัชนีกรรมให้ถูกต้องตามระเบียบวินัย ภิกษุประพฤดิเรียบร้อยอนุวัตรตามระเบียบวินัยเหล่านั้นแหละ ขอร้องกรรมเหล่านั้นโดยนัยแห่งกรรมในหนหลัง ๓๖. ในกรรมนั้น ๆ แล สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น กล่าวคัดค้านว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ และเมื่อกรรมระงับ ภิกษุเหล่านั้นเป็นธรรมวาที พระมหามุนีทรงเห็นภิกษุพวกเข้ากรรมได้รับความลำบากโดยกรรมวิบัติ จึงทรงชีวิตระงับไว้ คุณนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญได้ชี้บอกด้วยาไว้ ฉะนั้น.

หัวข้อประจำชั้นระกะ จบ

อรรถกถาจำเปยยขันธกะ

วินิจฉัยในจำเปยยขันธกะ

วินิจฉัยในจำเปยยขันธกะ พึงทราบดังนี้:-

หลายบทว่า **คคฺคราย โปกฺขรณฺยา ตีเร** คือที่ฝั่งแห่งสระโบกณฺ์ ซึ่งหญิงมีชื่อว่าคคฺคราสร้าง.

บทว่า **ตนฺติพฺทฺโ** มีความว่า ชื่อผู้เนื่องเฉพาะในความขวนขวาย เพราะชื่อที่ความขวนขวายเป็นกิจอันเธอพึงทำในอาวาสนั้น.

วินิจฉัยในชื่อว่า **อุสฺสูกมฺปิ อกาสิ ยาคฺยา** เป็นอาทิ พึงทราบ ดังนี้:-

สมควรทำความขวนขวายแต่ในที่ซึ่งชนทั้งหลายสั่งไว้ว่า เมื่อภิกษุ อาคันตุกะมา ท่านพึงบอก, ไม่สมควรทำในที่ซึ่งเขาไม่ได้สั่งไว้.

ชื่อว่า **คจฺฉ ตวฺ ภิกฺขุ** มีความว่า พระศาสดาได้ทรงเห็นว่า เสนาสนะในอาวาสนั้นนั้นแลของภิกษุนั้น เป็นที่สบาย, ด้วยเหตุนั้นแล จึง ตรัสว่า เธอจงสำเร็จการอยู่ในวาสภคานนั้นแล.

ความกระทำต่างแห่งคำว่า **อสมฺเมน วคฺคกมฺมํ ถโรนฺติ** เป็น อาทิ จักมาในบาลีข้างหน้าเป็นแท้.

ชื่อว่า **อญฺญตรปิ ฐมฺมา กมฺมํ ถโรนฺติ** มีความว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์ ทำกรรม เว้นจากกรรมข้าง; อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะนี้เองเป็นบาลี; กรรมที่ทำด้วยวัตถุเป็นจริง จัดเป็นกรรมที่ทำตามกรรม; ความว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์ ไม่ทำอย่างนั้น.

แม้ในชื่อว่า **อณฺตุราปี วินยา กมฺม อณฺตุราปี สตุ-**
ธานา กมฺม ถิ่นนี้แล. ถิ่นวินัยและสัตตศาสนานี้ การโจทและการประกาศ
ชื่อวินัย. ญัตติสัมปทาและอนุสาวนสัมปทา ชื่อสัตตศาสนา, ความว่า ภิกษุ
ฉัพพัคคีย์ทำกรรมเว้นจากการโจท การประกาศญัตติสัมปทา และอนุสาวน
สัมปทาเหล่านั้น.

บทว่า **ปฏิกกฏุรกต** ได้แก่ กรรมที่ถูกคัดค้านและอันเธอขึ้นทำ.
กรรมใด อันภิกษุขึ้นทำในเมื่อภิกษุเหล่าอื่นคัดค้านอยู่, กรรมนั้นจัดเป็น กรรม
ที่ถูกคัดค้านและอันภิกษุขึ้นทำ; ความว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำกรรมเช่นนั้นบ้าง.

กรรมหก

ถิ่นคำว่า **ฉยิมานิ ภิกฺขเว กมฺมานิ อธมฺมกมฺม** เป็นอาทิ
คำว่า ธรรม เป็นชื่อแห่งบาป. เพราะเหตุนี้ กรรมใดสงฆ์ไม่ทำโดยบาป
ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้. กรรมนั้น ฟังทราบว่าเป็นกรรม. ส่วนความพิสดารมาแล้วในบาลีนั้นแล.

ก็ความพิสดารนั้นแล มาแล้วด้วยอำนาจแห่งญัตติทุติยกรรมและญัตติ
จตุตถกรรมเท่านั้น. อันในญัตติกรรมไม่มีความลดหย่อนหรือความทำโดย
ประการอย่างอื่น เหมือนในญัตติทุติยกรรมและญัตติจตุตถกรรม, ส่วนอป-
โลกนกรรมอันภิกษุยอมทำเพียงสวดประกาศ; เพราะฉะนั้นญัตติกรรมและ
อปโลกนกรรมนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ทรงแสดงไว้ในบาป. ข้าพเจ้า
จักพรรณนาวินิจฉัยแห่งกรรมเหล่านั้นแม้ทั้งหมดข้างหน้า.

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคำว่า **ปญฺจ สงฺฆา** เป็นอาทิ เพื่อ
แสดงประเภทแห่งสงฆ์ทั้งหลาย ผู้จะพึงทำกรรมที่พร้อมเพรียงโดยธรรม ซึ่ง
เป็นที่หก.

บทว่า **กมฺมปฺปโต** คือ ผู้เข้ากรรม ได้แก่ผู้ประกอบในกรรมคือ ผู้ควรกรรม ความว่า ไม่ควรเพื่อทำกรรมใดๆ หามิได้.

คำว่า **จตุรคฺคกรณญฺเ** **ภิกฺขเว** **กมฺม** **ภิกฺขุณฺโ** เป็น อาที พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส เพื่อแสดงวิบัติแห่งกรรมโดยบริษัท.

ในคํานั้น บุคคลผู้มีสังวาสต่างกันเพราะกรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงถือเอา ด้วยอุกจิตตกัณฑ์. บุคคลผู้มีสังวาสต่างกันเพราะลัทธิ ทรงถือเอาด้วยนานาสังวาสกัณฑ์.

สองบทว่า **นํานาสีมาย** **จิตฺตจตุโ** มีความว่า เป็นจตุรกรกกับ ภิกษุผู้ตั้งอยู่ในหัตถบาสที่สีมันตริกหรือภายนอกสีมา.

คำว่า **ปาริวาสจตุโ** เป็นอาที พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส เพื่อแสดงวิบัติโดยบริษัทแห่งปรีวาสกรรมเป็นต้นเท่านั้น. ข้าพเจ้าจักพรรณาวินิจฉัยแห่งกรรม เหล่านั้น ข้างหน้า.

เพื่อแสดงข้อที่กรรมถูกคัดค้านแล้วและขึ้นทำ เป็นกรรมกำเริบและไม่กำเริบ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคำว่า **เอกจฺจสุตฺ** **ภิกฺขเว** **สงฺฆสุตฺ** **มฺหณฺ** **ปฏิกฺโกสนา** **รฺหติ** เป็นต้น.

บทว่า **ปทตฺตสุตฺ** ได้แก่ ผู้มีศีลไม่วิบัติ คือ ผู้ไม่ต้องปาราชิก.

บทว่า **อนนฺตริกสุตฺ** ได้แก่ ผู้นั่งเป็นลำดับแห่งตน. เพื่อแสดงข้อที่กรรมทั้งหลายเป็นของกำเริบและไม่กำเริบ โดยวัตถุพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสคำว่า **เทว** **มา** **ภิกฺขเว** **นิสฺสารณํ** เป็นต้น. บรรดาคำเหล่านั้น

คำว่า **อปฺปโต** **นิสฺสารณํ** , **ตยฺเ** **สงฺโฆ** **นิสฺสารติ**, **สฺวนิสฺสาริโต**

นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายเอาปัพพาชนียกรรม. จริงอยู่ สงฆ์ย่อมขับ

ให้ออกจากวัด ด้วยปีพพานิยกรรม, เพราะฉะนั้น ปีพพานิกรรมนั้น ท่านจึงเรียกว่า นิสสารณา. ก็เพราะเหตุที่ไม่เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล. บุคคลนั้นจึงไม่ถึงปีพพานิกรรมนั้น. ด้วยลักษณะแผนกหนึ่ง. แต่ว่า เพราะเหตุที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า สงฆ์หวังอยู่พึงลงปีพพานิยกรรมแก่บุคคลนั้น ดังนี้ บุคคลนั้น จึงจัดว่า เป็นผู้อันสงฆ์ขับออกด้วยดีแล้ว.

นิสสารณา

ชื่อว่า ตณฺเฏ สงฺโฆ นิสฺสเรติ มีความว่า หากสงฆ์ขับออกด้วยอำนาจแห่งตชชนิยกรรมเป็นต้นไชริ์ บุคคลนั้น ชื่อว่า ถูกขับออกด้วยดี เพราะเหตุที่ในวินัยว่าด้วยตชชนิยกรรมเป็นต้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตนิสสารณาด້วยองค์แม้อันหนึ่งอย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์จำนงอยู่พึงลงตชชนิยกรรมแก่ภิกษุ ๓ พวก คือ เป็นผู้ทำความบาดหมาง เป็นผู้ทำการทะเลาะ เป็นผู้ทำการวิวาท เป็นผู้ทำการอื้อฉาว เป็นผู้ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ พวกหนึ่ง, เป็นพาล ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควร พวกหนึ่ง, อยู่คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอัน ไม่สมควร พวกหนึ่ง.

โอสารณา

กิริยาที่เรียกเข้าหมู่ ชื่อโอสารณา.

ในเรื่องโอสารณานั้น ชื่อว่า ตณฺเฏ สงฺโฆ โอสารเติ ได้แก่ เรียกเข้าหมู่ ด้วยอำนาจอุปสมบทกรรม.

บทว่า โทสริโต มีความว่า บุคคลนั้น สงฆ์ให้อุปสมบทแล้วแม้ตั้งพันครั้ง ก็คงเป็นอนุปสัมบันนั่นเอง. ฝ่ายอาจารย์และอุปัชฌาย์ย่อมมีโทษการกสงฆ์ที่เหลือก็เหมือนกัน, ใคร ๆ ไม่พ้นจากอาบัติ. อภัพพบุคคล ๑๑

จำพวกเหล่านี้ สงฆ์เรียกเข้าหมู่ใช้ไม่ได้เลย ด้วยประการฉะนี้. ส่วนบุคคล ๓๒ จำพวก มีตนมือด้วนเป็นต้น เรียกเข้าหมู่โดยชอบ, สงฆ์ให้อุปสมบทแล้ว ย่อมเป็นอุปสัมบันแท้, บุคคลเหล่านั้น ใคร ๆ จะว่ากล่าวอะไร ๆ ไม่ได้. แต่อาจารย์กับอุปัชฌาย์และการกสงฆ์ย่อมไม่มีโทษ ใคร ๆ ไม่พ้นจากอาบัติ.

เพื่อแสดงกรรมไม่เป็นธรรมด้วยอำนาจวัตถุไม่เป็นจริง และกรรมเป็นธรรมด้วยอำนาจวัตถุเป็นจริง พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคำว่า **อิธ ปน ภิกขเว ภิกขุสูต น โหติ อาปตติ ทฏฐพพา** เป็นต้น.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ปฏินิสฺสขเซตา** คือ ทัศนิตตามกอันจะพึงสละเสีย. กรรมเป็นธรรมและไม่เป็นธรรม ด้วยอำนาจวัตถุนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกไว้ ในอุบาลีปัญหาก็มี. ในอุบาลีปัญหานี้ มีนัย ๒ คือ นัยมีมูลอันเดียว ๑ นัยมีมูลสอง ๑ นัยมีมูลอันเดียวชัดเจนแล้ว. ในนัยมีมูลสอง สติวินัยกับอมูพหวินัย ท่านทำ ให้เป็นคำถามอันเดียวกัน ฉะนั้น, แม้อมูพหวินัยเป็นต้น กับตสสปาปิยสิกขาเป็นต้น ก็พึงทำให้เป็นคำถามอันเดียวกันนั้น. ส่วนในข้อสุดท้าย คำว่า **อุปสมฺปทหํ อุปสมฺปาเทติ** ย่อมเป็นบทอันเดียวกันแท้. ข้างหน้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกอบบทที่เหลือทั้งหลายกับบทอันหนึ่ง ๆ ทำสติวินัยแม้แห่งภิกษุให้เป็นต้น.

เพื่อแสดงวินัยในกรรม ๑ อย่าง มีตชชนียกรรมเป็นต้น พร้อมทั้งกิริยาที่ระงับ จัดเป็นหมวด ด้วยอำนาจบทเหล่านั้น คือ **อธมฺเมน วคฺค อธมฺเมน สมคฺคํ ธมฺเมน วคฺคํ ธมฺมปฏฺฐูปเกน วคฺคํ ธมฺมปฏฺฐูปเกน สมคฺคํ** พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **อิธ ปน ภิกขเว ภิกขุ ภนฺตุการโก** เป็นอาทิ.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนปาทาโน ได้แก่ ผู้เว้นจากมรรยาท,
อาการเป็นเครื่องกำหนด เรียกว่ามรรยาท. ความว่า ผู้เว้นจากความกำหนด
อาบัติ. เบื้องหน้าแต่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบาลีนั้นเอง เทียบเคียงกับ
บทว่า อกตํ กมฺมํ เป็นต้น เพื่อแสดงประเภท แห่งกรรมที่ถูกคัดค้านแล้ว
และขึ้นทำ. ในบาลีนั้น ใคร ๆ ไม่สามารถจะทราบคำใด ๆ โดยท่านองแห่ง
บาลีหามิได้, เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่พรรณนาให้พิสดาร ฉะนั้นแล.

อรรถกถาจำเปยฺยขันธกะ จบ

โกสัมพินันทะกะ

เรื่องภิกขุรูปหนึ่ง

[๒๓๘] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตพระนครโกสัมพี ครั้งนั้น ยังมีภิกขุรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ สมัยต่อมา ภิกขุรูปนั้นกลับมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ภิกษุเหล่านั้นจึงได้ถามภิกษุนั้นว่า อวูโส ท่านต้องอาบัติ ท่านเห็นอาบัตินั้นหรือไม่ ภิกขุรูปนั้น ตอบว่า อวูโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึงเห็น ภายหลังภิกษุเหล่านั้นหาสมัคพรตรพวกได้ จึงยกภิกขุรูปนั้นเสียเพราะไม่เห็นอาบัติ.

แท้จริง ภิกขุรูปนั้นเป็นผู้คงแก่เรียน ชำของคัมภีร์ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมัทติกา เป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญา มีความละเอียด รังเกียจ ผู้ใคร่ต่อสิกขา ภิกขุรูปนั้นจึงเข้าไปหาบรรดาภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมาแล้วได้กล่าวคำนี้ว่า อวูโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องถูกยก ผมต้องถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำริบไม่ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลายจงกรุณาเป็นฝักฝ่ายของผมโดยธรรม โดยวินัยด้วยเถิด ภิกขุรูปนั้น ได้ภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็นเคยคบกันมา เป็นฝักฝ่ายแล้ว ได้ส่งทูตไปในสำนักภิกษุชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเคยเห็นเคยคบกัน มาว่า อวูโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องถูกยก ผมเป็นผู้ถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำริบไม่ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลายจงกรุณาเป็นฝักฝ่ายของผม

โดยธรรม โดยวินัยด้วยเถิด ดังนี้ ได้พวกภิกษุชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา เป็นฝักฝ่าย.

ครั้งนั้น พวกภิกษุที่สนับสนุนผู้ถูกยกเหล่านั้น ได้เข้าไปหาภิกษุพวก ที่ยกแล้วได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกที่ยกว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นไม่ต้องอาบัติ ภิกษุนั้นต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นไม่ต้องถูกยก ภิกษุนั้นเป็นผู้ถูกยกหามิได้ ภิกษุนั้นถูกยกด้วยกรรมไม่เป็น ธรรม กำริบ ไม่ควรแก้ฐานะ.

เมื่อภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุพวกยก ได้ กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่น ไม่เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นต้องอาบัติ ไม่ต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นต้อง ถูกยกแล้ว ไม่ต้องถูกยกหามิได้ ภิกษุนั้น ถูกยกแล้วด้วยกรรมเป็นธรรม ไม่กำริบ ควรแก้ฐานะ ขอท่านทั้งหลายอย่าสนับสนุน อย่าตามห้อมล้อม ภิกษุผู้ถูกยกนั้นเลย.

ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกเหล่านั้น อันภิกษุพวกยกว่ากล่าวอยู่แม้ อย่างนี้แล ก็ยังสนับสนุน ยังตามห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกยกนั้นอย่างเดิมนั้น แหละ.

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าเฝ้ากราบทูลให้ทรงทราบ

[๒๓๕] ครั้นต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ภิกษุรูปนั้นนั่งเฝ้าเรียบร้อย แล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุรูปหนึ่ง ในวัดโฆสิตารามนี้ต้องอาบัติ ท่านมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ แต่ ภิกษุเหล่านั้นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่า ไม่เป็นอาบัติ ครั้นต่อมา ท่านกลับมี

ความเห็นในอาบัตินั้นว่า ไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่านั้นมีความเห็นในอาบัตินั้น
ว่าเป็นอาบัติ ภิกษุเหล่านั้นจึงได้กล่าวคำนี้แก่ท่านว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติ
ท่านเห็นอาบัตินั้นหรือไม่ ท่านตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึง
เห็น ภายหลังภิกษุเหล่านั้นหาสมัครพรรคพวกได้แล้ว จึงยกท่านเสีย เพราะ
ไม่เห็นอาบัติ แท้จริง ท่านรูปนั้น เป็นผู้คงแก่เรียน ชำชองกัมภีร์ ทรงธรรม
ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นบัณฑิต ฉลาดมีปัญญา มีความละเอียด รังเกียจ
ผู้ใคร่ต่อสีกา จึงเข้าไปหาบรรดาภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา แล้ว
ได้กล่าวคำนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย นั้นไม่เป็นอาบัติ นั้นเป็นอาบัติหามิได้ ผม
ไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องถูกยก ผมต้องถูกยกหามิได้
ผมถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลายจง
กรุณาเป็นฝ่ายของผมโดยธรรม โดยวินัยด้วยเถิด แล้วได้พวกภิกษุที่เป็น
เพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมาเป็นฝ่าย และส่งทูตไปในสำนักภิกษุชาวชนบท
ที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมาว่า อาวุโสทั้งหลาย นั้นไม่เป็นอาบัติ นั้น
เป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องถูกยก
ผมต้องถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ
ขอท่านทั้งหลายจงกรุณาเป็นฝ่ายของผมโดยธรรม โดยวินัยด้วยเถิด แล้วได้
ภิกษุพวกชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา เป็นฝ่าย.

ครั้งนั้น ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยก เข้าไปหาภิกษุพวกยกแล้ว ได้
กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกยกว่า อาวุโสทั้งหลาย นั้นไม่เป็นอาบัติ นั้นเป็นอาบัติ
หามิได้ ภิกษุรูปนั้น ไม่ต้องอาบัติ ภิกษุนั้นต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นไม่
ต้องถูกยก ภิกษุรูปนั้นต้องถูกยกหามิได้ ภิกษุรูปนั้นถูกยกด้วยกรรมไม่เป็น
ธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ.

เมื่อภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุพวกยกได้กล่าว
คำนี้ แก่ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่
เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้น ต้องอาบัติ ไม่ต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นต้องถูกยก
ไม่ต้องถูกยกหามิได้ ภิกษุนั้นถูกยกด้วยกรรมเป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่
ฐานะ ขอท่านทั้งหลายอย่าสนับสนุน อย่าตามห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกยกนั้นเลย.

เมื่อภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกเหล่านั้น อันภิกษุพวกยกกล่าวอยู่
แม้อย่างนี้ ก็ยังสนับสนุน ยังตามห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกยกนั้นอย่างเดิมนั้นแหละ
พระพุทธเจ้าข้า.

ทรงประทานพระโอวาท

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบว่ ภิกษุสงฆ์แตกกันแล้ว ภิกษุ
สงฆ์แตกกันแล้ว จึงทรงลุกจากที่ประทับ เสด็จเข้าไปทางภิกษุพวกยก ครั้นถึง
แล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย ครั้นพระองค์ประทับนั่งแล้วได้ตรัส
ประทานพระพุทโธวาทแก่ภิกษุพวกยกว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าสา-
คัญภิกษุอันตนพึงชกเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยนึกว่า พวกเราเจตีสวฉลาด.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้วมีความเห็น
ในอาบัตินั้น ว่าไม่เป็นอาบัติ แก่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ
ถ้าพวกเรารู้จักภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้แลเป็นพหุสูต... ผู้ใคร่ต่อศึกษา
ถ้าพวกเราจักชกภิกษุรูปนี้ เพราะไม่เห็นอาบัติ จักทำอุโบสถร่วมกับภิกษุรูปนี้
ไม่ได้ จักต้องทำอุโบสถแยกจากภิกษุรูปนี้ ความบาดหมาง ความทะเลาะ
ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์ ความริวารานแห่งสงฆ์ การ
กำหนดแห่งสงฆ์การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีข้อนี้เป็นเหตุ จักมีแก่สงฆ์
ภิกษุทั้งหลายผู้เกรงแก่ความแตกนั้น ไม่พึงชกภิกษุนั้น เพราะไม่เห็นอาบัติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้วมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ถ้าพวกเรารู้จักภิกษุรูปนั้น อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้แลเป็นพหูสูต... ผู้ใคร่ต่อศึกษา ถ้าพวกเราจักยกภิกษุรูปนี้ เพราะไม่เห็นอาบัติ.

จักปวารณาพร้อมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องปวารณาแยกจากภิกษุรูปนี้.

จักทำสังฆกรรมพร้อมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องทำสังฆกรรมแยกจากภิกษุรูปนี้.

จักนั่งบนอาสนะพร้อมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องนั่งบนอาสนะแยกจากภิกษุรูปนี้.

จักนั่งในสถานที่คัมภีรพร้อมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องนั่งในสถานที่คัมภีรแยกจากภิกษุรูปนี้.

จักนั่งในโรงภัตพร้อมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องนั่งในโรงภัตแยกจากภิกษุรูปนี้.

จักอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวกัน ร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวกันแยกจากภิกษุรูปนี้.

จักทำอภิวาท ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรมตามลำดับ ผู้แก่พรรษา ร่วมกับ ภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องทำอภิวาท ต้อนรับอัญชลีกรรม สามิจิกรรมตามลำดับผู้แก่พรรษา แยกจากภิกษุรูปนี้.

ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานะแห่งสงฆ์ การกำหนดแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีข้อนั้น เป็นเหตุ จักมีแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายผู้เกรงแต่ความแตกกัน ไม่พึงยกภิกษุรูปนั้น เพราะไม่เห็นอาบัติ.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสข้อความนั้น แก่ภิกษุพวกยกแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จพระพุทธรูปเข้าไปทางภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยก แล้ว

ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย ครั้นพระองค์ประทับนั่งแล้ว ได้ตรัส
ประทานพระพุทธโฆสาวาทแก่ภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยกว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
พวกเธอต้องอาบัติแล้ว อย่าสำคัญอาบัติว่าไม่ต้องทำคืน ด้วยเข้าใจว่า พวก
เราไม่ต้องอาบัติ พวกเราไม่ต้องอาบัติ.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว มีความ
เห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่านั้นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่า
เป็นอาบัติ ถ้าเธอรู้จักภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่าท่านเหล่านี้แลเป็นพหูสูต... ผู้
ใคร่ต่อศึกษา คงจะไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ เพราะเหตุ
แห่งเรา หรือเพราะเหตุแห่งภิกษุเหล่านั้น ถ้าภิกษุเหล่านั้นจักยกเรา เพราะไม่
เห็นอาบัติ พวกเธอจักทำอุโบสถร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องทำอุโบสถแยกจากเรา
ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่ง
สงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความกำหนดแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่ง
มีข้อนั้น เป็นเหตุ จักมีแก่สงฆ์ ภิกษุผู้เกรงแต่ความแตกกัน พึงยอมแสดงอาบัตินั้น
เสีย แม้ด้วยความเชื่อผู้อื่น.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว มี
ความเห็นในอาบัตินั้นว่า ไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่านั้นมีความเห็นในอาบัตินั้น
ว่า เป็นอาบัติ ถ้าเธอรู้จักภิกษุเหล่านั้น อย่างนี้ว่า ท่านเหล่านั้นแลเป็นพหูสูต...
ผู้ใคร่ต่อศึกษาคงจะไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ เพราะเหตุแห่ง
เรา หรือเพราะเหตุแห่งภิกษุอื่น ถ้าภิกษุเหล่านั้นจักยกเรา เพราะไม่เห็นอาบัติ.

จักปวารณาพร้อมกับเราไม่ได้ จักต้องปวารณาแยกจากเรา.

จักทำสังฆกรรมพร้อมกับเราไม่ได้ จักต้องทำสังฆกรรมแยกจากเรา.

จักนั่งเหนืออาสนะพร้อมกับเราไม่ได้ จักต้องนั่งเหนืออาสนะแยกจากเรา.

จักนั่งในสถานที่คัมภีราร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องนั่งในสถานที่คัมภีรา
แยกจากเรา.

จักนั่งในโรงกัถร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องนั่งในโรงกัถแยกจากเรา.

จักอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวแยกจากเรา.

จักทำอภิวาท ต้อนรับอัญชลีกรรม สามิจิกรรม ตามลำดับผู้แก่พรรษา กับเราไม่ได้ จักต้องทำอภิวาท ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรม ตามลำดับผู้แก่พรรษาเว้นจากเรา.

ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์ ความกำหนดแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมี ข้อนั้นเป็นเหตุจักมีแก่สงฆ์ ภิกษุผู้เกรงแต่ความแตกกัน พึงยอมแสดงอาบัตินั้น เสีย แม้ด้วยความเชื่อผู้อื่น.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสข้อความนั้นแก่ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

แยกกันทำอุโบสถในสีมาเป็นต้น

[๒๔๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยก ทำอุโบสถทำสังฆกรรม ภายในสีมานั้นเอง ส่วนภิกษุพวกยกไปทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมนอกสีมา กาลต่อมา ภิกษุผู้ยกรูปหนึ่ง เข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้านั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่าพระพุทธานุญาตว่า ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกนั้น ทำอุโบสถ ทำสังฆกรรม ภายในสีมานั้นเอง ส่วนพวกเข้าพระพุทธานุญาต เป็นภิกษุพวกยกต้องไปทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมนอกสีมา พระพุทธานุญาต.

พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า ก่อนภิกษุ ถ้าภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยกนั้น จักทำอุโบสถ ทำสังฆกรรม ภายในสีมานั้นเอง ถูกตามบัญญัติและอนุสาวนา ที่เราบัญญัติไว้ กรรมของพวกเรานั้น เป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ ถ้าพวกเธอเป็นภิกษุพวกยกจักทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมภายในสีมา

นั่งเอง ถูกตามฉันทิ และอนุสาวนา ที่เรابخัญญติไว้ แม้กรรมของพวกเธอนั้น ก็เป็นกรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ ซ่อนนั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุพวกนั้นมีสังวาสต่างจากพวกเธอ และพวกเธอก็มีสังวาสต่างจากภิกษุพวกนั้น.

นानาสังวาสกัมมิ ๒ อย่าง

ดูก่อนภิกษุ ภูมิของภิกษุนานาสังวาสนี้มี ๒ อย่าง คือ ภิกษุทำตนเป็นนานาสังวาสด้วยตน ๑ สงฆ์พร้อมเพรียงกันยกภิกษุนั้น เพราะไม่เห็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ๑.

ดูก่อนภิกษุ ภูมิของภิกษุนานาสังวาส ๒ อย่างนี้แล.

สมานสังวาสกัมมิ ๒ อย่าง

ดูก่อนภิกษุ ภูมิของภิกษุสมานสังวาสนี้มี ๒ อย่าง คือ ภิกษุทำตนเป็นสมานสังวาสด้วยตน ๑ สงฆ์พร้อมเพรียงกันรับภิกษุนั้น ผู้ถูกยกเพราะไม่เห็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป เข้าหมู่ ๑.

ดูก่อนภิกษุ ภูมิของภิกษุสมานสังวาส ๒ อย่างนี้แล.

เรื่องความบาดหมางกันเป็นต้น

[๒๔๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมางเกิดความทะเลาะ ถึงการวิวาทกัน ย่อมแสดงกายกรรม วจีกรรม อันไม่สมควรต่อกันและกัน ทำปรามาสกันด้วยมือ ในโรงภัต ในละแวกบ้าน คนทั้งหลายเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทั้งหลาย จึงได้เกิดความหมาง เกิดความทะเลาะ ถึงการวิวาท แสดงกายกรรม วจีกรรม อันไม่สมควรต่อกันและกัน ทำปรามาสกันด้วยมือ ในโรงภัต ในละแวกบ้านเล่า ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย... ต่างเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาว่า ไฉน ภิกษุทั้งหลาย จึงได้เกิดความบาดหมาง... ทำปรามาสกันด้วยมือ ในโรงภัต ในละแวกบ้านเล่า แล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า.

ทรงสอบถาม

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข่าว่าภิกษุทั้งหลาย เกิดความบาดหมาง... ทำปรามาสกกันด้วยมือ ในโรง-
กัฏ ในละแวกบ้าน จริงหรือ ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

ทรงติเตียนแล้วทรงห้าม

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน... ครั้นแล้วทรงทำธรรมิกถา
รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว แต่ยังทำ
กิจอันไม่เป็นธรรม เมื่อถ้อยคำไม่ชวนให้ชื่นชมต่อกันเป็นไปอยู่ พวกเธอพึง
นั่งเหนืออาสนะ โดยนึกในใจว่า ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พวกเราจักไม่แสดงกาย
กรรม วาจกรรม อันไม่สมควรต่อกันและกัน จักไม่ทำปรามาสกกันด้วยมือ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว แต่ยังทำกิจที่เป็นธรรม เมื่อถ้อยคำ
อันชวนให้ชื่นชมต่อกันเป็นไปอยู่ พวกเธอพึงนั่งในแควมีอาสนะอันหนึ่งคั่นใน
ระหว่าง.

[๒๔๒] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมาง เกิดความ
ทะเลาะถึงการวิวาทกัน ย่อมทิ่มแทงกันด้วยหอกคือปาก ในท่ามกลางสงฆ์อยู่
ภิกษุเหล่านั้น ไม่อาจจะระงับอธิกรณ์นั้นได้.

ครั้งนั้น มีภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ภิกษุรูปนั้น ยืนเฝ้าเรียบร้อยแล้ว
ได้กราบทูล คำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายใน
วัดโฆสิตารามนี้ เกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะ ถึงการวิวาทกัน ย่อม

ทิ่มแทงกันด้วยหอกคือปาก ในท่ามกลางสงฆ์อยู่ ภิกษุเหล่านั้น ไม่อาจจะจับ
อธิกรณ์นั้นได้ ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงโปรดอาศัยความอนุเคราะห์เสด็จเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น ด้วยเถิด พระพุทธ-
เจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอาราธนาด้วยอาการศุขนิ ครั้นแล้วได้เสด็จ
เข้าไปหาภิกษุนั้น ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย ประทับนั่งแล้วได้
ตรัสคำนี้แก่ภิกษุเหล่านั้นว่า อย่าเลย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าบาดหมาง
อย่าทะเลาะ อย่าแก่งแย่ง อย่าวิวาทกันเลย เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้
แล้ว ภิกษุอุทธรณวาทีรูปหนึ่งได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ขอ
พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นเจ้าของแห่งธรรม จงทรงพระกรุณารอก่อน ขอพระ
ผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงมีความขวนขวายน้อย ประกอบสุขวิหารธรรมในปัจจุบัน
อยู่เถิด พวกข้าพระพุทธเจ้าจักปรากฏ ด้วยความบาดหมาง ด้วยความทะเลาะ
ด้วยความแก่งแย่ง ด้วยการวิวาทนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสคำนี้แก่ภิกษุเหล่านั้นเป็นคำรับรองว่า อย่า
เลยภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าบาดหมาง อย่าทะเลาะ อย่าแก่งแย่ง อย่าวิวาท
กันเลย.

ภิกษุอุทธรณวาทีนั้น ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นคำรับ
รองว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นเจ้าของแห่งธรรม จงทรงพระกรุณารอก่อน
พระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงมีความขวนขวายน้อย ประกอบสุขวิหารธรรมใน
ปัจจุบันอยู่เถิด พวกข้าพระองค์จักปรากฏ ด้วยความบาดหมาง ด้วยความทะเลาะ
ด้วยความแก่งแย่ง ด้วยการวิวาทนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

[๒๔๓] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งกะภิกษุทั้งหลาย ว่าดัง
นี้ :-

เรื่องทิมารุกุมาร

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ในพระนครพาราณสี ได้มีพระเจ้ากาสิพระนามว่าพรหมทัต ทรงเป็นกษัตริย์มั่งคั่ง มีพระราชทรัพย์มาก มีพระราชสมบัติมาก มีรีพลมาก มีพระราชพาหนะมาก มีพระราชอาณาจักรใหญ่ มีคลังศัสตราวุธยุทโธปกรณ์ และคลังธัญญาหารสมบูรณ์ ส่วนพระเจ้าโกศลพระนามทิมิตี ทรงเป็นกษัตริย์ขัดสน มีพระราชทรัพย์น้อย มีพระราชสมบัติน้อย มีรีพลน้อย มีพระราชพาหนะน้อย มีพระราชอาณาจักรเล็ก มีคลังศัสตราวุธยุทโธปกรณ์และคลังธัญญาหารไม่สู้จะบริบูรณ์.

ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช เสด็จกรีธาจากกรุงคเสนไปโจมตีพระเจ้าทิมิตีโกศลราช พระเจ้าทิมิตีโกศลราชได้ทรงสดับข่าวว่า พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช เสด็จกรีธาจากกรุงคเสนมาโจมตีพระองค์ จึงทรงพระราชดำริว่า พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชทรงเป็นกษัตริย์มั่งคั่ง มีพระราชทรัพย์มาก มีพระราชสมบัติมาก มีรีพลมาก มีพระราชพาหนะมาก มีพระราชอาณาจักรใหญ่ มีคลังศัสตราวุธยุทโธปกรณ์และคลังธัญญาหารบริบูรณ์ ส่วนเราเป็นกษัตริย์ขัดสน มีพระราชทรัพย์น้อย มีพระราชสมบัติน้อย มีรีพลน้อย มีพระราชพาหนะน้อย มีพระราชอาณาจักรเล็ก มีคลังศัสตราวุธยุทโธปกรณ์และคลังธัญญาหารไม่สู้จะบริบูรณ์ เราไม่สามารถจะต่อยุทธกับพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช แม้แต่เพียงศึกเดียว ถ้าอะไร เราพึงรีบหนีออกจากพระนครไปเสียก่อนดีกว่า ครั้นแล้วได้ทรงพาพระมเหสีเสด็จหนีออกจากพระนครไปเสียก่อน ฝ่ายพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ทรงยี่รู้พลพาหนะ ชนบท คลังศัสตราวุธยุทโธปกรณ์และคลังธัญญาหาร ของพระเจ้าทิมิตีโกศลราชไว้ได้แล้ว เสด็จเข้าครอบครองแทน.

ครั้งนั้น พระเจ้าทีฆิติโกศลราช พร้อมกับพระมเหสีได้เสด็จหนีไปทางพระนครพาราณสี เสด็จบวรโดยลำดับบรรดาถึงพระนครพาราณสีแล้ว ขาวว่าท้าวเธอพร้อมกับมเหสี ทรงปลอมแปลงพระองค์มิให้ใครรู้จัก ทรงนั่งห่มเยี่ยงปรีพาชกเสด็จอาศัยอยู่ในบ้านของช่างหม้อ ซึ่งตั้งอยู่ชายแดนแห่งหนึ่ง เขตพระนครพาราณสีนั้น ครั้นต่อมาไม่นานเท่าไรนัก พระมเหสีของพระเจ้าทีฆิติโกศลทรงตั้งพระครรภ์ พระนางเธอนั้นทรงแพ้พระครรภ์เห็นปานนี้คือ เมื่อยามรุ่งอรุณ ทรงปรารถนาจะทอดพระเนตรจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบและจะทรงเสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์ จึงได้กราบทูลคำนี้แด่พระราชสามีในทันทีว่า ขอเดชะ หม่อมฉันมีครรภ์ ได้เกิดแพ้ครรภ์เห็นปานนี้คือ เมื่อยามรุ่งอรุณ หม่อมฉันปรารถนาจะดูจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และจะดื่มน้ำล้างพระแสงขรรค์ พระพุทธเจ้าข้า.

พระราชารับสั่งว่า แม่เทวี เราทั้งสองกำลังตกยาก จะได้จตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และน้ำล้างพระขรรค์มาแต่ไหน.

พระราชเทวีกราบทูลว่า ถ้าหม่อมฉันไม่ได้ คงตายแน่ พระพุทธเจ้าข้า.

ก็สมัยนั้น พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาลิกราชเป็นสหายของพระเจ้าทีฆิติโกศลราช พระเจ้าทีฆิติโกศลราชจึงเสด็จเข้าไปหาพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาลิกราช ครั้นถึงแล้วได้ตรัสคำนี้แก่ท่านพราหมณ์ว่า เกลือเอ๋ย เพื่อนหญิงของเพื่อนมีครรภ์ นางแพ้ท้องมีอาการเห็นปานนี้คือ เมื่อยามรุ่งอรุณ นางปรารถนาจะดูจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และจะดื่มน้ำล้างพระแสงขรรค์.

พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลว่า ขอเดชะ ถ้ากระนั้น หม่อมฉันจะขอเฝ้าพระเทวีก่อน.

ลำดับนั้น พระมเหสีของพระเจ้าทมิฬโกศลราช ได้เสด็จเข้าไปหา
พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตทกาสีกราช พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้า
พรหมทัตทกาสีกราช ได้แลเห็นพระมเหสีของพระเจ้าทมิฬโกศลราช กำลังเสด็จ
มาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วลุกจากที่นั่งห่มผ้าเฉียงบ่า ประนมมือไปทางพระ
มเหสีของพระเจ้าทมิฬโกศลราช แล้วเปล่งอุทานขึ้น ๓ ครั้งว่า ท่านผู้เจริญ
พระเจ้าโกศลประทับอยู่ในพระอุทรแน่นแล้ว พระเจ้าโกศลประทับอยู่ในพระอุทร
แน่นแล้ว พระเจ้าโกศลประทับอยู่ในพระอุทรแน่นแล้ว เพราะฉะนั้น พระเทวี
อย่าได้เสียพระทัย เมื่อยามรุ่งอรุณ จักได้ทอดพระเนตรจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอด
สรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และจักได้ทรงเสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์เป็นแน่

พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตทกาสีกราช จึงเข้าไปในพระราช-
ตำหนัก ครั้นถึงแล้วได้กราบทูลพระเจ้าพรหมทัตทกาสีกราชว่า ขอเดชะ นิमित्तทั้ง
หลายปรากฏตามกำหนดวิธีการ คือในเวลารุ่งอรุณพรั้งนี้ จตุรงคเสนาจะผูก
สอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และเจ้าพนักงานจะเอาน้ำล้างพระแสงขรรค์
ด้วย พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตทกาสีกราชจึงมีพระบรมราชโองการสั่งเจ้า
พนักงานทั้งหลายว่า ลูกก่อนพนาย พราหมณ์ปุโรหิตสั่งการอย่างไร พวกเจ้า
จงทำอย่างนั้น

พระมเหสีของพระเจ้าทมิฬโกศลราชได้ทอดพระเนตรจตุรงคเสนา ผู้
ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และได้เสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์ในเวลา
รุ่งอรุณ สมความปรารถนา ครั้นต่อมาทรงอาศัยความแค้นแห่งพระกรรมนั้น
ได้ประสูติพระราชโอรส พระชนกชนนีได้ขนานพระนามพระราชโอรสนั้นว่า
ทิมามุ และต่อมาไม่ช้านานเท่าไร ทิมามุราชกุมารก็ถึงความเป็นผู้รู้เพียงสา ครั้น

นั่น พระเจ้าทีฆติโกศลราชดำริว่า พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชนี้ ก่อความ
พินาศให้แก่พวกเรามากมาย ได้ช่วงชิงเอารัฐ พล พานะ ชนบท คลังศัส-
ตราวุธยุทธภัณฑ์ และคลังธัญญาหาร ของพวกเราไป ถ้าตัวเธอจักสืบทราบ
ถึงพวกเรา คงสั่งให้ประหารชีวิตหมดทั้งสามคน ถ้ากระไร เราพึงให้พ่อทีฆา-
กุมารหลบอยู่นอกพระนคร ครั้นแล้วได้ให้ทีฆาราชกุมารหลบอยู่นอก
พระนคร ครั้นทีฆาราชกุมารหลบอยู่นอกพระนคร ไม่นานเท่าไรนัก ก็ได้
ศึกษาศิลปสำเร็จทุกสาขา.

พระเจ้าโกศลและพระเมเหสีถูกจับ

[๒๔๔] คุก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยนั้น นายช่างกลบของพระเจ้า
ทีฆติโกศลราชได้สวมมิกข์คืออยู่ในพระเจ้าพรหมทัตทาสีกราช เขาได้เห็นพระเจ้า
ทีฆติโกศลราช พร้อมมเหสีทรงปลอมแปลงพระกายมิให้ใครรู้จัก ทรงนุ่ง
ห่มเยี่ยงปริพาชก เสด็จอาศัยอยู่ในบ้านของช่างหม้อ ซึ่งตั้งอยู่ ณ ชายแดนแห่ง
หนึ่งเขตพระนครพาราณสี ครั้นแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชได้
กราบทูลว่า ขอเดชะ พระเจ้าทีฆติโกศลราชพร้อมกับมเหสีทรงปลอมแปลง
พระกายมิให้ใครรู้จัก ทรงนุ่งห่มเยี่ยงปริพาชก เสด็จอาศัยอยู่ในบ้านของช่าง
หม้อ ซึ่งตั้งอยู่ ณ ชายแดนแห่งหนึ่ง เขตพระนครพาราณสี พระพุทธเจ้าข้า.

ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราช จึงมีพระบรมราชโองการสั่งเจ้า
พนักงานทั้งหลายว่า คุก่อนพนาย ถ้ากระนั้น พวกเจ้าจงไปจับพระเจ้าทีฆติ
โกศลราชพร้อมกับพระเมเหสี.

พวกเขาทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังกระแสน้ำตั้ง พระ
พุทธเจ้าข้า ดังนั้น แล้วไปจับพระเจ้าทีฆติโกศลราชพร้อมกับพระเมเหสีมา
ถวาย.

พระเจ้าพรหมทัตกาลิกราช จึงมีพระบรมราชโองการสั่งเจ้าพนักงานทั้งหลายว่า ดูก่อนพนาย ถ้ากระนั้น พวกเจ้าจงเอาเชือกที่เหนียว ๆ มัดพระเจ้าทีฆิติโกศลราชพร้อมกับ พระมเหสี มัดให้แน่น ให้มีพระพาหาไพล่หลัง กล้อนพระเกศา แล้วนำตระเวนไปตามถนน ตามตรอกทุกแห่ง ด้วยวัชฌเกรมี สำเนียงอันคมคาย แล้วให้ออกไปทางประตูค้ำันทักยิม บันไดออกเป็น ๔ ท่อนวางเรียงไว้ในหลุม ๔ ทิศ ทางด้านทักษิณแห่งพระนคร.

พวกเขาถูกรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้นแล้ว ได้เอาเชือกอย่างเหนียวมัดพระเจ้าทีฆิติโกศลราช พร้อมกับมเหสี มัดให้แน่นให้มีพระพาหาไพล่หลัง กล้อนพระเกศาแล้วนำตระเวนไปตามถนน ตามตรอกทั่วทุกแห่งด้วยวัชฌเกรมีสำเนียงอันคมคาย.

ครั้งนั้น ที่ฆาตุราชกุมารได้ทรงดำริดังนี้ว่า นานมาแล้วที่เราได้เยี่ยมพระชนกชนนี ถ้ากระไร เราพึงไปเฝ้าเยี่ยมพระชนกชนนี ครั้นแล้วเข้าไปสู่พระนครพาราณสี ได้ทอดพระเนตรเห็นเจ้าพนักงานทั้งหลายเอาเชือกอย่างเหนียว ๆ มัดพระชนกชนนีจนแน่น ให้มีพระพาหาไพล่หลัง กล้อนพระเกศาแล้ว นำตระเวนไปตามถนนตามตรอก ด้วยวัชฌเกรมีสำเนียงอันคมคาย ครั้นแล้วเสด็จพระดำเนินเข้าไปใกล้พระชนกชนนี

พระราโชวาทของพระเจ้าทีฆิติโกศลราช

พระเจ้าทีฆิติโกศลราช ได้ทอดพระเนตรเห็นที่ฆาตุราชกุมารเสด็จพระดำเนินมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้ตรัสพระบรมราโชวาทนี้แก่ที่ฆาตุราชกุมารว่า พ่อที่ฆาตุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับได้เพราะไม่จองเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร.

เมื่อท้าวเธอตรัสอย่างนี้แล้ว เจ้าพนักงานเหล่านั้น ได้ทูลคำนี้อันแต่ท้าวเธอว่า พระเจ้าที่มิตติโกศลราชนี้เป็นผู้วิกลจริตจึงบ่นเพ้ออยู่ ที่มาของพระองค์คือใคร พระองค์ตรัสอย่างนี้กะใครว่า พ่อที่มาวู เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จงเวร

พระเจ้าที่มิตติโกศลราช ตรัสว่า พนาย เราไม่ได้เสียจริตบ่นเพ้ออยู่ แต่ผู้ใดรู้เรื่อง ผู้นั้นจักเข้าใจ.

พระเจ้าที่มิตติโกศลราช ได้ตรัสพระบรมราโชวาทนี้แก่ที่มามราชกุมาร เป็นคำรับสองว่า...

พระเจ้าที่มิตติโกศลราช ได้ตรัสพระบรมราโชวาทนี้แก่ที่มามราชกุมาร เป็นคำรับสามว่า พ่อที่มาวู เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จงเวร

เจ้าพนักงานเหล่านั้น ได้ทูลคำนี้อันแต่พระเจ้าที่มิตติโกศลราชเป็นคำรับ ๓ ว่า เจ้าที่มิตติโกศลนี้เป็นผู้วิกลจริต จึงบ่นเพ้ออยู่ ที่มาของพระองค์คือใคร พระองค์ตรัสกะใครอย่างนี้ว่า เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จงเวร.

พระเจ้าที่มิตติโกศลราชตรัสว่า พนาย เราไม่ได้เสียจริตบ่นเพ้ออยู่ แต่ผู้ใดรู้เรื่อง ผู้นั้นจักเข้าใจ.

พนักงานเหล่านั้น จึงได้นำพระเจ้าที่มิตติโกศลราชพร้อมกับพระมเหสี ไปตามถนน ตามตรอกทั่วทุกแห่ง แล้วให้ออกไปทางประตูด้านทักษิณ บันพระกายเป็น ๔ ท่อน วางเรียงไว้ในหลุม ๔ ทิศ ด้านทักษิณแห่งพระนคร วางยามคอยระวังเหตุการณ์ไว้แล้วกลับไป ครั้นนั้น ที่มามราชกุมาร เข้าไปสู่

พระนครพาราณสี นำสุรมาเถียงพวกเจ้าหน้าที่อยู่ยาม เมื่อเวลาที่คนเหล่านั้นมา
ฟุบลง ทิฆมาวราชกุมารจึงจัดหาพื้นมาวางเรียงกันไว้ ยกพระบรมศพของพระ-
ชนกชนนีขึ้นสู่พระจิตกาธาร ถวายพระเพลิง แล้วประนมพระหัตถ์ทำประ-
ทักษิณพระจิตกาธาร ๓ รอบขณะนั้น พระเจ้าพรหมทัตตาสักราช ประทับ
อยู่ชั้นบนแห่งปราสาทอันประเสริฐได้ทอดพระเนตรเห็นทิฆมาวราชกุมาร กำลัง
ทรงประนมพระหัตถ์ทำประทักษิณพระจิตกาธาร ๓ รอบ ครั้นแล้วได้ทรงพระ-
ดำรินในพระทัยว่า เจ้าคนนั้นคงเป็นญาติหรือสายโลหิต ของพระเจ้าทิมิ-
โกศลราชแน่นอน น่ากลัวจะก่อความฉิบหายแก่เรา ช่างไม่มีใครบอกเราเลย.

ครั้งนั้น ทิฆมาวราชกุมารเสด็จหลบเข้าป่าไป ทรงกันแสงรำให้ จน
พอแก่เหตุ ทรงขับน้ำพระเนตร แล้วเสด็จเข้าพระนครพาราณสี ไปถึงโรง
ช้างใกล้พระบรมมหาราชวัง แล้วได้ตรัสคำนี้แก่นายหัตถาจารย์ว่า ท่านอาจารย์
ข้าพเจ้าปรารถนาจะศึกษาสิลปะ.

นายหัตถาจารย์ตอบว่า ถ้ากระนั้น เชิญมาศึกษาเถิดพ่อหนุ่มน้อย
อยู่มาวันหนึ่ง ทิฆมาวราชกุมาร ทรงตื่นบรรทมตอนปัจจุสมัยแห่งราตรีแล้ว
ทรงขับร้อง และคิดพิณคลอเสียงเจื้อยแจ้วอยู่ที่โรงช้าง.

พระเจ้าพรหมทัตตาสักราช ทรงตื่นบรรทมเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี
ได้ทรงสดับเสียงเพลงและเสียงพิณที่คิดคลอเสียงอัน เจื้อยแจ้วดังแว่วมาทางโรง
มงคลหัตถี จึงมีพระดำรัสถามพวกมหาดเล็กว่า แน่ะพนาย ใครตื่นในเวลาเช้า
มีดแห่งราตรีแล้ว ขับร้องและคิดพิณแว่วมาทางโรงช้าง.

พวกมหาดเล็กกราบทูลว่า ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า
ปกกระหม่อม ชายหนุ่มศิษย์ของนายหัตถาจารย์ชื่อนั้น ตื่นในเวลาเช้ามีดแห่ง
ราตรีแล้ว ขับร้องและคิดพิณคลอเสียงอันเจื้อยแจ้วดังที่โรงช้าง พระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชตรัสว่า พนาย ถ้ากระนั้น จงพาชายหนุ่ม มาเฝ้า พวกเขาทูลรับ สนองพระบรมราชโองการแล้ว พาที่ฆาตุราชกุมารมาเฝ้า พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชจึงได้ตรัสถามที่ฆาตุราชกุมารว่า พ่อชายหนุ่ม เจ้า ตื่นในเวลาเช้าแห่งราตรีแล้ว ขับร้องและคิดพิณคลอเสียงอันเจื้อยแจ้วดังทาง โรงช้างหรือ ?

ที่ฆาตุราชกุมารทูลรับว่า เป็นดังพระกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า
พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชตรัสว่า พ่อชายหนุ่ม ถ้ากระนั้น เจ้าจง ขับร้องและคิดพิณไป.

ที่ฆาตุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระกระแสร ับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้น แล้วประสงคฺจะให้ทรงโปรดปราน จึงขับร้อง และคิดพิณด้วยเสียงไพเราะ.

ที่นั้น พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชตรัสว่า พ่อชายหนุ่ม เจ้าจงอยู่รับ ใช้เราเถิด.

ที่ฆาตุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระกระแสร ับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้น แล้วจึงประพุดิทำนองตื้นก่อนนอนที่หลัง คอยเฝ้าฟังพระราชดำรัสใช้ ประพุดิให้ถูกพระอัธยาศัย เจริญถ้อยคำไพเราะ ต่อพระเจ้าพรหมทัตทาสีกราช ครั้นต่อมาไม่นานนักท้าวเธอทรงแต่งตั้งที่ฆาตุ ราชกุมาร ไว้ในตำแหน่งผู้ไว้วางพระราชหฤทัย โกสัจฉิตสนิทภายใน อยู่มา วันหนึ่ง ท้าวเธอได้ตรัสคำนึ้แก่ที่ฆาตุราชกุมารว่า พ่อชายหนุ่ม ถ้ากระนั้น เจ้าจงเทียมรถ พวกเราจักไปล่าเนื้อ.

ที่ฆาตุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระราช กระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า แล้วจัดเทียมรถไว้เสร็จ ได้กราบทูลคำนึ้แด่

พระเจ้าพรหมทัตทาสิกกราชว่า ขอเดชะ รถมพระที่นั่งเทียมเสร็จแล้ว พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ ขອງทรงพระกรุณาโปรดทราบกาลอันควรเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตทาสิกกราช เสด็จขึ้นราชรถ ที่ฆา-
ราชกุมารขับราชรถไป แต่ขับราชรถไปโดยวิธีที่หมู่เสนาได้แยกไปทางหนึ่ง
ราชรถได้แยกไปทางหนึ่ง ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตทาสิกกราชเสด็จไปไกล
แล้วได้ตรัสค้ำนี้แก่ที่ฆาราชกุมารว่า พ่อชายหนุ่ม ถ้ากระนั้น เจ้าจงจอดรถ
เราเหน้อยอ่อนจักนอนพัก.

ที่ฆาราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระราช
กระแสนับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้นแล้วจอดราชรถนั่งขัดสมาธิอยู่ที่พื้นดิน
พระเจ้าพรหมทัตทาสิกกราช จึงทรงพาพระเศียรบรรทมอยู่บนคอกของที่ฆา
ราชกุมาร เมื่อท้าวเธอทรงเหน็ดเหนื่อยมา เพียงครู่เดียวก็บรรทมหลับ.

ขณะนั้น ที่ฆาราชกุมารคิดถึงความหลังว่า พระเจ้าพรหมทัตทาสิก-
ราชนี้แล ทรงก่อความฉิบหายแก่พวกเรามากมาย ท้าวเธอทรงช่วงชิงรู้พล
ราชพาหนะ ชนบท คลังศัสตราวุธยุทโธปกรณ์และคลังธัญญาหารของพวกเราไป
และยังได้ปลงพระชนมชีพพระชนกชนนีของเราเสียด้วย เวลานี้เป็นเวลาที่เรา
พบคู่เวร ดังนี้จึงชักพระแสงขรรค์ออกจากฝัก แต่เจ้าชายได้ทรงยังพระทัยไว้ได้
ในทันทีว่า พระชนกได้ทรงสั่งเราไว้เมื่อใกล้สวรรคตว่า พ่อที่ฆา เจ้าอย่า
เห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อม
ระงับได้เพราะไม่จองเวร การที่เราจะละเมิดพระดำรัสสั่งของพระชนกนั้น ไม่
สมควรแก่เราเลย ดังนี้ แล้วสอดพระแสงขรรค์เข้าไปในฝัก.

ที่ฆาราชกุมาร ได้ทรงคิดถึงความหลังเป็นคำรบสองว่า...

ทิวาธุราชกุมาร ได้ทรงคิดถึงความหลังเป็นคำรบสามว่า พระเจ้าพรหมทัตตกาสิกราชนี้แล ทรงก่อความฉิบหายแก่พวกเรามากมาย ท้าวเธอทรงช่วงชิงรีพลราชพาหนะ ชนบท คลังศัสตราวุธยุทโธภัณฑ์และคลังธัญญาหารของพวกเราไป และยังได้ปลงพระชนมชีพพระชนกชนนีของเราเสียด้วย เวลานี้เป็นเวลาที่เราพบคู่เวรดังนี้ จึงชักพระแสงขรรค์ออกจากฝัก แต่ก็ทรงยังพระทัยไว้ได้ทันที เป็นคำรบสามว่า พระชนกได้ตรัสสั่งไว้เมื่อใกล้สวรรคตว่า พ่อทิวาธุเจ้าอย่าเห็นแก่ยาวเจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับ ได้เพราะไม่จองเวร การที่เราจะละเมียดพระดำรัสสั่งของพระชนกนั้น ไม่สมควรแก่เราเลยดังนี้ แล้วทรงสอดพระแสงขรรค์เข้าไปในฝักตามเดิม

ขณะนั้น พระเจ้าพรหมทัตตกาสิกราช ทรงกลัว หวั่นหวาด สะดุ้งพระทัยรีบเสด็จลุกขึ้น ทิวาธุราชกุมารได้กราบทูลคำนี้นี้แด่พระเจ้าพรหมทัตตกาสิกราชในทันทีว่าขอเดชะ เพราะอะไรหรือพระองค์จึงทรงกลัว หวั่นหวาด สะดุ้งพระทัย รีบเสด็จลุกขึ้น พระพุทธเจ้าข้า.

พระเจ้าพรหมทัตตกาสิกราชตรัสตอบว่า พ่อชายหนุ่ม ฉันฝันว่า ทิวาธุราชกุมาร โอรสของพระเจ้าทีฆิติโกศลราชฟาดฟันฉันด้วยพระแสงขรรค์ในที่นี้ เพราะเหตุนั้น ฉันจึงกลัว หวั่นหวาด ตกใจรีบลุกขึ้น

ทันใดนั้น ทิวาธุราชกุมารจับพระเศียรของพระเจ้าพรหมทัตตกาสิกราชด้วยพระหัตถ์ซ้าย ชักพระแสงขรรค์ด้วยพระหัตถ์ขวา แล้วได้กล่าวคำขู่แก่พระเจ้าพรหมทัตตกาสิกราชว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้า คือ ทิวาธุราชกุมาร โอรสของพระเจ้าทีฆิติโกศลราชคนนั้น พระองค์ทรงก่อความฉิบหายแก่พวกข้าพระพุทธเจ้ามากมาย คือ ทรงช่วงชิงรีพล ราชพาหนะ ชนบท คลังศัสตราวุธยุทโธภัณฑ์ และคลังธัญญาหาร ของข้าพระพุทธเจ้าไป มิหนำ

ข้ายังปลงพระชนกชีพพระชนกชนนีของข้าพระพุทธเจ้าเสียด้วย เวลานี้เป็นเวลา
ที่ข้าพระพุทธเจ้าพบคู่เวรละ.

พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชจึงชบพระเศียรลงแทบยุคลบาทของทีฆามุ-
ราชกุมาร แล้วได้ตรัสคำวิงวอนแก่เจ้าชายว่า พ่อทีฆามุ พ่อจงให้ชีวิต แก่นัน
พ่อทีฆามุ พ่อจงให้ชีวิตแก่นันด้วยเถิด.

เจ้าชายกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าหรือจะเอื้อมอาจุทูลเกล้าถวายชีวิต
แก่พระองค์ พระองค์ต่างหากควรพระราชทานชีวิตแก่ข้าพระพุทธเจ้า.

พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชตรัสว่า พ่อทีฆามุ ถ้าเช่นนั้น พ่อจงให้
ชีวิตแก่นัน และฉันก็จะให้ชีวิตแก่พ่อ.

ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราช และทีฆามุราชกุมาร ต่างได้ให้
ชีวิตแก่กันและกัน ได้จับพระหัตถ์กัน และได้ทำการสวด เพื่อไม่ทำร้ายกัน
พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชจึงได้ตรัสดำเนื้แก่ทีฆามุราชกุมารว่า พ่อทีฆามุ ถ้า
กระนั้นพ่อจงเทียมรถไปกันเถอะ.

ทีฆามุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระกระแส
รับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้น แล้วเทียมรถ ได้กราบทูลพระเจ้าพรหม
ทัตทาสีกราชว่า รถพระที่นั่งเทียมเสร็จแล้ว พระพุทธเจ้า บัดนี้ ขอพระ
องค์โปรดทรงทราบกาลอันควรเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระเจ้าพรหมทัตทาสีกราชจึงเสด็จในรถทรงแล้ว ทีฆามุราชกุมารขับ
รถไป ได้ขับรถไปโดยวิธีไม่นานนักก็มาพบกองทหาร ครั้นพระเจ้าพรหมทัต-
ทาสีกราชเสด็จเข้าสู่พระนครพาราณสีแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดให้เรียกประชุม
หมู่อำมาตย์ราชบริพาร ได้ตรัสถามความเห็นชื่อนี้ว่า พ่อนายทั้งหลาย ถ้าพวก
ท่านพบทีฆามุราชกุมารโอรสของพระเจ้าที่มิติโกศลราช จะพึงทำอะไรแก่เขา.

อำมาตย์บางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะ พวกข้าพระพุทธเจ้า จะพึงตัดมือ จะพึงตัดเท้า จะพึงตัดทั้งมือและเท้า จะพึงตัดหู จะพึงตัดจมูก จะพึงตัดทั้งหูและจมูก จะพึงตัดศีรษะพระพุทธเจ้าข้า.

พระเจ้าพรหมทัตกาลิกราชตรัสว่า พ่อนายทั้งหลาย ชายหนุ่มผู้นี้แล คือ ทิฆมาวราขกุมารโอรสของพระเจ้าที่มีดีโกศลราชคนนั้น ชายหนุ่มผู้นี้ใคร ๆ จะทำอะไรไม่ได้ เพราะชายหนุ่มผู้นี้ได้ให้ชีวิตแก่เรา และเราก็ได้ให้ชีวิตแก่ชายหนุ่มผู้นี้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามความข้อนี้แก่ทิฆมาวราขกุมารว่า พ่อทิฆมาวราชนกของเธอได้ตรัสคำใดไว้ เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อทิฆมาวรา เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่เวรทั้งหลายย่อมระงับได้ เพราะไม่จองเวร ดังนี้ พระชนกของเธอได้ตรัสคำนั้นหมายความว่าอย่างไร ?

ทิฆมาวราขกุมารกราบทูลว่า ขอเดชะ พระชนกของข้าพระพุทธเจ้าได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันใดแลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว ดังนี้หมายความว่า เจ้าอย่าได้จองเวรให้ยืดเยื้อ เพราะฉะนั้น พระชนกของข้าพระพุทธเจ้า จึงได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันนี้แลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว พระชนกของข้าพระพุทธเจ้า ได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันใดแลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น ดังนี้ หมายความว่า เจ้าอย่าแตกร้างจากมิตรเรว้นัก เพราะฉะนั้น พระชนกของข้าพระพุทธเจ้า จึงได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันนี้แลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น พระชนกของข้าพระพุทธเจ้าได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันใดแลไว้ เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อทิฆมาวรา เวรทั้งหลาย ย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร ดังนี้ หมายความว่าพระชนกชนนีของข้าพระพุทธเจ้า ถูกพระองค์

ปลงพระชนมชีพเสีย ถ้าข้าพระพุทธเจ้า จะพึงปลงพระชนมชีพของพระองค์ เสียบ้าง คนเหล่าใดใคร่ความเจริญแก่พระองค์ คนเหล่านั้นจะพึงปลงชีวิตข้า พระพุทธเจ้า คนเหล่าใดใคร่ความเจริญแก่ข้าพระพุทธเจ้า คนเหล่านั้นจะพึง ปลงชีวิตคนเหล่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เวนั้น ไม่พึงระงับเพราะเวร แต่มาบัด นี้ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานชีวิตแก่ข้าพระพุทธเจ้า และข้า พระพุทธเจ้าก็ได้ทูลถวายพระชนมชีพแก่พระองค์ เป็นอันว่าเวรนั้นระงับแล้ว เพราะไม่จองเวร พระชนกของข้าพระพุทธเจ้า จึงได้ตรัสพระบรมราโชวาทอัน นี้แล้วเมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อที่ม้าว เวนทั้งหลายย่อมไม่จับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร พระพุทธเจ้า.

ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาลิกราชตรัสว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นำอัครราชย์นัก ไม่เคยมีเลย ที่ม้าวราชกุมารนี้เป็นบัณฑิต จึงได้เข้าใจความ แห่งภายิต อันพระชนกตรัสแล้วโดยย่อได้โดยพิสดาร แล้วทรงพระกรุณาโปรด พระราชทานคืนรีพล ราชพาหนะ ชนบท กลังศัสตราวุธยุทธานุภัณฑ์และกลัง รัญญาหารอัน เป็นพระราชสมบัติของพระชนก และได้พระราชทานพระราชธิดา อภิเษกสมรสด้วย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ชันดิ โสรัจจะ เห็นปานนี้ ได้มีแล้วแก่พระ ราชเหล่านั้น ผู้ถืออาชญา ผู้ถือศัสตราวุธ ก็การที่พวกเธอบวชในธรรมวินัย อันเรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ จะพึงอดทนและสงบเสงี่ยมนั้น ก็พึงงามในธรรม วินัยนี้แน่.

[๒๔๕] พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพระโอวาทแก่ภิกษุเหล่านั้นเป็น คำรับสามว่า อย่าเลย ภิกษุทั้งหลาย อย่าบาดหมางกัน อย่าแค้นแค้นกัน อย่าวิวาทกันเลย อธรรมวาทีภิกษุรูปนั้น ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระ-

ภาคเจ้าเป็นคำรบสามว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นเจ้าของ
แห่งธรรมได้โปรดทรงยับยั้งเถิด ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดทรงมีความ
ชวนชวายน้อย ประกอบสุขวิหารธรรมในปัจจุบันอยู่เถิด พวกข้าพระพุทธเจ้า
จักปรากฏด้วยความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง การวิวาทนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงพระดำริว่า โมฆบุรุษเหล่านี้หัวคือนักเล เราจะทำให้
โมฆบุรุษเหล่านี้เข้าใจกัน ทำไม่ได้ง่ายเลย ดังนี้ แล้วเสด็จจากพระพุทธ-
อาสนะกลับไป.

ที่มหาภูตสวรรค์ ที่ ๑ จบ

[๒๔๖] ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองอันตรวาสกแล้ว
ทรงถือบาตรจีวรเสด็จเข้าพระนครโกสัมพีเพื่อบิณฑบาต เสด็จเที่ยวบิณฑบาต
ที่พระนครโกสัมพีแล้ว ครั้นเวลาบ่าย เสด็จกลับจากบิณฑบาต ทรงเก็บเสนา
สนะถือบาตรจีวร ประทับยืนท่ามกลางพระสงฆ์ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ ว่า
ดังนี้:-

เวรูปสมคณา

[๒๔๗] ภิกษุมิเสียดังเป็นเสียดเดียว

กัน จะได้สำคัญตัวว่า เป็นพาล ไม่มีเลย
สักรูปเดียว ยิ่งเมื่อสงฆ์แตกกัน ก็ไม่ได้
สำคัญเหตุอื่น ภิกษุทั้งหลายลืมนึก สำคัญ
ตัวว่าเป็นบัณฑิต ช่างพูด เจ้าคาราม พูดไป
ตามที่ตนปรารถนาจะยื่นปากพูด ไม่รู้สึก
ว่าความทะเลาะเป็นเหตุชักพาไป.

ก็คนเหล่าใดจองเวรไว้ว่า คนโน้น
ดำเรา ดีเรา ชะเรา ได้ลัทธิของของเรา
ไป เวรของคนเหล่านั้นย่อมไม่สงบ ส่วนคน
เหล่าใดไม่จองเวรไว้ว่า คนโน้น ดำเรา ดีเรา
ชะเรา ได้ลัทธิของของเราไป เวรของ
คนเหล่านั้นย่อมสงบ.

แต่ไหนแต่ไรมา เวรทั้งหลายในโลก
นี้ย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับ
เพราะไม่จองเวร ธรรมนี้เป็นของเก่า.

ก็คนเหล่าอื่นไม่รู้สึกว่า พวกเรา
กำลังยับเยิน ณ ท่ามกลางสงฆ์นี้ ส่วนคน
เหล่าใด ในท่ามกลางสงฆ์นั้น รู้สึเพราะ
ความรู้สึกของคนเหล่านั้น ความหมายมั่น
ย่อมระงับ.

คนเหล่าใดบั่นกระดุก ผลาญชีวิต
ลักทรัพย์ คือ โคและม้า คนเหล่านั้นถึง
ช่วงชิงแว่นแคว้นกัน ก็ยังคบหาสมาคมกัน
เหตุไฉนพวกเธอจึงคบหาสมาคมกันไม่ได้
เล่า.

ถ้าบุคคลพึงได้สหายมีปัญญา เทียว
ไปด้วยกัน เป็นนักปราชญ์คอยช่วยเหลือกัน
เขาครอบงำอันตรายทั้งปวงเสียได้ พึงพอใจ
มีสติเทียวไปกับสหายนั้น ถ้าไม่ได้สหายมี

ปัญญา เทียวไปด้วยกัน เป็นนักปราชญ์คอย
ช่วยเหลือกัน พึงเทียวไปคนเดียว ดูพระ
ราชาทรงสละแว่นแคว้นคือราชอาณาจักร
และดูช้างมาตั้งคะ ละฝูงเทียวไปในป่า
ฉะนั้น การเทียวไปคนเดียวดีกว่า เพราะคุณ
เครื่องเป็นสหายไม่มีในคนพาล พึงเทียวไป
คนเดียว และไม่พึงทำบาป ดูช้างมาตั้งคะ
มีความขวนขวายน้อย เทียวไปในป่าแต่ลำพัง
ฉะนั้น.

เสด็จพาลกโณการกคาม

[๒๔๘] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังประทับอยู่ท่ามกลางสงฆ์
ตรัสพระคาถาเหล่านี้ แล้วเสด็จพระพุทธานินไปทางพาลกโณการกคาม ก็
สมัยนั้นท่านพระภุคค์อยู่ที่บ้านพาลกโณการกคาม ได้แลเห็นพระผู้มี
พระภาคเจ้ากำลังเสด็จพระพุทธานินมาแกล่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้จัดที่ประทับ
ตั่งน้ำล้างพระบาท ตั่งรองพระบาท กระเบื้องเช็ดพระบาท ไปรับเสด็จรับบาตร
จีวร พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งเหนือพุทธานุสนะที่จัดไว้ ครั้นแล้วให้ล้าง
พระยุคลบาท ฝายท่านพระภุคค์ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสคำนี้แก่ท่านพระภุคค์ผู้นั่งอยู่
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูก่อนภิกษุ เธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้อัฏภาพ
เป็นไปได้หรือ เธอไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาตหรือ ?

ท่านพระภคุกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้า ยังพอทนได้ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้ และพระพุทธเจ้าก็ไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาตพระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงชี้แจงให้ท่านพระภคุเห็นแจ้ง สมทานอาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมมีกถา แล้วเสด็จลุกจากที่ประทับ เสด็จพุทธดำเนินไปทางปาจิณวังสทายวัน

ก็สมัยนั้น ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ พักอยู่ที่ปาจิณวังสทายวัน คนเฝ้าสวนได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระสมณะ พระองค์อย่าเสด็จเข้ามาสู่สวนนี้ เพราะในสวนนี้มีกัลบุตรอยู่ ๓ ท่านต่างกำลังมุ่งประโยชน์ของตนอยู่ พระองค์อย่าได้ทำความไม่สำราญแก่พวกนั้นเลย.

ท่านพระอนรุทธะได้ยินเสียงคนเฝ้าสวน กำลังได้ตอบอยู่กับพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้บอกคนเฝ้าสวนว่า นายทายบาล ท่านอย่าห้ามพระผู้มีพระภาคเจ้าเลย พระองค์เป็นศาสดาของพวกเรา เสด็จมาถึงแล้วโดยลำดับ ครั้นแล้วเข้าไปหาท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ ได้แจ้งความข้อนี้แก่ท่านทั้งสองว่า จงรีบออกไปเถิด พวกท่าน จงรีบออกไปเถิด พวกท่าน พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ศาสดาของพวกเราเสด็จมาถึงแล้ว โดยลำดับ ท่านพระอนรุทธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ จึงพากันลุกไปรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า รูปหนึ่งรับบาตรจีวรของพระผู้มีพระภาคเจ้า รูปหนึ่งปูอาสนะ รูปหนึ่งตั่งน้ำล้างพระบาทตั้งรอง พระบาท กระเบื้องเช็ดพระบาท พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ นั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่จัดไว้ ครั้นแล้วให้ล้างพระยุคลบาท

ท่านเหล่านั้นก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระอนรุทธะนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามว่า อนรุทธะพวกเธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้อัดภาพเป็นไปได้หรือ ไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาตหรือ ?

พวกท่านพระอนรุทธะกราบทูลว่า พวกข้าพระพุทธเจ้า ยังพอทนได้ ยังพอให้อัดภาพเป็นไปได้ และพวกข้าพระพุทธเจ้า ไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คู่ก่อนพวกอนรุทธะ ก็พวกเธอยังพร้อมเพรียงกัน ยังปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นคุณน่านมสคกับน้ำ มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่ หรือ ?

อ. ข้าพระพุทธเจ้าเหล่านั้นยังพร้อมเพรียงกัน ยังปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นคุณน่านมสคกับน้ำ มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่ โดยส่วนเดียว พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. คู่ก่อนพวกอนรุทธะ พวกเธพร้อมเพรียงกัน ปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นคุณน่านมสคกับน้ำ มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่ ด้วยวิธีอย่างไรเล่า ?

สมัคคีธรรม

อ. พระพุทธเจ้าข้า ในข้อนี้ข้าพระพุทธเจ้ามีความคิดอย่างนี้ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่เราได้อยู่ร่วมกับเพื่อนสพรหมจารีเห็นปานนี้ ข้าพระพุทธเจ้านั้น ได้เข้าไปตั้งเมตตากายกรรม เมตตาวจกรรม เมตตามโนกรรมไว้ในท่านเหล่านี้ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ข้าพระพุทธเจ้านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ เราพึงวางจิตของตนให้เป็นไปตามอำนาจจิต

ของท่านเหล่านี้เท่านั้น ดังนี้แล้ววางจิตของตนให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้แหละ กายของพวกข้าพระพุทธเจ้าต่างกัน ก็จริงแล แต่จิตเป็นเหมือนดวงเดียวกัน พระพุทธเจ้า.

ฝ่ายท่านพระนันทิยะและท่านพระกิมพิละ ต่างได้กราบทูลคำนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า แม้ข้าพระพุทธเจ้าก็มีความคิดอย่างนี้ว่าเป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่เราได้คืออยู่ร่วมกับเพื่อนสพรหมจารีเห็นปานนี้ ข้าพระพุทธเจ้านั้น ได้เข้าไปตั้งเมตตากายกรรม เมตตาวาจกรรม เมตตามโนกรรมไว้ในท่านเหล่านั้น ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ข้าพระพุทธเจ้านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า โฉนหนอ เราพึงวางจิตของตนให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้เท่านั้น ดังนี้ แล้ววางจิตของตนให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านั้นแหละ กายของพวกข้าพระพุทธเจ้าต่างกันก็จริงแล แต่จิตเป็นเหมือนดวงเดียวกัน พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ยังปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นคนน่านมสคกับน้ำ มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่ ด้วยวิธีอย่างนี้แล พระพุทธเจ้าข้า.

พ. คู่ก่อนพวกอนุรุทธะ ก็พวกเธอเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปอยู่หรือ ?

อ. พวกข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปอยู่โดยส่วนเดียว พระพุทธเจ้าข้า.

พ. คู่ก่อนพวกอนุรุทธะ พวกเธอเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปอยู่ ด้วยวิธีอย่างไรเล่า ร

อ. พระพุทธเจ้าข้า ในข้อนี้ บรรดาพวกข้าพระพุทธเจ้า รูปใดบิณฑบาตลับจากบ้านก่อน รูปนั้นก็ปูอาสนะตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า

กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ ล้างสำหรับกับข้าวแล้วตั้งไว้ ตั้งน้ำฉันทน้ำใช้ไว้ รูปใด
บิณฑบาตกลับจากบ้านที่หลัง ถ้ามีอาหารที่ฉันทแล้วเหลืออยู่ ถ้าต้องการก็ฉันท
ถ้าไม่ต้องการ ก็เททิ้งในที่ปราศจากของเขี้ยวสด หรือล้างเสียในน้ำที่ไม่มีตัว
สัตว์ รูปนั้นหรืออาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ล้างสำหรับ
กับข้าวแล้วเก็บไว้เก็บน้ำฉันท น้ำใช้ กวาดโรงฉันท รูปใดเห็นหม้อน้ำฉันท หม้อ
น้ำใช้ หรือหม้อน้ำในวัจจุฎฐิวงเปล่า รูปนั้นก็ตักน้ำตั้งไว้ ถ้ารูปนั้นไม่
สามารถ พวกข้าพระพุทธเจ้าก็กวักมือเรียกเพื่อนมา แล้วช่วยกันตักยกเข้าไป
ตั้งไว้ แต่พวกข้าพระพุทธเจ้ามิได้บ่นว่า เพราะข้อนั้น เป็นเหตุเลย และพวก
ข้าพระพุทธเจ้า นั่งประชุมกัน ด้วยธรรมมิกถาตลอดคืนยังรุ่งทุก ๆ ๕ วัน พวก
ข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่ประมาท มีคนส่งไปอยู่ ด้วยวิธีอย่างนี้แล พระพุทธ-
เจ้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงชี้แจง ให้ท่านพระอนุรุทธะ
ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่าเริง
ด้วยธรรมมิกถา แล้วทรงลุกจากที่ประทับ เสด็จพระพุทธดำเนินไปทางตำบล
บ้านปารีโลยกะ เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงตำบลบ้านปารีโลยกะ ทราบว่าพระ-
องค์ประทับอยู่ที่โคนไม้รังใหญ่ ในไพรสณฑ์รักขิตวัน เขตตำบลบ้าน
ปารีโลยกะนั้น.

เรื่องช้างใหญ่ปารีโลยกะ

[๒๔๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปในที่สงัดทรงหลักเรือน
อยู่ ได้มีความปริวิตกแห่งพระทัยเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราสู้ด้วยภิกษุ
ชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความ
อื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้น อยู่ไม่สำราญเลย เดียวนี้ เราว่างเว้นจาก

ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออิริยาในสงฆ์เหล่านั้น อยู่คนเดียว ไม่มีเพื่อน เป็นสุข สำราญดี.

แม้ช้างใหญ่เชือกหนึ่งก็อยู่ด้วยช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก ได้กินแต่หญ้าอดคั่ว ส่วนกิ่งไม้ที่พระยาช้างนั้นหักลงมากองไว้ ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มน้ำชุ่ม ๆ เมื่อพระยาช้างนั้นลงและขึ้นจากท่า ช้างพังก็เดินเสียดสีกายไป ต่อมาพระยาช้างนั้นได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เราอยู่ด้วยช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก ได้กินแต่หญ้าอดคั่ว ส่วนกิ่งไม้ที่เราหักลงมากองไว้ ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มน้ำชุ่ม ๆ เมื่อเราลงและขึ้นจากท่า ช้างพังก็เดินเสียดสีกายไป ไฉนหนอ เราพึงหลีกออกจากโขลงอยู่แต่ผู้เดียว ครั้นแล้ว ได้หลีกออกจากโขลงเดินไปทางบ้านปาริไลยกะ ไปพรตณัรรักษิตวันควงไม้รังใหญ่ เข้าไปหาพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วใช้วงดักน้ำฉันทน้ำใช้เข้าไปตั้งไว้เพื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า และปราบสถานที่ให้ปราศจากของเขียวสด ครั้นกาลต่อมาพระยาช้างนั้นได้คำนึงว่า เมื่อก่อนเราอยู่ด้วยช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก อยู่ไม่ผาสุกเลย ได้กินแต่หญ้าอดคั่ว ส่วนกิ่งไม้ที่เราหักลงมากองไว้ ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มน้ำชุ่ม ๆ เมื่อเราลงและขึ้นจากท่า ช้างพังก็เดินเสียดสีกายไป เดียวนี้ เราว่างเว้นจากช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก อยู่แต่ผู้เดียว ไม่มีเพื่อน เป็นสุข สำราญดี.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความเจียนสังข์ของพระองค์ และทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของพระยาช้างนั้นด้วยพระทัย จึงทรงเปล่งอุทานนี้ขึ้นในเวลานั้น ว่าดังนี้:-

จิตของพระยาช้างผู้มีงานมงคลอนรณนั้นเสมอด้วยจิตของ
ท่านผู้ประเสริฐ เพราะเป็นผู้เดียวยินดีในป่าเหมือนกัน.

[๒๕๐] ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ตำบลบ้านปารีโลยกะ
ตามพระพุทธานุสสรณ์ แล้วเสด็จพระพุทธานุสสรณ์ไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จ
จาริกโดยลำดับถึงพระนครสาวัตถีแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่พระเชตะวัน
อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น.

อุบายสกอุบายสิกขาชาวพระนครโกสัมพีไม่ถือวาท

[๒๕๑] ครั้นนั้น อุบายสกอุบายสิกขาชาวพระนครโกสัมพีได้หารือกันดัง
นี้ว่า พระคุณเจ้าเหล่าภิกษุชาวพระนครโกสัมพีนี้ ทำความพินาศใหญ่โตแก่พวก
เรา พระผู้มีพระภาคเจ้าถูกท่านเหล่านี้รับกวน จึงเสด็จหนีไปเสียเอาละ พวก
เราไม่ต้องถือวาท ไม่ต้องถูกรับ ไม่ต้องทำอัญชลีกรรม สามิจกรรม ไม่
ต้องทำสักการะ ไม่ต้องเคารพ ไม่นับถือ ไม่ต้องบูชาซึ่งพระคุณเจ้าเหล่า
ภิกษุชาวพระนครโกสัมพี แม้เข้ามาบิณฑบาต ก็ไม่ต้องถวายบิณฑบาต ท่าน
เหล่านี้ ถูกพวกเราไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะ
อย่างนี้ จักหนีไปเสีย หรือจักสู้ หรือจักให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงโปรด
ครั้นแล้วไม่ถือวาท ไม่ถูกรับ ไม่ทำอัญชลีกรรม สามิจกรรม ไม่สักการะ
ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ซึ่งพวกภิกษุชาวพระนครโกสัมพี แม้เข้ามา
บิณฑบาตก็ไม่ถวายบิณฑบาต.

ครั้นนั้น พวกภิกษุชาวพระนครโกสัมพี ถูกอุบายสกอุบายสิกขาชาวพระ-
นครโกสัมพี ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะ
จึงพูดกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย มิฉะนั้น พวกเราพึงไปพระนครสาวัตถี
แล้วระงับอธิกรณ์นี้ในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นแล้ว เก็บจำเสนาสนะ
ถือบาตรจีวร พวกกันเดินทางไปพระนครสาวัตถี.

พระสารีบุตรเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๒] ท่านพระสารีบุตรได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวพระนครโกสัมพี ผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออิริยกรรม ในสงฆ์ เหล่านั้น พวกกันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไปในพระพุทธรูปสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระสารี- บุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธ- เจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวพระนครโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการ ทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออิริยกรรมในสงฆ์เหล่านั้น พวกกันมาสู่ พระนครสาวัตถี ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธ- เจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า สารีบุตร ถ้าเช่นนั้น เธอจงดำรงอยู่ตาม ธรรม.

สา. ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงทราบธรรมอย่างไร พระพุทธเจ้า ?

วัตถุสำหรับธรรมวาที ๑๘ ประการ

พ. สารีบุตร เธอพึงทราบธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ คือภิกษุในธรรมวินัยนี้:-

๑. แสดงสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ว่าเป็นธรรมะ

๒. แสดงสิ่งที่เป็นธรรม ว่าเป็นธรรม.

๓. แสดงสิ่งที่ไม่เป็นวินัย ว่าเป็นวินัย.

๔. แสดงสิ่งที่เป็นวินัย ว่าเป็นวินัย.

๕. แสดงสิ่งที่พระตถาคตมิได้ทรงภายิตไว้ มิได้ตรัสไว้ ว่า

พระตถาคตทรงภายิตไว้ ตรัสไว้.

๖. แสดงสิ่งที่พระตถาคตทรงภายิตไว้ ตรัสไว้ ว่าพระตถาคตมิได้ทรงภายิตไว้ ตรัสไว้.

๗. แสดงมรรยาทอันพระตถาคต มิได้ทรงประพฤติมา ว่าพระตถาคตทรงประพฤติมา.

๘. แสดงมรรยาทอันพระตถาคตทรงประพฤติมาแล้ว ว่าพระตถาคตมิได้ทรงประพฤติมา.

๙. แสดงสิ่งที่พระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้ ว่าอันพระตถาคตทรงบัญญัติไว้.

๑๐. แสดงสิ่งที่พระตถาคตทรงบัญญัติไว้ ว่าพระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้.

๑๑. แสดงสิ่งที่มีใช่อำบัติ ว่าเป็นอำบัติ.

๑๒. แสดงสิ่งที่เป็นอำบัติ ว่าเป็นสิ่งมีใช่อำบัติ.

๑๓. แสดงอำบัติเบา ว่าเป็นอำบัติหนัก.

๑๔. แสดงอำบัติหนัก ว่าเป็นอำบัติเบา.

๑๕. แสดงอำบัติมีส่วนเหลือ ว่าเป็นอำบัติหาส่วนเหลือมิได้.

๑๖. แสดงอำบัติหาส่วนเหลือมิได้ ว่าเป็นอำบัติมีส่วนเหลือ.

๑๗. แสดงอำบัติชั่วหยาบ ว่าเป็นอำบัติไม่ชั่วหยาบ.

๑๘. แสดงอำบัติไม่ชั่วหยาบ ว่าเป็นอำบัติชั่วหยาบ

สารีบุตร เธอพึงทราบธรรมวาทีกิกษุ ด้วยวัตร ๑๘ ประการนี้แล.

วัตรสำหรับธรรมวาที ๑๘ ประการ

สารีบุตร และพึงทราบธรรมวาทีกิกษุ ด้วยวัตร ๑๘ ประการ คือ กิกษุในธรรมวินัยนี้:-

๑. แสดงสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ว่าไม่เป็นธรรม.
๒. แสดงสิ่งที่เป็นธรรม ว่าเป็นธรรม.
๓. แสดงสิ่งที่ไม่เป็นวินัย ว่าไม่เป็นวินัย.
๔. แสดงสิ่งที่เป็นวินัย ว่าเป็นวินัย.
๕. แสดงสิ่งที่พระตถาคตมิได้ทรงภายิตไว้ มิได้ตรัสไว้ ว่าพระตถาคตได้ทรงภายิตไว้ มิได้ตรัสไว้.
๖. แสดงสิ่งที่พระตถาคตทรงภายิตไว้ ตรัสไว้ ว่าพระตถาคตทรงภายิตไว้ ตรัสไว้.
๗. แสดงมรรยาทอันพระตถาคตมิได้ทรงประพฤติมา ว่าพระตถาคตมิได้ทรงประพฤติมา.
๘. แสดงมรรยาทอันพระตถาคตทรงประพฤติมา ว่าพระตถาคตทรงประพฤติมา.
๙. แสดงสิ่งที่พระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้ ว่าพระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้.
๑๐. แสดงสิ่งที่พระตถาคตทรงบัญญัติไว้ ว่าพระตถาคตทรงบัญญัติไว้.
๑๑. แสดงสิ่งมิใช่อาบัติ ว่าเป็นสิ่งมิใช่อาบัติ.
๑๒. แสดงสิ่งที่เป็นอาบัติ ว่าเป็นอาบัติ.
๑๓. แสดงอาบัติเบา ว่าเป็นอาบัติเบา.
๑๔. แสดงอาบัติหนัก ว่าเป็นอาบัติหนัก.
๑๕. แสดงอาบัติมีส่วนเหลือ ว่าเป็นอาบัติมีส่วนเหลือ.
๑๖. แสดงอาบัติหาส่วนเหลือมิได้ ว่าเป็นอาบัติหาส่วนเหลือมิได้.

๑๗. แสดงอาบัติชั่วหยาบ ว่าเป็นอาบัติชั่วหยาบ.

๑๘. แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบ ว่าเป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ.

สารีบุตร เธอพึงทราบธรรมวาทีกิกุญ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล.

พระเถรานุเถระเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๑] ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้สดับข่าว...

ท่านพระมหากัสสปะได้สดับข่าว...

ท่านพระมหากัจจายนะได้สดับข่าว...

ท่านพระมหาโกฏฐิตะได้สดับข่าว...

ท่านพระมหากัปปินะได้สดับข่าว...

ท่านพระมหาจุณทะได้สดับข่าว...

ท่านพระอนนุรุทธะได้สดับข่าว...

ท่านพระเรวตะได้สดับข่าว...

ท่านพระอุบาลีได้สดับข่าว...

ท่านพระอานนท์ได้สดับข่าว...

ท่านพระราหุลได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง
ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น
พากันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าแล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระราหุลนั่งเรียบร้อยแล้ว
ได้ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า
ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำ
ความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี
ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไรพระพุทธเจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ราหุล ถ้าเช่นนั้น เธอจงดำรงอยู่ตามธรรม.
ราหุล ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงทราบธรรมหรืออธรรมอย่างไร พระพุทธ.
เจ้าข้า ?

พ. ราหุล เธอพึงทราบ อธรรมว่าที่ภิกษุด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ...

ราหุล เธอพึงทราบอธรรมว่าที่ภิกษุด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล.

ราหุล และพึงทราบธรรมว่าที่ภิกษุด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ...

ราหุล เธอพึงทราบธรรมว่าที่ภิกษุด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล.

พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๔] พระเถรีมหาปชาบดีโคตมี ได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวเมือง
โกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว
ก่ออริกรรมในสงฆ์ เหล่านั้น พวกกันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไปในพุทธสำนัก
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้ยืนเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระ-
เถรีมหาปชาบดีโคตมียืนเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระ-
ภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ที่ก่อความ
บาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออริกรรมในสงฆ์
เหล่านั้น พวกกันมาสู่พระนครสาวัตถี หม่อมฉันจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไร
พระพุทธเจ้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า โคตมี ถ้าเช่นนั้น เธอจงพึงธรรมภิกษุ
สองฝ่าย ครั้นพึงธรรมในสองฝ่ายแล้ว ภิกษุเหล่าใดในสองฝ่ายนั้นเป็นธรรม
ว่าที่ เธอจงพอใจความเห็น ความถูกต้อง ความชอบใจ และความเชื่อถือ
ของภิกษุฝ่ายธรรมวาทินั้น อนึ่ง วัตรอย่างหนึ่งอย่างใดอันภิกษุณีสงฆ์พึงหวัง
แต่ภิกษุสงฆ์ วัตรทั้งนั้นหมั่นเธอพึงหวังแต่ธรรมวาทิภิกษุฝ่ายเดียว.

อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๕] อนาถบิณฑิกคหบดีได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่
ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออริกรรม
ในสงฆ์ เหล่านั้น พวกกันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไปในพุทธสำนัก ครั้น
แล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อนาถ-
บิณฑิกคหบดีนั่งเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า
ว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ยินข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง
ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออริกรรมในสงฆ์ เหล่านั้น
พวกกันมาสู่พระนครสาวัตถี ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไร
พระพุทธเจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คหบดี ถ้ากระนั้น ท่านจงถวายทานใน
ภิกษุสองฝ่าย ครั้นถวายทานภิกษุในสองฝ่ายแล้ว จงพึงธรรมในสองฝ่ายครั้น
พึงธรรมในสองฝ่ายแล้ว ภิกษุเหล่าใดในสองฝ่ายนั้น เป็นธรรมวาที ท่านจง
พอใจในความเห็น ความถูกต้อง ความชอบใจ และความเชื่อถือ ของภิกษุ
ฝ่ายธรรมวาทีนั้น.

นางวิสาขาไมคารมาตาเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๖] นางวิสาขาไมคารมาตาได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่
ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออริกรรม
ในสงฆ์ เหล่านั้น พวกกันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไปในพุทธสำนัก ครั้น
แล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง นาง-
วิสาขาไมคารมาตานั่งเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ที่ก่อความ

บาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พวกกันมาสู่พระนครสาวัตถิ หม่อมฉันจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้น อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า วิสาขา ถ้ากระนั้น เธอจงถวายนใน ภิกษุสองฝ่าย ครั้นถวายนในสองฝ่ายแล้ว จงฟังธรรมในสองฝ่าย ครั้นฟัง ธรรมในสองฝ่ายแล้ว ภิกษุเหล่าใดในสองฝ่ายนั้นเป็นธรรมวาที เธอจงพอใจ ในความเห็น ความถูกต้อง ความชอบใจ และความเชอถื่อ ของภิกษุฝ่ายธรรม. วาทีนั้น.

[๒๕๙] ครั้งนั้น พวกภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ได้ไปถึงพระนคร สาวัตถิ โดยลำดับ ท่านพระสารีบุตรจึงเข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นแล้วถวาย บังคมพระผู้มีพระภาคเจ้านั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ทูลถามข้อ ปฏิบัตินี้แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมือง โกสัมพี ที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พวกกันมาถึงพระนครสาวัตถิแล้วโดยลำดับ ข้าพระพุทธเจ้า จะพึงจัดเสนาสนะสำหรับภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธ- เจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า สารีบุตร ถ้ากระนั้น เธอพึงให้เสนาสนะ ที่ว่าง.

สา. ก็ถ้าเสนาสนะว่างไม่มี จะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า ?

พ. สารีบุตร ถ้ากระนั้น พึงทำเสนาสนะให้ว่างแล้วให้ แต่เราไม่ได้ กล่าวว่ พึงห้ามเสนาสนะแก่ภิกษุผู้แก่พรรษา โดยปริยายอะไร ๆ หามิได้เลย รูปใดห้าม ต้องอาบัติทุกกฏ.

สา. ในอามิสเล่า จะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า.

พ. สารินฺตร พึงแบ่งอามิสให้ภิกษุทั้งหมดเท่า ๆ กัน.

รับภิกษุผู้ถูกยกเข้าหมู่

[๒๕๘] ครั้งนั้น ภิกษุผู้ถูกยกกรู่นั้น พิจารณาถึงกรรมและวินัยอยู่ ได้สำนึกขึ้นว่า นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ เราเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว ไม่เป็นผู้ต้องอาบัติหามิได้ เราเป็นผู้ถูกยกแล้ว ด้วยกรรมเป็นกรรม ไม่กำเริบ ควรแก้ฐานะ ครั้นแล้วเข้าไปหาภิกษุพวกที่สนับสนุนภิกษุผู้ถูกยก แล้วได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกนั้นว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ผมเป็นผู้ต้องอาบัติ ไม่เป็นผู้ต้องอาบัติหามิได้ ผมเป็นผู้ถูกยกแล้ว ไม่เป็นผู้ถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมเป็นกรรม ไม่กำเริบ ควรแก้ฐานะ มาเถิดท่านทั้งหลาย ขอได้กรุณารับผมเข้าหมู่ด้วยเถิด ขอรับ.

ลำดับนั้น ภิกษุพวกที่สนับสนุนภิกษุผู้ถูกยกเหล่านั้น พาภิกษุผู้ถูกยกกรู่นั้น เข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุผู้ถูกยกกรู่นี้ กล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ผมเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว ไม่เป็นผู้ต้องอาบัติหามิได้ ผมเป็นผู้ถูกยกแล้ว ไม่เป็นผู้ถูกยกหามิได้ ผมเป็นผู้ถูกยกแล้วด้วยกรรมเป็นกรรม ไม่กำเริบ ควรแก้ฐานะ มาเถิด ท่านทั้งหลาย ขอได้กรุณา รับผมเข้าหมู่ด้วยเถิด ขอรับ ดังนี้ พวกข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นต้องอาบัติแล้ว ภิกษุนั้นไม่ต้องอาบัติหามิได้

ภิกษุนั้นถูกยกแล้ว ภิกษุนั้นไม่ถูกยกหาไม่ได้ ภิกษุนั้นถูกยกแล้วด้วยกรรมเป็น
ธรรม ไม่กำเริบ ควรแก้ฐานะ เพราะภิกษุนั้นต้องอาบัติ ถูกยกแล้ว และ
เห็นอาบัติ ฉะนั้น พวกเธอจงรับภิกษุนั้นเข้าหมู่.

ภิกษุพวกที่สนับสนุนภิกษุผู้ถูกยกเหล่านั้น จึ่งรับภิกษุผู้ถูกยกรูปนั้น
เข้าหมู่แล้ว เข้าไปหาภิกษุพวกยกถึงที่อยู่ ได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกยกว่า
อาวุโสทั้งหลาย ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น การวิวาทแห่ง
สงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์
การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุนั้นนั้น ต้องอาบัติแล้ว
ถูกยกแล้ว เห็นอาบัติ และสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว เอาละ พวกเราจะทำสังฆสามัคคี
เพื่อระงับเรื่องนั้น.

ภิกษุพวกยกเหล่านั้น จึ่งเข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นแล้วถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคเจ้านั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุพวกที่สนับสนุนภิกษุผู้ถูกยกเหล่านั้น
กล่าวอย่างนี้ อาวุโสทั้งหลาย ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น
การวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกัน
แห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ได้มีแล้ว เพราะเรื่องใด ภิกษุนั้นนั้น
ต้องอาบัติแล้ว ถูกยกแล้ว เห็นอาบัติแล้ว และสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว เอาละ
พวกเราจะทำสังฆสามัคคี เพื่อระงับเรื่องนั้น ดังนี้ พวกข้าพระพุทธเจ้าจะ
พึงปฏิบัติอย่างไรหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

พระพุทธานุญาตให้ทำสังฆสามัคคี

พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะภิกษุนั้นต้อง
อาบัติแล้ว ถูกยกแล้ว เห็นอาบัติแล้ว และสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว ถ้าเช่นนั้น
สงฆ์จงทำสังฆสามัคคี เพื่อระงับ เรื่องนั้น.

วิธีทำสังฆสามัคคี

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลสังฆสามัคคีพึงทำอย่างนี้ คือภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่อาพาธ ทั้งที่ไม่อาพาธ พึงประชุมพร้อมกันทุก ๆ รูป รูปไหนจะให้ฉันทะ ไม่ได้ ครั้นประชุมกันแล้ว ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาทำสังฆสามัคคี

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุนั้นนั้นต้องอาบัติแล้ว ถูกยกแล้ว เห็นอาบัติแล้ว และสงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุนั้นนั้นต้องอาบัติแล้ว ถูกยกแล้ว เห็นอาบัติแล้ว และสงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว สงฆ์ทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น การทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์ทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้นแล้ว ความแตกแต่ง สงฆ์ถูกกำจัดแล้ว การถือต่างกันแห่งสงฆ์ ถูกกำจัดแล้ว การทำต่าง

กันแห่งสงฆ์กำจัดแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรง
ความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

สงฆ์พึงทำอุโบสถ พึงสวดปาติโมกข์ ในขณะนั้นเทียว.

สังฆสามัคคี ๒ อย่าง

[๒๕๕] ครั้งนั้น ท่านพระอุบาลี เข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นแล้ว
ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบ
ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พระพุทธเจ้าข้า ความบาดหมาง ความ
ทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความ
ริวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมี
เพราะเรื่องใด สงฆ์ยังไม่ทัน วินิจฉัยเรื่องนั้น ยังไม่ทันสาวเข้าไปถึงมูลเหตุ
จากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคินั้น เป็นธรรมหรือหนอ พระ
พุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า อุบาลี ความบาดหมาง ความทะเลาะ
ความแค้นแค้น ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความริวรานแห่ง
สงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด
สงฆ์ยังไม่ทัน วินิจฉัยเรื่องนั้น ยังไม่ทันสาวเข้าไปถึงมูลเหตุ จากมูลเหตุ แล้ว
ทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคินั้น ไม่เป็นธรรม.

อุ. พระพุทธเจ้าข้า ก็ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น
ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความริวรานแห่งสงฆ์ การถือต่าง
กันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์วินิจฉัยเรื่อง
นั้นสาวเข้าไปถึงมูลเหตุ จากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคินั้น
เป็นธรรมหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

พ. อุบาลี ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์วินิจัยเรื่องนั้น สาวเข้าไปถึงมูลเหตุ จากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคีนั่นเป็นธรรม.

อ. สังฆสามัคคีมีเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า

พ. อุบาลี สังฆสามัคคีมี ๒ อย่าง คือ สังฆสามัคคีเสยอรรถแต่ได้ พญัญชนะ ๑ สังฆสามัคคีได้ทั้งอรรถได้ทั้งพญัญชนะ ๑.

๑. อุบาลี สังฆสามัคคีเสยอรรถ แต่ได้พญัญชนะเป็นไฉนเล่า ?

ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ยังไม่ทันวินิจัยเรื่องนั้น ยังไม่ทันสาวเข้าไปถึงมูลเหตุ จากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี นี้เรียกว่าสังฆสามัคคีเสยอรรถแต่ได้พญัญชนะ.

๒. อุบาลี สังฆสามัคคี ได้ทั้งอรรถได้ทั้งพญัญชนะเป็นไฉนเล่า ?

ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์วินิจัยเรื่องนั้น สาวเข้าไปถึงมูลเหตุจากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี นี้เรียกว่า สังฆสามัคคีที่ได้ทั้งอรรถได้ทั้งพญัญชนะ อุบาลี สังฆสามัคคี ๒ อย่างนี้แล.

ลำดับนั้น ท่านพระอุบาลีลุกจากอาสน์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยคาถา ว่าดังนี้:-

อุบาลีคาถา

[๒๖๐] อุ. เมื่อกิจของสงฆ์ การ
ปริกษาวินัย การตีความวินัย และการวินิจฉัย
ความแต่งวินัยเกิดขึ้นแล้ว ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ เป็นคนชนิดใด จึงมีอุปการะมาก เป็น
คนชนิดใด จึงควรยกย่อง ในพระธรรม-
วินัยนี้.

พ. เบื้องต้น ภิกษุไม่ถูกตำหนิโดย
ศีล Һันตรวจมรรยาท และสำรวม
อันทรีย์เรียบร้อย ศัตรูเตียนไม่ได้โดยธรรม
เพราะเธอไม่มีความผิดที่ฝ่ายศัตรูจะพึงกล่าว
ถึงเธอ ผู้เช่นนั้น ตั้งอยู่ในศีลวิสุทธิ เป็นผู้
แก้แค้นแล้ว พุดจาผาดฉาน เข้าที่ประชุมไม่
สะดุ้ง ไม่ประหม่า กล่าวล้อคำมีเหตุ ไม่
ให้เสียความ ถึงถูกถามปัญหาในที่ประชุม
ก็เช่นนั้นเหมือนกัน ย่อมไม่นิ่งอั้น ไม่เก้อ
เธอเป็นผู้เชี่ยวชาญ กล่าวถ้อยคำถูกกาล
เหมาะแก่การพยากรณ์ ย่อมยังหมู่วิญญชน
ให้พอใจ มีความเคารพในภิกษุทั้งหลาย ที่
แก่พรรษากว่า เป็นผู้แก้แค้นแล้วในอาจริย-
วาทของตน สามารถเพื่อจะวิจารณ์ ชำนาญ
ในถ้อยคำที่จะพึงกล่าว ฉลาดจับข้อพิรุณของ
ฝ่ายศัตรู เป็นเหตุให้ฝ่ายศัตรูถึงความถูก

ปราบ และมหาชนก็ยินยอม อนึ่ง ภิกษุนี้
ยอมไม่ลบล้างลัทธิเป็นที่เชื่อถือ คืออาจริย-
วาทของตน แก้ปัญหาได้ไม่คิดขัด สามารถ
ในหน้าที่พูด และยอมรับทำกิจของสงฆ์ ดูก
รับบิณฑบาตของที่เขานำมาบูชาฉะนั้น ถูก
คณะภิกษุส่งไปให้ทำหน้าที่เจรจา ก็ไม่ทะนง
ตัวว่า ตนทำได้ เพราะการทำหน้าที่เจรจ
านั้น ภิกษุต้องอาบัติเพราะวัตถุมีประมาณ
เท่าใด และการออกจากอาบัตีย่อมมีด้วยวิธี
ใด วิภังค์ทั้งสองนั้นมาแล้วด้วยแก่ภิกษุนั้น
ภิกษุนั้นเป็นผู้ฉลาดในวิธีการออกจากอาบัติ
อนึ่งภิกษุทำกรรมมีก่อความบาดหมางเป็น
ต้นเหล่าใด ย่อมถึงการขับออก และถูกขับ
ออก ด้วยเรื่องเช่นใด เธอฉลาดในวิภังค์
ยอมเข้าใจ วิธีการรับเข้าหมู่ แม่นั้น ที่ควร
ทำแก่ภิกษุประพตวิตรนั้นเสร็จแล้ว มี
ความเคารพในพระผู้เจริญกว่า คือที่เป็นผู้-
ใหญ่ ปานกลาง และผู้ใหม่ เป็นบัณฑิต
ประพตติประโยชน์แก่มหาชนในโลกนี้ ภิกษุ
ผู้เช่นนั้นนั้น จึงควรยกย่องในธรรมวินัยนี้แล.

หัวข้อประจำชั้นระกะ

[๒๖๑] เรื่องสมเด็จพระชินวรประทับในพระนครโกสัมพีภิกษุวิวาทกันเพราะไม่เห็นอาบัติ และยกกันเพราะเหตุเล็กน้อย. เรื่องทรงแนะนำให้ภิกษุแสดงอาบัติ. เรื่องภิกษุผู้สนับสนุนฝ่ายถูกยกทำอุโบสถภายในสิมานั้นเอง. เรื่องบ้านพาลกโณการกคาม. เรื่องเสด็จพระพุทธดำเนิสู่ป่าจินวังสหายวัน. เรื่องเสด็จพระพุทธดำเนิสู่ป่าริไลยะ. เรื่องเสด็จพระพุทธดำเนิสู่พระนครสาวัตถี. เรื่องพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระโกติยะ พระมหากัสสปะ พระมหากัจจानะ พระมหาโกฏฐิตะ พระมหากัปปิณะ พระมหาจุณฑะ พระอนุรุทธะ พระเวตตะ พระอุบาลี พระอนนท พระราหุล พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี อนาคตินทิกคหบดี และนางวิสาขามีการมาตาเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ. เรื่องเสนาสนะว่าง. เรื่องจัดเสนาสนะให้ว่า. เรื่องแบ่งอามิสให้เท่า ๆ กัน. เรื่องทำสังฆสามัคคี. ภิกษุรูปใดจะให้ฉันหาไม่ได้. เรื่องพระอุบาลีเข้าเฝ้าทูลถามสังฆสามัคคีในศาสนาของพระชินเจ้า. เรื่องไม่ถูกตำหนิโดยศีล.

มหาวรรคภาคที่ ๒ จบ

อรรถกถาโกสัมพีชั้นระกะ

วินิจฉัยในโกสัมพีชั้นระกะ

วินิจฉัยในโกสัมพีชั้นระกะ พึงทราบดังนี้:-

ในคำว่า ต ภิกขุ อาปตฺติยา อทฺตฺสเน อุกฺกปิสุ นี้ มีอันปฺพพิทฺถา ดังต่อไปนี้:-

ได้ยินว่า ภิกขุ ๒ รูป คือ พระวินัยธร ๑ พระสุตตันติกะ ๑ อยู่ใน
อาวาสเดียวกัน. ในภิกขุ ๒ รูปนั้น วันหนึ่ง พระสุตตันติกะเข้าไปยังเวจ-
กุกุ ค้างน้ำชำระที่เหลือน้ำในภาชนะแล้วออกไป. พระวินัยธรเข้าไปที่หลัง
เห็นน้ำนั้น ออกไปแล้วจึงถามภิกขุนั้นว่า:-

ผู้มีอายุ ท่านเหลือน้ำนี้ไว้หรือ ?

ขอรับ ผู้มีอายุ

ท่านไม่รู้ว่าเป็นอาบัติในเพราะเหลือน้ำไว้หรือ ?

ขอรับ ผมไม่รู้.

ผู้มีอายุ มีอาบัติเพราะเหตุนี้.

ถ้ามี, ผมจักแสดง.

ผู้มีอายุ แต่ถ้าท่านไม่แกล้ง ทำด้วยไม่มีสติ. ก็ไม่มีอาบัติ.

พระสุตตันติกะนั้น ได้เป็นผู้มีความเห็นอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ.

ฝ่ายพระวินัยธร ได้บอกแก่เหล่านิสิตของตนว่า พระสุตตันติกะนี้ แม้ต้อง
อาบัติอยู่ ก็ยังไม่รู้. นิสิตเหล่านั้น พบพวกนิสิตของพระสุตตันติกะนั้นเข้า
จึงกล่าวว่า อุปัชฌาย์ของพวกท่าน แม้ต้องอาบัติแล้ว ก็ไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ.
นิสิตเหล่านั้นจึงมาบอกแก่อุปัชฌาย์. เธอจึงกล่าวอย่างนี้ว่า วินัยธรนี้ แต่ก่อน
พูดว่า ไม่เป็นอาบัติ มาบัดนี้พูดว่า เป็นอาบัติ เธอพูดปด. นิสิตเหล่านั้น
จึงไปก่อการทะเลาะกะกันและกันอย่างนี้ว่า อุปัชฌาย์ของพวกท่านพูดปด. ลำดับ
นั้น พระวินัยธรได้โอกาส จึงได้ลงอุกเขปนิยกรรม เพราะไม่เห็นอาบัติแก่
เธอ. ด้วยเหตุนี้ พระธรรมสังคากาจารย์พึงกล่าวว่า ได้ยกวัตรภิกขุนั้น
เพราะไม่เห็นอาบัติ.

วินิจัยในคำว่า ภินฺโน ภิกขุสงฺโฆ ภินฺโน ภิกขุสงฺโฆ นี้พึง
ทราบดังนี้:-

ภิกษุสงฆ์ยังไม่แตกกันก่อน, เช่นอย่างว่า เมื่อฝนตก คนทั้งหลาย
ย่อมกล่าวว่า บัดนี้ข้าวกล้าสำเร็จแล้ว, จริงอยู่ ข้าวกล้านั้นจักสำเร็จเป็นแน่
ข้อนี้ฉันใด; ด้วยเหตุนี้ ต่อไป ภิกษุสงฆ์จักแตกกันแน่แท้ ข้อนี้ก็ฉันนั้น.
จริงอยู่ ภิกษุสงฆ์นั้นแลจักแตกกันด้วยอำนาจความทะเลาะ, จักแตกกันด้วย
อำนาจสังฆเภทหามิได้; เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า แตกกัน
แล้ว. ส่วนคำที่ตรัสซ้ำในข้อนี้ พึงทราบด้วยอำนาจเนื้อความที่ปรากฏ.

ชื่อว่า **เอตมตฺถิ ภาสิตฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ** มีคำถามว่า
เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งตรัสอย่างนั้นแล้ว จึงเสด็จหลีกไปเสีย

ตอบว่า ก็ถ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าจะพึงตรัสกะเหล่าภิกษุผู้ยกวัตร
ว่า ภิกษุนั้น อันท่านทั้งหลายยกวัตรแล้ว โดยมีไชเหตุ หรือจะพึงตรัสกะ
เหล่าภิกษุผู้ประพฤติดำเนินตามภิกษุผู้ถูกยกวัตรว่า ท่านทั้งหลายต้องอาบัติ ภิกษุ
เหล่านั้น จะพึงกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นฝักฝ่ายแห่งภิกษุเหล่านี้, พระ-
ผู้มีพระภาคเจ้าเป็นฝักฝ่ายแห่งภิกษุเหล่านี้, และผูกอาฆาต; เพราะเหตุนี้
พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงตั้งเพียงแบบแผนเท่านั้น จึงทรงภายิตเนื้อความนั้น
แล้ว เสด็จจากอาสนะหลีกไปเสีย.

ในข้อว่า **อตุตฺตาน ว อตุตฺตานิ** นี้ มีความว่า ภิกษุใด นั่งในฝ่าย
แห่งเหล่าอธรรมวาทิ ผู้มีกรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรยกวัตร ถามว่า
พวกท่านกล่าวอย่างไร ได้ฟังลัทธิของพวกเธอและของอีกฝ่ายหนึ่ง ยังจิต
ให้เกิดขึ้นว่า ภิกษุเหล่านี้ เป็นอธรรมวาทิ, ภิกษุนอกจากนี้ เป็นธรรมวาทิ;
ภิกษุนี้คงนั่งในท่ามกลางแห่งพวกภิกษุอธรรมวาทินั้น ย่อมเป็นนานาสังวาสก
ของพวกเธอ; ย่อมยังกรรมให้กำเริบ, ชื่อว่ายังกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งให้กำเริบ
ด้วย เพราะข้อที่เธอไม่มาเข้าหัดบาส. ภิกษุย่อมทำคนให้เป็นนานาสังวาสก
ด้วยตนเอง ด้วยประการอย่างนี้.

แม้ในข้อว่า สมานสํ วาสกํ นี้ มีความว่า ภิกษุใด นั่งในฝ่าย
อธรรมวาทีทราบว่า พวกนี้เป็นอธรรมวาที พวกนอกจากนี้เป็นธรรมวาที
แล้วเข้าไปในท่ามกลางของพวกนั้น, นั่งแล้วในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ถืออยู่ว่า พวก
นี้เป็นธรรมวาที. ภิกษุนี้พึงทราบว่า ทำตนให้เป็นสมานสังวาสกด้วยตนเอง.

ในคำว่า กายกมฺมํ วจิกมฺมํ นี้ มีความว่า ภิกษุเหล่านั้น เมื่อ
ประหารกันด้วยกาย พึงทราบว่า ยังกายกรรมให้เป็นไป เมื่อกล่าวคำหยาบ
พึงทราบว่า ยังวจีกรรมให้เป็นไป.

สองบทว่า หตฺสปราณสํ กโรนฺติ มีความว่า ภิกษุเหล่านั้นกระทำการ
การตีกันและกันด้วยมือ ด้วยอำนาจความโกรธ.

บทว่า อหฺมมฺยมาเน ได้แก่ ผู้ทำอยู่ซึ่งกิจทั้งหลาย อันไม่สมควร
แก่ธรรม.

สองบทว่า อสฺมโมทิกาย วตฺตมณาย คือ เมื่อถ้อยคำอันชวน
ให้บันเทิง ไม่เป็นไปอยู่. อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะนี้เองเป็นบาลี. ความว่า เมื่อ
ถ้อยคำเป็นเครื่องบันเทิงพร้อม ไม่เป็นไปอยู่.

วินิจฉัยในข้อว่า เอตฺตาเวตา น อญฺญมณฺญํ นี้ พึงทราบดังนี้:-

พึงทำให้เป็น ๒ แฉก นั่งเว้นอุปจารไว้. ส่วนในฝ่ายผู้กระทำความ
สมควรแก่ธรรม เมื่อถ้อยคำอันชวนให้บันเทิงเป็นไปอยู่ พึงนั่งในแถวมีอาสนะ
คันในระหว่าง คือ พึงนั่งเว้นอาสนะอันหนึ่ง ๆ ไว้ในระหว่าง.

ในบทว่า มา ภณฺทณํ เป็นต้น พึงถือเอาปาฐะที่เหนือว่า อกฺคฺล
เห็นเนื้อความอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายอย่าได้ทำความบาดหมางกัน.

บทว่า อหฺมมฺวาที ได้แก่ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ในพวกภิกษุผู้
ประพฤติดำเนินตามภิกษุผู้ถูกยกวัตร. อันภิกษุนี้ เป็นผู้ใคร่ประโยชน์แด่พระผู้มี-

พระภาคเจ้า. ได้ยินว่า ความประสงค์ของภิกษุนี้ ดังนี้ว่า ภิกษุเหล่านี้ ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมไม่เชื่อฟังคำของพระศาสดา, พระผู้มีพระภาคเจ้าอย่าต้องทรงลำบากตักเตือนภิกษุเหล่านั้นเลย เพราะฉะนั้น เธอจึงพูดอย่างนั้น. ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสด้วยทรงเอ็นดูแก่ภิกษุเหล่านั้น พวกเธอจักได้ความรู้สึกแล้วควเว้นในภายหลังบ้าง.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อนตฺถโต ตักฺขทวํ อนตฺถโ อโต. มีคำอธิบายว่า ความเสื่อมเสียจักมีแก่เราจากบรูชนั้น.

อีกอย่างหนึ่ง บทว่า อนตฺถโต ได้แก่ อนตฺถโท แปลว่า บรูชนั้นจักเป็นผู้ให้ความฉิบหาย. คำที่เหลือชัดเจนแล้ว.

กัวินิจฺฉัยในกาลว่า ปุณฺณสุทฺโท เป็นอาทิ พึงทราบดังนี้:-

ชนชื่อว่าผู้มีเสียงดัง เพราะเขามีเสียงมากคือใหญ่ ชนผู้เป็นเช่นเดียวกัน ชื่อว่าชนผู้สมกัน. มีคำอธิบายว่า จริงอยู่ ชนผู้ทำความบาดหมางกันนี้ทั้งหมด เป็นผู้มีเสียงดังเพราะเปล่งเสียงรอบด้านและเป็นเช่นกัน.

บาทคาถาว่า น พาลโ โลจํ มนุสฺสํ มีความว่า ในชนนิกายนั้น ใคร ๆ แม้คนหนึ่ง (ไม่) สำนึกในเลยว่า เราเป็นพาล, ทุก ๆ คนเป็นผู้มีความสำคัญว่า เราเป็นบัณฑิตทั้งนั้น.

บาทคาถาว่า นานุญํ ภิกฺขุโย อมณฺณรํ มีความว่า ใคร ๆ แม้ผู้หนึ่ง ไม่สำนึกตนเลยว่า เราเป็นพาล, และยิ่งกว่านั้น เมื่อสงฆ์แตกกันอยู่ ไม่สำนึกถึงเหตุอันหนึ่งแม้คนอื่น คือ เหตุอันนี้ว่า สงฆ์แตกกันเพราะเราเป็นเหตุ.

บทว่า ปริมฺภูจฺจา ได้แก่ ผู้หลงลืมสติ.

บาทกาลาว่า วาจาโจรภาณิน คือ ทำอาเทศ ร อักษรให้เป็น
รัสสะ, ความว่า ผู้มีวาจาเป็นโจร หาใช้ผู้มีสติปัญญาเป็นต้น เป็นโจรไม่.
บทว่า ภาณิน ได้แก่ ผู้มักกล่าวถ้อยคำ.

บาทกาลาว่า ยาวจนฺติ มุขายาม มีความว่า ภิกษุเหล่านั้น คน
ปรารถนาจะต่อปากกันเพียงใด, ย่อมเป็นผู้มักกล่าวยึดไปเพียงนั้น, แม้รูปหนึ่ง
ก็ไม่ทำความสยิวหน้าด้วยความเคารพต่อสงฆ์.

สองบทว่า เยน นิตา มีความว่า อันความทะเลาะไคนำไปสู่ความ
เป็นผู้ไม่มีละอายนี้.

สองบทว่า น ตํ วิทู มีความว่า ภิกษุเหล่านั้น ไม่รู้ซึ่งความทะเลาะ
นั้นว่า ความทะเลาะนี้ มีโทษอย่างนี้.

บาทกาลาว่า เย จ ตํ อุปนฺนุหนฺติ มีความว่า ชนเหล่าใดเข้าไป
ผูกอาการที่ว่า ผู้นี้ได้ดำเรา, เป็นต้นนั้นไว้.

บทว่า สนนฺตโน คือ เป็นของเก่า.

บทว่า ปเร มีความว่า เว้นพวกบัณฑิตเสีย ชนเหล่าอื่นจากบัณฑิต
นั้น คือ ผู้ก่อความบาดหมางกัน ชื่อว่าชนเหล่าอื่น. ชนเหล่าอื่นนั้น เมื่อทำ
การทะเลาะอยู่ท่ามกลางสงฆ์นี้ ย่อมไม่รู้เสียเลยที่เดียวว่าเราทั้งหลายยุบยับ
คือปณปี ฉิบหาย ไปสู่ที่ใกล้ความตายเนื่องๆ คือ สม่าเสมอ.

บาทกาลาว่า เย จ ตตฺถ วิชานฺติ มีความว่า ฝ่ายชนเหล่า
ใดเป็นบัณฑิตในท่ามกลางสงฆ์นั้น ทราบชัดว่า เราทั้งหลายไปสู่ที่ใกล้แห่ง
ความตาย.

บาทกาลาว่า ตโต สมฺมุนฺติ เมธกา มีความว่าจริงอยู่ ชนเหล่านั้น เมื่อทราบอย่างนั้น ยังโยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้น ย่อมปฏิบัติเพื่อความเข้าไปสงบแห่งความหมายมั่น คือความทะเลาะเสีย.

กาลาว่า อญฺฺจิจฺฉิทา นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายเอาเจ้าพรหมทัต และทิวากุมาร. ความว่า ความพร้อมเพรียง แม้แห่งชนเหล่านั้นยังมิได้, เหตุไร ความพร้อมเพรียงของท่านทั้งหลายจะมีไม่ได้เล่า? กระดูกของมารดาบิดาอันพวกท่านเหล่าใด ก็หาได้ถูกคัดเสียไม่เลย, ชีวิตก็หาได้ถูกผลาญเสียไม่, โค ม้าและทรัพย์ทั้งหลายก็หาได้ถูกลักไม่.

กาลาว่า สเจ ลเภถ เป็นอาทิ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส เพื่อแสดงคุณแห่งสหายผู้เป็นบัณฑิตและโทษแห่งสหายผู้เป็นพาล.

บาทกาลาว่า อภิภฺยุย สพฺพทานิ ปริสุตฺยานิ มีความว่า พึงยำยิอันตรายที่ปรากฏ และอันตรายที่ซ่อนเร้นเสีย มีใจชื่นชมกับด้วยสหายนั้น มีสติเที่ยวไป.

หลายบทว่า ราชาว รญฺฺจ วิชิตํ มีความว่า พระราชาทรงพระนามว่า มหาชนก และพระมหाराชาทรงพระนามว่า อรินทมะทรงละแวนแคว้น คือ ดินแดงเป็นที่ยินดีของพระองค์เสีย เที่ยวไปตามลำพัง ฉันทใด, พึงเที่ยวไป ฉันทนั้น.

สองบทว่า มาตงฺครณฺเณว นาโค มีความว่า เหมือนช้างใหญ่ ละโจลง เที่ยวไปในป่า.

สัตว์มีงวงเรียกช้าง.

คำว่า นาค นี้ เป็นชื่อแห่งผู้เป็นใหญ่. มีคำอธิบายว่า เหมือนอย่างว่า ช้างใหญ่ผู้เลี้ยมมารดา เที่ยวไปในป่าแต่ลำพังทั้งไม่ได้ทำบาปทั้งหลาย ฉันทใด;

อนึ่ง ช้างปาริเลยยกะ เทียวไปในป่าตามลำพัง, ทั้งไม่ได้ทำบาปทั้งหลาย
ฉันใด: บุคคลพึงเทียวไปตามลำพัง ทั้งไม่พึงทำบาปทั้งหลายก็ฉันนั้น.

หลายบทว่า ปาริเลยยเก วิหริ รุกขิตวนสญฺเต มีความว่า
พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเข้าไปอาศัยบ้านชื่อปาริเลยยกะ. เสด็จอยู่ในรักจิต
ไพรสณฑ์.

บทว่า หตฺถินาโค ได้แก่ ช้างใหญ่.

บทว่า หตฺถิกถเลหิ ได้แก่ ลูกช้าง.

บทว่า ทตฺถิจฺฉาเปหิ ได้แก่ ลูกช้างอ่อน ซึ่งยังคืบนม.

บทว่า ฉินฺนคฺคฺคาณิ มีความว่า เคี้ยวกินหญ้า มียอดซึ่งช้างเหล่านั้น
ไปข้างหน้า ๆ ตะพ่วนเสีย คือ คล้ายตอซึ่งเหลือจากที่เคี้ยวกินแล้ว.

ข้อว่า โอบคฺคฺโคภคฺคฺคิ มีความว่า อันช้างใหญ่นั้นหักให้ตกลงจากที่สูงแล้ว.

สองบทว่า อสฺส สาขางคฺคิ ความว่า ช้างเหล่านั้นย่อมเคี้ยวกิน
กิ่งไม้ที่หัก ซึ่งเป็นของช้างใหญ่นั้น.

บทว่า อาวิลาณิ มีความว่า ช้างใหญ่นั้น ย่อมคืบน้ำเจือตม ซึ่ง
ช้างเหล่านั้น เมื่อลงคืบก่อนลุยเสียแล้ว.

บทว่า โอคาหา คือจากท่า.

สองบทว่า นาคสฺส นาคเณ คือ แห่งสัตว์ใหญ่ คือ ช้าง ด้วยผู้เป็น
ใหญ่ คือ พระพุทธเจ้า.

บทว่า อีสาทนฺตสฺส คือ ผู้มีงาเช่นกับงอนร.

บาทคาถาว่า ยเทโก รมตี วเน มีความว่า สัตว์ใหญ่ คือ ช้าง
แม่นี้ เป็นผู้เดียว คือเจียบสงัด รื่นรมย์ในป่า เหมือนผู้ประเสริฐ คือ

พระพุทธเจ้า. เพราะฉะนั้น จิตของสัตว์ใหญ่นั้น ชื่อว่า เสมอด้วย ท่านผู้
ประเสริฐ คือเป็นเช่นเดียวกัน ด้วยความยินดีในความเป็นผู้เดียว.

พึงทราบความในคำว่า ยถารนุ ตั วิริตฺวา นี้ว่า พระผู้มี
พระภาคเจ้าเสด็จอยู่บ้านปาริเลยกะนั้น ตลอดไตรมาส. คำที่พูดกัน ได้แพร่
หลายไปในที่ทั้งปวงว่า ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า อันภิกษุชาวเมือง
โกสัมพีเบียดเบียนด้วยเหตุเท่านี้ จึงเสด็จเข้าป่าอยู่ตลอดไตรมาส.

หลายบทว่า อถ โข โกสมุพิกา อุปาสกา มีความว่า ครั้งนั้น
แล พวกอุบาสกชาวเมืองโกสัมพี ได้ฟังถ้อยคำที่เจรจากันนี้.

ข้าพเจ้าจักพรรณนาเภทกรวัตถุ ๑๘ มีคำว่า อธมมัม ธมโม เป็นต้น
ในสังฆเภทชั้นธกะ.

บทว่า อาทายิ ได้แก่ ฟังแห่งลัทธิ.

บทว่า วิวิตฺต ได้แก่ ว่าง.

หลายบทว่า ตั อุกฺขิตฺตํ ภิกฺขุ โอสาทะตุวา มีความว่า
พากันผู้ถูกขกวัดรนั้น ไปนอกสีมา ให้แสดงอาบัติแล้ว เรียกเข้าหมู่ด้วยกรรม
วาจา.

สองบทว่า ตาวเทว อุโปสโธ มีความว่า พึงทำสามัคคีอุโปสถ
ตามนัยที่กล่าวแล้วในอุโปสถชั้นธกะในวันนั้นทีเดียว.

หลายบทว่า อมฺูลา มฺูลํ คณฺตุวา มีความว่า ไม่ออกจากมูลไป
หามูล อธิบายว่า ไม่วินิจฉัยวัตถุนั้น.

ชื่อว่า อัย วุจฺจติ อุปาลิ สงฺฆสามัคคิ อตฺถาเปตา พุญฺญชนฺ-
เปตา มีความว่า สังฆสามัคคินี้ ปราศจากอรรถ แต่อาศัยเพียงพยัญชนะว่า
สังฆสามัคคิ นี้.

อรรถแห่งคาถา

สองบทว่า สงฺฆสฺส กิจฺเจสฺส มีความว่า เมื่อกิจที่จะพึงกระทำเกิดขึ้นแก่สงฆ์.

บทว่า มนุตนาสุ ได้แก่ เมื่อการปริกษาวินัย.

สองบทว่า อตุเถสุ ชาเตสุ ได้แก่ เมื่อเนื้อความแห่งวินัยเกิดขึ้น.

บทว่า วินิจฺเจสฺส ได้แก่ ครั้นวินิจจยอรรถเหล่านั้นแล.

บทว่า มหตุถิโก ได้แก่ ผู้มีอุปการะมาก.

บทว่า ปคฺคหารโห ได้แก่ สมควรเพื่อยกย่อง.

บาทคาถาว่า อนานูวฺชโ ปจฺเมน สิลโต มีความว่า ในชั้นต้น ที่เดียว ใคร ๆ ก็ติเตียนไม่ได้โดยศีลก่อน.

บทว่า อเวกฺขิตาจาโร คือ ผู้มีอาจารย์อันพิจารณาแล้ว ได้แก่ ผู้มีอาจารย์อันตนคอยตรวจตราแล้ว โดยนัยเป็นต้นว่า มีปกติ ทำความรู้สึกตัว ในเมื่อมองดู ในเมื่อเหลียวแล.

ส่วนในอรรถกาถาทั้งหลายแล้วว่า ผู้มีอาจารย์ไม่ปกปิด คือผู้ระวังตัวดี.

บทว่า วิสยฺห ได้แก่ องอาจ.

สองบทว่า อนุยฺยุตฺตํ ภณฺณํ คือ เมื่อพูด ไม่นอกเหตุอันควรคือไม่เข้ากัน.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า จริงอยู่ บุคคลนั้น ย่อมพูดไม่นอกเหตุอันควร, คือไม่พูดปราศจากเหตุด้วยความริษยา หรือด้วยอำนาจความลำเอียง เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า ไม่ยังประโยชน์ให้เสีย. ฝ่ายบุคคลผู้พูดด้วยความริษยา หรือด้วยอำนาจความลำเอียง ชื่อว่าย่อมยังประโยชน์ให้เสีย บุคคลนั้นไปในบริษัทย่อมประหม่าและสะทกสะท้าน, บุคคลใด ไม่เป็นผู้เช่นนั้น, บุคคลนี้สมควรเพื่อยกย่อง.

กาลาว่า **ตเถว ปญหิ** ฟังทราบให้ชัดอีกสักหน่อย, เนื้อความแห่ง
กาลานั้น บุคคลผู้พูดไม่นอกเหตุอันสมควร ย่อมไม่ยังประโยชน์ให้เสียฉันใด
เขาเป็นผู้ถูกถามปัญหา ในท่ามกลางบริษัท ย่อมไม่เป็นผู้เก้อ ก็ฉันนั้นนั่นแล.

จริงอยู่ ผู้ใด ไม่รู้หรือรุด ผู้นั้น ย่อมนิ่งอัน, ผู้ใด ไม่อาจเพื่อตอบ
ผู้นั้น ย่อมเป็นผู้เก้อ. ฝ่ายผู้ใด รู้หรือรุดด้วย อาจเพื่อตอบด้วย ผู้นั้น ย่อม
ไม่นิ่งอัน ไม่เป็นผู้เก้อ.

บทว่า **กาลาคคิ** มีความว่า เหมาะในกาลที่สมควรกล่าว.

บทว่า **พยาकरणารหิ** ความว่า ชื่อว่าเป็นพยากรณ์ที่สมควร เพราะ
เข้ากับใจความแห่งปัญหา.

บทว่า **วโจ** ได้แก่ เมื่อพูด อธิบายว่า เมื่อกล่าวถ้อยคำเห็นปาน
นั้น.

บทว่า **รณฺเฑติ** ได้แก่ ย่อมให้พอใจ.

บทว่า **วิญญฺปิรํ** ความว่า ยังบริษัทแห่งวิญญูชนทั้งหลาย.

สองบทว่า **อาเจรณฺมุหิ จ สเก** มีความว่า เป็นผู้แก่แล้วกล้า ใน
วาทะแห่งอาจารย์ของตน.

สองบทว่า **อลํ ปเมตุ** มีความว่า เป็นผู้สามารถเพื่อพิจารณา คือ
เพื่อขังดูเหตุอัน ๆ ด้วยปัญญา.

สองบทว่า **ปคุโณ** มีความว่า ผู้ได้ทำความสังสมไว้ คือ ได้ความ
ช่องเสพจนคุ้น.

บทว่า **กเถตเว** ได้แก่ ในคำที่จะฟังกล่าว.

บทว่า **วิรทฺโถโกวิท** ได้แก่ ผู้ฉลาด คือรู้ทัน ในเหตุอันพิรุณ.

กาลาว่า ปจฺจตุถิกา เยน วชนฺติ นี้ พระผู้มีพระภาคตรัส เพื่อ
แสดงคำที่จะพึงกล่าว ซึ่งเป็นที่ชำนาญ. จริยังอยู่ ในกาลามี มีเนื้อความดังนี้:-
ด้วยถ้อยคำเช่นใด อันตนกล่าวแล้ว เข้าศึกทั้งหลาย ย่อมถึงความถูก
ปราบ, และมหาชนย่อมถึงความยินยอม, อธิบายว่า ถึงความตกลงตามคำ
ประกาศ.

จริยังบุคคลนี้ เมื่อกล่าว ชื่อว่าย่อมไม่ลบถ้อยคำเป็นที่เชื่อถือของ
ตน คือวาทะแห่งอาจารย์ตน.

อธิกรณ์เกิดขึ้น เพราะเรื่องใด, เมื่อแก้ปัญหา สมควรแก้เรื่องนั้น
คือไม่ทำความขัดขวาง แก้เรื่องนั้น ชื่อว่าเป็นผู้ชำนาญในคำที่จะพึงกล่าวเช่น
นั้น.

สองบทว่า พุเตยฺยกมฺเมสุ อลํ มีความว่า ชื่อว่าผู้สามารถในกรรม
เนื่องด้วยเหตุของสงฆ์เพราะเป็นผู้ประกอบด้วยองค์แห่งเหตุ ๘ ประการ ชื่อ
ว่าผู้ยอมรับ เพราะอรรถว่า รับด้วยดี คือ โดยง่าย.

มีคำอธิบายดังนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายย่อมรับด้วยดี ซึ่งสักการะอันเขาพึง
นำมาค่านับคือบิณฑบาตอันชื่อว่า ขอกำนับ ชื่อฉันใด. บุคคลนี้ ย่อมเป็น
ผู้ยอมรับในกิจทั้งหลายของสงฆ์ ด้วยน้ำใจอันมีปีติและโสมนัสเป็นแท้ ข้อนี้ก็
ฉันนั้น, ความว่า เป็นผู้รับช่วยกิจนั้น ในบรรดากิจของสงฆ์.

สองบทว่า กริ วโจ มีความว่า เมื่อทำหน้าที่เจรจา.

สองบทว่า น เตน มนุญฺติ มีความว่า ย่อมไม่ประพฤติดื้อตัว.
และเขื่อยังว่า เราทำ. เราช่วยภระสงฆ์ เพราะการทำหน้าที่เจรจาอันนั้น.

บทว่า อาปชฺชติ ยาวตเกสุ มีความว่า เมื่อจะต้องอาบัติย่อม
ต้องในวัตถุมีประมาณเท่าใด.

สามบทว่า โหติ ยถา จ วุญจิติ^๑ มีความว่า และความออกอาบัตินั้น ย่อมมีด้วยประการใด.

สองบทว่า เอเต วิภงฺกา มีความว่า ย่อมต้องในวัตถุเหล่าใดและความออกย่อมมีด้วยประการใด, วิภังค์ทั้งสองเหล่านี้ของภิกษุ นั้น ซึ่งต้องเนื้อความเหล่านี้ มาดีแล้ว คือมาถูกต้องแล้ว.

บาทกาลาว่า อปฺตติวุฏฺฐานปทิสฺส โกวิทฺโต คือ ผู้ฉลาดในเหตุแห่งการออกอาบัติ.

สองบทว่า ยานิ จาจรี มีความว่า อนึ่ง เมื่อประพฤตซึ่งกรรมมีความก่อความบาดหมางเป็นต้น เหล่าใด จึงถึงความถูกขับออกด้วยอำนาจตักขณียกรรมเป็นอาทิ

บาทกาลาว่า โอสารณํ ตํ วุสิตสฺส ขนฺตุโน มีความว่า เมื่อบุคคลอยู่จบพรตนั้นแล้ว, การเรียกเข้าหมู่อันใด สงฆ์พึงทำให้, ย่อมรู้การเรียกเข้าหมู่เช่นนั้น.

คำที่เหลือในบททั้งปวง ตื่นทั้งนั้น ฉะนั้นแล.

อรรคถาโกสัสมิขัณฺธกะ จป.

อรรคถาถามหาวรรค ในอรรคถา ชื่อสมันตปาสาทิกา

จปบริบูรณ์ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง วรรณานี้ ไม่มีอุปาทะ จปบริบูรณ์แล้วทั้งใด ขอปวงชนจงถึงความสงบ หาอุปาทะมิได้ ฉะนั้นแล.

๑. อิ. วุญจติ